सत्यमेव जयते

इतर मागासवर्ग कल्याण समिती

(२०२०-२०२१)

(चौदावी महाराष्ट्र विधानसभा)

इतर मागास प्रवर्गासाठी असलेल्या विविध योजना राबविण्यासाठी आवश्यक असलेला कर्मचारीवृंद, क्षेत्रीय स्तरावर कर्मचारीवृंद व आकृतीबंध, पदभरती तसेच इतर मागास प्रवर्गासाठी जात वैधता प्रमाणपत्र मिळण्यासाठी वेगळी समिती स्थापन करणे आणि विज्ञान शाखेव्यतिरिक्त इतर शाखांमधील विद्यार्थ्यांना जात वैधता प्रमाणपत्र देणे याबाबतचा

पहिला अहवाल

(सदर अहवाल विधानसभेस/विधानपरिषदेस दिनांक 23 डिसेंबर, २०२१ रोजी सादर करण्यात आला.)

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय
विधान भवन, मुंबई
डिसेंबर, २०२१

सत्यमेव जयते

इतर मागासवर्ग कल्याण समिती

(२०२०-२०२१)

(चौदावी महाराष्ट्र विधानसभा)

इतर मागास प्रवर्गासाठी असलेल्या विविध योजना राबविण्यासाठी आवश्यक असलेला कर्मचारीवृंद, क्षेत्रीय स्तरावर कर्मचारीवृंद व आकृतीबंध, पदभरती तसेच इतर मागास प्रवर्गासाठी जात वैधता प्रमाणपत्र मिळण्यासाठी वेगळी समिती स्थापन करणे आणि विज्ञान शाखेव्यतिरिक्त इतर शाखांमधील विद्यार्थ्यांना जात वैधता प्रमाणपत्र देणे याबाबतचा

पहिला अहवाल

(सदर अहवाल विधानसभेस/विधानपरिषदेस
दिनांक ..... डिसेंबर, २०२१ रोजी सादर करण्यात आला.)

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय
विधान भवन, मुंबई
डिसेंबर, २०२१

इतर मागासवर्ग कल्याण समिती

(२०२०-२०२१)

(चौदावी महाराष्ट्र विधानसभा)

इतर मागास प्रवर्गासाठी असलेल्या विविध योजना राबविण्यासाठी आवश्यक असलेला कर्मचारीवृंद, क्षेत्रीय स्तरावर कर्मचारीवृंद व आकृतीबंध, पदभरती तसेच इतर मागास प्रवर्गासाठी जात वैधता प्रमाणपत्र मिळण्यासाठी वेगळी समिती स्थापन करणे आणि विज्ञान शाखेव्यतिरिक्त इतर शाखांमधील विद्यार्थ्यांना जात वैधता प्रमाणपत्र देणे याबाबतचा

पहिला अहवाल

एचबी १५६१-१

इतर मागासवर्ग कल्याण समिती
(२०२०-२०२१)

समिती प्रमुख :

(१) श्री. मंगेश कुडाळकर, वि.स.स.

समिती सदस्य :

(२) श्री. दिपक केसरकर, वि.स.स.
(३) श्री. राजू कारेमोरे, वि.स.स.
(४) श्री. राजेश नरसिंगराव पाटील, वि.स.स.
(५) श्री. विकास ठाकरे, वि.स.स.
(६) श्री. राजेश एकडे, वि.स.स.
(७) श्री. गणपत गायकवाड, वि.स.स.
(८) डॉ. पंकज भोयर, वि.स.स.
(९) श्रीमती सीमा हिरे, वि.स.स.
(१०) श्री. तान्हाजी मुटकुळे, वि.स.स.
(११) श्रीमती मंजुळा गावित, वि.स.स.
(१२) श्री. अब्दुल्लाखान दुर्राणी, वि.प.स.
(१३) श्री. अभिजीत वंजारी, वि.प.स.
(१४) श्री. रमेश कराड, वि.प.स.
(१५) श्री. कपिल पाटील, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

(१) श्री. राजेन्द्र भागवत, प्रधान सचिव,
(२) श्री. ऋतुराज कुडतरकर, उप सचिव,
(३) श्रीमती पूनम ढगे, अवर सचिव,
(४) श्री. घ. ज्ञा. देबडवार, अवर सचिव (समिती),
(५) श्रीमती जयश्री म्हात्रे, कक्ष अधिकारी.

उपरोक्त समितीवर मा. अध्यक्ष, महाराष्ट्र विधानसभा यांनी सन्माननीय विधानसभा सदस्यांची दिनांक ३ नोव्हेंबर, २०२० रोजी तसेच मा. सभापती, महाराष्ट्र विधानपरिषद यांनी दिनांक ८ जानेवारी, २०२१ रोजी नामनियुक्ती केली आहे.

अनुक्रमणिका

अनु-क्रमांक (१)	विषय (२)		पृष्ठ क्रमांक (३)
(१)	**प्रस्तावना**	...	(सात)
(२)	**अहवाल**		
	(१) इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग	...	१ ते ४५
	(२) सामाजिक न्याय विभाग	...	१ ते ४५
	(३) सामान्य प्रशासन विभाग	...	१ ते ४५
	(४) महसूल व वने (महसूल) विभाग	...	१ ते ४५
	(५) वित्त विभाग	...	१ ते ४५
	(६) महाराष्ट्र राज्य इतर मागासवर्ग वित्त आणि विकास महामंडळ	...	१ ते ४५
(३)	**परिशिष्ट "अ"** इतर मागासवर्ग बहुजन कल्याण विभागाकडून प्राप्त झालेली माहिती व तक्ते.	...	४७ ते २६०
(४)	**परिशिष्ट "ब"** सामाजिक न्याय व विशेष सहाय विभागाकडून प्राप्त झालेली माहिती व तक्ते.	...	२६१ ते २७५
(५)	**परिशिष्ट "क"** सामान्य प्रशासन विभागाकडून प्राप्त झालेली माहिती व तक्ते.	...	२७७ ते ३११
(६)	**परिशिष्ट "ड"** समितीच्या बैठकांचे संक्षिप्त कार्यवृत्त.	...	३१३ ते ३२२

प्रस्तावना

मी, इतर मागासवर्ग कल्याण समितीचा समिती प्रमुख, समितीच्यावतीने अहवाल सादर करण्याचा अधिकार दिल्यावरुन समितीचा पहिला अहवाल सभागृहाला सादर करीत आहे.

समितीने इतर मागास प्रवर्गासाठी असलेल्या विविध योजना राबविण्यासाठी आवश्यक असलेला कर्मचारीवृंद, क्षेत्रीय स्तरावर कर्मचारीवृंद तसेच आकृतीबंध व पदभरती तसेच इतर मागास प्रवर्गासाठी जात वैधता प्रमाणपत्र मिळण्यासाठी वेगळी समिती स्थापन करणे आणि विज्ञानशाखेव्यतिरिक्त इतर शाखांमधील विद्यार्थ्यांना जात वैधता प्रमाणपत्र देणे याबाबत समितीच्या विविध बैठकीत आश्वासित केलेल्या मुद्यांच्या अनुषंगाने विभागाकडून माहिती मागविण्यात आली. समितीस प्राप्त झालेल्या माहितीच्या आधारे समितीने दिनांक २ फेब्रुवारी, २०२१ रोजी सह सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग, दिनांक १७ फेब्रुवारी, २०२१ रोजी प्रधान सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग व दिनांक १६ मार्च, २०२१ रोजी अपर मुख्य सचिव, सामान्य प्रशासन विभाग व प्रधान सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग व २३ मार्च, २०२१ रोजी अपर मुख्य सचिव, सामान्य प्रशासन विभाग, प्रधान सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग, प्रधान सचिव, सामाजिक न्याय विभाग, दिनांक २७ ऑक्टोबर, २०२१ रोजी अपर मुख्य सचिव, महसूल, अपर मुख्य सचिव, वित्त विभाग, सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाच्या सचिवांची साक्ष घेतली. समितीस विभागाने पुरविलेल्या लेखी माहिती व विभागीय प्रतिनिधींच्या साक्षीच्या आधारे मिळालेल्या सर्व माहितीचा साकल्याने विचार करून त्यासंदर्भातील आपले अभिप्राय व शिफारशी या अहवालात समाविष्ट केल्या आहेत.

विभागाच्या सचिवांनी तसेच इतर संबंधित अधिकारी यांनी साक्षीच्या वेळी समितीस माहिती देऊन केलेल्या सहकार्याबद्दल समिती त्यांची आभारी आहे.

समितीने प्रारुप अहवाल दिनांक १५ डिसेंबर, २०२१ रोजीच्या बैठकीत विचारात घेतला व तो किरकोळ दुरुस्तीसह संमत केला.

विधान भवन :
मुंबई,
दिनांक : १५ डिसेंबर, २०२१.

मंगेश कुडाळकर,
समिती प्रमुख,
इतर मागासवर्ग कल्याण समिती.

अहवाल

सर्वप्रथम असे निदर्शनास आणण्यात येते की, माहे मार्च, २०१७ पर्यंत इतर मागास प्रवर्गाशी संबंधित वेगळा मंत्रालयीन विभाग अस्तित्वात नव्हता. तोपर्यंत इतर मागास प्रवर्ग, सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाशी संलग्न होता व तेच मूळ मंत्रालयीन विभाग होते. तथापि, आता सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाची विभागणी करून दिनांक ०१ एप्रिल, २०२१ रोजीपासून इतर मागास प्रवर्गासाठी स्वतंत्र अशा "इतर मागास बहुजन कल्याण" विभागाची स्थापना करण्यात आली असून आता इतर मागास प्रवर्गांसाठी सदर स्वतंत्र मंत्रालयीन विभाग कार्यरत आहे.

समितीने दिनांक २ फेब्रुवारी, २०२१ रोजी इतर मागास बहुजन कल्याण विभागामार्फत शासन राबवित असलेल्या विविध कल्याणकारी योजनांच्या सादरीकरणाची माहिती घेऊन आढावा घेतला.

मागील दोन वर्षांत विभागातील पदभरतीबाबत काय कार्यवाही केली आहे, अशी विचारणा समितीने केली असता विभागाच्या प्रतिनिधींनी स्पष्ट केले की, पद भरतीबाबतचा विषय आस्थापना, सामाजिक न्याय विभागाकडे असल्याने त्यांच्याकडूनच कार्यवाही केली जाते. या विभागाची क्षेत्रीय यंत्रणा नसल्याने ज्या उद्देशाने या विभागाची निर्मिती करण्यात आली आहे, तेवढ्या प्रभावीपणे न्याय देऊ शकत नाही. क्षेत्रीय कार्यालय निर्माण झाल्याशिवाय विभागामार्फत राबविण्यात येणाऱ्या योजनांची प्रभावीपणे अंमलबजावणी होऊ शकत नाही. इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाचे क्षेत्रीय कार्यालय करायला परवानगी नाही का, अशी समितीने विभागाकडे विचारणा केली असता त्याबाबतची नस्ती सामाजिक न्याय विभागाकडे सादर केली असून त्यावर अद्याप निर्णय झालेला नाही. ते काम प्रलंबित असल्याची माहिती समितीस प्राप्त झाली.

इतर मागास बहुजन कल्याण विभागासाठी उद्योग संचालनालयामध्ये विभागीय कार्यालयाकरिता २००० चौ.फूट जागा शासनाकडून उपलब्ध करून देण्यात आली आहे काय अशी समितीने विचारणा केली असता सध्या सामाजिक न्याय विभागाचाच कर्मचारी वर्ग आहे, तो कर्मचारीवर्ग इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाकडे वर्ग होणार आहे. तसेच काही कर्मचारी नव्याने पद निर्मिती करून भरण्यात येणार आहेत. त्याकरिता इतर मागास बहुजन कल्याण या नवनिर्मित विभागासाठी उद्योग संचालनालयाकडील २००० चौ.फूट जागा उपलब्ध करून दिली आहे. ही जागा नवीन प्रशासकीय इमारतीमध्ये असून विभाग एकाच ठिकाणी असावा असा विचार आहे. परंतु अद्यापपर्यंत कर्मचारी

वर्ग करण्यात आले नाहीत. प्रशासकीय नियंत्रण इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाचे नसल्याची माहिती विभागाच्या प्रतिनिधीनी समितीस दिली.

प्रादेशिक, जिल्हा स्तरावरील एकूण ८१३ आकृतीबंध पदांबाबत काय कार्यवाही केली आहे, अशी समितीने विचारणा केली असता प्रादेशिक, जिल्हा स्तरावरील एकूण ८१३ पदांच्या प्रस्तावित आकृतीबंधापैकी विभागीय स्तरावरील ७० व जिल्हा स्तरावरील ३०० अशी एकूण ३७० पदे सामाजिक न्याय विभागाकडून या विभागाकडे वर्ग करण्यास उच्चाधिकार समितीने मान्यता दिली आहे. त्यानुसार शासन निर्णय निर्गमित करण्यात आला आहे तसेच विभागाला पुणे येथे संचालनालय असून क्षेत्रिय कार्यालय व जिल्हास्तरिय कार्यालय उपलब्ध नाही. मंत्रालय स्तरावर उप सचिव १ पद, अवर सचिव १ पद, कक्ष अधिकारी १ पद, सहाय्यक कक्ष अधिकारी १ पद व लिपिक २ पदे सामान्य प्रशासन विभागाकडून या विभागाला उपलब्ध करून देणे आवश्यक आहे परंतु मा. सर्वोच्च न्यायालयात पदोन्नतीबाबतचे प्रकरण असल्याने पदोन्नत्या देण्यात येत नाही. त्यामुळे या विभागास कर्मचारीवर्ग उपलब्ध होऊ शकत नाही. अशी माहिती विभागीय प्रतिनिधी यांनी समितीस दिली. त्यावर थेट सरळसेवेने पद भरती करण्याबाबत समितीने विचारणा केली असता थेट सरळसेवेने पद भरती सामान्य प्रशासन विभागाकडून होते. सामान्य प्रशासन विभागाकडून महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाच्या अखत्यारितील पदांबाबत मागणीपत्र पाठविले जाते. त्यांच्याकडून उमेदवार उपलब्ध झाल्यानंतर त्या-त्या विभागांना आवश्यकतेनुसार उमेदवार देण्यात येतात. अशी माहिती विभागाच्या प्रतिनिधींनी समितीस दिली.

नवनिर्मित इतर मागास बहुजन कल्याण विभागासाठी सन २०१८-२०१९ या आर्थिक वर्षात अर्थसंकल्पामध्ये किती रक्कमेची तरतूद केली आहे. कोणत्या योजनांवर किती रक्कम खर्च करण्यात आली आहे. अशी समितीने विचारणा केली असता सन २०१८-१९ या आर्थिक वर्षापासून विभागासाठी स्वतंत्र अर्थसंकल्प तयार करण्यात येत आहे. त्याकरिता साधारणतः रु. ३,०१२.३५ कोटींची तरतूद करण्यात आली आहे. त्यापैकी कार्यक्रमांतर्गत रु. २,५७९.०० कोटी, केंद्र पुरस्कृत योजनेकरिता रु. ३,८५.९२ कोटी ही शॅडो तरतूद आहे. अनिवार्य खर्चाकरिता रु. ४८.४२ कोटीची तरतूद करण्यात आली आहे, अशी माहिती समितीस मिळाली.

इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाच्या केंद्र व राज्य पुरस्कृत शिष्यवृत्ती, शिक्षण फी, परीक्षा फी इत्यादी योजनांसाठी सन २०१०-२०११ ते २०१८-२०१९ या कालावधीत किती निधीची तरतूद करण्यात आली आहे. किती निधी खर्च करण्यात आला आहे. तसेच सदर योजनांची अनुज्ञेय रक्कम पात्र विद्यार्थ्यांना अदा करण्यात आली आहे काय अशी समितीने विचारणा केली असता यावर विभागीय प्रतिनिधी यांनी विदीत केले की, इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाच्या केंद्र व राज्य पुरस्कृत शिष्यवृत्ती/शिक्षण फी व परीक्षा फी इ. योजनांतर्गत सन २०१०-२०११ ते सन २०१६-२०१७ या शैक्षणिक वर्षातील माहे मार्च, २०१७ अखेर पर्यंत प्रलंबित अनुज्ञेय शिष्यवृत्ती/ शिक्षण फी व परीक्षा फी इत्यादीची १०० टक्के रक्कम संबंधित संस्था/महाविद्यालयांना अदा करण्यास व विद्यार्थ्यांना देय असलेल्या निर्वाह भत्त्याची रक्कम त्यांच्या आधार संलग्नित बँक खात्यावर अदा करण्यास शासन निर्णय दिनांक १५ डिसेंबर, २०१७ व दिनांक २८ मार्च, २०१८ अन्वये मान्यता देण्यात आली. सन २०१७-२०१८ या शैक्षणिक वर्षाकरिता केंद्र व राज्य पुरस्कृत शिष्यवृत्ती/शिक्षण फी व परीक्षा फी संबंधीत १२ योजना महाडिबीटी प्रणालीतून वगळण्यास व त्याची अंमलबजावणी ऑफलाईन पद्धतीने करण्यास शासन निर्णय दिनांक १५ डिसेंबर, २०१७ अन्वये मान्यता देण्यात आली. विमुक्त जाती भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांसाठी शैक्षणिक शुल्क प्रतिपूर्ती योजनेंतर्गत पालकांची वार्षिक उत्पन्न मर्यादा सन २०१७-२०१८ या शैक्षणिक वर्षापासून रु. ६.०० लक्ष वरुन रु. ८.०० लक्ष करण्यास शासन निर्णय दिनांक १ जानेवारी, २०१८ अन्वये मान्यता देण्यात आली.

इतर मागास प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांसाठी केंद्र शासन पुरस्कृत भारत सरकार मॅट्रिकोत्तर शिष्यवृत्ती योजनेनुसार ५४४ अभ्यासक्रम शासन निर्णय दिनांक २० जुलै, २०१८ व दिनांक ९ ऑगस्ट, २०१८ अन्वये विहित करण्यात आले.

विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्गातील विद्यार्थी व विद्यार्थीनी, शाळा, विद्यालय, महाविद्यालय इत्यादी यांना मिळणाऱ्या शिष्यवृत्ती, शिक्षण फी, परीक्षा फी व निर्वाह भत्ता इत्यादी बाबतच्या तक्रारींचा निपटारा करण्यासाठी प्रादेशिक उपायुक्त, समाजकल्याण, संचालक, इतर मागास बहुजन कल्याण संचालनालय, पुणे, सचिव, इतर मागासवर्ग व त्यानंतर माननीय मंत्री इतर मागासवर्ग यांच्याकडे दाद मागण्याकरिता अर्धन्यायिक सारखी व्यवस्था शासन निर्णय दिनांक १९ जून, २०१८ अन्वये निर्माण करण्यात आली.

सन २०१७-२०१८ या शैक्षणिक वर्षामध्ये ज्या महाविद्यालय/शैक्षणिक संस्थांना विमुक्त जाती भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्गातील पात्र विद्यार्थ्यांची शिक्षण शुल्क, परीक्षा शुल्काची रक्कम अद्याप प्राप्त होऊ शकली नाही अशा महाविद्यालय/शैक्षणिक संस्थांना सदर अनुज्ञेय रक्कम ऑफलाईन पद्धतीने अदा करण्यास शासन निर्णय दिनांक २४ मे, २०१८ अन्वये मान्यता देण्यात आली आहे.

सन २०१८-२०१९ या आर्थिक वर्षात विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांच्या मॅट्रिकोत्तर शिष्यवृत्ती व फ्री-शिप योजनेंतर्गत रु. १८३६.०४ कोटी निधीची तरतूद करण्यात आलेली असून त्यापैकी ७५९.३६ कोटी खर्च करण्यात आलेला आहे. यामधून मार्च, २०१८ पर्यंतचे प्रलंबित अर्ज निकाली काढण्यात येत आहेत.

सन २०१८-१९ या वर्षातील मॅट्रिकोत्तर शिष्यवृत्ती व फ्री-शिप योजनेंतर्गत रुपये १८३६.०४ कोटी निधीची तरतुदीपैकी रु. ७५९.३६ कोटी रक्कम वितरीत करण्यात आली आहे. उर्वरित निधी का देण्यात आला नाही अशी समितीने विचारणा केली असता यावर विभागाच्या प्रतिनिधींनी माहिती दिली की, सन २०१८-२०१९ या वर्षातील मॅट्रिकोत्तर शिष्यवृत्ती व फ्री-शिप योजनांची तरतूद आहे. त्याला सन २०१९-२०२० व २०२०-२०२१ अशी २ वर्षे झालेली आहेत. या २ वर्षांचे अर्ज प्रलंबित आहे. त्याबाबतची माहिती समितीला नंतर देण्यात येईल.

शिष्यवृत्ती किती टक्के देण्यात येते, ती कोणकोणत्या शिक्षण संस्थांना, शाळांना लागू आहे, अल्पसंख्याक शिक्षण संस्थेत इतर मागासवर्ग विद्यार्थ्यांसाठी शिष्यवृत्ती योजना लागू आहे का अशी समितीने विचारणा केली असता अल्पसंख्याक संस्थांना शिष्यवृत्ती याबाबतची माहिती समितीस नंतर अवगत करण्यात येईल, तसेच उक्त विषय नवीनच आलेला आहे. सध्या विभागांशी संबंधित कोणते शासन निर्णय आहेत, या योजनेचा लाभ कोणाला मिळत नाही, कोणते विद्यार्थी या योजनेपासून वंचित ठेवले आहेत व का ठेवण्यात आले आहेत याबाबतचा अभ्यास करून समितीस माहिती देण्यात येईल, असे विभागीय प्रतिनिधींनी समितीस अवगत केले.

अल्पसंख्याक शाळेचा दर्जा घेताना त्यांना बिंदू नामावली लागू होत नाही. निवड समिती लागू होत नाही. रोस्टरचे पालन न करता नियुक्त्या करता येतात. अल्पसंख्याक दर्जा असलेल्या संस्था विद्यार्थी संख्या पूर्ण होत नसल्यास इतर मागास प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांना प्रवेश देऊन त्या प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांच्या पूर्ण शिष्यवृत्तीचा लाभ घेतात परंतु, त्यांना बाकीचे नियम लागू होत नाहीत असे अभिप्राय समिती सदस्यांनी व्यक्त केले.

सन २०१०-११ ते २०१८-१९ दरम्यान शिष्यवृत्ती /शिक्षण शुल्क व परीक्षा शुल्क प्रदान योजनेंतर्गत किती निधीची तरतूद करण्यात आली व त्यापैकी किती निधी खर्च करण्यात आला आहे. अशी समितीने विचारणा केली असता त्यावर विभागीय प्रतिनिधी यांनी सांगितले की, सन २०१०-११ ते २०१३-१४ मध्ये ४९४०.९३ कोटी रुपयांची तरतूद होती. त्यापैकी ४९२८.४८ कोटी रुपये खर्च करण्यात आले. सन २०१४-१५ मध्ये १९५०.०४ कोटी रुपयांची तरतूद होती. त्यापैकी १८०५.७५ कोटी रुपये खर्च करण्यात आले. सन २०१५-१६ मध्ये १५४९.८० कोटी रुपयांची तरतूद होती. त्यापैकी १४७३.०९ कोटी रुपये खर्च करण्यात आले. सन २०१६-१७ मध्ये १६२०.२३ कोटी रुपयांची तरतूद होती. त्यापैकी १६१९.१३ कोटी रुपये खर्च करण्यात आला. सन २०१७-१८ मध्ये १६१६.५१ कोटी रुपयांची तरतूद होती. त्यापैकी १६११.३४ कोटी रुपये खर्च करण्यात आले. तसेच सन २०१८-१९ मधील १८३६.०४ कोटी रुपये तरतुदीपैकी ७५९.३६ कोटी रुपये (दिनांक २५ सप्टेंबर, २०१८ पर्यंत) खर्च करण्यात आले. उर्वरित निधी का खर्च झाला नाही त्याबाबतचा तपशील सद्यःस्थितीत उपलब्ध नसल्याने याबाबतची माहिती समितीस नंतर सादर करण्यात येईल, असे सांगितले.

इतर मागासवर्ग विद्यार्थ्यांसाठी कोणत्या जिल्ह्यांमध्ये किती वसतीगृहे सुरू करण्यात येणार आहे अशी समितीने विचारणा केली असता राज्यात इतर मागासवर्ग या प्रवर्गातील मुलांसाठी १८ व मुलींसाठी १८ अशी एकूण ३६ वसतीगृहे सुरू करण्यात येणार आहेत. त्याबाबतचा शासन निर्णय निर्गमित झालेला आहे. प्रत्येक जिल्ह्यामध्ये एक वसतीगृह उभारण्यात येणार आहे तसेच ते मुलांचे की मुलींचे असावे याबाबत मागणीवरून निर्णय घेण्यात येईल. तसेच वसतीगृहे तयार नसल्याचे सादरीकरणाची नस्ती (फाईल) जुनी असल्यामुळे त्यातील काही माहिती अद्ययावत नाही. या वसतीगृहांमध्ये प्रवेशासाठीच्या नियम व अटी दिनांक ३० जानेवारी, २०१९ रोजीच्या शासन निर्णयामध्ये नमूद करण्यात आल्या आहेत. राज्यातून अहमदनगर, नागपूर, यवतमाळ, वाशिम या ४ जिल्ह्यांचे वसतीगृहाबाबतचे प्रस्ताव केंद्र शासनास मान्यतेसाठी सादर करण्यात आलेले आहेत. त्यासंदर्भात केंद्र शासनाकडून अद्याप प्रस्ताव प्राप्त झाला नसल्याची माहिती विभागीय प्रतिनिधी यांनी समितीस दिली.

शहरी भागामध्ये वसतीगृह कुठे आहेत याबाबत नागरिकांना माहिती नसल्याने याबाबतची माहिती ऑनलाईन उपलब्ध करण्याची आवश्यकता आहे. तसेच अनेक संस्था वसतीगृह चालविण्याची परवानगी घेऊन वसतीगृह सुरू असल्याचे दाखवतात. परंतु प्रत्यक्षात वसतीगृह सुरुच नसते. कधीतरी कोणी पाहणी करण्यासाठी गेले तर कुठूनही मुले आणून वसतिगृहात ठेवतात त्यामुळे याबाबतची माहिती ऑनलाईन उपलब्ध करून दिल्यास अशा प्रकारांना आळा बसू शकतो, अशी सूचना समितीने केली.

महाराष्ट्र राज्य वित्त आणि विकास महामंडळांचे मंजूर १४४ पदांपैकी ७४ पदे कार्यरत असून ७० पदे रिक्त आहेत. या पदांबाबतची सद्यःस्थिती काय आहे, अशी समितीने विचारणा केली असता विभागीय प्रतिनिधींनी स्पष्ट केले की, सद्यःस्थितीत पदभरती बंद असल्याने याबाबत सादर केलेली माहिती योग्य असल्याचे समितीस सांगितले.

विभागीय प्रतिनिधींनी समितीस पुढीलप्रमाणे माहिती दिली, महाराष्ट्र राज्य मागासवर्गीय वित्त आणि विकास महामंडळ हे राष्ट्रीय मागासवर्ग वित्त आणि विकास महामंडळ, नवी दिल्ली या राष्ट्रीय महामंडळाची वाहिनीकृत यंत्रणा आहे. राज्य महामंडळाचे २० टक्के बीज भांडवल, रु. २५,००० पर्यंतची थेट कर्ज योजना तसेच राष्ट्रीय महामंडळाच्या मुदत कर्ज योजना, स्वर्णिमा, महिला समृद्धी योजना, सुक्ष्म पत पुरवठा योजना, शैक्षणिक कर्ज योजना या योजना महामंडळामार्फत राबविण्यात येतात.

राज्य व राष्ट्रीय महामंडळाच्या योजनांतर्गत मार्च, २०१८ पर्यंत ३४,७६६ लाभार्थ्यांना एकूण रु. १९५.६५ कोटी कर्जवाटप करण्यात आले आहे. कर्जवसुलीचे प्रमाण सन २०१४-१५ मध्ये सुमारे १५ टक्के, सन २०१५-१६ मध्ये सुमारे १४ टक्के, सन २०१६-१७ मध्ये सुमारे १४ टक्के आणि सन २०१७-१८ मध्ये सुमारे १५ टक्के एवढे होते. सन २०१५-१६ पासून राष्ट्रीय महामंडळाकडून तसेच राज्य शासनाकडून या महामंडळास निधी प्राप्त झालेला नाही. तथापि, राष्ट्रीय महामंडळाची डिसेंबर, २०१७ पर्यंतची थकीत रक्कम रु. २७.८२ कोटी जून, २०१८ मध्ये परतफेड करण्यात आली असून त्यापुढील कर्जाची रक्कम वसुलीमधून नियमित परतफेड करण्यात येत आहे. सन २०१८-१९ मध्ये भागभांडवल अंशदानांतर्गत रु. ४७.६५ कोटी तरतूद करण्यात आली असून अद्याप वितरीत करण्यात आली नाही. समितीने सूचना केली की, सन २०१५-२०१६ पासून राष्ट्रीय महामंडळाकडून तसेच राज्य शासनाकडून महाराष्ट्र राज्य वित्त आणि विकास महामंडळास निधी प्राप्त झालेला नाही. राष्ट्रीय महामंडळाची डिसेंबर, २०१७ पर्यंतची

थकीत रक्कम रु. २७.८२ कोटी जून, २०१८ मध्ये परतफेड करण्यात आली असून त्यापुढील कर्जाची रक्कम वसुलीमधून नियमित परतफेड करण्यात येत आहे. ही रक्कम नेमकी किती आहे त्याची माहिती समितीस देण्यात यावी.

समितीने शिक्षणाचा अधिकार अधिनियमांतर्गत (आर.टी.ई.) इतर मागास प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांकरिता कोणत्या योजना राबविण्यात येत आहेत. सदर योजनांसाठी किती निधीची तरतूद करण्यात आली आहे, अशी विचारणा केली असता विभागामार्फत सदर योजना राबविल्या जातात की शालेय शिक्षण विभागामार्फत राबविल्या जातात हे पाहून त्याबाबत समितीस माहिती अवगत करण्यात येईल असे विभागीय प्रतिनिधी यांनी स्पष्ट केले.

दिनांक १७ फेब्रुवारी, २०२१ रोजी विभागीय सचिवांच्या साक्षीच्या वेळी समितीने अशी विचारणा केली की, इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाच्या मंत्रालयीन स्तरावरील एकूण ८९ मंजूर पदांपैकी किती पदे भरण्यात आली आहेत, किती पदे रिक्त आहेत व रिक्त पदे भरण्याबाबत आपल्या स्तरावरून काय कार्यवाही करण्यात आलेली आहे. याबाबत विभागीय सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग यांनी स्पष्ट केले की, दिनांक ०१ एप्रिल, २०१७ पासून सामाजिक न्याय विभागातून इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग अस्तित्वात आला आहे. हा नवीन विभाग तयार झाल्यानंतर मंत्रालय स्तरावर विभागाचा ८९ पदांचा आकृतीबंध निर्माण केला आहे. त्यापैकी २९ पदे ही सामाजिक न्याय विभागाकडून विभागाकडे हस्तांतरित केली आहेत. बाकीची पदे सामान्य प्रशासन विभागाकडून बाह्य यंत्रणेकडून भरावयाची आहेत. एकूण ८९ पदांपैकी सध्या ५७ पदे भरलेली असून ३२ पदे रिक्त आहेत. विभागाकडे उप सचिवांची ५ पदे मंजूर आहेत. त्यापैकी २ पदे भरलेली आहेत. अवर सचिवांचे १ पद भरलेले आहे. कक्ष अधिकाऱ्यांची १५ पदे मंजूर आहेत. त्यापैकी फक्त ७ ते ८ पदेच भरलेली आहेत. सहायक कक्ष अधिकाऱ्यांची बरीच पदे रिक्त आहेत, अशा प्रकारे जी ३२ रिक्त पदे आहेत ती सामान्य प्रशासन विभागाकडून भरावयाची आहेत. ती सर्व महत्त्वाची पदे आहेत. त्यांच्यावर पूर्ण कार्यासनाचा कार्यभार असतो.

इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाचा एकूण किती पदांचा आकृतीबंध मंजूर करण्यात आला आहे तसेच इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाच्या क्षेत्रिय कार्यालयाची सद्यःस्थिती काय आहे, अशी समितीने विचारणा केली असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, वित्त विभागाने दिनांक १४ जानेवारी, २०२१ रोजी विभागाचा आकृतीबंध मंजूर करून दिलेला आहे. समाजकल्याण विभाग २९४ पदे देणार आहे आणि नव्याने ४५३ पदे निर्माण केलेली आहेत. अशा प्रकारे पूर्ण राज्याचा

८०८ पदांचा आकृतीबंध मंजूर आहे. नव्याने ४५३ पदे भरायची आहेत त्यासाठी वित्त विभागाने अजून परवानगी दिलेली नाही. कोव्हिडमुळे सध्या ही पदे भरण्याची परवानगी देऊ शकत नाही, असे वित्त विभागाचे म्हणणे आहे. क्षेत्रिय कार्यालयापैकी जिल्हास्तरावर आणि विभागीय स्तरावर अजून विभागणी झालेली नाही. क्षेत्रिय स्तरावर सामाजिक न्याय विभागामार्फत विभागाचे काम सुरू आहे. विभाग निर्माण होऊन जवळपास ४ वर्षे झालेली आहेत परंतु इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाचे वेगळे कार्यालय कार्यान्वित होऊ शकले नाही. यासंदर्भात बऱ्याच बैठका झालेल्या आहेत. मा. मुख्यमंत्री यांच्या अध्यक्षतेखाली याबाबत बैठक झाली आहे. इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाची सामाजिक न्याय विभागासमवेत झालेल्या बैठकीत विभागणीचे काम दिनांक १ एप्रिल, २०२१ पासून पूर्ण करण्यात येईल असे सामाजिक न्याय विभागाकडून सांगण्यात आले. जिल्हा व विभागीय स्तरावर जो कर्मचारी वर्ग दिलेला आहे तो सर्व सामाजिक न्याय विभागाच्या नियंत्रणाखालीच काम करतो. त्या विभागाच्या कर्मचारी वर्गावर विभागाला काही प्रशासकीय नियंत्रण दिलेले नाही.

सामाजिक न्याय विभागातून विभाग वेगळा झाल्यानंतर विभागाकडून नव्याने कोणत्या योजना सुरू करण्यात आल्या आहेत तसेच सन २०१८-१९, २०१९-२० या कालावधीत विभागामार्फत इतर मागास प्रवर्गातील किती विद्यार्थ्यांना शिष्यवृत्ती योजनेचा लाभ देण्यात आला आहे. त्यासाठी किती रक्कम खर्च करण्यात आली आहे. अशी समितीने विचारणा केली असता सामाजिक न्याय विभागाकडून विभागाला योजना वर्ग झालेल्या आहेत. विभाग तयार झाल्यापासून कोणतीही नवीन योजना सुरू करण्यात आली नाही. सामाजिक न्याय विभागाकडे आधीच जी योजना कार्यान्वित होती ती विभागाकडे वर्ग करण्यात आली आहे. त्यामध्ये महत्त्वाची इतर मागासवर्ग आणि विमुक्त जाती भटक्या जमातीच्या विद्यार्थ्यांची शिष्यवृत्तीची योजना आहे. इतर मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांसाठी मॅट्रीकोत्तर शिष्यवृत्ती योजना आहेत. सन २०१८-१९ पासून ही योजना पूर्ण डीबीटी प्रणालीवर करण्यात आलेली आहे. सन २०१८-१९ मध्ये ५,२५,४७१ इतर मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांना ७१५ कोटी रुपयांची शिष्यवृत्ती वितरीत केली आहे. सन २०१९-२० मध्ये ५,००,२६२ इतर मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांना ७१८ कोटी रुपयांची शिष्यवृत्ती वितरीत केली आहे तसेच विद्यार्थ्यांनी जात प्रमाणपत्र, उत्पन्नाचा दाखला देणे बंधनकारक असते. विभागीय सचिवांनी समितीच्या निदर्शनास आणले की, मागासवर्ग कल्याण विभागासाठीची तरतूद अतिशय कमी आहे. संपूर्ण राज्यासाठी या विभागाची तरतूद ३ हजार कोटी रुपये एवढी आहे. त्यापैकी सुमारे २ हजार कोटी रुपये शिष्यवृत्तीसाठीच खर्च होतात. तसेच सुमारे १ हजार कोटी रुपये वेतनावर खर्च होतात. विभागाच्या अखत्यारित

असलेल्या आश्रमशाळा मधील अधिकारी/कर्मचाऱ्यांना वेतन व वेतनेतर अनुदान सदर १ हजार कोटी रुपयांमधून दिले जाते. त्याव्यतिरिक्त विभागाकडून दुसऱ्या योजनांसाठी निधी अपुरा पडत असल्याने विभागाकडून प्रत्येक वर्षी अधिकची तरतूद करण्याची मागणी करण्यात येते परंतु प्रत्यक्षात निधी वाढून मिळत नाही. कधी १०० कोटी रुपये तर कधी २०० कोटी रुपये वाढवून दिले जातात परंतु त्यामध्ये इतर कोणत्याही योजना राबविता येत नाहीत.

शासनाने आता ओबीसींसाठी मंत्रीमंडळ उप समिती नेमलेली आहे. माननीय मंत्री श्री. छगन भुजबळ हे सदर समितीचे अध्यक्ष आहेत. त्यांनी एक बैठक घेतली असून शासनाकडे सुमारे २५ शिफारशी केल्या आहेत. त्याची प्रत देखील विभागाकडे आहे. कोणकोणत्या नवीन योजना राबविल्या पाहिजेत, विभागासाठी किती जास्तीच्या निधीची तरतूद केली पाहिजे, इत्यादी सर्व बाबींचा या समितीच्या शिफारशींमध्ये समावेश आहे. परंतु त्याबाबत काय निर्णय घ्यायचा तो विषय शासन स्तरावरील आहे.

ओबीसी किंवा व्हीजेएनटी प्रवर्गासाठीची शिष्यवृत्तीमध्ये खूप ओव्हरलॅपिंग सुरू आहे. सन २०१०-११ पासूनच्या काही शिष्यवृत्त्या देणे बाकी आहे. मागील वर्षीपासून ओबीसी व व्हीजेएनटी प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांसाठी परदेशी शिष्यवृत्ती सुरू केलेली आहे. त्याअंतर्गत दोन वर्षांमध्ये १६ विद्यार्थ्यांना परदेशात पाठविण्यात आले आहे. प्रि-मॅट्रिक मुलींसाठी सावित्रीबाई फुले शिष्यवृत्ती योजना आहे. या योजनेसाठी सन २०१९-२०२० मध्ये केवळ ५ कोटी रुपये निधी मिळाला होता. या वर्षी म्हणजे सन २०२०-२१ साठी वित्त विभागाने काहीही बजेट रिलीज केलेले नाही. सन २०२०-२१ साठी केंद्र शासनाकडून केवळ १० कोटी रुपये आले आहेत. राज्य शासनाने अद्यापही हिस्सा दिलेला नाही. प्रि-मॅट्रिकसाठीच्या दोन्ही योजना जिल्हा परिषदेमार्फत राबविल्या जातात. विभागाकडून जिल्हा परिषदेला त्यासाठी निधी दिला जातो.

तसेच विभागामार्फत वसंतराव नाईक गुणवत्ता पुरस्कार देण्यात येतो. याअंतर्गत १० वी व १२ वी वर्गातील राज्यातून प्रथम आलेल्या विद्यार्थी व विद्यार्थीनीला १ लाख रुपये रोख, स्मृतीचिन्ह व प्रमाणपत्र दिले जाते. तसेच विभागातून प्रथम आलेल्या विद्यार्थ्यांना ५१ हजार रुपये रोख, स्मृतीचिन्ह व प्रमाणपत्र दिले जाते. सन २०१९-२० मध्ये ही योजना राबविण्यात आली होती. परंतु सन २०२०-२१ मध्ये कोरोनामुळे राबविता आलेली नाही.

सन २०१०-११ ते २०१७-१८ पर्यंतचे शिष्यवृत्तीचे सुमारे ८१ हजार अर्ज प्रलंबित आहेत व त्यापोटी सुमारे २०७ कोटी रुपये देणे प्रलंबित आहे. परंतु अपुरी अर्थसंकल्पीय तरतूद असल्यामुळे

हे देणे शक्य नाही. डीबीटी साठी देखील पुरेसे पैसे मिळत नाहीत. सन २०१९-२० चे डीबीटीचे पैसे यावर्षी दिले आहेत. निधी मिळण्यासाठी विभागाकडून पाठपुरावा करण्यात येत असूनही निधी मिळत नाही.

मागील काही वर्षामध्ये शिष्यवृत्तीमध्ये गैरप्रकार झाल्याचे प्रकरण चर्चेस आले होते व त्याच्या चौकशीसाठी एसआयटी स्थापन करण्यात आली होती. सदर एसआयटीने चौकशी करून बऱ्याच संस्थांवर ठपके ठेवले. काही संस्थांच्या रिकव्हरीज काढल्या तर काहींवर एफआयआर दाखल झाले. ह्या विषयाबाबत मंत्रिमंडळाने दिनांक २१ नोव्हेंबर, २०१७ रोजी निर्णय घेतला की, एसआयटी चौकशीमध्ये दोषी आढळलेल्या संस्थांना सन २०१७ पर्यंतची शिष्यवृत्ती देण्यात येऊ नये. यातील बऱ्याच संस्था एसआयटी चौकशीमध्ये अडकलेल्या आहेत. काही संस्था अशाही आहेत की त्या एसआयटी चौकशीमध्ये अडकलेल्या नाहीत परंतु निधीअभावी त्यांची देणी प्रलंबित आहेत. एसआयटीमध्ये न अडकलेल्या संस्थांच्या शिष्यवृत्त्या देण्यास काही अडचण नाही परंतु वित्त विभागाने निधी उपलब्ध करून देण्यासाठी पाठपुरावा करण्याची आवश्यकता असून डीबीटीसाठी आवश्यक निधी देखील मिळत नाही.

राज्यातील शैक्षणिक संस्थांमध्ये ओबीसी प्रवर्गाचे विद्यार्थ्यांबाबत दुजाभाव केला जात नसून ओबीसी असल्यामुळे सर्वांना शिष्यवृत्ती अनुज्ञेय आहे. अल्पसंख्याक विभागामार्फत जर काही वेगळ्या योजना असतील तर त्याबाबत माहिती नसल्याचे तसेच अल्पसंख्याक जाती ओबीसी प्रवर्गामध्ये समाविष्ट असल्यास तसेच ज्यांच्याकडे ओबीसी प्रवर्गाचे प्रमाणपत्र आहे त्यांना शिष्यवृत्ती अनुज्ञेय आहे. अल्पसंख्याक संस्था किंवा इतर ठिकाणी यामध्ये दुजाभाव केला जात नाही. अशी जर एखादी संस्था असेल तर विभागाच्या निदर्शनास आणल्यास त्याबाबत पुढील कार्यवाही करण्यात येईल, असे विभागीय सचिवांनी स्पष्ट केले आहे.

राज्यात इतर मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांसाठी सुरू असलेल्या वसतीगृह योजनेसाठी किती जिल्ह्यांनी वसतीगृह उभारण्यासाठी विभागाकडे प्रस्ताव पाठविलेला आहे. उर्वरित जिल्हयांच्या प्रस्तावासाठी विभागाकडून कोणती कार्यवाही करण्यात आली आहे. अशी समितीने विचारणा केली असता विभागीय सचिव यांनी स्पष्ट केले की, इतर मागासवर्गीय प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांसाठी केंद्र शासनाची वसतीगृह योजना आहे. अनुसूचित जातीच्या विद्यार्थ्यांसाठी बाबू जगजीवन राम वसतिगृह योजना होती. तिच योजना इतर मागासवर्ग विद्यार्थ्यांसाठी देखील लागू केली आहे. ही योजना राज्यात दिनांक २० जानेवारी, २०१९ रोजी सुरू करण्यात आली आहे. या योजनेअंतर्गत मुलांसाठी १८

आणि मुलींसाठी १८ असे एकूण ३६ वसतीगृहे उभारायची आहेत. प्रत्येक जिल्ह्यामध्ये एक वसतीगृह असेल. याबाबतचा शासन निर्णय निर्गमित झाला आहे. परंतु जिल्हा स्तरावर शासकीय जागा मिळत नसल्यामुळे अडचणी येत आहेत. केवळ यवतमाळ, अहमदनगर, वाशिम व नागपूर या चार जिल्ह्यांनी विभागाकडे प्रस्ताव पाठविले असून त्या सर्वांना मान्यता दिली आहे. इतर जिल्ह्यांच्या प्रस्तावांसाठी विभागाकडून खूप पाठपुरावा करण्यात येत आहे. त्यांना अर्ध-शासकीय पत्र पाठविण्यात आली आहेत. माननीय पालकमंत्र्यांना पत्र दिले आहेत, व्ही.सी.द्वारे बैठका घेतल्या आहेत. परंतु शासकीय जागेच्या अनुपलब्धतेमुळे ही योजना पुढे जात नाही.

या वसतीगृहांसाठी कोणते निकष आहेत, वसतीगृहामध्ये प्रवेश घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी उत्पन्नाची मर्यादा किती आहे. सदर वसतीगृहासाठी किती जागेची आवश्यकता आहे अशी समितीने विचारणा केली असता विभागीय सचिवांनी स्पष्ट केले की, ज्या समाजासाठी वसतीगृहाची निर्मिती केली जाते त्या समाजासाठी ८० टक्के जागा राखीव ठेवल्या जातात आणि अन्य समाजासाठी २० टक्के जागा राखीव ठेवल्या जातात. साधारणतः १०० विद्यार्थ्यांसाठी ४ कोटी रुपयांची तरतूद असते. वसतीगृहामध्ये प्रवेश घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी १ लाख रुपये उत्पन्नाची मर्यादा आहे. या वसतीगृहांसाठी सरासरी सुमारे २ एकर जागेची आवश्यकता असते. परंतु एक एकर जागेमध्ये देखील वसतीगृह होऊ शकते. ही बाब आराखडयावर अवलंबून आहे. १०० मुलांच्या वसतीगृहासाठी जास्त जागा लागणार नसून त्यामध्ये थोडी शिथिलता आणून जिल्हा ऐवजी तालुका स्तरावर जागा उपलब्ध असेल तर तेथील प्रस्ताव पाठविण्याबाबत संबंधितांना कळवित आहोत. मा. मंत्री स्तरावर याबाबत चर्चा झाली असून तालुका स्तरावर वसतीगृहे निर्मितीला परवानगी देण्यात येत आहे. त्याबाबतचा शासन निर्णय निर्गमित केला जाईल. त्यानंतर तालुका स्तरावरील प्रस्ताव देखील मान्य करून जिथे तालुका मुख्यालय नसेल आणि शिक्षण केंद्र असेल तर तेथे देखील ही योजना घेता येईल. यामध्ये सुधारणा करून नवीन शासन निर्णय निर्गमित केला असल्याचे विभागीय सचिवांनी समितीस माहिती दिली.

विभागीय सचिव यांनी समितीस पुढील प्रमाणे माहिती सादर केली, इतर मागासवर्गीय वित्त आणि विकास महामंडळाची स्थापना सन १९९८ मध्ये करण्यात आली असून या महामंडळाचे भागभांडवल २५० कोटी इतके आहे. त्यापैकी १६१.५४ कोटी रुपये शासनाने दिलेले आहेत. या महामंडळाचे पदसिद्ध अध्यक्ष मंत्री असतात. या महामंडळामध्ये सद्यःस्थितीत चार योजना कार्यान्वित आहेत. या योजनांबाबत या महामंडळाचे व्यवस्थापकीय संचालक हे समितीला अधिक माहिती सादर करतील.

व्यवस्थापकीय संचालक, इतर मागासवर्गीय वित्त आणि विकास महामंडळ यांनी महामंडळाची सन १९९८ च्या शासन निर्णयाप्रमाणे सन १९९९ मध्ये कंपनी कायद्यांतर्गत महामंडळाची नोंदणी करून सन २००० मध्ये महामंडळ कार्यान्वित करण्यात आले होते. या महामंडळाचे मुख्य कार्यालय चेंबूर येथे आहे. या कार्यालयामध्ये ३६ जिल्हा व्यवस्थापकांचे कार्यालये आहेत. या महामंडळाचे संचालक मंडळ एकूण १५ सदस्यांचे आहे. त्यापैकी ८ सदस्य शासन नियुक्त आहेत. तसेच ७ शासकीय सदस्य आहेत. या महामंडळाचे अध्यक्ष हे इतर मागासवर्गीय खात्याचे मंत्री असतात. या महामंडळाचे २५० कोटी रुपयांचे भागभांडवल आहे. त्यापैकी १६१ कोटी रुपये शासनाकडून वितरित करण्यात आले आहेत. सन २००८ मध्ये कर्जमाफी करण्यात आली होती. या १६१ कोटी रुपयांमधून ४९.४९ कोटी रुपयांची कर्जमाफी देण्यात आली आहे. ११३ कोटी रुपये महामंडळाला प्राप्त झाले आहेत. याच भागभांडवलातून कर्जांच्या योजनेंची अंमलबजावणी करतो आहोत. या महामंडळामार्फत चार योजना राबविल्या जात आहेत. २० टक्के बीज भांडवल योजना, थेट कर्ज योजना, या योजनेमध्ये एक लाख रुपयांपर्यंतचे कर्ज दिले जाते. तसेच सन २०१९ मध्ये वैयक्तिक व्याज परतावा योजना व गट कर्ज योजना अशा दोन नवीन योजनांना मान्यता प्राप्त झालेली आहे. वैयक्तिक व्याज परतावा योजनेमध्ये १० लाख रुपयांपर्यंत कर्ज दिले जाते व गट कर्ज योजनेमध्ये १० ते ५० लाख रुपयांपर्यंत कर्ज दिले जाते. २० टक्के बीज भांडवल योजनेची ५ लाखापर्यंची मर्यादा आहे. ही योजना बँकेमार्फत मंजूर केली जाते. या योजनेमध्ये ८० टक्के रक्कम बँक मंजूर करते व २० टक्के रक्कम महामंडळ मंजूर करते. बँकेचे व्याज हे बँकेच्या व्याजाप्रमाणेच आहे आणि महामंडळाचा व्याज दर हा ६ टक्के इतका आहे. दुसरी योजना आहे ती थेट कर्ज योजना. ही योजना १०० टक्के महामंडळाकडून मंजूर केली जाते. जिल्हा स्तरावर जिल्हाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखाली लाभार्थी निवड समिती आहे. या योजनेचा लाभ घेण्यासाठी अर्जदारांनी जिल्हा व्यवस्थापकीय कार्यालयामध्ये अर्ज सादर केल्यानंतर लाभार्थी निवड समितीद्वारे लाभार्थ्यांची निवड केली जाते. त्यानंतर तो प्रस्ताव चेंबूर येथील मुख्यालयी येतो. त्यानंतर संबंधित लाभार्थ्यांना कर्ज मंजूर केले जाते. तिसऱ्या योजनेचे नाव वैयक्तिक व्याज परतावा योजना असे आहे. ही योजना देखील बँकेमार्फतच राबविली जाते. बँक संबंधित लाभार्थ्यांना १० लाख रुपयांपर्यंतचे कर्ज मंजूर करते. शासन निर्णयाप्रमाणे महामंडळ १२ टक्के व्याजापर्यंत व्याज परतावा देते. या योजनेची सर्व प्रक्रिया ऑनलाईन केली जाते. या योजनेचा लाभ घेण्यासाठी संबंधित लाभार्थ्यांने ऑनलाईन अर्ज करावयाचा आहे. त्यानंतर जिल्हा व्यवस्थापक हे या अर्जाची छाननी करून तो अर्ज ऑनलाईनच मुख्यालयाकडे सादर करतात. त्यानंतर मुख्यालयाकडून लेटर

ऑफ इन्टेन्ट केल्यानंतर प्रस्ताव बँकेकडे सादर केल्यानंतर बँक संबंधित लाभार्थ्यांना कर्ज मंजूर करते. सदर कर्जाचे ईएमआय सुरू झाल्यानंतर लाभार्थ्यांनी जेवढे व्याज भरले आहे त्या व्याजाची तपासणी करून त्या व्याजाचा परतावा दिला जातो. गट कर्ज योजनेची देखील सारखीच प्रक्रिया आहे.

वैयक्तिक व्याज परतावा योजनेंसंदर्भात सन २०१९ मध्ये शासन निर्णय निर्गमित करण्यात आला आहे. या योजनेचे ऑनलाईन पोर्टल विकसित करण्याचे काम सुरू झाले. वैयक्तिक व्याज परतावा योजना सुरू झालेली आहे. जवळपास ९०० ते ९५० लेटर ऑफ इन्टेन इश्यु केलेले आहेत. यापैकी काही लाभार्थ्यांना बँकेने कर्ज देखील मंजूर केले आहे. त्यापैकी ८ ते १० लाभार्थ्यांनी व्याज परताव्याचा दावा देखील महामंडळाकडे केलेला आहे. मी जवळपास ४० हजार रुपयांचे क्लेम मंजूर केलेले आहेत. ही सर्व ऑनलाईन प्रक्रिया आहे. गट कर्ज योजनेचे पोर्टल ५० टक्के विकसित करण्यात आले आहे. त्याबाबतची पुढील कार्यवाही सुरू आहे. थेट कर्ज योजना देखील सुरू आहे. कोरोनामुळे या योजनेला चांगला प्रतिसाद मिळाला नाही. त्यामुळे जिल्हा कार्यालयांना कर्जाचे उद्दिष्ट दिलेले आहेत.

महामंडळाने सन २००० पासून आतापर्यंत जवळपास ३५ हजार लाभार्थ्यांना १९८ कोटी रुपयांचे वाटप केलेले आहे. यामध्ये सन २०१४-१५ पर्यंत राष्ट्रीय महामंडळाचा सहभाग होता. राष्ट्रीय महामंडळ हे त्यांच्या योजना राबविण्यासाठी राज्य महामंडळाला दरवर्षी कर्ज स्वरूपात काही निधी उपलब्ध करून दिला जात होता. परंतु उक्त महामंडळाची सन २०१४-१५ पासून वसुली ही अतिशय कमी झाली. ज्या प्रमाणात कर्जाचे वाटप होते त्या प्रमाणात कर्जाची वसुली होत नाही. वसुली न होण्याची अनेक कारणे आहेत. वसुली न झाल्यामुळे सन २०१७ मध्ये राष्ट्रीय महामंडळाने लवादाची नेमणूक केली. लवादाने खूपच जाचक म्हणजे जप्तीच्या अटी टाकल्या होत्या. यामध्ये मुख्य सचिव यांना प्रतिवादी करण्यात आले होते. तसेच रिकव्हरी करून देण्यात येईल अशी शासनाला विनंती केली होती. परंतु तरीही त्यांनी उक्त प्रकरणी लवाद नेमण्यात आला. शिल्लक रकमेतून पैसे फेडण्यात आले असून शासनाने राष्ट्रीय महामंडळाच्या योजना राबवू नये, असा निर्णय घेतला आहे. या जाचक अटीमुळे अडचण निर्माण झाली आहे. केंद्र शासनाचे राष्ट्रीय महामंडळ व राज्य शासनाचे राज्य महामंडळ ही दोन्हीही महामंडळे शासनाचेच विभाग आहेत.

महामंडळाने वाटप केलेल्या कर्जाच्या रकमेचा वसुली दर खूप कमी आहे. याचे मुख्य कारण कर्मचारीवृंदाची कमतरता आहे. महामंडळाच्या मुख्यालयासाठी व जिल्हा कार्यालयासाठी १४४ पदे मंजूर करण्यात आली आहेत. त्यामधील ५० टक्क्यांपेक्षा अधिक म्हणजे ८० पदे रिक्त आहेत. जिल्हा स्तरावर एक जिल्हा व्यवस्थापक, १ वसुली निरीक्षक व १ लेखापाल अशी तीन पदे मंजूर आहेत. सर्व जिल्ह्यांमध्ये १-२ लोकांचा स्टाफ आहे. उर्वरित पदांचे काम आऊटसोर्सींगच्या माध्यमातून करण्यात येत आहे. जिल्ह्यातील लाभार्थीकडून वसुली करताना अडचण येते.

महामंडळाचे कर्ज न फेडण्याची लोकांची मानसिकता झाली आहे. ४-५ वर्षामध्ये कर्जाची रक्कम परतफेड करावयाची असते परंतु ती ८ वर्षे कालावधी झाला तरी कर्जाच्या रकमेची परतफेड करण्यात आली नाही. या वसुली प्रकरणी महामंडळाकडून खूप प्रयत्न केले आहेत. कर्ज रकमेची वसुली दरवर्षी ५-६ कोटी रुपयांपर्यंत होत होती. ती २ वर्षापूर्वी १२ कोटी रुपये रकमेपर्यंत वसुल केली आहे. मागील २ वर्षांच्या कालावधीत कोरोना प्रादुर्भावामुळे कर्ज वसुलीची कार्यवाही संथ झाली आहे.

महामंडळाचे लेखे सन २०१८-१९ पर्यंत अपडेट आहेत. सन २०१८-१९ पर्यंतची लेखे भारताचे नियंत्रक आणि महालेखापरीक्षक यांचेकडून मंजूर झाले आहे. तसेच सन २०१९-२० च्या लेख्यांचे लेखापरीक्षणाची कार्यवाही सुरू आहे.

राज्य महामंडळास राष्ट्रीय महामंडळाने १४८ कोटी रुपयांचे कर्ज दिले होते. त्याची केवळ १० टक्के रक्कम देणे शिल्लक आहे. राष्ट्रीय महामंडळाचे कर्ज घेणे बंद केल्याने त्यांच्याकडे ओटीएस पॉलिसीची मागणी केली आहे. त्यामुळे शासन कर्ज घेण्यासाठी महामंडळाच्या कर्जाची हमी देते ती कमी होईल. उक्त पॉलिसी त्यांनी दिली असून १० टक्के रक्कम भरल्यानंतर कर्जाची रक्कम निरंक होईल. त्यानंतर राज्य महामंडळास शासनाच्या योजनांनुसार कार्यवाही करता येईल. अशी माहिती व्यवस्थापकीय संचालक, इतर मागासवर्गीय वित्त आणि विकास महामंडळ यांनी समितीस दिली.

मंत्रिमंडळाच्या उप समितीच्या बऱ्याच शिफारशी आहेत. त्या सादर करण्यात येत आहेत. महामंडळाच्या व्यवस्थापकीय संचालकांनी माहिती दिलेल्या ४ योजनांच्या व्यतिरिक्त शैक्षणिक कर्ज योजना, महिलांसाठी स्वयंसिद्धी योजना, गटांची योजना अशा ३ योजना शासनाकडे प्रस्तावित केल्या आहेत. आणखी एक योजना प्रस्तावित करण्यात येत आहे. नवीन नवीन योजना सुरू

करण्याचा महामंडळाचा प्रयत्न करण्यात येत आहे, अशी माहिती विभागीय सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग यांनी समितीस दिली.

इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाच्या विविध योजना राबविण्याकरिता कर्मचारीवृंदाच्या पदभरतीबाबत सामान्य प्रशासन विभागाने काय कार्यवाही केली. अशी समितीने विचारणा केली असता बिंदूनामावली नोंदवही तपासण्याची बाब विभागाकडे असल्याचे सामान्य प्रशासन विभागाचे उप सचिव यांनी समितीस सांगितले. यावर विभागीय सचिव इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग यांनी उप सचिव सामान्य प्रशासन विभाग यांचेकडून बिंदूनामावली व आरक्षण धोरणाच्या संदर्भातील पडताळणीचे कामकाज करण्यात येते. पद भरतीचा विषय अपर मुख्य सचिव, सामान्य प्रशासन विभाग यांच्याकडे असल्याचे सांगितले. मा. मंत्री महोदय यांनी अपर मुख्य सचिव, सामान्य प्रशासन विभाग यांचेसमवेत बैठक घेऊन विभागातील रिक्त पदे भरण्याचे निर्देश दिले होते. त्यानुषंगाने पदोन्नतीची पदे भरल्यानंतर पद भरती करण्यात येईल, असे त्यांनी आश्वासित केले होते. विभागाची ३२ पदे रिक्त असून ती भरण्यात आल्यास उपयुक्त होतील, अशी माहिती विभागीय सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग यांनी समितीस दिली.

राज्यात इतर मागासवर्गीयांची एकूण किती पदे मंजूर आहेत, त्यापैकी किती पदे भरलेली आहेत व किती पदे रिक्त आहेत. सदरहू रिक्त पदे अ, ब, क व ड असे संवर्ग वगळून आहेत काय अशी समितीने विचारणा केली असता राज्यात इतर मागासवर्गीयांची अ, ब, क, ड संवर्गातील १,९२,७१८ पदे मंजूर असून त्यापैकी १,५३,५३२ पदे भरण्यात आली आहेत. सद्यःस्थितीत ३९,१८० पदे रिक्त आहेत. असे विभागीय सचिवांनी स्पष्ट केले. सदरहू रिक्त पदे अ, ब, क व ड संवर्ग वगळून नाहीत असे उप सचिव, सामान्य प्रशासन विभाग यांनी विदीत केले.

समितीने सूचित केले की, इतर मागासवर्गीय प्रवर्गाच्या संरक्षणासाठी समिती गठीत करण्यात आली आहे त्या प्रवर्गासाठी नाममात्र तरतूद करण्यात आली आहे, त्यामध्ये वाढ झाली पाहिजे. विभागातील रिक्त पदे तात्काळ भरण्यात यावीत. डीबीटीसाठी पुरेसा निधी उपलब्ध करून देण्यात यावा. परदेशी शिष्यवृत्ती योजनेंतर्गत शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांच्या संख्येत वाढ करण्यात यावी. परदेशी शिष्यवृत्तीसाठी पुरेसा निधी उपलब्ध करून देण्यात यावा व प्रशासकीय कामकाज करण्यासाठी आवश्यक यंत्रणा नसल्याने मागील ५ वर्षामध्ये भरीव काम झाले नाही. ही बाब अतिशय गंभीर आहे. राज्यातील इतर मागासवर्गीयांची ४० हजार पेक्षा अधिक पदे रिक्त असून त्यामध्ये अ, ब, क, ड या संवर्गांच्या रिक्त पदांचा समावेश केल्यास उक्त रिक्त पदांच्या संख्येत आणखी वाढ होईल. सदरहू पदे भरण्यास तात्काळ कार्यवाही करण्यात यावी.

इतर मागास प्रवर्गामधील विद्यार्थ्यांना वेळेवर जात वैधता प्रमाणपत्रे मिळत नसल्याने विद्यार्थी लाभापासून वंचित राहतात. कोकणात इतर मागास प्रवर्गामध्ये भंडारी, वैश्य, सोनार व अन्य जाती येतात. जन्म दाखल्यावर वैश्य किंवा वाणी असे नमूद केले जाते. वैश्य आणि वाणी हे दोन्ही एकच असून काही लोक वैश्य तर काही लोक वाणी असे लिहितात. वैश्यवाणी असे एकत्र लिहिले जात नाही. याचा अर्थ ते डिस्क्वॉलिफाय होत नाहीत असे न्या.बापट आयोगाच्या अहवालात नमूद आहे असे समितीने विचारणा केली असता विभागीय सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग यांनी केवळ वैश्य नाही तर वैश्य-वाणी असेही लिहिलेले आहे. इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग राज्य मागासवर्ग आयोगाने जाती समाविष्ट करण्याची शिफारस केल्यानंतर त्या समाविष्ट केल्या जातात. त्यांना जातीचे दाखले देण्यासाठी महसूल विभागाची यंत्रणा उप विभागीय अधिकारी, तहसिलदार, जिल्हाधिकारी कार्यालय आहे ते दाखले देतात. जातीचे दाखले देताना कागदपत्राची पुर्तता करताना कोणत्या वर्षाचे पुरावे पाहिजेत याबाबत शासन निर्णय आहेत. ओबीसीकरीता १९६७ किंवा अन्य पुरावे लागतात. बऱ्याच लोकांकडे तो पुरावा नाही अशा तक्रारी येतात. पुरावा नसल्याने त्यांना दाखले मिळत नाहीत. याबाबत अनेक निवेदने येतात तसेच याबाबत महसूल विभागासोबत झालेल्या बैठकीत महसूल विभागाकडून संविधानिक तरतूद असल्याने सन १९६७ मध्ये महाराष्ट्रात वास्तव्याबाबतच्या पुराव्याची पुर्तता होणे आवश्यक आहे असे निदर्शनास आणले आहे. यावर न्या. बापट आयोग यांच्या अध्यक्षतेखाली नेमलेल्या समितीने कोणत्या कोणत्या जातींचा समावेश करण्यात येतो. त्याबाबत आयोगाने काही संशोधन केलेले असते ते विभागाने ग्राह्य धरले पाहिजे, अशी समितीने विचारणा केली असता विभागीय सचिव यांनी हे संशोधन ग्राह्य धरुन त्याप्रमाणे जाती नोटीफाय करतो. विभागाकडून फक्त जातींचा समावेश करण्यात येत असतो ज्याप्रमाणे काथार, काथार वाणी, कंढार वाणी, नेवी धाकड, मिटकर वाणी, वाणी बोडवेळ, लाडवाणी सोडून बोराळ, बोरुल, बोरड, तांबोळी, वैश्यवाणी, वेवाणी, पाणारी, लिंगायत वाणी, लिंगायत तांबोळी, कुलवंत वाणी, कुवाणी, वाणी कुलवंत, कुणबी वाणी अशा १५ ते २० पोटजाती आहेत. तसेच न्या. बापट आयोगाचा अहवाल वाचून त्यामध्ये कोणती सुधारणा करणे अपेक्षित आहे त्या प्रमाणे चर्चा करून करता येईल.

केंद्र व राज्य शासनाकडून इतर मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांच्या शिष्यवृत्तीकरीता किती निधीची तरतूद करण्यात आली आहे. किती विद्यार्थ्यांना शिष्यवृत्तीचा लाभ देण्यात आला आहे. सदर शिष्यवृत्तीची योजना कोणामार्फत राबविण्यात येते अशी समितीने विचारणा केली असता केंद्र शासनाकडून इतर मागासवर्गीयांसाठी दरवर्षी ७० ते ८० कोटी रुपयांची तरतूद केली आहे. केंद्र शासनाकडून

शिष्यवृत्ती घेतलेला एकच विद्यार्थी आहे. राज्यात इतर मागासवर्गीयांच्या शिष्यवृत्तीसाठी २००० कोटी रुपयांची तरतूद करण्यात आली आहे. राज्यात आठ लाख विद्यार्थी पोस्ट मॅट्रीक शिष्यवृत्तीचा लाभ घेत आहेत. शिक्षण संस्थामार्फत शिष्यवृत्तीची योजना राबविण्यात येते. शिक्षण संस्थेत प्रवेश घेतल्यावर मुलांना शिष्यवृत्ती देण्याची सर्व प्रक्रिया संस्था करते. ८० टक्के रक्कम संस्थेला मिळते. २० टक्के रक्कम विद्यार्थ्यांना मिळते . त्यामुळे कोणताही विद्यार्थी शिष्यवृत्तीच्या लाभापासून वंचित राहत नाही, असे विभागीय सचिव यांनी स्पष्ट केले.

जात वैधता प्रक्रिया अत्यंत क्लिष्ट आहे, ही प्रक्रिया सोपी करून विद्यार्थ्यांना न्याय देण्यासाठी जात पडताळणी समितीमध्ये कोणत्या सुधारणा करण्यात याव्यात अशी समितीने विचारणा केली. इतर मागासवर्ग आणि विमुक्त जाती भटक्या जमातीतील विद्यार्थ्यांसाठी जात वैधता प्रमाणपत्र पडताळणी समित्या वेगवेगळया करण्यात याव्यात. सामाजिक न्याय विभागाची समिती वेगळी करण्यात यावी. सर्व विद्यार्थ्यांसाठी एकच पडताळणी समिती असल्यामुळे समितीवर जास्त भार पडत आहे. त्यामुळे वेगवेगळया जात प्रमाणपत्र पडताळणी समित्या झाल्या तर विद्यार्थ्यांना न्याय देता येईल असे विभागीय सचिवांनी स्पष्ट केले. यावर समितीने सूचना केली की, इंजिनिअरिंग, मेडीकल व एमबीए, टेक्निकल व प्रोफेशनल कोर्ससाठी कॅपराऊंडची प्रक्रियेदरम्यान यापूर्वी जातवैधता पडताळणी प्रमाणपत्रासाठी अर्ज केल्यावर तीन ते चार महिन्यानंतर पडताळणी झाली तरीही काही अडचण येत नव्हती. मागील काही कालावधीमध्ये असा निर्णय घेण्यात आला की, अर्ज भरतांना किंवा त्या कॅपराऊंडमध्ये सहभागी करताना जातवैधता पडताळणी प्रमाणपत्र नसेल त्या विद्यार्थ्यांला कॅपराऊंडच्या स्लॉटमधून जावे लागते. तसेच ही मुले पुन्हा (अगेन) कॅपमध्ये आली तर त्यांना शिष्यवृत्ती मिळणार नसल्याने नियमावलीत बदल करण्याबाबत काही ओबीसी महासंघाच्यावतीने निवेदन देण्यात आले. सदरहू पद्धत चुकीची असल्यामुळे ही सर्व मुले ओपनमध्ये गणली जातील. ओपनमध्ये आली तर शिष्यवृत्तीचा फायदा त्यांना मिळणार नाही. त्यामुळे या मुलांच्या ॲडमिशन झाल्या नसल्याचे तसेच कोरोनामुळे जात वैधता प्रमाणपत्रासाठी सहा महिन्यांची मुदतवाढ देण्यात आली आहे, अशी माहिती विभागीय सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग यांनी समितीस दिली.

११ वी १२ वी च्या विज्ञान शाखेच्या विद्यार्थ्यांनाच वैधतेसाठी अर्ज करता येतो. परंतु ११वी कला व वाणिज्य शाखेत प्रवेश घेणाऱ्या विद्यार्थ्याला जात वैधता प्रमाणपत्रासाठी अर्ज करता येत नाही. कोणताही विद्यार्थी कोणत्याही मान्यताप्राप्त अभ्यासक्रमामध्ये शिक्षण घेत असेल तर त्याला जात वैधता प्रमाणपत्र देण्यात येणार आहे का, तसेच ११ वी कला व वाणिज्य शाखेत

प्रवेश घेणारा विद्यार्थी एमपीएससी व युपीएससी सारख्या स्पर्धा परीक्षा देऊ शकतो. फक्त ११ वी १२ वी च्या विज्ञान शाखेच्या मुलांनाच व्हॅलिडिटीसाठी अर्ज करता येतो, अशा प्रकारे भेदभाव करणे हे चुकीचे आहे. कोणताही विद्यार्थी कोणत्याही मान्यताप्राप्त कोर्समध्ये शिक्षण घेत असेल तर त्याला व्हॅलिडीटी मिळायला पाहिजे. त्याचा तो अधिकार आहे. याबाबीचा विचार करणे आवश्यक आहे तसेच ज्यांच्या कुटुंबाकडे व्हॅलिडीटी असेल तर त्यांच्या कुटुंबातील सर्व सदस्यांना व्हॅलिडीटी आपोआप मिळाली पाहिजे. त्यांना कोणताही अर्ज करण्याची आवश्यकता नसल्याची विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग यांनी सन २००४ मध्ये जात वैधता पडताळणी समितीचा अध्यक्ष असल्याचे समितीस सांगितले. जात वैधता पडताळणी समितीकडे जात प्रमाणपत्राची संख्या खुप जास्त असल्यामुळे शासनाने यामध्ये प्राधान्यक्रम ठरवून दिलेला आहे. निवडणुकीच्या वेळी उमेदवारांचे जात वैधता प्रमाणपत्र पडताळणीस प्राधान्यक्रम देण्यात येतो. त्यामुळे विद्यार्थी हे सर्वात खालच्या प्राधान्यक्रमात येतात. प्राधान्यक्रमात बदल केला तर अनेक प्रश्न मार्गी लागतील तसेच समितीमध्ये कर्मचारी वर्गाची कमतरता असून अध्यक्षांची नियुक्ती करतांना अनेक अडचणी असतात, अशी माहिती विभागीय सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग यांनी समितीस दिली.

दिनांक १६ मार्च, २०२१ रोजीच्या विभागीय सचिवांच्या साक्षीच्या वेळी समितीने विचारणा केली की, इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाच्या मंत्रालयीन स्तरावरील एकूण किती पदे मंजूर आहेत, मंजूर पदापैकी किती पदे भरण्यात आली आहेत, किती पदे रिक्त आहेत तसेच रिक्त पदे भरण्याबाबत कोणती कार्यवाही करण्यात आली आहे. यावर विभागीय सचिव इतर मागासवर्ग बहुजन कल्याण विभाग यांनी स्पष्ट केले की, मंत्रालयीन स्तरावरील इतर मागास बहुजन कल्याण विभागातील एकूण ८९ पदे मंजूर आहेत. त्यापैकी ५८ पदे भरलेली असून ३१ पदे रिक्त आहेत. सहसचिव/उपसचिव यांची २ पदे, अवर सचिव ५ पदे, कक्ष अधिकारी ६ पदे, सहायक कक्ष अधिकारी ९ पदे, लिपिक टंकलेखक आणि लघुलेखकांची ५ पदे अशी एकूण ३१ पदे सामान्य प्रशासन विभागामार्फत भरायची आहेत. यावर सामान्य प्रशासन विभागाच्या विभागीय सचिवांनी अधिकची माहिती विदित केली की, सध्याच्या परिस्थितीत आरक्षणामुळे पदोन्नत्या थांबलेल्या आहेत. आरक्षणासंदर्भात सर्वोच्च न्यायालयामध्ये सुनावणी सुरू आहे. मंत्रालयीन संवर्गात मागासवर्गीयांची पदोन्नतीसाठी राखून ठेवलेली तसेच आरक्षण निश्चित केलेली ४५४ पदे आणि खुल्या प्रवर्गात २०८ पदांनाच पदोन्नती देण्यात आली आहे. मागासवर्गीयांची २३७ पदे ही सह सचिव, उप सचिव आणि अवर सचिव यामध्ये मोडतात. सर्वोच्च न्यायालयाचा निकाल लागेपर्यंत

ही पदोन्नतीची प्रक्रिया तिथेच थांबलेली आहे. इतर मागासवर्ग बहुजन कल्याण विभागातील एकूण ८९ पदे मंजूर आहेत. उक्त पदांपैकी अवर सचिव (विधी) २ पदे आणि लेखाधिकारी १ पद, वाहनचालक २ पदे आणि शिपाई ११ पदे आहेत. अवर सचिव (विधी) हे पद विधी व न्याय विभाग आणि लेखाधिकाऱ्यांचे पद वित्त विभाग यांचेकडून भरण्यात येणार आहे. वाहनचालक व शिपाई यांची पदे विभागाला बाहेरच्या स्त्रोतांतून भरायची आहेत. त्याच्या एजन्सी आहेत. सामान्य प्रशासन विभागाच्या कार्यकक्षेमध्ये एकूण ७३ पदे येतात आणि त्यापैकी ४५ पदे भरलेली आहेत आणि २८ पदे रिक्त आहेत. रिक्त पदे भरण्यासाठी अडचण अशी आहे की, पदोन्नतीच्या पदांना आरक्षणामुळे स्थगिती आहे तसेच गेल्या ३ वर्षापासून नव्याने पदे भरण्यासाठी महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाकडे मागणी पत्र पाठवलेली नाहीत. कारण तिथे सरळसेवा भरतीसाठी सुद्धा आरक्षण लागू असल्यामुळे जोपर्यंत या विषयाचा अंतिम निर्णय होत नाही तोपर्यंत पदे भरु शकत नाही. यावर समिती सदस्य यांनी आरक्षणाची पदे सोडून बाकीच्या पदांची भरती करता येईल का, अशी विचारणा केली असता सामान्य प्रशासन विभागाच्या विभागीय सचिवांनी माहिती दिली की, खुल्या प्रवर्गाच्या पदोन्नत्या करण्यात येत आहेत. मार्च महिन्यानंतर ज्या वार्षिक बदल्या होतील त्यावेळेस इतर मागासवर्ग बहुजन कल्याण विभागाला उप सचिव व अवर सचिव यांची गरजेनुसार पदे उपलब्ध करून देण्यात येतील. पदोन्नत्या झाल्यास तातडीने कर्मचारीवर्ग उपलब्ध होऊ शकेल. परंतु हे पदोन्नतीच्या निर्णयावर अवलंबून असल्याने हा विषय कधी सुटेल हे सांगणे कठीण आहे. तसेच जेव्हा इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाचे विभाजन झाले तेव्हा सामाजिक न्याय विभागाकडून त्यांना पुरेशा प्रमाणात मनुष्यबळ मिळणे आवश्यक होते. हा विषय सामान्य प्रशासन विभागाकडे येतो, असे नाही. सामाजिक न्याय विभागाने जेवढे काम वर्ग केले त्या प्रमाणात इतर मागास बहुजन कल्याण विभागास मनुष्यबळ देणे आवश्यक होते. यावर इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाचे विभागीय सचिव यांनी स्पष्ट केले की, विभागाचे विभाजन होत असताना त्याचवेळी पूर्ण प्लान तयार होत नाही. त्यामुळे नंतर नवीन विभाग झाल्यावर त्यामध्ये अडचणी निर्माण होतात. यावर ज्यावेळी नवीन विभाग निर्माण होतो त्यावेळी जिल्हा, प्रादेशिक तसेच मंत्रालय व संचालक स्तरावर किती पदे देण्यात येणार याबाबत समितीने शिफारस करावी अशी विनंती केली. तसेच जिल्हा, प्रादेशिक व संचालक स्तरावर सुद्धा पद भरण्याबाबतचे अधिकार इतर बहुजन कल्याण विभागाला नसून सामाजिक न्याय विभागाला आहेत. त्या विभागाच्या अधिकारी व कर्मचाऱ्यांवर इतर बहुजन कल्याण विभागाचे नियंत्रण नसल्याची माहिती विभागीय सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग यांनी समितीस दिली. यावर विभागीय सचिव, सामान्य

प्रशासन विभाग यांनी समितीस पुढीलप्रमाणे माहिती दिली. कौशल्य विकास विभाग जसा उच्च व तंत्रशिक्षण विभागातून वेगळा झाला आहे. तसाच हा विभाग पण सामाजिक न्याय विभागातून वेगळा झाला आहे. असे छोटे छोटे विभाग वेगळे करतो तेव्हा मनुष्यबळच नसेल तर मग यांना दिलेल्या जबाबदाऱ्या कशा पूर्ण होणार आहेत. त्यामुळे विभागाचे विभाजन करणे कितपत योग्य आहे, हे पण विचारात घेतले पाहिजे. त्याऐवजी एका विभागामध्ये एकापेक्षा जास्त सचिव पण ठेवू शकतो. एकाच सचिवांनी सर्व काम केले पाहिजे असे नाही. जे मोठे विभाग आहेत त्या ठिकाणी विभागाची विभागणी न करता कामाची विभागणी करू शकतो. आता कामाची विभागणी करणे शक्य आहे काय, अशी समितीने विचारणा केली असता विभागाचे विभाजन करण्यामागे असा हेतू असतो की, लोकांसाठी ज्या सेवा, योजना आहेत त्यांचा त्यांना लाभ मिळावा. विभागाला मनुष्यबळच मिळत नसेल तर कामच होणार नाही. अनेक विभागामध्ये ३० ते ४० टक्के जागा रिक्त आहेत. कारण आरक्षणामुळे पदोन्नत्या होऊ शकल्या नाहीत. त्यामुळे कामच होत नाही तर विभाग वेगळा करून काही फायदा होत नाही. यावर समिती सदस्यांनी सामाजिक न्याय विभागाचे सचिव बैठकीला उपस्थित असतील तेव्हा कर्मचाऱ्यांची विभागणी करण्याबाबत शिफारस करण्यात येईल, असे मत व्यक्त केले.

दिनांक २३ मार्च, २०२१ रोजीच्या विभागीय सचिवांच्या साक्षीच्या वेळी समितीने विचारणा केली की, इतर मागास बहुजन कल्याण विभागातील मंजूर आकृतीबंध पदभरतीची सद्यःस्थिती काय आहे. सदरहू पदभरतीची प्रक्रिया पूर्ण करण्यासाठी कोणती कार्यवाही करण्यात आली आहे. यावर विभागीय सचिव, सामाजिक न्याय विभाग यांनी सांगितले की, जिल्हा स्तरावरील एकूण २९४ पदे समाजकल्याण आयुक्तालयाकडून विभागाकडे वर्ग करण्यात येणार आहेत. यावर समिती सदस्य यांनी क्षेत्रीय कार्यालय किंवा प्रत्यक्ष विभागामध्ये संपूर्ण पदभरतीचा विषय प्रलंबित असून विभाग स्थापनेस ४ वर्ष झालेली असतानाही अद्याप या विभागाची पदभरती प्रलंबित आहे. सदरहू पदभरती कधीपर्यंत होईल, अशी विचारणा केली असता विभागीय सचिव, सामाजिक न्याय विभाग यांनी पुढील माहिती समितीस दिली. इतर मागासवर्ग बहुजन कल्याण विभागाचा शासन निर्णय सन २००१ मध्ये निर्गमित केलेला आहे. आकृती बंध मंजूर झाल्यानंतर पदभरतीच्या प्रस्तावाला १७ जुलै, २०२० च्या उच्चस्तरीय समितीच्या बैठकीत मान्यता मिळाली होती. दिनांक १४ जानेवारी, २०२१ रोजी या प्रस्तावाला इतर मागासवर्ग बहुजन कल्याण विभागाची अंतिम मान्यता मिळाली असून इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग वेगळा झाल्यानंतर सामाजिक न्याय विभागाच्या स्तरावर इतर मागासवर्ग बहुजन कल्याण विभागाचा आकृतीबंध मंजूर करण्याची

कार्यवाही सुरू आहे. पद भरतीची प्रक्रिया पूर्ण व्हायला कमीत कमी तीन महिन्यांचा कालावधी लागणार आहे. वित्त विभागाकडून यात काही त्रूटी काढण्यात आल्या होत्या, वित्त विभागाने काढलेल्या त्रूटींचीही पुर्तता करण्यात आलेली आहे. या पदभरती संदर्भात आयुक्तांकडून अहवाल मागविण्यात आलेला आहे. अहवाल प्राप्त झाल्यानंतर पुन्हा हा प्रस्ताव वित्त विभागाकडे पाठविण्यात येऊन लवकरात लवकर प्रक्रीया पूर्ण करण्यात येईल. हा आकृती बंध मंजूर झाल्यानंतर पद आणि जे कर्मचारी इतर मागास बहुजन कल्याण विभागामध्ये जाण्यास तयार असतील त्यांच्या हस्तांतरणाचा निर्णय विभागीय स्तरावर घेण्यात येईल.

तद्नंतर विभागीय सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग यांनी सांगितले की, समाजकल्याण विभागाची आकृतीबंधासंदर्भात संचालनालय स्तरावर ३०, क्षेत्रीय स्तरावर ३० व इतर स्तरावर एकूण २४७ पदे सामाजिक न्याय विभागाकडून वर्ग करण्यात आली पाहिजे. नव्याने ४५३ पद भरतीचा प्रस्ताव तयार करण्याचे विचाराधिन आहे. परंतु सध्या पदभरती बंद आहे. जोपर्यंत सामाजिक न्याय विभागाकडून नवीन पद भरतीची प्रक्रिया सुरू होणार नाहीत, तोपर्यंत नवीन विभागाची कामे कोणत्याच स्तरावर सुरू होणार नाहीत. ही सर्व प्रक्रिया जलद गतीने सुरू करण्याकरिता वित्त विभाग, सामाजिक न्याय विभाग, सामान्य प्रशासन विभाग, या सर्व संबंधित विभागांच्या सचिवांशी या संदर्भात सविस्तर चर्चा करून मार्ग काढणे आवश्यक आहे. पद भरतीवर निर्बंध असल्याने त्याकरिता सामान्य प्रशासन विभाग व वित्त विभागाची विशेष परवानगी असणे आवश्यक आहे.

याबाबत विभागीय सचिव, सामान्य प्रशासन विभाग यांनी सर्व संबंधित विभागाच्या सचिवांशी याबाबत सविस्तर चर्चा करून मग यावर निर्णय घेतला पाहिजे या विभागीय सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग यांनी मांडलेल्या मुद्याबाबत असहमती दर्शवून विभागाच्या सचिवांचे हे कर्तव्यच आहे की, त्यांनी त्यांच्या विभागाच्या पद भरतीचा व त्याच्या संभाव्यतेचा पाठपुरावा करून संबंधितांशी संपर्कात राहून माहिती संकलित केली पाहिजे. या नवीन विभागाच्या पद भरतीकरिता एका वेळी सर्व विभागाच्या सचिवांना बोलावून त्यांच्याशी एकाच वेळी सविस्तरपणे चर्चा करण्याची आवश्यकता नसल्याचे अभिप्राय विभागीय सचिव, सामान्य प्रशासन विभाग यांनी समितीस दिले.

सामाजिक न्याय विभाग, सामान्य प्रशासन विभाग, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग या विभागाच्या सचिवांशी केवळ बोलून व चर्चा करून पदभरती व आकृतीबंध या समस्येचे निरसन

होणार नाही. असे जरी असले तरी या तिनही विभागाकडून सर्व समावेशक सकारात्मक निर्णय होत नाही तोपर्यंत यातून काहीही निष्पन्न होणार नाही. याकरिता प्रत्यक्ष कार्यवाहीस सुरुवात करणे आवश्यक आहे. संवर्ग निहाय पद भरती व त्याकरिता आवश्यक ती कार्यवाही सुरू करणे जास्त गरजेचे आहे. संबंधित विभागांच्या सचिवांना प्रत्यक्ष समिती कक्षात साक्षीकरिता बोलावून त्यांच्याशी अद्ययावत माहितीसह सविस्तर चर्चा करून या संदर्भातील तरतुदी व नियम यांचा अभ्यास करून योग्य मार्ग प्रत्यक्ष चर्चेतून काढणे आवश्यक असल्याचे मत समिती सदस्य यांनी समितीसमोर मांडले.

राज्यात इतर मागास बहुजन कल्याण विभागासाठी किती निधीची तरतूद करण्यात आली आहे, अशी समितीने विचारणा केली असता वित्त विभागाकडे ५ हजार कोटी रुपयांची मागणी केली होती. त्यापैकी विभागासाठी ३२१० कोटी रुपयांची तरतूद करण्यात आली आहे. त्यापैकी सुमारे २ हजार कोटी रुपये शिष्यवृत्तीसाठी व १ हजार कोटी रुपये आश्रमशाळासाठी खर्च करण्यात येतात. धनगरांच्या योजनेसाठी १०० कोटी रुपये व इतर योजनाकरिता १०० कोटी रुपये आहे. अर्थसंकल्पामध्ये विभागाकरिता तरतूद कमी आहे. यामुळे इतर योजनांकरिता निधी उपलब्ध होऊ शकत नाही. शासनाने मंजूर केलेला निधी वाढवून मिळत नसल्यामुळे नव्याने कोणत्याही योजना राबविण्यात येत नाही तसेच मागील अर्थसंकल्पासंबंधी बैठक झाली होती. या बैठकीस माननीय उप मुख्यमंत्री व विभागाचे माननीय मंत्री उपस्थित होते. त्यांच्याकडे विभागाने ५ हजार कोटी रुपयांची मागणी केली होती. मात्र हा निधी देण्यास वित्त विभागाने असमर्थता दर्शवली, असे विभागीय सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग यांनी स्पष्ट केले

समितीने अशी सूचना केली की, वित्त विभागाने ५ हजार कोटी रुपयांचा निधी देण्यास असमर्थता दर्शविली तरीही वाढीव निधीसाठी विभागाने वित्त विभागाकडे सातत्याने पाठपुरावा केला पाहिजे. तसेच नवनवीन योजना विभागाकडून प्रस्तावित केल्या पाहिजेत.

सन २०१९-२०, २०२०-२१ या कालावधीत इतर मागास प्रवर्गातील परदेशी शिष्यवृत्ती योजनेंतर्गत किती निधीची तरतूद करण्यात आली आहे त्यापैकी किती विद्यार्थ्यांना परदेशी शिष्यवृत्ती योजनेचा लाभ देण्यात आला आहे, सदर शिष्यवृत्तीचे निकष व पात्रता काय आहे आणि त्या योजनेची प्रसिद्धी कशा प्रकारे करण्यात येते अशी समितीने विचारणा केली असता याबाबत विभागीय सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग यांनी स्पष्ट केले की, इतर मागासवर्ग विद्यार्थ्यांकरिता मागील दोन वर्षापासून ही योजना राबवली जात असून प्रती वर्षी १० विद्यार्थ्यांना या योजनेचा

लाभ देण्यात येत आहे. ही योजना विद्यापीठांद्वारे राबविण्यासाठी परवानगी दिलेली आहे. या योजनेच्या संबंधी विस्तृत शासन निर्णय निर्गमित केला असून तो शासनाच्या संकेतस्थळावर उपलब्ध आहे. त्यामध्ये कोणकोणते अभ्यासक्रम व कोणकोणती विद्यापीठे आहेत याबाबतची सर्व माहिती त्यामध्ये दिलेली आहे. परदेशी शिष्यवृत्तीकरिता जाहिरातीद्वारे विद्यार्थ्यांकडून अर्ज मागवला जातो. त्यांच्याकडून अर्ज आल्यानंतर अंतिम निर्णय समितीमार्फत घेतला जातो.

परदेशी शिष्यवृत्ती योजनेकरीता सर्व विद्यापीठांतील विद्यार्थ्यांना टॅग केले तर होतकरु विद्यार्थ्यांना त्याचा फायदा होईल. शासन निर्णयात एका वर्षात १० विद्यार्थ्यांना या योजनेचा लाभ देण्याची तरतूद आहे. ती मर्यादा वाढविण्यात येऊन एका वर्षात किमान १०० विद्यार्थ्यांना या योजनेचा लाभ मिळाला पाहिजे याकरिता विभागाने तसा प्रस्ताव तयार करून शासनाकडे पाठविण्यात यावा असे समितीने सूचित केले.

सन २०१९-२०२० व २०२०-२०२१ या वर्षामध्ये प्रि-मॅट्रीक मुलींसाठी सावित्रीबाई फुले शिष्यवृत्ती योजनेंतर्गत दरवर्षी शासनाकडून किती निधी प्राप्त झाला आहे, किती निधी खर्च झाला आहे, किती विद्यार्थीनींना या योजनेचा लाभ मिळाला आहे व किती निधी अखर्चित राहिला आहे, अशी समितीने विचारणा केली. यावर विभागीय सचिव, इतर मागस बहुजन कल्याण विभाग यांनी सांगितले की, पोस्ट मॅट्रीक शिष्यवृत्ती सन २०१९-२०२० पर्यंत देण्यात आली आहे. प्रि मॅट्रीक शिष्यवृत्तीकरिता जिल्हा परिषदेला निधी दिला जातो व तो जिल्हा परिषदेकडून खर्च केला जातो. किती विद्यार्थ्यांना लाभ दिला जातो त्याची आकडेवारी सध्या उपलब्ध नसल्याने याची माहिती समितीस नंतर देण्यात येईल. यावर समिती सदस्यांनी ज्या जिल्हा परिषदेकडून माहिती दिली जाणार नाही त्यांना पुढील निधी दिला जाणार नाही, असे करता येईल का असे मत मांडले. शिष्यवृत्तीची ५-६ निरनिराळ्या योजना आहेत. दरवर्षी अंदाजे २० कोटी रुपये शिष्यवृत्तीवर खर्च होतो. १० वी पर्यंतचे शिक्षण मोफत असल्याने प्रि मॅट्रीक शिष्यवृत्तीसाठी जास्त खर्च होत नाही. प्रि मॅट्रीक शिष्यवृत्तीकरिता जिल्हा परिषदेला दरवर्षी १५ ते २० कोटी रुपयांचा निधी दिला जातो, अशी माहिती विभागीय सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग यांनी समितीस दिली. प्रि मॅट्रीक शिष्यवृत्ती योजनेअंतर्गत किती विद्यार्थ्यांना लाभ दिला आहे याबाबतची माहिती सादर करण्याबाबत समितीने विभागाला सूचित केले.

सन २०१९-२० व २०२०-२१ या वर्षामध्ये वसंतराव नाईक गुणवत्ता पुरस्कार योजनेंतर्गत किती निधीची तरतूद करण्यात आली व किती विद्यार्थ्यांना पुरस्कार देण्यात आला आहे, अशी समितीने

विचारणा केली असता वसंतराव नाईक गुणवत्ता पुरस्कार सन २०१९-२०२० मध्ये दिला आहे. विभागस्तरावर ५० हजार रुपये व राज्यस्तरावर प्रथम क्रमांक येणाऱ्यास १ लाख रुपये अशा प्रकारे पुरस्कार दिला जातो. सन २०२०-२१ मध्ये निकाल लागल्यानंतर पुरस्कार दिला जाईल, अशी माहिती विभागीय सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग यांनी समितीस दिली.

सन २०१०-११ ते २०१७-१८ या वर्षातील एकूण ८१ हजार शिष्यवृत्तीचे अर्ज प्रलंबित असून याअंतर्गत २०७ कोटी रुपये वित्त विभागाकडून मिळाले नसल्याने याबाबत विभागाकडून काय पाठपुरावा करण्यात आला आहे, अशी समितीने विचारणा केली असता यावर विभागीय सचिव, इतर मागासवर्ग बहुजन कल्याण विभाग यांनी स्पष्ट केले की, सन २०१०-११ ते २०१७-१८ या कालावधीत शिष्यवृत्तीची रक्कम ३ हजार विद्यार्थ्यांना देणे शिल्लक आहे. वित्त विभागाकडे निधीची मागणी केली होती मात्र बजेट नसल्यामुळे हा निधी देऊ शकले नाही. त्यामुळे शिष्यवृत्तीकरिता दरवर्षी अनुशेष वाढत आहे. यावर सन २०१०- २०११ या कालावधीत विद्यार्थी पदवीधर होऊन परदेशात गेले असतील किंवा नोकरीला लागले असतील त्यांना शिष्यवृत्तीची रक्कम कशाप्रकारे देण्यात येणार आहे तसेच एका विद्यार्थ्याला किती शिष्यवृत्ती दिली जाते, अशी विचारणा समितीने केली असता विद्यार्थ्यांची शिष्यवृत्तीची प्रलंबित असलेली रक्कम संबंधित संस्थेला दिली जाते व ही रक्कम लवकरात लवकर दिली जाईल तसेच इतर मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांना विना अनुदानित कॉलेजमधील शिक्षणाकरिता ट्युशन फी व परीक्षा फीच्या ५० टक्के रक्कम देण्यात येते, असे विभागीय सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग यांनी समितीस सांगितले.

महाराष्ट्र राज्य इतर मागासवर्गीय वित्त आणि विकास महामंडळ मुख्यालय व जिल्हा कार्यालयासाठी मंजूर असलेल्या १४४ पदांपैकी ८० पदे केव्हापासून रिक्त आहेत, पदे रिक्त असण्याची कारणे काय आहेत व रिक्त पदे भरण्याबाबत विभागाकडून काय कार्यवाही करण्यात आली आहे अशी समितीने विचारणा केली असता महामंडळाच्या मुख्यालयासाठी व जिल्हा कार्यालयातील ८३ पदे रिक्त आहेत. रिक्त पदांबाबत वित्त विभागाकडे मागणी केली आहे. सद्या पदभरती बंद असल्यामुळे वित्त विभागाने परवानगी दिलेली नाही. त्यामुळे नवीन पदभरती पूर्ण बंद आहे. त्याबाबतचा शासन निर्णय निर्गमित करण्यात आला आहे. असे विभागीय सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग यांनी स्पष्ट केले.

राष्ट्रीय महामंडळाने राज्य महामंडळास दिलेल्या १४८ कोटी रुपयांच्या कर्जापैकी ओटीएस पॉलीसीनुसार १० टक्के रक्कम विभागाकडून भरण्यात आली आहे काय तसेच महामंडळाकडून

वाटप केलेल्या कर्जाची वसुली अतिशय संथगतीने सुरू आहे. तातडीने कर्ज वसुली करण्यासाठी कोणती उपाययोजना करण्यात आली आहे, अशी समितीने विचारणा केली असता यावर विभागीय सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग यांनी स्पष्ट केले की, इतर मागासवर्ग वित्त व विकास महामंडळाकडून ओटीएस योजना मंजूर केलेली आहे. महामंडळाने सध्या राष्ट्रीय महामंडळाकडून कर्ज घेणे बंद केले आहे. कारण त्याचे व्याजदर खूप जास्त आहे. कर्ज घेण्याच्या अटी देखील जाचक आहेत. त्यामुळे वित्त विभागाने त्यांच्याकडून कर्ज घेण्यावर बंदी घातली आहे. राज्य महामंडळास राष्ट्रीय महामंडळाने १४८ कोटी रुपयांचे कर्ज दिले होते. त्यातील केवळ १० टक्के रक्कम देणे शिल्लक आहे. शिल्लक रक्कमेसाठी महामंडळाने ओटीएस पॉलिसीची मागणी राष्ट्रीय महामंडळाकडे केली होती. उक्त पॉलीसीस त्यांनी मान्यता दिली असून १० टक्के रक्कम भरल्यानंतर कर्जाची रक्कम निरंक होईल. विभागाकडून कर्ज वसुली करण्यासाठी प्रयत्न करण्यात येत आहेत. पण आता वसुली करणे अवघड आहे. कारण कर्जामध्ये बहुतेकदा सिक्युरिटी उपलब्ध राहत नाही. मागच्यावेळी शासनाने कर्ज माफ केले होते. त्यामुळे लोकांची भावना आहे की, हे कर्ज देखील माफ होईल. त्यामुळे बरेच लोक कर्ज भरत नाहीत. वसुली खूप कमी आहे. जवळपास ८ ते १० टक्के कर्ज वसुली होत नाही.

इतर मागास प्रवर्गातील विद्यार्थी इंजिनिअरिंग, मेडिकल, एमबीए, टेक्निकल व प्रोफेशनल तसेच विज्ञान शाखेव्यतिरिक्त आर्ट्स , कॉमर्स मधील अकरावी, एनसीबीसी किंवा व्होकेशनल अभ्यासक्रमासाठी जात वैधता प्रमाणपत्र नसल्याने प्रवेशापासून वंचित राहू नयेत म्हणून कोणत्या उपाययोजना केल्या आहेत तसेच स्पर्धात्मक परिक्षेच्या माध्यमातुन शासकीय नोकरीसाठी जात वैद्यता प्रमाणपत्राची आवश्यकता असते अशी विचारणा समितीने केली असता जात प्रमाणपत्र हा महसूल विभागाशी संबंधित विषय आहे. सदर बाबतीत जात पडताळणीसाठी काय करता येईल याबाबत महसूल विभागाकडे विचारणा करावी लागेल अशी माहिती विभागीय सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग यांनी समितीस दिली. यावर सर्व ओबीसी विद्यार्थ्यांना जात वैधता प्रमाणपत्र देण्यासाठी समितीकडून सामाजिक न्याय विभागाच्या अधिकाऱ्यांना सूचित करू व याबाबत शिफारस करून महसूल विभागाकडे पाठविण्यात यावी. राज्यात ओबीसी विद्यार्थ्यांची संख्या मोठ्या प्रमाणात असून सामाजिक न्याय विभागामध्ये एससी, एसटी, व्हीजेएनटी, ओबीसी हे सर्व एकत्रित केल्यामुळे प्रत्येक जिल्ह्यात खूप गर्दी होते. ते सुरळीत करणे गरजेचे आहे. सायन्सच्या अकरावी, बारावीच्या विद्यार्थ्यांसोबत बाकीच्या विद्यार्थ्यांना देखील, ज्यांना जात वैधता प्रमाणपत्र पाहिजे त्यांना ते दिले पाहिजे, अशी समिती सदस्यांनी सूचना केली.

राज्यातील जात वैधता प्रमाणपत्र समितीत अपुरा कर्मचारी वर्ग असल्याने जात वैधता प्रमाणपत्र देण्यास विलंब लागतो. त्यासाठी जात वैधता पडताळणी समितीमधील कर्मचाऱ्यांची रिक्त पदे तातडीने भरण्यासाठी काय कार्यवाही करण्यात येत आहे? सदरहू पद भरती तातडीने होणे आवश्यक आहे, अशी समितीने विचारणा केली असता यावर विभागीय सचिव, सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग यांनी स्पष्ट केले की, अकरावी, बारावी विद्यार्थ्यांनाच त्यांच्या शिक्षणासाठी जात वैधता प्रमाणपत्र मिळण्यासाठी अर्ज करता येतो. विद्यार्थ्यांना अभियांत्रिकी वैद्यकीय येथे प्रवेश मिळाल्यानंतर जात प्रमाणपत्र, जात वैधता प्रमाणपत्र द्यावे लागते. कला, वाणिज्य शाखेच्या विद्यार्थ्यांना जात वैधता प्रमाणपत्र लागत नाही. शासनाने विज्ञान शाखेच्या अकरावी, बारावी येथे शिकणाऱ्या विद्यार्थ्यांनाच जात वैधता प्रमाणपत्र देण्याची परवानगी दिली आहे. आपला या संदर्भातील कायदा आहे. जातीचे प्रमाणपत्र देणे व प्रमाणपत्राची पडताळणी करणेबाबतचा अधिनियम, २००१ चा आहे, त्याच्या कलम ३ मध्ये जात प्रमाणपत्रासाठी कोण अर्ज करू शकतो याबाबत तरतूद आहे. त्यामध्ये शैक्षणिक संस्थांमध्ये प्रवेश घेण्यासाठी किंवा ज्यांची शासकीय नोकरीमध्ये निवड झाली असेल तर किंवा एखादा विशेष लाभ घ्यावयाचा असेल तर किंवा एखाद्याला निवडणूक लढवायची असेल तर त्यांना अर्ज करता येतो. जात पडताळणी अधिनियमातील नियम १४ मध्ये जात पडताळणी प्रमाणपत्र मिळवू शकतो. सदर बाबतीत हा कायदा आहे व त्यामध्ये तरतूद देखील आहे. इतर कोर्स शिकणारे विद्यार्थी, कॉमर्स, आर्टस शिकणारे विद्यार्थी यांचेकरिता शासनाने वेगळा निर्णय घ्यावा लागेल. अकरावी बारावी मधील विद्यार्थ्यांच्या सदर्भात तपासून पहावे लागेल. तसेच व्होकेशनल कोर्ससंदर्भात अजून निर्णय घेतलेला नाही. यावर समिती सदस्यांनी पुढील सूचना केली, विशिष्ट विद्यार्थ्यांना किंवा विशिष्ट संवर्गातील लोकांनाच जात प्रमाणपत्र देण्यात येते हे योग्य नसून संविधानात्मक अधिकार प्रत्येकाचा आहे यामध्ये संशोधन करणे आवश्यक आहे. तसेच निवडणुकीच्या काळात उमेदवार जात प्रमाणपत्राची छाननी करून घेतो, त्याच्या जात वैधता प्रमाणपत्रावर "या प्रमाणपत्राचा उपयोग केवळ निवडणुकीकरिता होईल" असा उल्लेख असतो. ओबीसी उमेदवाराला फॉर्म भरावयाचा असल्यामुळे जात प्रमाणपत्र पडताळणी करून घेतली आणि जात वैधता प्रमाणपत्र मिळाले तर तो फक्त निवडणुकीपुरता ओबीसी राहील आणि त्यानंतर राहणार नाही असे न करता अकरावी, बारावीमधील विद्यार्थी असेल किंवा निवडणुकीच्या अनुषंगाने जात वैधता प्रमाणपत्र घेतले असेल तर ते त्यांना जीवनभरासाठी मिळाले पाहिजे, जीवनभरासाठी उपयोगात आणणे आवश्यक असून त्यावर अभ्यास करून शासन निर्णय केला पाहिजे अशी सूचना समितीने केली. याबाबत विभागीय सचिव, सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग

यांनी स्पष्ट केले की, विज्ञान शाखेच्या अकरावी, बारावीकरिता निर्णय घेण्यात आला आहे. तो निर्णय कोणत्या विभागाने कोणत्या वर्गासाठी घेतला आहे तसेच इतर वर्गांसाठी तसे का करण्यात आले नाही, याची तपासणी करावी लागेल तसेच समितीने सांगितलेल्या मुद्याच्या संदर्भातील निर्णय केव्हा घेण्यात आला, कोणी घेतला, यामध्ये निवडणूक आयोगाचा संबंध आहे का, सर्व बाबी तपासून याची सविस्तर माहिती समितीस सादर करण्यात येईल.

राज्यातील इतर मागास प्रवर्गातील लोकांच्या कल्याणासाठी व विद्यार्थ्यांच्या लाभासाठी सर्व योजनांचे स्वामित्व सामाजिक न्याय विभागाकडून पूर्णतः इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाकडे हस्तांतरित करण्याबाबत कोणती कार्यवाही करण्यात आली अशी समितीने विचारणा केली असता याबाबत विभागीय सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग यांनी स्पष्ट केले की, काही सारख्या योजना अनुसूचित जाती, अनूसूचित जमाती, इतर मागासवर्ग, विमुक्त जाती, भटक्या जमातीसाठी आहेत. त्यांचे वर्गीकरण होणे गरजेचे आहे. संजय गांधी निराधार योजना आहे, बऱ्याच समान योजना आहेत, ज्या सामाजिक न्याय विभागच राबविते.

तद्नंतर विभागीय सचिव, सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग यांनी स्पष्ट केले की, इतर मागासवर्ग, विमुक्त जाती व भटक्या जमातीच्या योजना सामाजिक न्याय विभागाकडून राबविल्या जात नसून त्या योजना इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाकडून राबविल्या जात आहे. संजय गांधी निराधार योजना व विशेष सहाय्य योजना राबविण्याचे पूर्ण काम सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागामार्फतच चालते, त्यामध्ये संजय गांधी निराधार योजना इतर मागासवर्ग प्रवर्गासहित इतर सर्वांसाठी आहे. त्यामुळे ती वेगळी करण्याचा काही प्रश्न नाही.

दिनांक २७ ऑक्टोबर, २०२१ रोजी महसूल विभाग, सामाजिक न्याय विभाग, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग, वित्त विभाग व सामान्य प्रशासन विभागाच्या सचिवांची साक्ष घेण्यात आली.

साक्षीच्या वेळी समितीने विचारणा केली की, वैश्य समाजाचा समावेश ओबीसी प्रवर्गामध्ये होतो. हा समाज केवळ कोकणामध्येच असून वेगवेगळ्या नावाने या समाजाची शाळांमध्ये नोंद झालेली आहे. यासंदर्भात माजी न्यायमुर्ती यांच्या अध्यक्षतेखाली एक समिती नेमली होती. त्या समितीने वैश्य समाजामध्ये कोणाचा समावेश आहे यासंदर्भात अहवाल दिला होता. नाव नोंदविताना समाजातील लोक हिंदू वैश्य किंवा वैश्यवाणी अशा वेगवेगळ्या प्रकारे नोंदवितात. या समाजाला ओबीसी प्रवर्गात समाविष्ट करताना योग्य पद्धतीचा अवलंब केला नसल्याने प्रकरण मा. न्यायालयात

गेले. तद्नंतर शासनाने योग्य पद्धतीचा अवलंब करून त्या समाजाला ओबीसी प्रवर्गात समाविष्ट केले. जात वैधता प्रमाणपत्र देताना पुर्वीचे संशोधन त्यांना लागू झाले पाहिजे. त्या अहवालाचा संदर्भासाठी वापर केला पाहिजे अशी सूचना समिती सदस्यांनी मांडली. यावर महासंचालक, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर संशोधन व प्रशिक्षण संस्था (बार्टी) यांनी उक्त समितीच्या अहवालानुसार कार्यवाही करावी अशा सूचना सर्व जात वैधता प्रमाणपत्र समितींना देऊ असे समितीस आश्वासित केले. यासंदर्भात विभागीय सचिव, महसूल विभाग यांनी उक्त समितीचा अहवाल जात वैधता प्रमाणपत्र पडताळणी समितीचे अधिकारी पाहू शकणार नाहीत. यावर शासन निर्णयाची पडताळणी करून अधिकाऱ्यांना सूचना देण्यात येतील अशी माहिती समितीस दिली.

इतर मागास बहुजन कल्याण विभागातील प्रादेशिक व जिल्हा स्तरावरील २९४ पदे समाज कल्याण आयुक्तालयाकडून वर्ग करण्याबाबतची सद्य:स्थिती काय आहे. तसेच विभागातील रिक्त पदे भरण्यासंदर्भात कोणती कार्यवाही करण्यात आली. याबाबत आयुक्त समाजकल्याण यांनी स्पष्ट केले की, समाजकल्याण विभागातील उपायुक्त मंजूर ३६ पदांपैकी २८ पदे, संशोधन अधिकारी ३६ पदांपैकी २६ पदे, उच्चश्रेणी लघुलेखक ३६ पदांपैकी १४ पदे, वरिष्ठ लिपिक ३६ पदांपैकी २१ पदे, कनिष्ठ लिपिक ३६ पदांपैकी ३१ पदे व शिपाई ३६ पदांपैकी २८ पदे भरलेली आहेत. विभागीय पदोन्नती समिती (डीपीसी) सुद्धा घेतल्या आहेत त्यानुसार जी पदे देणे शक्य होईल तशी पदे देण्यात आलेली आहेत, सर्व विभागांमध्ये रिक्त पदांची समस्या आहेत. विभागातील अधिकारी व कर्मचारी यांची जवळपास ५० टक्के पदे रिक्त आहेत. याबाबत समाजकल्याण आयुक्तालय कडून शासनाकडे नवीन भरतीबाबत विनंती केलेली आहे. शासनाने नवीन भरतीची परवानगी दिल्यास रिक्त पदे भरण्याचा प्रस्ताव वित्त विभागाकडे सादर करण्यात येईल, अशी माहिती आयुक्त, समाजकल्याण यांनी समितीस दिली.

तद्नंतर विभागीय सचिव, वित्त विभाग यांनी अधिकची माहिती विदीत केली, कोविड परिस्थिती आल्यानंतर दिनांक ४ मे रोजीच्या शासननिर्णयाद्वारे सर्व भरती प्रकिया थांबविण्यात आली आहे. आता वित्त विभागाने दिनांक ३० जुलै रोजीचा शासन निर्णय निर्गमित केला आहे. तो महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाच्या भरती संदर्भात आहे. महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगामार्फत ज्या पदांची भरती होते त्या भरतीला पूर्णपणे सूट दिलेली आहे. ती भरती करता येईल. उर्वरित सर्व विभागातील "क" व "ड" या संवर्गातील पदभरतीला किंवा खात्यांतर्गत भरतीला सध्या स्थगिती आहे. मात्र विभागाने पदभरतीचा प्रस्ताव पाठविला तर तो वरिष्ठ स्तरावर सादर करण्यात येईल. यावर

आयुक्त, समाजकल्याण यांनी उक्त प्रमाणे भरतीबाबतचा प्रस्ताव शासनाकडे पाठविण्यात येईल असे समितीस सांगितले. यावर समितीने पद भरतीबाबतचा प्रस्ताव वित्त विभागाकडे पाठविण्यात यावा व वित्त विभागाने यावर तातडीने कार्यवाही करावी अशी सूचना दिली.

इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाच्या आकृतीबंधासंदर्भात वित्त विभागाने काढलेल्या त्रुटींची पुर्तता करून नव्याने प्रस्ताव वित्त विभागाकडे सादर करण्यात आला आहे काय, असल्यास त्याची सद्यःस्थिती काय आहे, आकृतीबंध मंजूर झाल्यानंतर सामाजिक न्याय विभागाकडून विभागातील पदभरतीची प्रक्रिया केव्हापर्यंत पूर्ण करण्यात येणार आहे अशी समितीने विचारणा केली असता विभागीय सचिव, वित्त विभाग यांनी स्पष्ट केले की, इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाचा आकृतीबंध मंजूर झाला आहे. विभागाची नियमित पदे ५६१ होती आणि बाह्ययंत्रणेमार्फतची पदे २४७ होती. यासंदर्भातील दिनांक १४ जानेवारी, २०२१ रोजीचा शासन निर्णय निर्गमित झाला आहे. इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाचा प्रस्ताव विभागाकडे आला आहे. सहायक संचालक व समाजकल्याण निरिक्षक या दोन पदांच्या ज्या वेतनश्रेणी शासन निर्णयामध्ये दर्शविण्यात आले आहेत, त्या त्यांना बदलून पाहिजे आहेत तसेच १३ पदे विभागाकडून समाविष्ट करावयाची राहिली होती. ती १३ पदे समाविष्ट करावयाची आहेत. हा प्रस्ताव उच्चाधिकार समितीकडे (एचपीसी) सादर करण्यात येईल.

विभागाकडून आकृतीबंधामध्ये ४५३ अतिरिक्त पदे भरण्याबाबतचा प्रस्ताव शासनाकडे केव्हा सादर करण्यात आला आहे, त्यासाठी विभागाकडून काय पाठपूरावा करण्यात आला आहे अशी समितीने विचारणा केली. याबाबत विभागीय सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग यांनी सांगितले की, इतर मागास बहुजन कल्याण विभागातून दिनांक १४ जानेवारी, २०२१ रोजी प्रादेशिक व जिल्हास्तरावरील एकूण ८०८ पदांचा आकृतीबंध मंजूर झालेला आहे. त्यापैकी २९४ पदे सामाजिक न्याय विभागाकडून समायोजन करून घेणे अपेक्षित आहे, परंतु अद्यापपर्यंत तसे झालेले नाही. यावर आयुक्त, समाजकल्याण यांनी इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग व सामाजिक न्याय विभाग हा यापुर्वी एकच विभाग होता. त्यामुळे इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाप्रमाणे समाजकल्याण आयुक्तालयाचा आकृतीबंधाचा प्रस्ताव दिनांक १४ ऑक्टोबर, २०२१ रोजी सादर केला होता. त्यामध्ये काही त्रुटी काढण्यात आलेल्या आहेत. त्यानुसार १५ दिवसांमध्ये दिव्यांग कल्याण आयुक्तालयाची पदे प्रस्तावात समाविष्ट करून नव्याने प्रस्ताव सादर करण्यात येत आहे. यावर सदरहू प्रस्ताव लवकरात लवकर सादर करून समितीस अवगत करावे असे निदेश समितीने दिले.

विभागीय सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग यांनी समितीस अवगत केले की, एकूण ८०८ मंजूर पदांपैकी २६७ नियमित पदे मंजूर आहेत. त्यांच्या सेवाप्रवेश नियमाचे (आर.आर.) प्रारूप शेवटच्या टप्प्यात असून ते २ दिवसांत पूर्ण करण्यात येतील. परंतु, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, विधी व न्याय विभाग, सामान्य प्रशासन विभाग अशा सर्वच ठिकाणी विचारविनिमयासाठी पाठवावा लागतो. त्याकरिता कमीत कमी ३ महिन्यांचा कालावधी लागणार आहे. तसेच बाह्ययंत्रणेद्वारे २४७ पदे भरावयाची आहेत. त्या २४७ पदांचे कार्य विवरण व वेतनश्रेणी निश्चित केले आहेत. उच्चाधिकार समितीने ती मंजूर केलेली आहेत. त्यामुळे त्याकरिता तरतूद उपलब्ध करून देण्याकरिता वित्त विभागाकडे पाठपुरावा करण्यात येत आहे. बाह्ययंत्रणेद्वारे पदभरतीच्या तरतुदीसाठी पुरवणी मागणीच्या संदर्भात, मा. मंत्री महोदयांशी बैठक आहे. त्यानंतर तरतुदीकरिता वित्त विभागाकडे मागणी करण्यात येईल. वित्त विभागाने मान्यता दिल्यानंतर थेट पदे भरता येऊ शकतील. २४७ पदांपैकी जास्तीत जास्त पदे ही आय.टी.शी. संबंधित आहे. विधी अधिकारी प्रतिनियुक्तीवर येतात. आय.टी.च्या पदांचा मुख्य भाग आहे. वित्त विभागाची मंजुरी मिळाली की, एका महिन्यात पदभरती करण्यात येईल.

यावर विभागीय सचिव, वित्त विभाग यांनी विदित केले की, बाह्ययंत्रणेद्वारे भरावयाची पदे ही करार पद्धतीची आहेत. त्याकरिता त्यांना अर्थसंकल्पीय तरतूद करून घ्यावी लागेल किंवा इतर ठिकाणी अनुदान असेल ती रिॲप्रोप्रिएट करावी लागेल. विभागाने प्रस्ताव दिला तर त्यावर कार्यवाही करण्यात येईल. यावर ४५३ पदांबाबत अंतिम निर्णय काय झाला आहे अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग यांनी ८०८ पदांचा आकृतीबंध उच्चाधिकार समितीकडून मंजूर झाला असून त्यामध्ये २-३ पदांची सुधारणा आहे. उर्वरित पदांबाबत वित्त विभागाकडे पाठपुरावा करण्यात येत आहे. २९४ पदे सामाजिक न्याय विभागाकडून हस्तांतरित होणे बाकी आहे. नियमित २६७ पदे असून या पदांचे सेवाप्रवेश नियमांचे प्रारूप अंतिम टप्प्यावर आहे. यासाठी ३ महिन्यांचा कालावधी लागेल. बाह्य यंत्रणेद्वारे २४७ पदांची भरती करण्यात येणार आहे. याबाबत पुरवणी मागण्यांसदर्भात मा. मंत्रीमहोदयांकडे बैठक होणार असून त्यानुसार वित्त विभागाकडे मागणी करण्यात येईल असे समितीस अवगत केले.

इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाने इतर मागासवर्ग समाजाच्या कल्याणासाठी वित्त विभागाकडे ५ हजार कोटींची मागणी करूनही विभागाला ३,२१० कोटी रुपये मंजूर करण्यात आले आहेत तरी निधीच्या तरतुदीबाबत मागील ३ वर्षांत मागणी केलेली तरतूद आणि वित्त विभागाने मंजूर केलेली तरतूद याबाबतची माहिती तसेच विभागाच्या विविध योजना राबविण्यासाठी वाढीव मागणी

योजनेंसदर्भात कोणत्या उपाययोजना करण्यात आल्या आहेत. अशी समितीने विचारणा केली असता विभागीय सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग यांनी स्पष्ट केले की, विभागासाठी ३,५९१.०७२ कोटी रुपयांची तरतूद करण्यात आली आहे. त्यापैकी १५०७.५६८ एवढी तरतूद वितरित करण्यात आली आहे. एकंदरीत फक्त २९ टक्के तरतूद खर्च करण्यात आली आहे. वाढीव निधीची मागणी करण्यात येते आहे. या मागण्यांसदर्भात मा. मंत्रीमहोदयांकडे बैठक होणार असून त्यानुसार निश्चित निर्णय झाल्यानंतर त्यानुसार निर्णय घेता येईल. यावर विद्यार्थी शिष्यवृत्तीपासून वंचित राहू नये यासाठी उपाययोजना करण्यात यावी अशी समितीने सूचना केली. विभागीय सचिव, वित्त विभाग यांनी समितीस अवगत केले की, शिष्यवृत्तीकरिता वित्त विभागाकडून प्राथम्याने तरतुद करण्यात येते. तथापि, कोणत्या कारणास्तव विभाग शिष्यवृत्ती देऊ शकले नाही याची माहिती नाही. विभागीय सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग यांनी समितीस आश्वासित केले की, शिष्यवृत्ती बाबत मध्यंतरीच्या कालावधीत महाआय.टी कडून थोडासा विलंब झाला होता परंतु त्यानंतर त्यांनी हे प्रकरण निकाली काढलेले आहे. यावर्षी विभागाला वित्त विभागाकडून ३० टक्के अनुदान मिळालेले आहे. आता पुन्हा शिष्यवृत्तीसाठी जवळपास १५०० कोटीची मागणी करण्यात येत आहे.

इतर मागास प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांना अभियांत्रिकी, वैद्यकीय, एम.बी.ए., तांत्रिक व व्यावसायिक कोर्ससाठी जात वैधता प्रमाणपत्र विहित कालावधीत देण्यासाठी कोणती कार्यवाही करण्यात आली आहे. विज्ञान शाखेव्यतिरिक्त इतर शाखांतील मुलांना जात वैधता प्रमाणपत्र देण्याबाबत शासनाची भुमिका काय आहे असे समितीने विचारले असता याबाबत विभागीय सचिव, महसूल विभाग यांनी स्पष्ट केले की, विभागातील १९ जागा रिक्त आहेत. त्या १९ पैकी १४ जागा भरण्याबाबतचा प्रस्ताव विभागाकडून पाठविण्यात आलेला आहे. एका विभागात एकच माणूस आहे आणि सर्व जिल्हांचे काम त्या समितीकडे असते. ते बदलून आता विभागात केवळ ५ पदे रिक्त राहतील. विभागाची त्यासंदर्भातील स्वतंत्र नस्ती सामान्य प्रशासन विभागाकडे पाठविण्यात आलेली आहे. त्याला मान्यता मिळाली तर ५-६ जागा भरता येतील. राहिलेल्या ५ जागा भरण्यासाठी ३ वर्षांचा कालावधी लागतो आणि त्यासाठी सामान्य प्रशासन विभागाची मान्यता मिळाल्यानंतर त्या जागा भरण्यात येतील. त्यासाठी ३ वर्षाचा कालावधी १ वर्षाने कमी करण्याची विनंती शासनाला केली आहे. ती विनंती जर मान्य झाली तर ५ पदे लवकरच भरण्यात येतील. तसेच वैद्यकीय आणि व्यावसायिक अभ्यासक्रमाचा उल्लेख मुळ शासन निर्णयामध्ये केला आहे. सरसकट सर्व विद्यार्थ्यांना म्हणजेच इयत्ता १०वी किंवा १२वी मधील सर्व विद्यार्थ्यांना जात वैधता प्रमाणपत्र उपलब्ध करून

दिल्यास कदाचित १ वर्ष त्रास आहे. परंतु हेतू साध्य होईल आणि कायम स्वरुपी प्रश्न मार्गी लागेल. त्यासाठी विभागाने तसा शासन निर्णय काढणे आवश्यक आहे. जात पडताळणी समितीचे अध्यक्ष आणि त्यांचा कर्मचारी वर्ग देण्यास थोडी अडचण निर्माण होईल. बार्टीच्या अधिकाऱ्यांकडून घेतलेल्या माहिती नुसार अनुसूचित जाती, इतर मागासवर्ग आणि विमुक्त जाती भटक्या जमाती यांचे अवैध जात प्रमाणपत्राचे प्रमाण साधारणपणे अर्धा टक्के आहे. समितीने शिफारस केल्यास आणि शासनाचा निर्णय झाला तर विभागाकडून तसा प्रयत्न करण्यात येईल.

इतर मागासवर्ग, विमुक्त जाती व भटक्या जमाती, अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमाती या चार प्रवर्गाच्या वेगवेगळया समित्या आहेत काय अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिव, महसूल विभाग यांनी इतर मागासवर्ग, विमुक्त जाती व भटक्या जमाती, अनुसूचित जाती यासाठी एकच समिती असून अनुसूचित जमातीसाठी स्वतंत्र जात पडताळणी समिती असल्याचे समितीच्या निदर्शनास आणले.

विद्यार्थ्यांच्या प्रवेशप्रक्रियेच्या काळात किंवा उमेदवारांना निवडणुकीच्या काळात जात वैधता प्रमाणपत्र विलंबाने मिळत असल्याने जातीचे प्रमाणपत्र पडताळणीसाठी एकच समिती स्थापन करण्याबाबत शासन स्तरावरुन कोणती कार्यवाही करण्यात आली आहे. अशी समितीने विचारणा केली असता विभागीय सचिव, महसूल विभाग यांनी समितीच्या सूचनेनुसार कामाचा ताण किती आहे याचा अभ्यास करणे आवश्यक आहे. इतर मागास प्रवर्गातील लोकसंख्येचा विचार करता जात पडताळणी समितीवर कामाचा ताण जास्त असल्याने विद्यमान समिती पुर्ण क्षमतेने काम करू शकत नसल्यास त्यासाठी शासनाला अभ्यास करून वेगळा निर्णय घेता येईल असे समितीस सांगितले, याबाबत महासंचालक, बार्टी यांनी उत्तर दिले की, जात प्रमाणपत्र देणारी महसूल यंत्रणा आहे. त्याआधारे अनुसूचित जमातीच्या लोकांची आदिवासी विकास विभागामार्फत पडताळणी करण्यात येते आणि समाजकल्याण विभागामार्फत अनुसूचित जाती, इतर मागासवर्ग आणि विमुक्त जाती भटक्या जमाती जात वैधता प्रमाणपत्राची पडताळणी करण्यात येते. प्रत्येक जात प्रमाणपत्रासाठी सर्वसाधारणपणे एकसारखीच कागदपत्रे लागतात फक्त आदिवासी विभागाच्या तांत्रिक बाबी असल्यामुळे त्यांच्या समितीवर ५ सदस्य असतात तर इतर समित्यांवर ३ सदस्य असतात. दोघांसाठी एकच अधिनियम आहे. त्या अधिनियमाच्या आधारे महसूल प्राधिकारी जात प्रमाणपत्र देतात आणि इतर दोन प्राधिकारी विभागाचे त्याची पडताळणी करतात. जर महसूल विभागाच्या स्तरावर या २ पैकी एकच समिती बनवली तर लोकांचा त्रास वाचेल. कारण जातीच्या प्रमाणपत्रासाठी आणि त्याच्या पडताळणीसाठी वारंवार ये - जा करून त्रास सहन करावा लागतो. अवैध जात

प्रमाणपत्रांचे प्रमाण अत्यल्प असून त्याचा त्रास बहुसंख्य नागरिकांना सहन करावा लागतो. त्यामुळे शासन स्तरावर एकच समिती बनविली आणि ती एकत्रित केल्यास साधनसामुग्री व मनुष्यबळ कमी प्रमाणात लागेल.

यावर विभागीय सचिव, महसूल विभाग यांनी सांगितले की, आदिवासी विभागाच्या बाबतीत थोडे कठीण आहे. कारण त्यामध्ये सर्वोच्च न्यायालयाचे आदेश असून त्यानुसार विशिष्ट जेष्ठतेचे लोक त्यासमितीमध्ये लागतात परंतु इतर समितींना तशी बंधने नाहीत.

निवडणुकीच्या काळात उमेदवारांचे जात वैधता प्रमाणपत्रावर या प्रमाणपत्राचा उपयोग केवळ निवडणुकीपुरता होईल व इतर कोणत्याही कारणासाठी त्याचा वापर करता येणार नाही असे नमूद असल्याने याबाबत शासनामार्फत सुधारणा करणे आवश्यक आहे अशी समितीने विचारणा केली असता यावर महासंचालक, बार्टी यांनी समितीस उक्त विषयासंदर्भात अभ्यास करून एक महिन्याच्या आत समितीस अहवाल सादर करण्यात येईल तसेच एखाद्या कुटुंबात एका भावाकडे जात प्रमाणपत्र असले तरी दुसऱ्या भावाला ते मिळण्यासाठी पुन्हा ती संपूर्ण प्रक्रिया पार पाडावी लागते. जसे एका कुटुंबासाठी एकच रेशनकार्ड असते त्याचप्रमाणे एका कुटुंबाला एकच जात वैधता प्रमाणपत्र दिले जावे त्यामुळे संपूर्ण अडचणी दूर होतील असे समितीच्या निदर्शनास आणले.

सन २०१९-२०२० व २०२०-२०२१ या कालावधीत इतर मागास प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांसाठी परदेशी शिष्यवृत्ती योजनेंतर्गत किती निधीची तरतूद करण्यात आली आहे, त्यापैकी किती निधी खर्च करण्यात आला आहे. तसेच प्रत्येक वर्षी १० ऐवजी किमान १०० इतर मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांना परदेशी शिष्यवृत्ती योजनेचा लाभ देण्यासाठी शासनाकडे प्रस्ताव पाठविण्यात आला आहे का अशी समितीने विचारणा केली. त्यावर विभागीय सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग यांनी स्पष्ट केले की, परदेशी शिष्यवृत्ती संदर्भात सन २०१९-२०२० या वित्तीय वर्षात १० कोटी रुपयांची अर्थसंकल्पीय तरतूद होती. त्यातील ३.९५ कोटी रुपये वित्त विभागाकडून वितरित करण्यात आले व त्यापैकी सर्व ३.९५ कोटी रुपये खर्च करण्यात आले. सन २०२०-२०२१ या वित्तीय वर्षात २० कोटी रुपयांची अर्थसंकल्पीय तरतूद होती. प्रत्यक्षात ३ कोटी रुपये वित्त विभागाकडून वितरित करण्यात आले व त्यापैकी २.६५ कोटी रुपये खर्च करण्यात आले. तसेच सद्यःस्थितीत परदेशी शिष्यवृत्तीसाठी फक्त १० विद्यार्थ्यांना शिष्यवृत्ती देय आहे, विभागाने १० ऐवजी ५० विद्यार्थ्यांना सदर शिष्यवृत्तीचा लाभ देण्यात यावा असा प्रस्ताव वित्त विभागाकडे पाठविण्यात आला आहे. वित्त विभागाच्या अभिप्रायानुसार सदर प्रस्ताव मंत्री मंडळाच्या बैठकी समोर ठेवण्यात येणार आहे.

सन २०१९-२०२०, २०२०-२०२१ व २०२१-२०२२ या कालावधीत प्रि-मॅट्रिक मुलींसाठी असलेल्या सावित्रीबाई फुले शिष्यवृत्ती योजनेंतर्गत जिल्हा परिषदेला किती निधीची तरतूद करण्यात आली आहे, किती निधी खर्च करण्यात आला आहे, किती विद्यार्थ्यांना लाभ देण्यात आला आहे असे समितीने विचारले असता विभागीय सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग यांनी सांगितले की, सन २०१९-२०२० या वित्तीय वर्षात शिष्यवृत्ती योजनेसाठी ९ कोटी रुपयांची तरतूद केली होती. त्यापैकी ५.११ कोटी रुपये वित्त विभागाकडून वितरित करण्यात आले व सर्व ५.११ कोटी रुपये खर्च करण्यात आले. सन २०२०-२०२१ या वित्तिय वर्षात ३ कोटी रुपयाची अर्थसंकल्पीय तरतूद होती. सन २०२१-२०२२ या वित्तिय वर्षात ३ कोटी रुपयांची अर्थसंकल्पीय तरतूद होती. मात्र दोन्ही वर्षात वित्त विभागाकडून निधीचे वितरण करण्यात आले नाही. तसेच ८ वी ते १० वी च्या विद्यार्थ्यांसाठी सन २०२०-२०२१ या वित्तिय वर्षात ९ कोटी रुपयांची अर्थसंकल्पीय तरतूद होती त्यापैकी ५.१८ कोटी रुपये वित्त विभागाकडून वितरित करण्यात आली. त्यापैकी सर्व ५.१८ कोटी रुपये खर्च करण्यात आली. सन २०२१-२०२२ या वित्तिय वर्षात ३ कोटी रुपयाची मागणी केली होती पण सन २०२१-२०२२ या वित्तिय वर्षात हा निधी वितरीत झालेला नाही. याबाबत संचालकाकडून माहिती मागवित आहोत आणि ती आल्यानंतर वित्त विभागाकडे निधीची मागणी करण्यात येईल. यावर समिती सदस्य यांनी सन २०२१-२२ या वित्तीय वर्षात किती रकमेच्या निधीची मागणी केली होती अशी विचारणा केली असता विभागीय सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग यांनी सन २०२१-२२ या वित्तीय वर्षात ६ कोटी रुपयांची मागणी अर्थसंकल्पित केली होती परंतु या वर्षात काहीच निधी मिळाला नाही तसेच ५ वी ते ७ वी साठी ३ कोटी व ८ वी ते १० वी साठी ३ कोटी अशी एकूण ६ कोटी रुपयांची मागणी केली होती त्याबाबत लाभार्थ्यांची माहिती संचालकाकडून मागविण्यात येत आहे. याबाबतची माहिती १५ दिवसांत समितीस देण्यात येईल तसेच प्रती विद्यार्थी ५ वी ते ७ वी पर्यंतच्या विद्यार्थ्यांना दरमहा ६० रुपये याप्रमाणे १० महिन्यांसाठी तर ८ वी ते १० वी पर्यंतच्या विद्यार्थ्यांना दरमहा १०० रुपये याप्रमाणे शिष्यवृत्ती देण्यात येते असे समितीस अवगत केले.

सन २०१९-२०२०, २०२०-२०२१ व २०२१-२०२२ या वर्षाकरिता वसंतराव नाईक गुणवत्ता पुरस्कार योजनेस शासनाकडून किती निधीची तरतूद करण्यात आली आहे, त्यापैकी किती निधी खर्च करण्यात आला आहे व किती विद्यार्थ्यांना सदर योजनेअंतर्गत पुरस्कार देण्यात आले आहेत

अशी समितीने विचारणा केली असता विभागीय सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग यांनी वसंतराव नाईक या पुरस्कारासाठी सन २०१९-२०२० मध्ये सदर योजनेकरिता ४० लाख रुपयांची अर्थसंकल्पीय तरतूद होती त्यापैकी २३ लाख रुपये खर्च करण्यात आले. सन २०२०-२०२१ या वर्षात ६० लाख रुपयांची अर्थसंकल्पीय तरतूद होती पण कोविडच्या पार्श्वभूमीवर वित्त विभागाकडून निधी वितरित करण्यात आला नाही. सन २०२०-२०२१ व २०२१-२०२२ या वर्षातील माहिती संचालकाकडून मागविण्यात आली आहे व ती माहिती १५ दिवसांत सादर करण्यात येईल असे समितीस आश्वासित केले. तसेच वसंतराव नाईक गुणवत्ता पुरस्कार वितरण करताना त्या भागातील सन्मा. विधानसभा व विधानपरिषद सदस्यांना निमंत्रित करण्याबाबत समितीने सूचना केली.

सन २०१०-११ ते २०१७-१८ या कालावधीत ३ हजार विद्यार्थ्यांच्या शिष्यवृत्तीची रक्कम निधी अभावी प्रलंबित असून सदर प्रलंबित रक्कम विद्यार्थ्यांना देण्याबाबत काय पाठपुरावा करण्यात आला आहे असे समितीने विचारले असता विभागीय सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग यांनी असे स्पष्ट केले की, सन २०१०-११ ते २०१७-१८ या कालावधीत इतर मागासवर्ग व विमुक्त जाती भटक्या जमातींची शिष्यवृत्ती महाईस्कॉल प्रणालीव्दारे सामाजिक न्याय विभागामार्फत देण्यात येत होती आणि या कालावधीतील प्रलंबित शिष्यवृत्तीबाबत दिनांक १३ ऑक्टोबर, २०२१ च्या पत्रान्वये सन २०१०-११ ते २०१७-१८ या कालावधीतील अन्वेषण प्रस्तावाची जिल्हानिहाय एकत्रित माहिती मागविली आहे. विभागाकडून प्रस्ताव तयार करताना प्राधान्य क्रम निश्चित करून व्यावसायिक अभ्यासक्रमाच्या प्रलंबित शिष्यवृत्तीला प्राधान्याने देण्यात येईल. शासनाच्या निकषानुसार जे विद्यार्थी पात्र असतील त्यांना शिष्यवृत्ती देण्यात येईल. विभाग विद्यार्थ्यांना शिष्यवृत्ती मिळावी याकरिता प्रयत्नशील आहे मात्र त्यासाठी वित्त विभागाची तरतूद आवश्यक आहे.

समितीने इतर मागासवर्गीय वित्त आणि विकास महामंडळ मुख्यालयातील व जिल्हा कार्यालयातील ८३ पदे केव्हापासून रिक्त आहेत. सदरहू पदे भरण्यासाठी काय पाठपुरावा करण्यात आला आहे. अशी विचारणा केली असता विभागीय सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग यांनी सांगितले की, सन २००४ ते सप्टेंबर, २०२१ पर्यंत एकूण ८९ पदे कर्मचाऱ्यांच्या नियत वयोमानानुसार सेवानिवृत्तीमुळे रिक्त झाली असून दरम्यानच्या काळात पात्रतेनुसार पदोन्नतीने पदे भरण्यात आली आहेत. सन २००४ ते सन २०२१ या कालावधीतील महामंडळातील रिक्त पदे भरण्याचा प्रस्ताव शासनास सादर केला होता. मात्र पदभरती करिता असलेली स्थगिती या महामंडळाच्या भरतीस देखिल लागू आहे. माहे मे, महिन्याच्या शासन निर्णयामध्ये पदभरतीचे

निर्बंध काढण्यात आले नाहीत. त्यामुळे ही पदे रिक्त राहिली आहेत. यावर समितीने असे मत मांडले की, पद रिक्त असल्याने विद्यार्थ्यांना अडचण येते. जिल्ह्यातील उपजिल्हाधिकारी या पदावर काम करणाऱ्या अधिकाऱ्यांकडे जबाबदारी देण्याचा विचार झाला पाहिजे. बाहेरच्या जिल्ह्यातील अधिकाऱ्यांना नियुक्ती दिल्यास ते रुजू होत नाहीत त्यामुळे प्रश्न प्रलंबित राहतात. यावर विभागीय सचिव, इतर मागस बहुजन कल्याण विभाग यांनी प्रतिनियुक्तिने किंवा उसनवारी तत्त्वावर पदे भरण्याबाबत प्रस्ताव शासनास पाठविण्यात येईल असे आश्वासित केले.

राष्ट्रीय महामंडळाने राज्य महामंडळास दिलेल्या १४८ कोटी रुपयांच्या कर्जांपैकी किती रक्कम वसूल करण्यात आली आहे. तसेच वसूलीसाठी विभागाकडून कोणते प्रयत्न करण्यात आले आहेत. असे समितीने विचारले असता विभागीय सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग यांनी स्पष्ट केले की, राष्ट्रीय महामंडळाकडून १४८ कोटी रुपयाच्या कर्जाची रक्कम ओटीएस योजनेंतर्गत सेटल करण्यात आली आहे. मार्च अखेर ती निरंक झालेली आहे. इन्सेंटिव्हच्या माध्यमातून महामंडळाला १२.६३ लाखांचा नफा झालेला आहे. सप्टेंबर, २०१९ च्या शासन निर्णयानुसार यापुढे राज्य शासन राष्ट्रीय महामंडळ एनव्हीसी,एफडीसी यांच्यासमवेत काही योजना राबविणार नाहीत. वसुलीबाबत एक मोहिम हाती घेण्यात आली होती. महामंडळाची थकित रक्कम आरआरसी पद्धतीने महसूल वसूली पद्धतीने तहसीलदारांमार्फत केली जाते. याअंतर्गत ५४.१८ कोटी रुपयांची वसूली करण्यात आली. जिल्हानिहाय वसूली करण्यात आली आहे. प्रलंबित रक्कम ३८ कोटी ३० लाख रुपये इतकी आहे याबाबत पुन्हा पाठपुरावा करून रक्कम वसूल करण्यात येईल. ज्यांनी हमीदार म्हणून सही केली होती त्यांच्याकडून देखिल विभागाने वसूली केली आहे.

राज्यातील इतर मागास प्रवर्गातील लोकांसाठी किंवा विद्यार्थ्यांसाठी राबविण्यात येणाऱ्या विविध कल्याणकारी योजनांचे स्वामित्व सामाजिक न्याय विभागाकडून इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाकडे पूर्णतः हस्तांतरित करण्यात आली आहे काय, तसेच सामाजिक न्याय विभागाकडून इतर मागास प्रवर्गासाठी राबविण्यात येणाऱ्या सर्व सामायिक योजनांचे विभाजन करून त्या इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाकडे हस्तांतरण करण्याबाबत कोणती कार्यवाही करण्यात आली आहे अशी समितीने विचारणा केली असता विभागीय सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग यांनी सांगितले की, सध्या विभागाच्या माध्यमातून इतर मागासवर्ग, विमुक्त जाती भटक्या जमाती प्रवर्गातील लाभार्थ्यांकरिता कल्याणकारी योजना राबविल्या जातात. हस्तांतरणाची प्रकिया पूर्ण झालेली आहे. संजय गांधी निराधार योजनेसारख्या काही योजना सर्वांना लागू आहेत. त्याप्रकारच्या

योजना विभागाने हस्तांतरण करून घेतल्या नाहीत. यावर समितीने संजय गांधी निराधार योजनेमध्ये उत्पन्नाचे दाखले मागितले जातात. संजय गांधी निराधार योजनेसाठी योजनेच्या लाभार्थ्यांचे उत्पन्न ४०,००० असले पाहिजे अशी अट आहे. त्यात वाढ करणे आवश्यक आहे, संजय गांधी निराधार योजनेंतर्गत किती महिन्याचे अनुदान प्रलंबित आहे याबाबत विचारणा केली असता उत्पन्नाच्या मर्यादेची अट वाढविणे ही शासन स्तरावरची बाब आहे, संजय गांधी निराधार योजनेसाठी विशेष सहाय्य विभागातुन निधी प्राप्त होतो, विशेष सहाय्य विभागाचा काही निधी वित्त विभागाकडे प्रलंबित आहे. यासंदर्भात वित्त विभागाकडे पाठपुरावा करण्यात येईल असे आयुक्त, समाजकल्याण यांनी समितीस आश्वासित केले.

एमबीबीएसच्या अभ्यासक्रमाची निवड करणारे गरीब विद्यार्थ्यांना आर्थिक मदत देण्यात येते काय, तसेच मास्टर इन कम्प्युटर मॅनेजमेंट शासनमान्यता प्राप्त असून २६ विद्यापिठांमध्ये सुरू असलेला अभ्यासक्रम बंद आहे तसेच अनेक अभ्यासक्रम बंद असून त्याची शिष्यवृत्तीही बंद करण्यात आली आहे अशी विचारणा समितीने केली असता आयुक्त, समाजकल्याण यांनी एमबीबीएस अभ्यासक्रमाची निवड करणाऱ्या गरीब विद्यार्थ्याला शिष्यवृत्ती मिळते तसेच फ्री-शिप मध्ये ज्यांचे उत्पन्न अडिच लाखापेक्षा जास्त असते अशा लोकांना महाविद्यालयाची फी द्यावी लागत नाही. त्याची प्रतिपुर्ती होते. शिष्यवृत्ती अनुज्ञेय असणाऱ्यांना देखभालीचे पैसे देखील मिळतात. तसेच मॅट्रीकोत्तर विद्यार्थ्यांना डिबीटी मार्फत शिष्यवृत्ती प्रदान केली जाते. डिबीटी मध्ये अभ्यासक्रम समावेश करावयाचे अधिकार विद्यापिठांना दिलेले आहेत. त्यांच्याकडे जे अभ्यासक्रम आहेत ते अभ्यासक्रम विद्यापीठ समाविष्ट करतात. फी दोघांमार्फत निश्चित केली जाते. नॉन एआयसीटीची फी दर विद्यापीठ निश्चित करते आणि एआयसीटीची फी दर एफआरए निश्चित करते. अशाप्रकारे फी निश्चित करून दिली जाते तसेच यामध्ये काही अतिरिक्त अभ्यासक्रम राहून गेले असतील त्यांचा समावेश करता येईल, अशी माहिती समितीस दिली.

समितीने सूचित केले की, सामाजिक न्याय विभाग, इतर मागास बहुजन कल्याण विभागामार्फत विविध योजनांची कार्यवाही जिल्हाधिकारी कार्यालयामार्फत होत असते. जिल्ह्यातील जे विधान सभा सदस्य असतील त्यांना विभागामार्फत राबविण्यात येणाऱ्या शिष्यवृत्ती तसेच गुणवत्ता पुरस्कार योजना आणि विविध उपक्रमाबाबतची माहिती दिली पाहिजे. त्या योजनांची व संबंधित संपर्क अधिकाऱ्यांची माहिती दिली तर सर्व सन्माननीय सदस्य त्या अधिकाऱ्यांशी संपर्क साधतील अशाप्रकारे जनतेपर्यंत या योजना पोहचवण्याची चांगली संधी उपलब्ध होईल. याप्रकारे त्याची अंमलबजावणी करता येईल. याबाबत आयुक्त, समाजकल्याण यांनी स्पष्ट केले की, सर्व सन्माननीय

सदस्य हे जिल्हा नियोजन समितीचे (डीपीसी) आमंत्रित सदस्य असतात. जिल्ह्याचे सहायक आयुक्त हे सर्व एसीएसपी फंडाकरिता डीपीओ असतात. मा.पालक मंत्री यांच्या अध्यक्षतेखाली बैठक होते. त्यामुळे त्या बैठकीमध्ये सर्व सन्माननीय सदस्यांना विभागामार्फत राबविण्यात येणाऱ्या योजनांच्या माहितीबाबतचे संदर्भसाहित्य देऊ शकतो. जिल्ह्यातील सर्व सन्माननीय सदस्यांना ही माहिती एका महिन्यात पोहचेल याबाबतची दक्षता घेण्यात येईल.

अभिप्राय व शिफारशी :

(१) पदे भरती :-

(अ) सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाकडून वर्ग होणारी पदे.— नवनिर्मित इतर मागास बहुजन कल्याण विभागासाठी दिनांक १४ जानेवारी, २०२१ रोजी, प्रादेशिक व जिल्हास्तरीय एकुण ८०८ पदांचा आकृतीबंध मंजूर झालेला आहे.त्यातील २९४ पदे सामाजिक न्याय विभागाकडून समायोजित करणे आवश्यक होते. तथापि, सामाजिक न्याय विभागातील क्षेत्रीय आस्थापनेवरील मंजूर पदांपैकी रिक्त पदांची संख्या जास्त असल्याने, इतर मागास बहुजन कल्याण विभागासाठी वर्ग होणाऱ्या २९४ पदांमधील संवर्गनिहाय केवळ ५० टक्के पदे वर्ग करु शकत असल्याची बाब समितीच्या निदर्शनास आलेली आहे.तथापि,सदरची ५० टक्के पदे देखील इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाकडे अद्याप वर्ग झालेली नसल्याने त्याचा विभागाच्या कामकाजावर विपरीत परिणाम होत असल्याने सामाजिक न्याय विभागाने सदर ५० टक्के पदांचे सत्वरतेने समायोजन करावे तसेच उर्वरित ५० टक्के पदांबाबत इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग तसेच सामाजिक न्याय विभाग यांनी समन्वयाने, शासनस्तरावरील पाठपुराव्यासह इतर आवश्यक ती सर्व कार्यवाही करावी,अशी समितीची शिफारस आहे.

(ब) मंत्रालयीन स्तरावरील मंजूर पदे.—दिनांक १६ मार्च, २०२१ रोजीच्या विभागाच्या सचिवांच्या साक्षीच्यावेळी मंत्रालयीन स्तरावरील इतर मागास बहुजन कल्याण विभागातील एकूण ८९ पदे मंजूर आहेत. उक्त पदांपैकी अवर सचिव (विधि) २ पदे, लेखाधिकारी १ पद, वाहनचालक २ पदे व शिपाई ११ पदे आहेत. अवर सचिव (विधि) हे पद विधी व न्याय विभाग आणि लेखाधिकारी हे पद वित्त विभागाकडून

भरण्यात येणार आहे. वाहनचालक व शिपाई यांची पदे इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाला बाह्ययंत्रणेद्वारे भरावयाची आहेत. सामान्य प्रशासन विभागाच्या कार्यकक्षेमध्ये एकूण ७३ पदे येत असून त्यापैकी ४५ पदे भरलेली असून २८ पदे रिक्त आहेत. विभाग निर्माण होऊन ४ वर्ष झालेली असल्यामुळे मनुष्यबळाअभावी विभागाच्या कामकाजात अडचण निर्माण होत आहे. विभागाचे कामकाज सुरळीतपणे सुरू व्हावे, याकरीता मंत्रालयीन स्तरावरील रिक्त असलेली पदे भरण्याबाबत विधि व न्याय विभाग, वित्त विभाग, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग तसेच सामान्य प्रशासन विभागाने तातडीने कार्यवाही करावी व केलेल्या कार्यवाहीबाबतची माहिती समितीस उपलब्ध करून द्यावी, अशी समिती शिफारस करीत आहे.

(क) **सरळसेवेने भरावयाची पदे.**—इतर मागास बहुजन कल्याण विभागासाठी ८०८ पदांचा आकृतीबंध मंजूर असून या पदांपैकी २६७ पदे नियमित आहेत. उक्त पदे सरळसेवा भरतीद्वारे भरावयाची आहेत. सदर पदांच्या सेवाशर्तीचे नियम अद्याप अंतिम करण्यात आलेले नाहीत. त्यासोबतच पदोन्नतीने भरावयाच्या पदांची पदोन्नती साखळी निश्चित करणे व संवर्गनिहाय पदांचे आरक्षण निश्चित करणे या सर्व बाबींसाठी दिनांक ६ ऑक्टोबर, २०२१ रोजी समिती घटीत करण्यात आलेली आहे. सदर समितीने त्यांचा अहवाल लवकरात लवकर शासनास सादर करावा, जेणेकरून इतर मागास बहुजन कल्याण विभागातील २६७ नियमित पदे भरण्याबाबत त्वरीत कार्यवाही करता येईल, अशी समिती शिफारस करीत आहे.

(ड) **वर्ग ३ व वर्ग ४ मधील पदे भरतीबाबतचा प्रस्ताव.**—महाराष्ट्र राज्य लोकसेवा आयोगामार्फत भरावयाच्या पदांबाबत शासनाने स्थगिती आणलेली नाही.तथापि,शासन निर्णयान्वये सद्य:स्थितीत वर्ग ३ व वर्ग ४ मधील पदे भरतीबाबत स्थगिती आहे. दिनांक २७ ऑक्टोबर, २०२१ रोजीच्या बैठकीत अपर मुख्य सचिव, वित्त यांनी इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाने वर्ग ३ व वर्ग ४ मधील पदे भरतीबाबत प्रस्ताव पाठविल्यास उक्त प्रस्ताव वरिष्ठ स्तरावर सादर करण्याबाबत समितीस आश्वासित केले आहे.त्यानुसार इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाने वर्ग ३ व वर्ग ४ मधील पदे भरतीबाबत वित्त विभागास प्रस्ताव सादर करावा,अशी समितीची शिफारस आहे.

(इ) **बाहय यंत्रणेद्वारे भरावयाची पदे-** इतर मागास बहुजन कल्याण विभागासाठी मंजूर असलेल्या ८०८ पदांपैकी २४७ पदे बाह्ययंत्रणेद्वारे भरावयाची आहेत. त्यातील विविध संवर्गातील संचालनालयातील १० पदे, प्रादेशिक स्तरावरील २१ तर जिल्हा स्तरावरील २१६ पदांचा समावेश होतो. या २४७ पदांचे कार्यविवरण व वेतनश्रेणी निश्चित केली आहे. उच्चाधिकार समितीने देखील ही पदे मंजूर केलेली आहेत. सदर पदांसाठी वार्षिक रु. ७.८३ कोटी एवढा खर्च अपेक्षित आहे. उक्त खर्च भागविण्याकरीता तरतूद उपलब्ध करून देण्यासाठी वित्त विभागाकडे पाठपुरावा करण्यात येत आहे, असे समितीस अवगत करण्यात आले. वित्त विभागाने या खर्चास मान्यता दिल्यावर पदे भरता येऊ शकतील. अतः, इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाने बाह्ययंत्रणेद्वारे भरावयाच्या २४७ पदांसंदर्भात वित्त विभागाने तातडीने निर्णय घ्यावा, अशी समिती शिफारस करीत आहे.

(२) इतर मागास बहुजन कल्याण विभागासाठी वाढीव निधीची मागणी.—इतर मागास बहुजन कल्याण विभागासाठी ५ हजार कोटीचा निधी आवश्यक असून त्यातील सन २०२१-२२ या वर्षासाठी ३५९१.०७२ कोटी रुपयांची तरतूद मंजूर करण्यात आली आहे.त्यातीलही केवळ १५०७.५६८ कोटी एवढा निधी विभागाकडे वर्ग करण्यात आला आहे.सदरची रक्कम मागणी असलेल्या निधीपैकी केवळ २९ टक्के आहे.त्यातही समितीच्या असेही निदर्शनास आले आहे की, २ हजार कोटी निधी फक्त शिष्यवृत्तीसाठी खर्च करण्यात येतो.त्यामुळे इतर मागास प्रवर्गासाठी असलेल्या इतर कल्याणकारी योजनांवर खर्च करण्यासाठी निधी आवश्यक प्रमाणात उपलब्ध नसतो.त्यासाठी शासनाकडे १९९०.४८ कोटीच्या वाढीव निधीची मागणी पुरवणी मागण्यामार्फत तरतूद करण्याबाबतचा प्रस्ताव वित्त व नियोजन विभागास सादर करण्यात आला आहे. सदर प्रस्तावाच्या अनुषंगाने किती वाढीव निधी मंजूर करण्यात आला आहे व त्यातून राबविण्यात येणाऱ्या योजनांबाबत समितीस अवगत करण्यात यावे,अशी समितीची शिफारस आहे.

(३) शिष्यवृत्ती योजना.—इतर मागास प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांना विविध योजनेंतर्गत शिष्यवृत्ती उपलब्ध आहे. तथापि, कोविड विषाणू संक्रमण तसेच महा आय.टी.मधील काही कारणांमुळे गत काही काळातील विविध योजनांखाली देय असलेली शिष्यवृत्तीची रक्कम विद्यार्थ्यांना अद्यापपर्यंत वितरीत करण्यात आलेली नाही. याबाबत असलेल्या सर्व अडचणींचे युद्धपातळीवरुन निराकरण करून सर्व पात्र विद्यार्थ्यांना शिष्यवृत्ती प्रदान करण्याबाबत योग्य ती कार्यवाही सत्वरतेने करण्यात यावी,अशी समितीची शिफारस आहे.

(४) परदेशी शिष्यवृत्ती योजनेंतर्गत लाभार्थी विद्यार्थ्यांची संख्या वाढविण्याबाबत- दरवर्षी परदेशी शिष्यवृत्ती योजने अंतर्गत इतर मागासवर्ग प्रवर्ग यामधील फक्त १० विद्यार्थ्यांना या योजनेचा लाभ देण्यात येतो. सदर योजनेमध्ये समाविष्ट असलेले प्रवर्गाच्या पार्श्वभूमीवर शिष्यवृत्ती लाभार्थी विद्यार्थ्यांची एकूण संख्या तोकडी असल्याचे व त्यामुळे अनेक होतकरु तरूण परदेशस्थ उच्च शिक्षणापासून वंचित राहत आहेत, असे समितीचे स्पष्ट मत आहे. ५० विद्यार्थ्यांना परदेशी शिष्यवृत्ती योजनेचा लाभ देण्याबाबत इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाने वित्त विभागास प्रस्ताव सादर केला होता. वित्त विभागाच्या अभिप्रायानुसार सदर प्रस्ताव राज्य मंत्रिमंडळाच्या बैठकीसमोर ठेवण्यात येणार आहे, अशी समितीस माहिती प्राप्त झाली. या संदर्भात ५० लाभार्थी ऐवजी १०० लाभार्थी विद्यार्थ्यांची संख्या असणारा सुधारित प्रस्ताव सादर करण्यात यावा, अशी समितीची शिफारस आहे.

(५) जात वैधता प्रमाणपत्र.—इतर मागास प्रवर्गासाठी विविध शासकीय योजनांचा लाभ घेण्यासाठी जात वैधता प्रमाणपत्र विहित कालावधीत सक्षम प्राधिकाऱ्याकडून प्राप्त करणे अनिवार्य आहे. महाराष्ट्र अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्ग (जातीचे प्रमाणपत्र देण्याचे व त्याचे पडताळणीचे विनियमन) अधिनियम, २००० अन्वये अनुसूचित जमातीसाठी (S.T.) स्वतंत्र जात पडताळणी समिती आहे. इतर सर्व प्रवर्गासाठी सामायिक समिती असून त्याबाबतच्या आस्थापनाविषयक बाबी सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागामार्फत हाताळण्यात येतात. इतर मागास प्रवर्गातील व्यक्तींना जात पडताळणी प्रमाणपत्र प्राप्त करण्यासाठी अनेक अडचणींना सामोरे जावे लागत असल्याचे समितीच्या निदर्शनास आले आहे. त्यामध्ये मुख्यालयाचे ठिकाण अनेक किलोमीटरच्या अंतरावर असणे, विहित कालावधीत जात पडताळणी प्रमाणपत्र प्राप्त न होणे व त्यामुळे विविध लाभापासून वंचित राहण्याची वेळ येणे, विविध कारणांसाठी एका पेक्षा जास्त वेळेस जात पडताळणी प्रमाणपत्र प्राप्त करण्याची कार्यवाही करावी लागणे तसेच एकाच कुटुंबातील एका व्यक्तीस जात पडताळणी प्रमाणपत्र मिळणे तर त्याच कुटुंबातील अन्य व्यक्तीस जात पडताळणी प्रमाणपत्र न मिळणे, केवळ निवडणूकीसाठी वैध असेल असे प्रमाणपत्रावर नमूद असणे व अन्य योजनांसाठी पुन्हा नव्याने जात पडताळणी प्रमाणपत्र प्राप्त करावे लागणे व केवळ बारावी विज्ञान शाखेत प्रवेश घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांना जात वैधता प्रमाणपत्र मिळवण्याची मुभा असणे आणि वाणिज्य अथवा कला शाखेतील विद्यार्थ्यांना जात वैधता प्रमाणपत्र मिळण्यापासून वंचित ठेवणे अशा अनेक बाबींचा समावेश आहे.

समितीने उपरोक्त बाबींवर विचारविनिमय केला असून त्याअनुषंगाने समिती खालील शिफारशी करत आहे.

(अ) अधिनियम तसेच नियमांमध्ये सुधारणा.—विधि व न्याय विभागाचे कायदेशीर अभिमत आजमावून तसेच अन्य सांविधिक व विधीग्राह्यतेबाबतची वा अन्य आवश्यक ती सर्व कार्यवाही पूर्ण करून अनुसूचित जमातीच्या धर्तीवर इतर मागास प्रवर्गातील नागरिकांना जात प्रमाणपत्र व जात पडताळणी प्रमाणपत्र देण्यासाठी स्वतंत्र समित्यांची स्थापना करण्याबाबत व सदर समित्यांसाठी स्वतंत्र मनुष्यबळ उपलब्ध करून देण्याबाबत महाराष्ट्र अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्ग (जातीचे प्रमाणपत्र देण्याचे व त्याचे पडताळणीचे विनियमन) अधिनियम, २००० मध्ये योग्य त्या सुधारणा आणण्याबाबत प्रस्ताव तयार करण्यात यावा. तसेच यासंदर्भात तयार करण्यात आलेल्या सन २०१२ मधील नियमांमध्ये आवश्यकतेनुसार सुधारणा करण्यात याव्यात, अशी समितीची शिफारस आहे.

(ब) बहुउद्देशी उपयोगिता.—सद्यःस्थितीत, निवडणुकीसाठी काढण्यात आलेले जात पडताळणी प्रमाणपत्र फक्त त्या निवडणुकीपुरते वैध असून अन्य कोणत्याही कारणास्तव उक्त प्रमाणपत्राचा वापर करता येत नाही. अन्य योजनेसाठी नव्याने जात पडताळणी प्रमाणपत्र मिळवावे लागते. त्या पार्श्वभूमीवर, आवश्यकता भासल्यास, निवडणूक आयोगाशी सल्लामसलत करून, निवडणुकीसाठी काढण्यात आलेले वैध जात पडताळणी प्रमाणपत्र इतर आवश्यक कोणत्याही कारणास्तव व कायमस्वरुपी वापरण्याची मुभा देण्यात यावी, अशी समितीची शिफारस आहे.

(क) एका कुटुंबासाठी एकच जात पडताळणी प्रमाणपत्र.—एका कुटुंबास एकच जात वैधता प्रमाणपत्र, कायमस्वरुपी, देण्याबाबत व आवश्यक त्या कोणत्याही कारणास्तव, कितीही वेळा, वापरण्याची अनुमती देण्याबाबत योग्य ती कार्यवाही करण्यात यावी, अशी समितीची शिफारस आहे.

(ड) सरसकट सर्व विद्यार्थ्यांसाठी जात पडताळणी प्रमाणपत्र.—सद्यःस्थितीत केवळ अकरावी व बारावी विज्ञान शाखेतील तसेच अभियांत्रिकी, वैद्यकीय तसेच एमबीए वा इतर व्यावसायिक अभ्यासक्रमांना प्रवेशित विद्यार्थ्यांना जात वैधता

प्रमाणपत्र देण्यात येते. तसे न करता अकरावी, बारावी वाणिज्य वा कला तसेच अन्य व्होकेशनल कोर्सेस किंवा इतरत्र प्रवेश घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांना सरसकट जात वैधता प्रमाणपत्र देण्याबाबत कार्यवाही करण्यात यावी, अशी समितीची शिफारस आहे.

(६) राज्यातील इतर मागास प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांसाठी ३६ वसतीगृहे बांधणे.—इतर मागासवर्गीय प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांसाठी केंद्र शासनाची वसतीगृह योजना आहे. अनुसूचित जातीच्या विद्यार्थ्यांसाठी बाबू जगजीवनराम वसतीगृह योजना होती. हीच योजना इतर मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांसाठी-देखील लागू केली आहे. ही योजना राज्यात २० जानेवारी, २०१९ रोजी सुरू करण्यात आली. या योजनेतंर्गत मुलांसाठी १८ व मुलींसाठी १८ अशी एकूण ३६ वसतीगृहे उभारावयाची आहेत. प्रत्येक जिल्ह्यामध्ये एक वसतीगृह असेल त्यासंदर्भात शासन निर्णयदेखील निर्गमित झाला आहे. परंतु जिल्हास्तरावर शासकीय जागा मिळत नसल्यामुळे अडचणी येत आहेत. केवळ यवतमाळ, अहमदनगर, वाशिम व नागपूर या ४ जिल्ह्यांनी प्रस्ताव पाठविले असून त्यांना मान्यता मिळालेली आहे. राज्यात प्रत्येक जिल्ह्यात १ या प्रमाणे ३६ वसतीगृहे उभारावयाची असल्यामुळे उपरोक्त नमूद केलेल्या जिल्ह्यांव्यतिरिक्त इतर जिल्ह्यांमधून शासकीय जागा सत्वर उपलब्ध होण्यासाठी विभागाने शासनाकडे प्रकर्षाने पाठपुरावा करावा व उर्वरित ३२ वसतीगृहांचे प्रस्ताव केंद्र शासनाकडे पाठविण्याची कार्यवाही करावी. तसेच केलेल्या कार्यवाहीबाबतची माहिती समितीस उपलब्ध करून द्यावी, अशी समिती शिफारस करीत आहे.

(७) कल्याणकारी योजनांचे स्वामित्व व अंमलबजावणी.—राज्यात इतर मागास प्रवर्गासाठी राबविण्यात येणाऱ्या विविध कल्याणकारी योजनांची अंमलबजावणी आतापर्यंत सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाकडून करण्यात येत होती. तथापि, सन २०१७ मध्ये इतर मागास प्रवर्गासाठी **"इतर मागास बहुजन कल्याण"** या स्वतंत्र मंत्रालयीन विभागाची स्थापना झालेली असून विभागात अद्याप पदभरतीची प्रक्रिया सुरू आहे.

उपरोक्त पार्श्वभूमीवर समितीच्या असे निदर्शनास आले आहे की,अनेक योजनांमधील लाभार्थी विविध जातींमधील आहेत. त्यांच्यासाठी सामायिकरित्या अंमलबजावणी सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागामार्फत करण्यात येते. अशा परिस्थितीत नेमक्या कोणत्या योजनांचे स्वामित्व पूर्णतः इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाकडे करता येणे शक्य आहे व इतर मागास प्रवर्गाचा समावेश असलेल्या अन्य किती सामायिक योजना सामाजिक न्याय विभाग व विशेष सहाय्य विभागाकडेच

ठेवण्यात याव्यात याबाबत सर्वंकष अभ्यास करून धोरणात्मक निर्णय शासनाने घ्यावा, अशी समितीची शिफारस आहे.

(८) अल्पसंख्याक शिक्षण संस्थांमधील बिंदूनामावली.—राज्यातील अल्पसंख्याक शिक्षणसंस्थांमध्ये इतर मागासवर्ग प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांना शिष्यवृत्तीचा लाभ मिळण्याबाबत तसेच या शिक्षणसंस्थांमध्ये निवड समिती अस्तित्वात नसणे, बिंदूनामावली नोंदवही न तपासता शासकीय नियमांचे उल्लंघन करून शिक्षकांची नियुक्ती करण्यात येते. याबाबत अशा अल्पसंख्याक व इतर खाजगी शिक्षण संस्थांमध्ये इतर विद्यार्थ्यांप्रमाणे इतर मागासवर्ग प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांना शिष्यवृत्तीचा लाभ देणे तसेच शासकीय नियमांचे पालन करून बिंदूनामावली नोंदवही तपासून शिक्षकांची नियुक्ती करण्याबाबत योग्य ती कार्यवाही करण्यात यावी, अशी समितीची शिफारस आहे.

(९) इतर मागासवर्ग वित्त आणि विकास महामंडळ,—

(अ) इतर मागासवर्ग वित्त आणि विकास महामंडळ मुख्यालयातील व जिल्हा कार्यालयातील ८९ पदे सन २००४ ते सन २०२१ या कालावधीत कर्मचाऱ्यांच्या सेवानिवृत्तीमुळे रिक्त झाली आहेत. सदरहू पदे भरण्याबाबत प्रस्ताव शासनास सादर करण्यात आला होता. मात्र पदभरतीकरिता असलेली स्थगिती महामंडळाच्या भरतीसदेखील लागू असल्याने ही पदे रिक्त राहिलेली आहेत. एवढ्या मोठ्याप्रमाणात पदे रिक्त राहिल्यामुळे महामंडळाच्या कामकाजावर विपरित परिणाम होत आहे. शासनाच्या निर्बंधामुळे सदरहू पदे कायमस्वरुपी सरळसेवेने भरण्यास लागणारा कालावधी लक्षात घेता महामंडळाच्या कामकाजावर विपरित परिणाम होऊ नये याकरिता इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाने सदरहू पदे प्रतिनियुक्तीद्वारे अथवा इतर विभागांकडून उसनवार तत्त्वावर भरण्यासंदर्भात शासनास प्रस्ताव पाठवावा व केलेल्या कार्यवाहीबाबतची माहिती समितीस उपलब्ध करून द्यावी, अशी समिती शिफारस करीत आहे.

(ब) महामंडळाकडून लाभार्थ्यांना विविध योजनांतर्गत कर्ज वाटप केले जाते. परंतु, महामंडळाचे कर्ज न फेडण्याची लोकांची मानसिकता दिसून आलेली आहे. ४-५ वर्षांमध्ये कर्जाची रक्कम परतफेड करावयाची असते. परंतु, ८ वर्षांचा कालावधी होऊनही कर्जाच्या रकमेची परतफेड करण्यात येत नाही. महामंडळाची थकीत रक्कम महसुली वसुली पद्धतीने तहसिलदारामार्फत केली जाते. या अंतर्गत रुपये ५४.१८

कोटी रुपयांची वसुली करण्यात आली असून अद्यापही रुपये ३८.३० कोटी रुपयांची वसुली होणे बाकी आहे. याबाबत महामंडळाने आवश्यक तो पाठपुरावा करून वसुली करण्याची कार्यवाही करावी व केलेल्या कार्यवाहीबाबतची माहिती समितीस उपलब्ध करून द्यावी, अशी समिती शिफारस करीत आहे.

(१०) विभागाच्या कार्यक्रमांना स्थानिक लोकप्रतिनिधींना निमंत्रित करणे.—विभागामार्फत आयोजित वसंतराव नाईक गुणवत्ता पुरस्कार वा अन्य तत्सम पुरस्कार वितरण कार्यक्रमांना स्थानिक लोकप्रतिनिधींना म्हणजेच सर्व संबंधित सन्माननीय विधानसभा सदस्य व त्या भागातील सन्माननीय विधानपरिषद सदस्यांना निमंत्रित करण्यात यावे, अशी समितीची शिफारस आहे.

(११) सन्माननीय विधानपरिषद व विधानसभा सदस्यांना विभागाच्या योजनांच्या माहितीचे साहित्य देण्याबाबत.—इतर मागास प्रवर्गासाठी असलेल्या विविध शासकीय योजनांची अंमलबजावणी जिल्हाधिकारी यांच्यामार्फत करण्यात येते. विभागाकडून राबविण्यात येणाऱ्या शिष्यवृत्तीबाबतच्या तसेच गुणवत्ता पुरस्कार योजना व विविध उपक्रमांची माहिती व त्याबाबतचे साहित्य (लिटरेचर) तसेच योजनांबाबत संपर्क करावयाचा असल्यास, जबाबदार असलेल्या शासकीय अधिकाऱ्यांची माहिती, जिल्हाधिकारी यांच्यामार्फत संबंधित जिल्हाधिकारी कार्यक्षेत्रातील सर्व सन्माननीय विधानपरिषद सदस्य व सन्माननीय विधानसभा सदस्य यांना देण्यात यावी, अशी समितीची शिफारस आहे.

समितीने विधानमंडळाला सादर केलेल्या अहवालाच्या दिनांकापासून दोन महिन्यांच्या आत उपरोक्त सर्व शिफारशींवर योग्य ती कार्यवाही करून केलेल्या कार्यवाहीबाबत समितीस अवगत करण्यात यावे, अशीही समितीची शिफारस आहे.

परिशिष्ट "अ"

इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाकडून प्राप्त झालेली माहिती व तक्ते

महाराष्ट्र शासन
इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग.

मा. समिती प्रमुख,विधानमंडळ इतर मागासवर्गीय कल्याण समिती यांच्या अध्यक्षतेखाली बैठक

दिनांक २/२/२०२१

विषय: इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाचा आढावा व विभागाने घेतलेल्या महत्वपुर्ण निर्णयांचे सादरीकरण

माननीय समिती प्रमुख यांची आढावा बैठक

१ विभागाची निर्मिती

२ वसंतराव नाईक तांडा/ वस्ती योजना

३ यशवंतराव चव्हाण मुक्त वसाहत योजना

४ आश्रमशाळा संहिता

५ शिष्यवृत्ती/ शिक्षण शुल्क व परीक्षा शुल्क योजना

६ इमाव वर्गातील विद्यार्थ्यांसाठी वसतिगृहे

७ अर्थन्यायिक स्वरुपाची व्यवस्था

८ विभागातील महामंडळे

१) इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाची निर्मिती

(१/३)

- विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागासप्रवर्गासाठी स्वतंत्र विभाग स्थापन करण्यास मा. मंत्रीमंडळाने मान्यता दिली आहे.

- त्या अनुषंगाने दि. ०९ मार्च, २०१७ रोजीच्या अधिसुचनेनुसार सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य या प्रशासकीय विभागाची विभागनी करुन इतर मागास बहुजन कल्याण या प्रशासकीय विभागाची दि. ०१ एप्रिल, २०१७ पासून निर्मिती करण्यात आली आहे.

- उच्चाधिकार समितीच्या मान्यतेनंतर सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाचा शासन निर्णय दि.०९/०६/२०१७ अन्वये ३० पदे मंजूर करण्यात आली व त्यापैकी २९ पदे सामाजिक न्याय विभागाने या विभागाकडे हस्तांतरीत केली.

- उच्चाधिकार समितीच्या मान्यतेनंतर दि. ०६/१२/२०१७ रोजीच्या शासन निर्णयान्वये २१ पदे मंजूर करण्यात आली. अशा प्रकारे मंजूर एकूण ५१ पदांपैकी ३६ पदे भरलेली असून १५ पदे रिक्त आहेत.

१) इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाची निर्मिती

(२/३)

- क्षेत्रिय कार्यालयाकरीता संचालनालय, प्रादेशिक, जिल्हा स्थरावरील एकूण ८१३ पदांच्या प्रस्तावित आकृतीबंधापैकी प्रादेशिक स्तरावरील ७० व जिल्हा स्तरावरील ३०० अशी एकूण ३७० पदे सामाजिक न्याय विभागाकडून वर्ग करण्यास उच्चधिकार समितीने मान्यता दिली आहे. त्यानुसार दि.१३ ऑगस्ट,२०१८ रोजी शासन निर्णय निर्गमित करण्यात आला आहे.

- सन २०१८-१९ या आर्थिक वर्षापासून या विभागासाठी स्वतंत्र अर्थसंकल्प मंजूर करण्यात आला असून एकूण रु.३,०१३.३५ कोटी (मूळ तरतुद रु.२,९६३.३५ + पुरवणी रु.५०.०० कोटी) तरतूद करण्यात आली आहे. यापैकी कार्यक्रमांतर्गत रु. २,५७९.०० कोटी, केंद्र पुरस्कृत योजनेकरीता रु.३,८५.९२ कोटी Shadow तरतूद, अनिवार्य खर्चाकरीता रु. ४८.४२ कोटी ची तरतूद करण्यात आली आहे.

- इतर मागास बहुजन कल्याण या नवनिर्मित विभागासाठी सामान्य प्रशासन विभागाने शासन निर्णय दिनांक ०६/०६/२०१८ अन्वये प्रशासकीय इमारतीमधील उद्योग संचालनालयाकडील सलग २००० चौ. फुट जागा या विभागाच्या कार्यालयाकरीता उपलब्ध करुन दिली आहे.

१) इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाची निर्मिती

(३/३)

- या नवनिर्मित विभागाकरीता जिल्हा व विभागिय स्तरावरील स्वतंत्र क्षेत्रीय यंत्रणा उपलब्ध नाही. शासन निर्णय दि.१३ ऑगस्ट, २०१८ नुसार जिल्हा व विभाग स्तरावरील हस्तांतरीत सामाजिक न्याय विभागाकडून हस्तांतरीत करावयाची ३७० पदे अद्याप सदर विभागाकडून हस्तांतरीत करण्यात आलेली नाहीत.

- मंत्रालय स्तरावर रिक्त असलेल्या पदांपैकी उप सचिव १ पद, अवर सचिव १ पद, कक्ष अधिकारी १ पद, सहाय्यक कक्ष अधिकारी १ पद व लिपिक २ पदे तात्काळ सामान्य प्रशासन विभागामार्फत उपलब्ध करुन देणे आवश्यक आहे.

२) वसंतराव नाईक तांडा/ वस्ती योजना

(१/२)

- महाराष्ट्रात लमाण, बंजारा, वंजारी, धनगर, पारधी समूहांसचे तांडे /वस्त्या असून अशा तांडयामध्ये या जमाती अनेक वर्षापासून राहत असून त्यांना प्राथमिक सुविधाही उपलब्ध होत नाहीत. दलित वस्ती सुधार योजनेच्या धर्तीवर भटक्या समाजाच्या सुधारणेसाठी तांडावस्ती सुधार योजना सुरू करण्यात आली.

- सदर योजना अधीक लोकाभीमुख करुन तांडे वाडी किवा वस्त्या यामध्ये या समाजास स्थिर जीवन जगता यावे याकरीता पूर्वीच्या योजनेत सुधारणा करुन नव्याने राबवण्याचा निर्णय दि.३०.१.२०१८ च्या शासन निर्णयानुसार घेण्यात आला.

- या योजनेसाठी लोकसंख्येच्या निकषावर संबंधित ग्रामपंचायतींना अनुदान उपलब्ध करुन दिले जाते.

(रु.लाखात)

अ.क्र.	लोकसंख्या	अनुदान रक्कम
१	५० ते १०० पर्यंत	४.००
२	१०१ ते १५०	६.००
३	१५१ ते पुढे	१०.००

२) वसंतराव नाईक तांडा/ वस्ती योजना

(२/२)

- सदर योजनेच्या अंमलबजावणीसाठी जिल्हाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखाली समितीचे गठन करण्यात आले असून त्यांच्या तर्फे योजनेची अंमलबजावणी करण्यात येते.
- या योजनेअंतर्गत ग्रामिण भागात विद्युतीकरण, पिण्याचे पाणी, अंतर्गत रस्ते, गटारे, शौचालये, समाजमंदीर /वाचनालय शक्य असेल तेथे मुख्य रस्त्याला जोडणाऱ्या रस्त्याची कामे अग्रक्रमाने घेण्यात येतात.
- या योजनेसाठी २०१८-१९ आर्थिक वर्षासाठी रु.११०.०० कोटी एवढा निधी उपलब्ध झाला आहे.

वसंतरराव नाईक तांडा वस्ती सुधार योजना प्राप्त तरतुद व खर्च

(रु.कोटीत)

अ.क्र	वर्षे	अर्थसंकल्पिय तरतूद	प्राप्त तरतूद	खर्च
१	२०१३-१४	२४.००	२४.००	२३.९९७८
२	२०१४-१५	१५.७५	१५.७५	१५.५३३७
३	२०१५-१६	१४.७०	१४.७०	१४.६८६७
४	२०१६-१७	२५.००	२०.००	१९.९८२९
५	२०१७-१८	२५.००	३०.८०	३०.७९५५
६	२०१८-१९	११०.००	४२.००	---

३) यशवंतराव चव्हाण मुक्त वसाहत योजना

(१/२)

- विमुक्त जाती व भटक्या जमाती या समाजाला विकासाच्या मुख्य प्रवाहात आणण्यासाठी, त्यांचे राहणीमान उंचावे, उत्पन्नांचे स्त्रोत वाढावे, स्थिरता प्राप्त व्हावी म्हणून जमीन उपलब्ध करुन वसाहत उभी करुन त्यांना आर्थिकदृष्टया स्वयंपूर्ण बनवण्यासाठी सदर योजना सन २०११ मध्ये सुरु करण्यात आली होती. योजनेतील काही बाबीनमुळे सदर योजनेला प्रतिसाद मिळत नव्हता त्यामुळे पूर्वीच्या योजनेत सुधारणा करुन नव्याने राबवण्याचा निर्णय दि.२४.१.२०१८ च्या शासन निर्णयानुसार घेण्यात आला.

- सदर योजना यापूर्वी २० कुटुंबासाठी होती, सुधारीत योजनेनुसार विजाभज प्रवर्गाच्या किमान १० कुटुंबासाठी घरांचे बांधकाम व वसाहतीना पाणी पुरवठा, विज पुरवठा, सेफ्टी टॅक, गटारासह अंतर्गत रस्ते इत्यादी नागरी सेवा पुरवल्या जातात.

- त्याच प्रमाणे सदर योजनेचा लाभ विजाभज प्रवर्गाच्या वैयक्तीक कुटुंबांनासुध्दा देण्याबाबत सुधारणा करण्यात आली आहे.

- सदर योजनेतुन १० कुटुंबियांच्या एका वसाहतीकरिता रु. ४४.३१ लक्ष एवढा निधी उपलब्ध करुन दिला जातो.

३) यशवंतराव चव्हाण मुक्त वसाहत योजना

(२/२)

- या योजनेतून विजाभज प्रवर्गाचे,पालात राहणारे कुटुंब, दारिद्रय रेषेखालील कुटुंब, घरात कोणीही कमावणारे नसलेले कुटुंब, पुरग्रस्त क्षेत्रातील कुटुंब यांना प्राधान्य देण्यात येते.
- सदर योजनेच्या अंमलबजावणीसाठी जिल्हाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखाली समितीचे गठन करण्यात आले असून त्यांच्या तर्फे योजनेची अंमलबजावणी करण्यात येते.
- वसाहतीच्या स्थापनेसाठी स्थानिक परिस्थितीनुसार जमिनीच्या उपलब्धतेबाबत निर्णय घेण्याचे अधिकार जिल्हाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखाली समितीस दिले आहेत.
- या योजनेसाठी २०१८-१९आर्थिक वर्षासाठी रु.४०.००कोटी एवढा निधी उपलब्ध झाला आहे.

यशवंतराव चव्हाण मुक्त वसाहत योजना मागील ६ वर्षाची प्राप्त तरतूद व खर्च (रु.कोटीत)

अ.क्र	वर्षे	अर्थसंकल्पिय तरतूद	प्राप्त तरतूद	खर्च	उद्दिष्ट
१	२०१२-१३	१०.००	८.००	२.६५३०	४ वसाहती
२	२०१३-१४	८.००	८.००	३.८३३७	४ वसाहती
३	२०१४-१५	५.२५	५.२५	०.०१७२	---
४	२०१५-१६	४.९०	४.९०	०.०११३	---
५	२०१६-१७	५.४६	४.३७	०.९०५६	१ वसाहती
६	२०१७-१८	५.४६	४.३७	४.३७१०	५ वसाहती
७	२०१८-१९	४०.००	२८.००	---	---

४) आश्रमशाळा संहिता

(१/२)

- आश्रमशाळा संहितेच्या प्रारुपाचे पुनर्विलोकन करण्यासाठी महासंचालक डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे (बार्टी) यांच्या अध्यक्षतेखाली समिती गठित करण्यात आली.

- इतर मागास बहुजन कल्याण विभागांतर्गत दि.१५.१.२०१८च्या शासन निर्णयान्वये आश्रमशाळा संहिता तयार करण्यात आली आहे.

- त्यानुसार राज्यातील विजाभज आश्रमशाळांसाठी ३००० प्रति आश्रमशाळा संहिता पुस्तक छपाई करुन आश्रमशाळांना मोफत अशा ९७६ आश्रमशाळांना वाटप करण्यात आलेली आहेत.

- दि.११ जून २०१८ आश्रमशाळा संहिता (प्रकरण सहा) प्रमाणे तसेच बालकांचा मोफत व सक्तीच्या शिक्षणाचा अधिकार अधिनियम २००९ व नियमावली २०११ मधील तरतूदी नुसार विजाभज प्राथमिक आश्रमशाळा/निवासीशाळा/विद्यानिकेतन यांची संच मान्यता करणेबाबत शासनाने निर्णय घेतलेला आहे.

४) आश्रमशाळा संहिता

(२/२)

- या संहितेमध्ये आश्रमशाळाचे कामकाज कशा पध्दतीने चालवावे, शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांना कोणत्या तरतूदी लागु असतील त्यांचे कर्तव्य, जबाबदाऱ्या तसेच विजाभज प्रवर्गाच्या विर्द्यार्थ्यांना प्रवेश कशा पध्दतीने देण्यात यावा त्यांना कोणत्या सोयीसुविधा उपलब्ध असतील, आश्रमशाळांना संच मान्यता, विद्यार्थी संखेच्या निकष, कर्मचाऱ्यांचे शैक्षणिक अर्हता, कर्मचारी तक्रार निवारण पध्दती, गुणवत्त विद्यार्थांच्या विकास व वसतीगृह विद्यार्थांचे आरोग्य, वसतीगृह व्यवस्थापन इत्यादी गोष्टी अंर्तभूत आहे.

- सदरहु आश्रमशाळा संहिता संक्षिप्त स्वरुपात विजाभज प्राथमिक,माध्यमिक व कनिष्ठ महाविद्यालय, विद्यानिकेतन व ऊसतोड कामगारांच्या मुलामुलींच्या आश्रमशाळांसाठी ही आश्रमशाळा संहिता उपयोगी होते व या शाळांचे कामकाज अधिक परिणामकारक रितीने व गतिमान पध्दतीने राबवण्यास मदत होते.

५) शिष्यवृत्ती/शिक्षण शुल्क व परीक्षा शुल्क प्रदानेची योजना

(१/३)

- इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाच्या अधिपत्याखाली १२ शिष्यवृत्ती/ शिक्षण फी, परीक्षा फी च्या योजनेतर्गत पात्र विजाभज,इमाव व विमाप्र प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांना लाभाची रक्कम ही त्यांच्या आधार संलग्नित बँक खात्यात थेट जमा करण्याचा शासन निर्णय दि.२६/१०/२०१७ रोजी निर्गमित करण्यात आला.

- इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाच्या केंद्र व राज्य पुरस्कृत शिष्यवृत्ती/ शिक्षण फी व परीक्षा फी इ. योजनांतर्गत सन २०१०-११ ते सन २०१६-१७ या शैक्षणिक वर्षातील मार्च, २०१७ अखेर पर्यंत प्रलंबित अनुज्ञेय शिष्यवृत्ती/ शिक्षण फी व परीक्षा फी इत्यादीची १००% रक्कम संबंधित संस्था/ महाविद्यालयांना अदा करण्यास व विद्यार्थ्यांना देय असलेल्या निर्वाह भत्याची रक्कम त्यांच्या आधार संलग्नित बँक खात्यावर अदा करण्यास शासन निर्णय दि.१५/१२/२०१७ व दि.२८/०३/२०१८ अन्वये मान्यता देण्यात आली.

- सन २०१७-१८ या शैक्षणिक वर्षाकरीता केंद्र व राज्य पुरस्कृत शिष्यवृत्ती/ शिक्षण फी व परीक्षा फी संबंधित १२ योजना महाडिबीटी प्रणालीतून वगळण्यास व त्याची अंमलबजावणी ऑफलाईन पध्दतीने करण्यास शासन निर्णय दि.१५/१२/२०१७ अन्वये मान्यता देण्यात आली.

- विजाभज, इमाव व विमाप्र प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांसाठी शैक्षणिक शुल्क प्रतिपुर्ती योजनेतर्गत पालकांची वार्षिक उत्पन्न मर्यादा सन २०१७-१८ या शैक्षणिक वर्षापासून रु. ६.०० लक्ष वरुन रु. ८.०० लक्ष करण्यास शासन निर्णय दि.०१/०१/२०१८ अन्वये मान्यता देण्यात आली.

५) शिष्यवृत्ती/शिक्षण शुल्क व परीक्षा शुल्क प्रदानेची योजना

(२/३)

- विजाभज, इमाव व विमाप्र या प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांसाठी केंद्र शासन पुरस्कृत भारत सरकार मॅट्रिकोत्तर शिष्यवृत्ती योजनेनुसार ५४४ अभ्यासक्रम शासन निर्णय दि.२०/०७/२०१८ व दि. ०९/०८/२०१८ अन्वये विहित करण्यात आले.

- विजाभज, इमाव व विमाप्र प्रवर्गातील विद्यार्थी व विद्यार्थीनी, शाळा, विद्यालय, महाविद्यालय इत्यादी यांना मिळणाऱ्या शिष्यवृत्ती, शिक्षण फी, परीक्षा फी व निर्वाह भत्ता इत्यादी बाबतच्या तक्रारींचा निपटारा करण्यासाठी प्रादेशिक उपायुक्त, समाजकल्याण, संचालक, इतर मागास बहुजन कल्याण संचालनालय, पुणे, सचिव (इमाव) व त्यानंतर मा.मंत्री (इमाव) यांच्याकडे दाद मागण्याकरीता अर्धन्यायिक सारखी व्यवस्था शासन निर्णय दि.१९/०६/२०१८ अन्वये निर्माण करण्यात आला.

- केवळ सन २०१७-१८ या शैक्षणिक वर्षामध्ये ज्या महाविद्यालय/शैक्षणिक सस्थांना विजाभज, इमाव व विमाप्र या प्रवर्गातील पात्र विद्यार्थ्यांची शिक्षण शुल्क, परीक्षा शुल्काची रक्कम अद्याप प्राप्त होऊ शकली नाही अशा महाविद्यालय/शैक्षणिक सस्थांना सदर अनुज्ञेय रक्कम ऑफलाईन पध्दतीने अदा करण्यास शासन निर्णय दि.२४/०५/२०१८ अन्वये मान्यता देण्यात आली आहे.

- सन २०१८-१९ या आर्थिक वर्षात विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांच्या मॅट्रिकोत्तर शिष्यवृत्ती व फ्रि-शिप योजनेअंतर्गत रु. १८३६.०४ कोटी निधीची तरतूद करण्यात आलेली असून त्यापैकी ७५९.३६ कोटी खर्च करण्यात आलेला आहे. यामधुन मार्च, २०१८ पर्यंतचे प्रलंबित अर्ज निकाली काढण्यात येत आहेत.

५) शिष्यवृत्ती/शिक्षण शुल्क व परीक्षा शुल्क प्रदानेची योजना

(३/३)

मॅट्रिकोत्तर शिष्यवृत्ती व फ्रि-शिप योजनेकरीता सन २०१० ते २०१८ मधील प्राप्त तरतूद व खर्च

(रु.कोटीत)

अ.क्र.	वर्ष	प्राप्त तरतूद	खर्च	खर्चाची टक्केवारी
१	२०१०-११ ते २०१३-१४	४९४०.९३	४९२८.४८	९९ %
२	२०१४-१५	१९५०.०४	१८०५.७५	९३ %
३	२०१५-१६	१५४९.८०	१४७३.०९	९५ %
४	२०१६-१७	१६२०.२३	१६१९.१३	९९ %
५	२०१७-१८	१६१६.५१	१६११.३४	९९ %
६	२०१८-१९	१८३६.०४	७५९.३६ (दि.२५/०९/२०१८ पर्यंत)	

६) इमाव प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांसाठी वसतिगृह

- राज्यातील इतर मागास वर्ग या प्रवर्गातील मुलांसाठी १८ व मुलींसाठी १८ असे एकूण ३६ वसतिगृहे सुरु करण्यात येत आहे.
- सदर वसतिगृह केंद्र शासनाच्या बाबु जगजीवन राम छात्र आवास योजनेंतर्गत वसतिगृहाच्या इमारत बांधकाम करण्यात येत आहे.
- उपरोक्त वसतिगृह सुरु करण्याबाबतचा शासन निर्णय दि.३०/०१/२०१९ रोजी निर्गमित करण्यात आलेला आहे.
- या वसतिगृहामध्ये १०० विद्यार्थ्यांना प्रवेश देण्यात आले आहे.
- या वसतिगृहात इतर मागास वर्गीय विद्यार्थ्यांच्या व्यतिरिक्त इतर घटकातील विद्यार्थ्यांनाही आरक्षणनिहाय प्रवेश देण्यात येईल.
- उपरोक्त वसतिगृहात प्रवेशाकरिता नियम व अटी शासन निर्णय दि.३०/०१/२०१९ मध्ये नमूद करण्यात आले आहे.
- राज्यातून अहमदनगर, नागपूर, यवतमाळ व वाशिम या ४ जिल्ह्यांचे प्रस्ताव केंद्र शासनास मान्यतेसाठी सादर करण्यात आलेले आहे.

७) कर्मचाऱ्यांच्या तक्रारींचे अथवा अन्यायांचे निवारण करण्यासाठी करावयाचे अपील /पुनर्विलोकन अशी अर्धन्यायिक सारखी व्यवस्था (१/२)

- विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्ग या विभागाची शासन मान्यता प्राप्त अनुदानीत आश्रमशाळा/निवासीशाळा/विद्यानिकेतन यामधील कर्मचाऱ्यांच्या तक्रारींचे अथवा अन्यायांचे निवारण करण्यासाठी करावयाच अपील /पुनर्विलोकन अशी अर्धन्यायिक स्वरुपाची व्यवस्था दि.३०/१०/२०१७ च्या शासन निर्णयानुसार तयार करण्यात आली.

- या विभागाच्या ९७० आश्रमशाळा मधील सुमारे ११ हजार शिक्षक -शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांच्या सर्व प्रकारच्या सेवाविषयक व इतर विषयाबाबतीत त्यांना प्रशासकीय पातळीवर न्याय मिळून देण्याकरिता सक्षम प्राधिकारी यांच्याकडे दाद मागण्यासाठी अपील/ पुनर्विलोकन करण्याचे अधिकार विहित करण्यात आले.

- कर्मचाऱ्यांना प्रथम संबंधित जिल्हयाचे सक्षम प्राधिकारी यांच्याकडे दाद मागता येते. तसेच संबंधित जिल्हयाचे सक्षम प्राधिकारी यांनी ३० दिवसाच्या आत आपला निर्णय संबंधितांना कळवावा लागतो.

- ३० दिवसात निर्णय नाही दिला तर प्रादेशिक उपसंचालक अथवा उपआयुक्त, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण यांच्याकडे प्रथम अपील करता येते. व त्यांनी ३० दिवसात निर्णय दयावा लागतो.

७) कर्मचाऱ्यांच्या तक्रारींचे अथवा अन्यायांचे निवारण करण्यासाठी करावयाचे अपील /पुनर्विलोकन अशी अर्धन्यायिक सारखी व्यवस्था (२/२)

- या निर्णया विरुध्द १५ दिवसाच्या आत संचालक विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण, संचालनालय, पुणे यांच्याकडे द्वितीय अपील दाखल करता येतो. व त्यांच्याकडुन ४५ दिवसात योग्यती कार्यवाही करण्यात येते.

- द्वितीय अपीलावर १५ दिवसांचे आत पुनर्विलोकन अर्ज शासनाचे या विभागाचे सचिव / प्रधान सचिव /अपर मुख्य सचिव यांच्याकडे दाखल करता येते. सदर पुनर्विलोकन अपीलावर ३ महिन्यात निर्णय देण्याचे अधिकार त्यांना राहतील.

- पुनर्विलोकन अपीलावर कर्मचाऱ्याचे समाधान न झाल्यास या विभागाचे मा.मंत्री महोदयांकडे पुनर्निरिक्षणसाठी अर्ज करण्याची तरतूद आहे व मा. मंत्री यांनी घेतलेला निर्णय अंतिम असेल.

- सदर शासन निर्णयामुळे आश्रमशाळांच्या कर्मचाऱ्यांचे सेवाविषयक बाबी त्वरेने निकाली काढावयास मदत झाली व त्यांची न्यायालयीन प्रकरणे कमी होऊन शासनाचा वेळ, पैसा व श्रम यांची बचत झाली

८) महामंडळे

(१/५)

(अ) महाराष्ट्र राज्य इतर मागासवर्गीय वित्त आणि विकास महामंडळ मर्या.

- शासन निर्णय दि. २५ सप्टेंबर, १९९८ अन्वये महाराष्ट्र राज्य इतर मागासवर्गीय वित्त आणि विकास महामंडळ मर्या. स्थापन करण्यास मान्यता देण्यात आली. कपंनी कायदा, १९५६ अतंर्गत नोंदणी करुन दि. २३/०४/१९९९ पासून सदर महामंडळ अस्थित्वात आले.महामंडळाचे अधिकृत भाग भांडवल रु.२५०.०० कोटी असून त्यापैकी वितरीत भाग भांडवल रु.१३४.९५ कोटी आहे.

- या महामंडळाच्या अध्यक्ष पदाचा अतिरिक्त कार्यभार मा.प्रा.राम शिंदे , मंत्री, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण व उपाध्यक्ष पदाचा अतिरिक्त कार्यभार मा.श्री.मदन येरावार, राज्यमंत्री, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण यांच्याकडे आहे.

- महामंडळाकरीता १४४ पदे मंजूर असून त्यापैकी ७४ पदे कार्यरत व ७० पदे रिक्त आहेत.

- महाराष्ट्र राज्य इतर मागासवर्गीय वित्त आणि विकास महामंडळ हे राष्ट्रीय मागासवर्ग वित्त आणि विकास महामंडळ नवी दिल्ली (NBCFDC) या राष्ट्रीय महामंडळाची वाहीनीकृत यंत्रणा (State Channelling Agency) आहे.

८) महामंडळे

(२/५)

- राज्य महामंडळाच्या (१) २०% बीज भांडवल, (२) रु.२५,०००/- पर्यंतीची थेट कर्ज योजना तसेच राष्ट्रीय महामंडळाच्या (१)मुदती कर्ज योजना,(२) स्वर्णिमा, (३) महिला समृध्दी योजना, (४) सुक्ष्म पत पुरवठा योजना, (५) शैक्षणिक कर्ज योजना या योजना महामंडळा मार्फत राबविण्यात येतात.

- राज्य व राष्ट्रीय महामंडळाच्या योजनांतर्गत मार्च,२०१८ पर्यंत ३४,७६६ लाभार्थ्यांना एकूण रु.१९५.६५ कोटी कर्ज वाटप करण्यात आले आहे.

कर्ज वसुली बाबतची माहिती (रु.कोटीत)

अ.क्र.	वर्ष	थकित रक्कम	वसूल रक्कम	वसुलीची टक्केवारी
१	२०१४-१५	६५.२९	९.७९	१४.९९ %
२	२०१५-१६	६३.२०	८.६४	१३.६७%
३	२०१६-१७	७५.२१	१०.०५	१३.३६%
४	२०१७-१८	८४.३०	१२.३३	१४.६२%
५	२०१८-१९	८८.९५	३.३८ कोटी दि.३१ ऑगस्ट,२०१८ पर्यंत)	

८) महामंडळे

(३/५)

- सन २०१५-१६ पासून राष्ट्रीय महामंडळाकडून तसेच राज्य शासनाकडून या महामंडळास निधी प्राप्त झालेला नाही, तथापि राष्ट्रीय महामंडळाची डिसेंबर,२०१७ पर्यंतची थकित रक्कम रु.२७.८२ कोटी जून,२०१८ मध्ये परतफेड करण्यात आली असून त्यापुढील कर्जाची रक्कम वसूली मधून नियमित परतफेड करण्यात येत आहे.

- सन २०१८-१९ मध्ये भाग भांडवल अंशदानातर्गत रु.४७.६५ कोटी तरतूद करण्यात आली असून अद्याप वितरीत करण्यात आली नाही.

(ब) वसंतराव नाईक विमुक्त जाती व भटक्या जमाती विकास महामंडळ मर्या.

- महाराष्ट्र शासनाने दि. ०८ फेब्रुवारी,१९८४ रोजी कपंनी कायदा, १९५६ नुसार या महामंडळाची स्थापना केली आहे. महामंडळाचे अधिकृत भाग भांडवल रु.२००.०० कोटी असून त्यापैकी वितरीत भाग भांडवल रु.१९५.९५ कोटी आहे.

- या महामंडळाच्या अध्यक्ष पदाचा अतिरिक्त कार्यभार मा.प्रा.राम शिंदे , मंत्री, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण व उपाध्यक्ष पदाचा अतिरिक्त कार्यभार मा.श्री.मदन येरावार, राज्यमंत्री, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण यांच्याकडे आहे.

८) महामंडळे

(४/५)

- वसंतराव नाईक विमुक्त जाती व भटक्या जमाती विकास महामंडळ हे राष्ट्रीय मागासवर्ग वित्त आणि विकास महामंडळ नवी दिल्ली (NBCFDC) या राष्ट्रीय महामंडळाची वाहीनीकृत यंत्रणा (State Channelling Agency) आहे.

- राज्य महामंडळाच्या (१) २०% बीज भांडवल,तसेच राष्ट्रीय महामंडळाच्या (१)मुदती कर्ज योजना,(२) स्वर्णिमा, (३) महिला समृध्दी योजना, (४) सुक्ष्म पत पुरवठा योजना, (५) शैक्षणिक कर्ज योजना, (६) स्वयं सक्षम कर्ज योजना, (७) शिल्प संपदा कर्ज योजना, (८) कृषी संपदा कर्ज योजना (९) प्रशिक्षण योजना या योजना महामंडळा मार्फत राबविण्यात येतात

- राज्य व राष्ट्रीय महामंडळाच्या योजनांतर्गत ८४६९३ लाभार्थ्यांना एकूण रु.२६७.६९ कोटी कर्ज वाटप करण्यात आले आहे.

- सन २०१५-१६ पासून राष्ट्रीय महामंडळाकडून तसेच राज्य शासनाकडून या महामंडळास निधी प्राप्त झालेला नाही, तथापि राष्ट्रीय महामंडळाची डिसेंबर,२०१७ पर्यंतची थकित रक्कम रु.९.४१ कोटी पैकी रु.१.०० कोटी रक्कम सप्टेंबर,२०१८ मध्ये परतफेड करण्यात आली.

८) महामंडळे

- वाटप करण्यात आलेल्या अर्जाची वसुली मागील तीन वर्षात रु. १.७० कोटी इतकी म्हणजेच अत्यल्प आहे.

- सन २०१८-१९ मध्ये भाग भांडवल अंशदानातर्गत रु.५.०० कोटी तरतूद करण्यात आली असून त्यापैकी रु.३.४० कोटी निधी वितरीत करण्याची कार्यवाही सुरु आहे.

- या महामंडळातर्गत वाटप करण्यात आलेल्या कर्ज प्रकरणांमध्ये अनिमितता, आर्थिक गैरव्यवहार झाल्याचे निर्देशनास आल्यानंतर तात्काळीन व्यवस्थापकीय संचालक व इतर अधिकारी यांच्या विरुध्द संचालक मंडळाच्या मान्यतेने मुंबई व लातूर येथे फौजदारी गुन्हा दाखल करण्यात आला आहे.

धन्यवाद

सत्यमेव जयते

महाराष्ट्र शासन

विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण विभाग, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई - ४०००३२

योजनांची माहिती पुस्तिका
सन २०१७-१८

भारताचे संविधान

प्रस्ताविका

आम्ही, भारताचे लोक, भारताचे एक सार्वभौम
समाजवादी धर्मनिरपेक्ष लोकशाही गणराज्य घडवण्याचा
व त्याच्या सर्व नागरिकांस;

सामाजिक, आर्थिक व राजनैतिक न्याय;
विचार, अभिव्यक्ती, विश्वास, श्रध्दा

व उपासना यांचे स्वातंत्र्य;
दर्जाची व संधीची समानता;

निश्चितपणे प्राप्त करुन देण्याचा
आणि त्या सर्वांमध्ये व्यक्तीची प्रतिष्ठा

व राष्ट्राची एकता आणि एकात्मता
यांचे आश्वासन देणारी बंधुता
प्रवर्धित करण्याचा संकल्पपूर्वक निर्धार करुन;

आमच्या संविधानसभेत
आज दिनांक सव्वीस नोव्हेंबर, १९४९ रोजी
या द्वारे हे संविधान अंगीकृत आणि अधिनियमित
करुन स्वत: प्रत अर्पण करत आहोत.

अनुक्रमणिका

अ.क्र.	तपशील	पृष्ठ
१	संदेश	३-८
२	विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण विभाग - एक दृष्टीक्षेप व कार्यसफलता	९
३	विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागास वर्ग व विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.	१०
४	विजाभज, इमाव व विमाप्र प्रवर्गाच्या विदयार्थ्यांना मॅट्रिकोत्तर शिष्यवृत्ती	११
५	विजाभज, इमाव व विमाप्र विद्यार्थ्यांना शिक्षण शुल्क,परिक्षा शुल्क प्रदाने	१२
६	इयत्ता १० वी च्या परिक्षेत विशेष प्राविण्य मिळवून इयत्ता ११ वी मध्ये प्रवेश घेतलेल्या व १२ वी मध्ये शिकणाऱ्या विजाभज व विमाप्र प्रवर्गाच्या मुला मुलींना राजर्षी शाहु महाराज गुणवत्ता शिष्यवृत्ती.	१३
७	व्यावसायिक पाठ्यक्रमाशी संलग्न असलेल्या वसतिगृह व शासकीय वसतिगृहाच्या बाहेर राहणाऱ्या परंतू वसतिगृहात प्रवेश मिळण्यास पात्र असलेल्या विजाभज व विमाप्र प्रवर्गाच्या विद्यार्थ्यांना निर्वाह भत्ता देणे.	१४
८	सैनिक शाळेमध्ये शिकणाऱ्या विजाभज व विमाप्र विद्यार्थ्यांना निर्वाह भत्ता.	१५
९	इयत्ता ५ वी ते ७ वी मध्ये शिकणाऱ्या विजाभज व विमाप्र प्रवर्गाच्या मुलींना सावित्रीबाई फुले शिष्यवृत्ती.	१५
१०	इयत्ता ८ वी ते १० वी मध्ये शिकणाऱ्या विजाभज व विमाप्र प्रवर्गाच्या मुलींना सावित्रीबाई फुले शिष्यवृत्ती.	१६
११	माध्यमिक शाळेत शिकत असलेल्या विजाभज व विमाप्र प्रवर्ग विद्यार्थ्यांना मॅट्रीकपूर्व गुणवत्ता शिष्यवृत्ती.	१६
१२	माध्यमिक शाळेत शिकत असलेल्या विजाभज व विमाप्र प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांना शिक्षण फी परिक्षा फी प्रदाने.	१७
१३	औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थातील विजाभज व विमाप्र प्रवर्गाच्या प्रशिक्षणार्थींना विद्यावेतन योजना.	१७
१४	स्वयंसेवी संस्थामार्फत चालविण्यात येणाऱ्या विजाभज मुलांमुलींसाठी प्राथमिक, माध्यमिक व उच्च माध्यमिक निवासी आश्रमशाळांना सहाय्यक अनुदान.	१८
१५	विजाभज विद्यार्थ्यांसाठी निवासी कनिष्ठ महाविद्यालये.	१९
१६	विद्यानिकेतन चालविण्यासाठी स्वयंसेवी संस्थांना सहाय्यक अनुदान योजना.	२०
१७	ऊसतोड कामगारांच्या मुलांच्या शिक्षणासाठी निवासी आश्रमशाळा.	२१
१८	शासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थामधून विजाभज व विमाप्र प्रवर्गाच्या उमेदवारांना व्यावसायिक प्रशिक्षण देणे (मागेल त्याला व्यावसायिक प्रशिक्षण योजना).	२१
१९	वाहन चालक प्रशिक्षण योजना (विजाभज, इमाव व विमाप्र).	२२
२०	वसंतराव नाईक तांडा / वस्ती सुधार योजना.	२३
२१	विजाभज व विमाप्र प्रवर्गाच्या लोकांच्या सहकारी गृहनिर्माण संस्थांना वित्तिय सहाय्य.	२४
२२	विमुक्त जाती भटक्या जमाती या घटकांसाठी यशवंतराव चव्हाण मुक्त वसाहत योजना.	२५
२३	राज्यातून व विभागातून इयत्ता १० वी/१२ वी च्या परीक्षेत सर्व प्रथम येणाऱ्या विमुक्त जाती व भटक्या जमातीच्या गुणवंत विद्यार्थी व विद्यार्थीनींना स्व.वसंतराव नाईक गुणवत्ता पुरस्कार प्रदान करणे.	२६

अनुक्रमणिका

अ.क्र.	तपशील	पृष्ठ
२४	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर संशोधन व प्रशिक्षण संस्था (बार्टी), पुणे.	२७-२८
२५	जिल्हा जात प्रमाणपत्र पडताळणी समिती तसेच त्यांचे समन्वयन व संनियंत्रण.	२८
२६	विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण विभागांतर्गत येणारे आयोग व महामंडळे १) महाराष्ट्र राज्य मागास वर्ग आयोग, पुणे. २) वसंतराव नाईक विमुक्त जाती, भटक्या जमाती विकास महामंडळ (म.) मुंबई. ३) इतर मागासवर्गीय वित्त विकास महामंडळ (म.) मुंबई.	२९ २९ ३० ३२-३४
२७	महाराष्ट्रातील मागासवर्गीयांची यादी. १. अनुसूचित जाती. २. अनुसूचित जमाती ३. विमुक्त जाती व भटक्या जमाती (अ, ब, क, ड) ४. इतर मागासवर्ग. ५. विशेष मागास प्रवर्ग.	३५ ते ४६
२८	ई-मेल व दुरध्वनी सुची	४७-५३
२९	महत्वाचे शासन निर्णय	५४-९७
३०	ऋणनिर्देश	९८

एचबी १५६१-६अ

राज्यपाल,
महाराष्ट्र राज्य

सत्यमेव जयते

महाराष्ट्र शासनाने दिनांक ९ मार्च, २०१७ रोजी एका अधिसूचनेव्दारे विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागास वर्ग व विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण विभागाची निर्मिती करण्याचा ऐतिहासिक निर्णय घेतला असून या विभागामार्फत शासनाच्या विविध कल्याणकारी योजना राबविल्या जातात, हे समजून आनंद वाटला.

राज्य शासनातर्फे विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागास वर्ग व विशेष मागास प्रवर्गातील विद्यार्थी, विद्यार्थिनी व युवकांना शालेय शिक्षण, व्यवसायिक शिक्षण, औद्योगिक प्रशिक्षण तसेच उच्च शिक्षणासाठी विविध प्रकारे मदत केली जाते तसेच शिष्यवृत्ती दिली जाते. या शिवाय तरुणांना रोजगार व स्वयं रोजगारासाठी कौशल्य शिक्षण देण्यात येते. विभागामार्फत तांडा /वस्ती सुधार योजना, विजाभज व विमाप्र प्रवर्गाच्या लोकांच्या गृहनिर्माण संस्थांना वित्तिय सहाय्य, या तसेच इतर अनेक कल्याणकारी योजना राबविल्या जातात. सदर माहिती पुस्तिकेमुळे विभागाच्या सर्व लोककल्याणकारी योजनांची माहिती एकत्रितपणे जनतेस उपलब्ध होईल व त्यातून समाजाची उन्नती होण्यास मदत होईल असा मला विश्वास वाटतो.

या निमित्ताने मी विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण विभागाचे तसेच माहिती संकलन व प्रकाशन करणा-या सर्वांचे मनःपूर्वक अभिनंदन करतो आणि सर्वांना हार्दिक शुभेच्छा देतो.

(चे. विद्यासागर राव)

मुख्यमंत्री,
महाराष्ट्र राज्य

सत्यमेव जयते

समाजातील विविध वंचित आणि उपेक्षित घटकांच्या आकांक्षांना न्याय मिळावा यासाठी राज्यात विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागास वर्ग व विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण विभागाची निर्मिती करण्यात आली असून या विभागातर्फे राबविण्यात येणाऱ्या विविध योजनांची माहिती सर्वसामान्यांना मिळावी यासाठी माहिती पुस्तिकेचे होत असलेले प्रकाशन हा एक प्रशंसनीय उपक्रम आहे.

विविध समाजगटांचे प्रश्नही वेगवेगळ्या स्वरूपाचे असल्याने त्यांच्या सोडवणूकीसाठी स्वतंत्र यंत्रणा निर्माण करणे गरजेचे होते. या भूमिकेतून विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागास वर्ग व विशेष मागास प्रवर्गासाठी स्वतंत्र विभागाची निर्मिती करण्याचा निर्णय राज्य शासनाने घेतला. त्याची अंमलबजावणी झाली असून भरीव आर्थिक तरतूदीसह हा विभाग कार्यान्वित झाला आहे. भविष्यात या विभागाच्या माध्यमातून या घटकांच्या सामाजिक, आर्थिक, शैक्षणिक उन्नतीसाठी प्रभावी प्रयत्न करण्यात येतील.

(देवेंद्र फडणवीस)

मंत्री,
मृद व जलसंधारण, राजशिष्टाचार
विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागास वर्ग व
विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण ,
महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.

सत्यमेव जयते

महाराष्ट्र राज्य शासनाने नव्यानेच निर्मित केलेल्या विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागास वर्ग व विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण या विभागाच्या योजना लोकांपर्यंत पोचविणाऱ्या माहिती पुस्तिका उपक्रमास माझ्याकडून शुभेच्छा !

राज्यातील विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागास वर्ग व विशेष मागास प्रवर्गातील नागरिक आता मोठ्या प्रमाणात मुख्य प्रवाहात येत आहेत. या समाजातील नागरिकांचा उत्कर्ष व्हावा, त्यांची प्रगती व्हावी, समाजात मानाचे स्थान मिळावे, यासाठी राज्य शासन अनेक योजना, उपक्रम राबवित आहे. या योजनांची माहिती या समाजातील तळागळातील गटसमूहापर्यंत पोहोचविण्यासाठी या पुस्तिकेचा निश्चित उपयोग होईल व त्यातून या प्रवर्गातील नागरिकांचा विकास निश्चित होईल, अशी मला आशा आहे.

या नवनिर्मित विभागामार्फत विद्यार्थ्यांसाठी शिष्यवृत्ती व शुल्क परिपूर्ती, विजाभज प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांसाठी निवासी कनिष्ठ महाविद्यालये, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती या घटकांसाठी यशवंतराव चव्हाण मुक्त वसाहत योजना, स्वयंसेवी संस्थांना अनुदान आदी योजना राबविण्यात येतात. या योजनांची सविस्तर माहिती नागरिकांपर्यंत पोहचविणे हा "माहिती पुस्तिकेचा" मूळ उद्देश असून तो पुस्तिकेमुळे साध्य होईल. विभागामार्फत सध्या असलेल्या योजनांबरोबरच नवनवीन योजना राबविण्याचा मानस आहे. या विविध कल्याणकारी योजनांची अद्ययावत माहिती या पुस्तिकेतून लोकांपर्यंत पोहचणार आहे. त्यामुळे समाजातील सर्वच घटकांना याचा फायदा होईल. यातून या समाजातील घटकांचा विकास होण्यास निश्चितच मदत होईल असा विश्वास मला वाटतो.

विभागाच्या या महत्वपूर्ण उपक्रमास माझ्या खूप शुभेच्छा...

(प्रा. राम शिंदे)

सत्यमेव जयते

राज्यमंत्री
विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागास वर्ग व
विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण,
सार्वजनिक बांधकाम (सार्वजनिक उपक्रम),
सामान्य प्रशासन, नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा,
महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.

महाराष्ट्र राज्य शासनाने विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागास वर्ग व विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण विभाग या नवीन विभागाची स्थापना केली आहे. या नव्या विभागामार्फत राबविण्यात येणाऱ्या योजनांची माहिती लोकांपर्यंत पोहोचण्यासाठी काढण्यात आलेल्या माहिती पुस्तिका उपक्रमास माझ्या शुभेच्छा !!

विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागास वर्ग व विशेष मागास प्रवर्गांच्या प्रगतीसाठी, नवनिर्मित विभागामार्फत अनेक उपक्रम, योजना सुरु करण्यात आल्या आहेत. या योजनांच्या यशस्वीतेसाठी त्याची माहिती लोकांना होणे आवश्यक आहे. त्यामुळे या माहिती पुस्तिकेची नितांत आवश्यकता होती. या अनुषंगाने विचारपूर्वक विभागाने माहिती पुस्तिका प्रकाशित करुन ही कमतरता दूर केली आहे. या पुस्तिकेमुळे या प्रवर्गातील नागरिकांना कल्याणकारी योजनांची माहिती होऊन ते याचा नक्कीच लाभ घेतील व आपला विकास घडवतील, अशी माझी खात्री आहे.

विभागामार्फत प्रसिध्द होत असलेल्या माहिती पुस्तिकेच्या या महत्वपूर्ण उपक्रमास माझ्याकडून शुभेच्छा !

(मदन येरावार)

सचिव,
विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागास वर्ग व
विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण विभाग,
महाराष्ट्र राज्य, मुंबई

सत्यमेव जयते

महाराष्ट्र शासनाने नव्याने निर्मित केलेल्या विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागास वर्ग, विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण विभागाच्या योजना लोकांपर्यंत पोहचाव्यात , या योजनांचा लाभ जास्तीत जास्त नागरिकांनी घ्यावा , यासाठी या माहिती पुस्तिकेची निर्मिती केली आहे. सामाजिक न्याय विभागातून वेगळया झालेल्या या नवीन विभागामार्फत काही जुन्या योजना राबविण्यात येत आहेत. तसेच नवीन योजनांचा आराखडा तयार करण्याचे काम सुरु आहे. सध्या असलेल्या योजनांची अधयावत माहिती एकत्र नागरिकांना मिळावी, यासाठी माहिती पुस्तिका काढण्यात येत आहे.

विभागामार्फत राबविण्यात येणाऱ्या शिष्यवृत्ती, विविध संस्थांना सहायक अनुदान, निवासी शाळांना सहायक अनुदान, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती व विशेष मागास प्रवर्गातील तरुणांना शासकीय औद्योगिक संस्थांमधून प्रशिक्षण कार्यक्रम, सैनिकी शाळेमध्ये शिकणाऱ्या विजाभज व विमाप्र विद्यार्थ्यांना निर्वाह भत्ता आदी योजनांचा लाभ कसा घ्यावा, त्यासाठीची प्रक्रिया काय आदी विविध माहिती या पुस्तिकेतून देण्यात आली आहे. त्यामुळे नागरिकांना ही पुस्तिका उपयुक्त ठरणार आहे.

विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागास वर्ग व विशेष मागास प्रवर्गातील जनसामान्यांना योजनांची माहिती होऊन सर्वांगिण विकास साधण्यास या पुस्तिकेचा महत्वाचा सहभाग राहिल, असा विश्वास आहे.

(जे. पी. गुप्ता)

संचालक
विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण,
महाराष्ट्र राज्य, पुणे

सत्यमेव जयते

समाजातील दुर्बल घटक व प्रामुख्याने विमुक्त जाती व भटक्या जमाती, इतर मागास वर्ग, विशेष मागास प्रवर्गाचा शैक्षणिक, सामाजिक, आर्थिक, विकास करून समता आणि सामाजिक न्याय प्रस्थापित करण्यासाठी भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद ४६ अन्वये राज्यांवर सोपविलेली जबाबदारी प्रभावीपणे पार पाडण्याच्या दृष्टीने "योजनांची माहिती पुस्तिका" महाराष्ट्र शासनाच्या विमुक्त जाती व भटक्या जमाती, इतर मागास वर्ग, विशेष मागास प्रवर्ग विभागामार्फत प्रकाशित करण्यात येत आहे.

मागील वर्षात महाराष्ट्र शासनाच्या विमुक्त जाती व भटक्या जमाती, इतर मागास वर्ग, विशेष मागास प्रवर्ग विभागातर्फे अनेक नवीन योजना सुरू करणे प्रस्तावित आहे तसेच आधीपासून राबविण्यात येणाऱ्या बऱ्याच योजनांमध्ये बदलत्या परिस्थितीनुरूप, स्थितीनुरूप अमूलाग्र बदल करण्यात आला आहे. या सर्व योजनांची माहिती, कार्यवाही, तपशील व त्यांची प्रगती सामाजिक, आर्थिक, शैक्षणिक, राजकीय तसेच शारीरिकरीत्या दुर्बल घटकांपर्यंत पोहोचविण्यासाठी "योजनांची माहिती पुस्तिका" आपल्या हाती देताना मला अतिशय आनंद होत आहे.

विमुक्त जाती व भटक्या जमाती, इतर मागास वर्ग, विशेष मागास प्रवर्ग विभागाच्या नवीन, जुन्या तसेच सुधारीत योजनांची माहिती सहज-सुलभ भाषेत व आकर्षक मांडणी करुन सदर पुस्तिकेमार्फत देण्यात आली आहे. ही माहिती पुस्तिका समाजातील दुर्बल व वंचित घटकांसाठी उपयुक्त तर ठरेलच शिवाय सर्व सजग नागरिक, कार्यकर्ते, स्वयंसेवी संस्था, प्रशासकीय अधिकारी व कर्मचारी, विद्यार्थी गटांसाठी देखील यातील बहुआयामी माहिती अत्यंत मोलाची ठरेल याविषयी माझ्या मनात यत्किंचितही शंका नाही.

हार्दिक शुभेच्छांसह.....

(शरद अहिरे)

विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण विभाग – एक दृष्टीक्षेप

❖ मागासवर्गीयांच्या आर्थिक, सामाजिक व शैक्षणिक विकासासाठी समाज कल्याण विभागा अंतर्गत विविध योजना राबविण्यात येतात. तथापि, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्ग यांच्या योजना प्रभावीपणे व परिणामकारकरित्या अंमलबजावणी होण्याच्या दृष्टीने शासन निर्णय सकआ-२००१/प्रक्र.३५/आस्था-२, दिनांक १२ मार्च २००१ अन्वये विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण संचालनालयाची स्थापना करण्यात आली.

- संचालनालयाची निर्मिती - १२ मार्च २००१
- प्रत्यक्ष कामकाजास सुरुवात - ६ जुलै २००१.
- दि. २७ डिसेंबर २०१६ रोजी संपन्न झालेल्या मंत्रीमंडळाच्या बैठकीमध्ये विमुक्त जाती भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग आणि विशेष मागास प्रवर्ग यांचेसाठी स्वतंत्र विभाग स्थापन करण्यास मंत्रीमंडळाने मान्यता दिली आहे. त्यानुसार दि. १ एप्रिल २०१७ पासून स्वतंत्र विभाग कार्यान्वित झालेला आहे.

सन २०११ च्या जनगणनेनुसार लोकसंख्या

सन २०११ च्या जनगणनेनुसार राज्याची एकूण लोकसंख्या : ११२३.७३ लक्ष

विजाभज अंदाजित लोकसंख्या :-

वर्ष	समिती / कार्यालय	लोकसंख्या
१९६०	थाडे समितीच्या अंदाजानुसार	११.९५ लक्ष
१९९१	डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर संशोधन व प्रशिक्षण संस्थेचा अंदाज	६५.७३ लक्ष
२००१	आश्रमशाळेच्या शिक्षकाकडून मिळविलेले अंदाज	७१.१२ लक्ष
२०११	वार्षिक १.६% वाढीचा दर लक्षात घेऊन केलेला अंदाज	८२.६७ लक्ष

"कार्यसफलता"

१. विजाभजच्या अनुदानित आश्रमशाळांसाठी आश्रमशाळा संहिता मंजूर करण्यात आली आहे.

२. विजाभजच्या आश्रमशाळेतील संच मान्यतेचे अधिकार राज्यस्तरीय / प्रादेशिक स्तरावरील समिती ऐवजी जिल्हास्तरावरील सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण यांचे समितीस प्रदान करण्यात आले.

३. मॅट्रिक पूर्व व मॅट्रिकोत्तर शिष्यवृत्ती व शिक्षण फी, परिक्षा फी योजनांमध्ये गतीमानता व पारदर्शकता येण्याकरीता महाडिबीटी अंतर्गत कार्यवाही करण्याची प्रक्रिया सुरु आहे.

४. शासन निर्णय दिनांक २१/८/२०१७ अन्वये केंद्र शासन पुरस्कृत भारत सरकार शिष्यवृत्ती योजनेअंतर्गत विजाभज, इमाव व विमाप्र या प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांसाठी ६०५ अभ्यासक्रम विहीत करण्यात आलेले आहेत.

५. शासन निर्णय दिनांक १६/१२/२०१७ व दिनांक १/१/२०१८ अन्वये विजाभज, इमाव व विमाप्र मधील उन्नत व प्रगत व्यक्ती/ गट याकरिता नॉन क्रिमीलेयर साठी असलेली उत्पन्नाची मर्यादा वाढविण्यात आलेली आहे.

विजाभज, इमाव, व विमाप्र कल्याण योजना दृष्टीक्षेपात
विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे

अ) कार्यरत शाळा–

अ.क्र	शाळेचा प्रकार	संख्या	विद्यार्थी			कर्मचारी		
			निवासी	अनिवासी	एकूण	शिक्षक	शिक्षकेत्तर	एकूण
१	प्राथमिक आश्रमशाळा	५२६	५८३१८	७३३१०	१३१६२८	३६४८	२४६०	६१०८
२	माध्यमिक आश्रमशाळा	२९७	३२०७४	४१२३१	७३३०५	२६०५	२५५९	५१६४
३	उच्च माध्यमिक आश्रमशाळा	१४८	११८४०	११८४०	२३६८०	७६१	२५६	१०१७
४	विद्यानिकेतन	१	६४०	-	६४०	३७	४५	८२
५	ऊसतोड कामगारांच्या मुलांसाठी शाळा	४	४८०	१११	५९१	५५	१८	७३
	एकूण	९७६	१०३३५२	१२६४९२	२२९८४४	७१०६	५३३८	१२४४४

ब) शिष्यवृत्ती / शिक्षण फी परिक्षा फी लाभार्थी विद्यार्थी संख्या (२०१६–१७)

अ.क्र.	शिष्यवृत्तीचा प्रकार	विजाभज/विमाप्र	इमाव	एकूण विद्यार्थी
१	मॅट्रीकोत्तर शिष्यवृत्ती	३२४३१८	६३३१०२	९५७४२०
२	मॅट्रीकोत्तर शिक्षण फी परिक्षा फी	३४८९३	७४२७९	१०९१७२
३	मॅट्रीकपूर्व शिष्यवृत्ती व परीक्षा फी	८४१६०	--	८४१६०
४	सावित्रीबाई फुले शिष्यवृत्ती	३३२१३२	--	३३२१३२
५	एकुण	७७५५०३	७०७३८१	१४८२८८४

विजाभज, इमाव व विमाप्र प्रवर्गाच्या विद्यार्थ्यांना मॅट्रीकोत्तर शिष्यवृत्ती

शासन निर्णय क्रमांक : इबीसी - १०६८/ ८३५६७/ जे दि. २४ डिसेंबर १९७० (विजाभज)
शासन निर्णय क्रमांक : इबीसी - १०९५/ प्र.क्र.९१/ मावक-२/ दि. २९ ऑक्टोबर १९९६ (विमाप्र)
शासन निर्णय क्रमांक : इमाव - २००२/ प्र.क्र.४१४/ मावक-३/ दि. २९ मे २००३ (इमाव)
शासन शुद्धीपत्रक क्रमांक :इमाव- २००२ /प्र.क्र. ४१४/मावक -३ / दि ३१ मार्च २००४ (इमाव)
शासन निर्णय क्रमांक : इबीसी - २००९/ प्र.क्र.१२२/ मावक-३/ दि. ११ जानेवारी २०१०
शासन निर्णय क्रमांक : इबीसी - २००९/ प्र.क्र.१२२/ मावक-३/ दि. २० जुलै २०१०
शासन निर्णय क्रमांक : इबीसी - २०१७/ प्र.क्र.१३ /शिक्षण, दि. २१ ऑगस्ट २०१७

योजनेचा उद्देश

१. शिक्षणासाठी आर्थिक सहाय्य उपलब्ध करुन देणे.
२. शिक्षणाच्या गळतीचे प्रमाण कमी करणे.
३. उच्च शिक्षण घेण्याची आवड निर्माण करणे.
४. विद्यार्थ्यांना शिक्षण देऊन समाजाच्या मुख्य प्रवाहात येण्याची संधी उपलब्ध करुन देणे.
५. पारदर्शकता, सुसूत्रता व विलंब टाळण्यासाठी ई-स्कॉलरशिप योजना.

योजनेच्या अटी

१. विद्यार्थी हा महाराष्ट्राचा रहिवासी असावा.
२. लाभार्थी हा विजाभज, इमाव व विमाप्र प्रवर्गातील असावा.
३. विद्यार्थी हा शासकीय/अनुदानित/विना अनुदानित, कायम विना अनुदानित शासनमान्य शिक्षण संस्थेत शिकत असावा.
४. लाभार्थ्यांच्या पालकांचे वार्षिक उत्पन्न रु.१लाख या मर्यादेत असावे.
५. विद्यार्थी हा शासनाने विहित केलेल्या अभ्यासक्रमामध्ये इ.११वी पासून पुढे शिक्षण घेणारा असावा.
६. अभिमत विद्यापीठांतर्गत अभ्यासक्रमास प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्यांना योजनेचा लाभ लागू नाही.

लाभाचे स्वरुप

१. ज्या पालकांचे वार्षिक उत्पन्न रुपये एक लाख पर्यंत आहे अशा विद्यार्थ्यांना पूर्ण दराने शिष्यवृत्ती व नियम नुसार परीक्षा शुल्क, शिक्षण शुल्क व इतर आवश्यक शुल्क दिले जाते.
२. निर्वाह भत्ता अनिवासी विद्यार्थी रु.९०/- ते १९०/- प्रमाणे दरमहा,
   निवासी विद्यार्थी - रु.१५०/- ते ४२५/-प्रमाणे दरमहा.
३. शासकीय अनुदानित महाविद्यालयात शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांना शासकीय दराने लाभ देण्यात येतो.
४. विना अनुदानित, कायम विना अनुदानित महाविद्यालयात शासकीय कोट्यातून प्रवेश घेतलेल्या विहीत व्यावसायिक अभ्यासक्रमातील विद्यार्थ्यांना शैक्षणिक शुल्क समितीने निर्धारित केलेल्या दराच्या १००% दराने विजाभज, विमाप्र प्रवर्गाकरीता व इमाव प्रवर्गाकरीता ५०% दराने शैक्षणिक शुल्क दिले जाते. (बी.एड., डी.एड. वगळून) याबाबत प्रतिवर्षी शासन जो निर्णय घेईल तो लागू राहील.
५. डी.एड. व बी.एड. मधील प्रवेशित पात्र विद्यार्थ्यांस शासनाने दि. ८ एप्रिल, २००५ च्या पत्रान्वये दिलेल्या निर्देशानुसार शालेय शिक्षण विभाग, शासन निर्णय दिनांक १८ जुलै, २००१ व उच्च व तंत्र शिक्षण विभागाच्या शासन निर्णय, दिनांक २४ मे, २००२ नुसार शैक्षणिक शुल्काची प्रतिपूर्ती करण्यात येते.

संपर्क–

१. संबंधित जिल्हयाचे सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण. २. संबंधित महाविद्यालयाचे प्राचार्य.

विजाभज, इमाव व विमाप्र विद्यार्थ्यांना शिक्षण शुल्क, परिक्षा शुल्क प्रदाने

१. शासन निर्णय क्रमांक :इबीसी -१०६८ /८६५६७ /जे दि. २४ डिसेंबर १९७० (विजाभज)
२. शासन निर्णय क्रमांक :इबीसी-१०९५ /प्र.क्र.९१/ मावक -२ दि. २९ ऑक्टोबर १९९६ (विजाभज)
३. शासन निर्णय क्रमांक :इमाव- २००३ /प्र.क्र.२०३ / मावक - ३ दि. ६ ऑक्टोबर २००३ (इमाव)
४. शासन निर्णय क्रमांक :इमाव-२००२ / प्र.क्र. ४१४ / मावक -३ दि. १२ मार्च २००७
५. शासन निर्णय क्रमांक :इमाव -२००७ /प्र.क्र. १५० /मावक -३ दि. २६ मार्च २००८
६. शासन निर्णय क्रमांक :इबीसी-२००९ /प्र.क्र.१२२ / मावक -३ दि. ११ जानेवारी २०१०
७. शासन निर्णय क्रमांक :इबीसी-२००९ /प्र.क्र. १२२ / मावक-३ , दि २० जूलै २०१०
८. शासन निर्णय क्रमांक :इबीसी-२०११ /प्र.क्र. १६४ /शिक्षण-१, दि. ३.२.२०१२ व दि.१३.३.२०१२
९. शासन निर्णय क्रमांक :इबीसी-२०१६/प्र.क्र. २२१ /शिक्षण-१ दि.३१.३.२०१६
१०. शासन निर्णय क्रमांक :सीबीसी-१०/२००८/प्र.क्र. ६९७ /विजाभज-१, दि. १६ डिसेंबर २०१७

योजनेचा उद्देश

१ विद्यार्थ्यांमध्ये शिक्षणाची आवड निर्माण करणे.
२. शिक्षणामधील गळतीचे प्रमाण कमी करणे.
३. उच्च शिक्षण घेण्यासाठी आर्थिक सहाय्य उपलब्ध करुन देणे.
४. उच्च शिक्षण घेऊन आर्थिक उन्नतीच्या संधी निर्माण करणे.
५. पारदर्शकता,एकसूत्रता व विलंब टाळण्यासाठी स्कॉलरशिप योजना.

योजनेच्या अटी

१ विद्यार्थी हा विजाभज इमाव व विमाप्र प्रवर्गातील असावा.
२. विद्यार्थ्यांच्या पालकांचे वार्षिक उत्पन्न रु.१.०० लाख ते ८.०० लाख मर्यादित असावे.
३. विद्यार्थी हा शासनाने विहित केलेल्या अभ्यासक्रमामध्ये इयत्ता११वी पासून पुढे शिक्षण घेणारा असावा.
४. विद्यार्थी महाराष्ट्राचा रहिवासी असावा.
५. विद्यार्थी हा शासकीय अनुदानित,शासनमान्य विना अनुदानित/कायम विनाअनुदानित महाविद्यालयामध्ये प्रवेशित असावा.
६. अभिमत विद्यापीठा अंतर्गत अथवा खाजगी स्वयंअर्थ सहाय्यीत विद्यापिठातील अभ्यासक्रमासाठी प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्यांना योजनेचा लाभ मिळणार नाही.
७. ई स्कॉलरशिप योजनेनुसार विद्यार्थी, शैक्षणिक संस्था व जिल्हा कार्यालय यांनी संगणकीय प्रक्रीयेनुसार कार्य करणे अनिवार्य करण्यात आलले आहे.

लाभाचे स्वरुप

१. शासकीय/अनुदानित व विना अनुदानित महाविद्यालयात शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांना शासकीय दराने शिक्षण शुल्क व परीक्षा शुल्क देण्यात येईल.
२. शासन मान्यता प्राप्त विना अनुदानित कायम, -विना अनुदानित महाविद्यालयात शासनाने विहित केलेल्या व्यावसायीक अभ्यासक्रमामध्ये शासकीय कोटयातून प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्यांना शैक्षणिक शुल्क समितीने ठरविलेल्या दराच्या विजाभज व विमाप्र संवर्गा करिता १०० टक्के दराने तर इमाव प्रवर्गासाठी ५०% दराने शैक्षणिक शुल्क दिले जाते.याबाबत प्रतिवर्षी शासन जो निर्णय घेईल तो लागू राहील.(बी.एड. डी.एड.वगळून)
३. बी.एड.डी.एड.च्या विद्यार्थ्यांसाठी अनुक्रमे शालेय शिक्षण विभाग शासन निर्णय१८ जुलै२००१ व उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग शासन निर्णय दि.२४ मे,२००२ नुसार निश्चित केलेल्या दराने प्रतिपूर्ती (सामाजिक न्याय व सामाजिक कार्य व विशेष विभाग यांचे शासन पत्र दि.८/४/२००५ अन्वये निर्देशित.

संपर्क–

संबंधित जिल्ह्याचे सहाय्यक आयुक्त,समाज कल्याण. संबंधित महाविद्यालयाचे प्राचार्य.

इयत्ता १० वी च्या परिक्षेत विशेष प्राविण्य मिळवून इयत्ता ११ वी मध्ये प्रवेश घेतलेल्या व १२ वी मध्ये शिक्षणाऱ्या विजाभज व विमाप्र प्रवर्गाच्या मुला-मुलींना राजर्षि छत्रपती शाहू महाराज गुणवत्ता शिष्यवृत्ती योजना.

शासन निर्णय क्रमांक : इबीसी- २००३- प्र.क्र. २०४ / मापक -३/ दि. २५ जूलै, २००३

योजनेचा उद्देश

१. विजाभज/विमाप्र मुला मुलींमध्ये शिक्षणाची आवड निर्माण करणे.

२. शिक्षणासाठी आर्थिक साहाय्य व्हावे.

३. विजाभज व विमाप्र प्रवर्गाच्या विद्यार्थ्यांच्या गुणवत्तेत वाढ करणे.

४. पारदर्शकता, एकसूत्रता व विलंब टाळण्यासाठी ई-स्कॉलरशिप योजना.

योजनेच्या अटी

१. इयत्ता १० वी उत्तीर्ण व वार्षिक परिक्षेत ७५% किंवा त्यापेक्षा जास्त गुण.

२. विद्यार्थी शासनमान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थेत शिक्षण घेत असावा.

३. इयत्ता ११वी मध्ये प्रवेशित व इयत्ता १२वी मध्ये शिक्षण घेत असलेले विद्यार्थी.

४. उत्पन्नची अट नाही.

५. ई स्कॉलरशिप योजनेनुसार विद्यार्थी, शैक्षणिक संस्था व जिल्हा कार्यालयांनी संगणकीय प्रक्रियेनुसार कार्य करणे अनिवार्य आहे.

लाभाचे स्वरुप

१. प्रति विद्यार्थी प्रतिमहा रुपये ३००/- प्रमाणे १० महिन्यांसाठी एकूण रुपये ३०००/- शिष्यवृत्ती दिली जाते.

संपर्क-

१. संबंधित जिल्ह्याचे सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण

२. संबंधित महाविद्यालयाचे प्राचार्य

व्यावसायिक पाठ्यक्रमाशी संलग्न असलेल्या वसतिगृहाच्या व शासकीय वसतिगृहाच्या बाहेर राहणाऱ्या परंतू वसतिगृहात प्रवेश मिळण्यास पात्र असलेल्या विजाभज व विमाप्र प्रवर्गाच्या विद्यार्थ्यांना निर्वाह भत्ता देणे.

शासन निर्णय क्रमांक : इमाव - २००३ प्र.क्र. २०२ / मावक-३ / दि. १८ जुलै २००३

योजनेचा उद्देश

१. व्यावसायिक पाठ्यक्रमात प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्यांना त्यांना शैक्षणिक खर्च भागविता यावा.
२. व्यावसायिक पाठ्यक्रम शिक्षण पूर्ण व्हावे म्हणून आर्थिक सहाय्य देणे.
३. व्यावसायिक पाठ्यक्रम अभ्यासक्रम पूर्ण करुन त्यांनी स्वतःच्या पायावर उभे राहावे.

योजनेच्या अटी

१. विद्यार्थी हा वैद्यकीय / अभियांत्रीकी / पशुवैद्यकीय / कृषी पदवी / शिक्षण शास्त्र या अभ्यासक्रमाच्या पदवीका / पदवी / पदव्युत्तर शिक्षण नियमित घेणारा असावा.
२. विद्यार्थ्याचे पालकाचे वार्षिक उत्पन्न रुपये- एक लाख पेक्षा कमी असावे.
३. विद्यार्थ्याने व्यावसायिक पाठ्यक्रमात प्रवेश घेतलेला असावा.
४. लाभधारक विद्यार्थी हा विमुक्त जाती / भटक्या जमाती व विशेष मागास प्रवर्गातील असावा.
५. सदर विद्यार्थी हा शासकीय वसतिगृहात प्रवेश मिळण्यास पात्र असावा. ज्या विद्यार्थ्यांना व्यवसाय पाठ्यक्रमास प्रवेश मिळाला आहे, विद्यार्थी शासकीय वसतिगृहात प्रवेश मिळण्यास पात्र आहे परंतु शासकीय वसतिगृहात प्रवेश मिळाला नाही असे वसतीगृहाबाहेर वास्तव्य करणारे विद्यार्थी.

लाभाचे स्वरुप

१. व्यावसायिक पाठ्य क्रमाचे संलग्न वसतिगृहात राहणाऱ्या विद्यार्थ्यांना सरासरी रुपये ५०० ते ७०० प्रतीमहा दहा महिन्यांसाठी निर्वाह भत्ता.
२. व्यावसायिक पाठ्यक्रमाचे शिक्षण घेणाऱ्या मात्र वसतिगृहाबाहेर राहणाऱ्या विद्यार्थ्यांना सरासरी रु. ५०० ते १०००प्रमाणे १० महिन्यांसाठी आर्थिक सहाय्य दिले जाते.

संपर्क -

१. संबंधित जिल्ह्याचे सहाय्यक आयुक्त, समाजकल्याण
२. संबंधित महाविद्यालयाचे प्राचार्य

सैनिक शाळेमध्ये शिकणाऱ्या विजाभज व विमाप्र विद्यार्थ्यांना निर्वाह भत्ता

१. शासन निर्णय क्रमांक : इबीसी- १०७४/५६४२९/डेस्क -५ दि. ०६ ऑगस्ट १९७६
२. शासन निर्णय क्रमांक : इबीसी- २००३/ प्र.क्र. १८४/ मावक -२/ दि. १७ सप्टेंबर २००३

योजनेचा उद्देश

१. विजाभज व विमाप्र प्रवर्गाच्या विद्यार्थ्यांना सैनिक शिक्षणाची संधी उपलब्ध करुन देणे.
२. सैनिकी प्रशिक्षण घेऊन पोलीस व सैन्य भरतीत नोकरीची संधी उपलब्ध करुन देणे.
३. विद्यार्थ्यांना शैक्षणिक बाबींसाठी आर्थिक सहाय्य उपलब्ध करुन देणे.

लाभाचे स्वरुप

१. सातारा सैनिक स्कुल, भोसला मिलीटरी स्कुल नाशिक व पुणे येथील एस.एस. पी. एम.एस. या सैनिक शाळेत शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांना त्यांच्यावर होणारा संपूर्ण खर्च.
२. राज्यातील इतर शासनमान्य सैनिक शाळांमध्ये शिकणाऱ्या विद्यार्थ्यांना प्रत्येकी रु. १५,००० प्रमाणे वार्षिक शुल्काची प्रतिपूर्ती.

योजनेच्या अटी

१. विद्यार्थी हा विमुक्त जाती / भटक्या जमाती व विशेष मागास प्रवर्गातील असावा.
२. प्रवेशितच्या पालकाचे वार्षिक उत्पन्न रुपये १.०० लाख च्या मर्यादेत असावे.
३. प्रवेशित हा शासनमान्य अनुदानित/ शासकीय /विनाअनुदानित संस्थेत शिक्षण घेत असला पाहिजे.

संपर्क –

१. संबंधित जिल्ह्याचे सहाय्यक आयुक्त, समाजकल्याण
२. संबंधित महाविद्यालयाचे मुख्याध्यापक/ प्राचार्य

इयत्ता ५ वी ते ७ वी मध्ये शिकणाऱ्या विजाभज व विमाप्र प्रवर्गाच्या मुलींना सावित्रीबाई फुले शिष्यवृत्ती

शासन निर्णय क्रमांक : इबीसी-१०९४/३२०३८/प्र.क्र.९०/मावक-२/दि. १२ जानेवारी १९९६
शासन निर्णय क्रमांक : इबीसी-२००३/प्र.क्र.४१७/मावक-२/दि. ३१मार्च २००५

योजनेचा उद्देश

१. मुलींमध्ये शिक्षणाची आवड निर्माण व्हावी.
२. शिक्षणातील मुलींच्या गळतीचे प्रमाण कमी व्हावे.
३. शिक्षणासाठी आर्थिक सहाय्य व्हावे.

योजनेच्या अटी

१. विद्यार्थीनी विजाभज/विमाप्र प्रवर्गातील असावी.
२. इयत्ता ५ वी ते ७ वी मध्ये शिक्षण घेणारी असावी.
३. उत्पन्नाची अट नाही.
४. लाभ धारक मुलगी शासनमान्य संस्थेत नियमित शिकत असावी.

लाभाचे स्वरुप

प्रती विद्यार्थीनीस प्रतीमहा रुपये ६०/ -प्रमाणे १० महिन्यासाठी रुपये ६००/ - शिष्यवृत्ती देण्यात येते.

संपर्क –

१. संबधित जिल्ह्याचे जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी जिल्हा परिषद
२. संबंधित शाळेचे मुख्याध्यापक/ प्राचार्य

इयत्ता ८ ते १० वी मध्ये शिकणाऱ्या विजाभज व विमाप्र प्रवर्गाच्या मुलींना सावित्रीबाई फुले शिष्यवृत्ती योजना

शासन निर्णय क्रमांक :इगाय २००३/ प्र.क्र.२०१/ मावक -३ दि. २५ जुलै २००३

योजनेचा उद्देश

१. विजाभज, विमाप्र मुलींमध्ये शिक्षणाची आवड निर्माण करणे.
२. मुलींचे शाळेतील उपस्थिती गळतीचे प्रमाण कमी व्हावे.
३. शिक्षणासाठी पालकांना आर्थिक सहाय्य व्हावे.

योजनेच्या अटी

१. विद्यार्थीनी विजाभज / विमाप्र प्रवर्गातील असावी.
२. विद्यार्थीनी इयत्ता८ वी ते १० वी पुर्णवेळ शिक्षण घेणारी असावी.
३. उत्पन्नाची अट नाही.
४. लाभधारक मुलगी शासनमान्य संस्थेत शिकत असावी.

लाभाचे स्वरुप

१. प्रती विद्यार्थीनी प्रतीमहा रुपये- १००/- प्रमाणे दहा महिन्यांसाठी रुपये-१०००/-

संपर्क -

१. संबंधित जिल्ह्याचे सहाय्यक आयुक्त, समाजकल्याण
२. संबंधित महाविद्यालयाचे प्राचार्य

माध्यमिक शाळेत शिकत असलेल्या विजाभज व विमाप्र प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांना मॅट्रीकपूर्व गुणवत्ता शिष्यवृत्ती

शासन निर्णय क्रमांक : इबीसी - १०९४/प्र.क्र.१०९/मावक-२/दि. १७ ऑगस्ट १९९५

योजनेचा उद्देश

१. विजाभज व विमाप्र प्रवर्गाच्या मुलामुलींना शिक्षणाची आवड निर्माण व्हावी.
२. शिक्षण घेण्यासाठी प्रोत्साहन मिळावे.
३. विजाभज/विमाप्र प्रवर्गाच्या विद्यार्थ्यांच्या गुणवत्तेत वाढ व्हावी.

योजनेच्या अटी

१. लाभार्थी हा मान्यता प्राप्त संस्थेत शिक्षण घेत असावा.
२. लाभार्थी हा विजाभज/विमाप्र प्रवर्गातील असावा.
३. लाभार्थी हा वार्षिक परिक्षेत ५०% पेक्षा जास्त गुण घेऊन वर्गात प्रथम/द्वितीय क्रमांकाने उत्तीर्ण असावा.

लाभाचे स्वरुप

१. इयत्ता ५ वी ते ७ वी रुपये २० प्रमाणे १० महिन्याला रुपये २००/- शिष्यवृत्ती.
२. इयत्ता ८ वी ते १० वी रुपये ४० प्रमाणे १० महिन्याला रुपये ४००/- शिष्यवृत्ती.

संपर्क -

१. संबंधित जिल्ह्याचे जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी जिल्हा परिषद
२. संबंधित शाळेचे मुख्याध्यापक/प्राचार्य

शासन निर्णय, वित्तीय विभाग दिनांक: ३०/०१/२०१० नुसार योजना बंद
झाल. सामाजिक विद्यार्थ्यांना लाभ घेणे.

माध्यमिक शाळेत शिकत असलेल्या विजाभज व विमाप्र प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांना शिक्षण फी, परीक्षा फी प्रदाने

शासन निर्णय क्रमांक : इबीसी - १०६८/८३५६७/जे.दिनांक२४ डिसेंबर १९७० (विजाभज)
शासन निर्णय क्रमांक : इबीसी/१०९४/प्र.क्र.९१/मावक-२, दिनांक २९ ऑक्टोबर १९९६ (विमाप्र)
शासन निर्णय क्रमांक : इबीसी/२०११/प्र.क्र.९७/शिक्षण -१, दिनांक३० डिसेंबर २०११

उद्दिष्ट

१. विजाभज व विमाप्र प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांचे शैक्षणिक गळतीचे प्रमाण कमी व्हावे.
२. शिक्षण घेण्यासाठी प्रोत्साहन मिळावे.
३. आर्थिक सहाय्य करणे

योजनेच्या अटी

१. मान्यताप्राप्त शिक्षण संस्थेत लाभार्थी शिकत असावा.
२. उत्पन्नाची व वयाची अट नाही.
३. लाभार्थी हा शाळेत नियमित हजर असला पाहिजे.
४. विद्यार्थी विजाभज/विमाप्र प्रवर्गातील असावा.

लाभाचे स्वरुप

१. प्राथमिक व माध्यमिक शाळांसाठी शासनाने प्रमाणित केलेली शैक्षणिक शुल्क परिक्षा शुल्काची प्रतिपूर्ती करण्यात येते.
२. खाजगी विना अनुदानित व कायम विनाअनुदानित शाळेमधील १ ली ते १० वी मध्ये दारिद्रय रेषेखालील कुटुंबातील शिकणाऱ्या विद्यार्थ्यांना शहरी/ग्रामीण पालिका क्षेत्रानुसार रु. १००/- ते २००/- दरमहा दराप्रमाणे १० महिन्यासाठी शिक्षण फी प्रतिपूर्ती करण्यात येते.

संपर्क -

१. संबंधित जिल्ह्याचे जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद
२. संबंधित शाळेचे मुख्याध्यापक/प्राचार्य

औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थातील विजाभज/विमाप्र प्रवर्गाच्या प्रशिक्षणार्थींना विद्यावेतन योजना.

शासन निर्णय क्रमांक :इबीसी - १०७९/५६२४३/डी-१, दि. ०७ मे १९८३

योजनेचा उद्देश

१. विजाभज/विमाप्र प्रवर्गाच्या मुला मुलींना तांत्रिक शिक्षणाची आवड निर्माण व्हावी.
२. विजाभज/विमाप्र प्रवर्गाच्या विद्यार्थ्यांना तांत्रिक प्रशिक्षण घेऊन नोकरीची संधी मिळावी.
३. तांत्रिक शिक्षण घेऊन आर्थिक दृष्ट्या सबळ होण्याची संधी मिळावी.
४. तांत्रिक शिक्षणासाठी आर्थिक सहाय्य व्हावे.

योजनेच्या अटी

१. प्रशिक्षणार्थी हा विजाभज/विमाप्र प्रवर्गातील असावा.
२. शासकीय/शासनमान्य तांत्रिक प्रशिक्षण संस्थेत प्रवेशित व नियमितपणे हजर असावा.
३. वार्षिक उत्पन्न मर्यादा रु.६५२९०/-

लाभाचे स्वरुप

१. प्रशिक्षणार्थीस दरमहा रुपये १००/- प्रमाणे १० महिन्यासाठी एकूण रु. १०००/- प्रमाणे विद्यावेतन दिले जाते.
२. ज्या विद्यार्थ्यांना तंत्रशिक्षण विभागाकडून रुपये ४०/- विद्यावेतन मिळते, अशा विद्यार्थ्यांना सामाजिक न्याय विभागाकडून रुपये- ६०/-प्रतिमहा विद्यावेतन देण्यात येते.

संपर्क :-

१. संबंधित जिल्ह्याचे सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण
२. संबंधित औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थेचे प्राचार्य

स्वयंसेवी संस्था मार्फत चालविणाऱ्या विजाभज मुला मुलींसाठी प्राथमिक व माध्यमिक शाळांना (आश्रमशाळांना)सहाय्यक अनुदान

१)शासन निर्णय क्रमांक : शिक्षण १६५३-मुंबई दि. २२ डिसेंबर १९५३
२)शासन निर्णय क्रमांक : बीसीपी- १०७४-५३७५५ दि. २६ जुन १९७५
३)शासन निर्णय क्रमांक : व्हीजेडब्ल्यु १०९०/प्र.क्र.२००/प्रस्ताव-२/मावक-६, दि. ०८ ऑक्टोबर १९९९
४)शासन निर्णय क्रमांक : विभाशा - २००२/प्र.क्र.३९/मावक - ६, दि. १६ ऑक्टोबर २००३
५)शासन निर्णय क्रमांक : विभाशा - २०१२-१४९७/प्र.क्र. २२९ /विजाभज - २, दि. १६ ऑक्टोबर २०१२
६)शासन निर्णय क्रमांक : विभाशा - २०१७/प्र.क्र. ३०१ /विजाभज - २, दि. १५ जानेवारी २०१८
७)शासन निर्णय क्रमांक : विभाशा - २००६/प्र.क्र. ६० /विजाभज - २, दि. १५ जानेवारी २०१८

योजनेचा उद्देश

१. भटक्या विमुक्त जातीच्या मुलांवर चांगले संस्कार घडावेत.
२. विजाभज मुला-मुलींना शिक्षणाची आवड निर्माण व्हावी.
३. विजाभज मुलामुली मधील शिक्षणाचे गळतीचे प्रमाण कमी व्हावे.
४. विजाभज मुला-मुलींचा शैक्षणिक सामाजिक तसेच सर्वांगीण विकास घडावा.

योजनेच्या अटी

१. विद्यार्थी हा महाराष्ट्राचा रहिवासी असावा.
२. लाभधारक मुलगा/मुलगी विजाभज/विमाप्र प्रवर्गातील असावी.
३. लाभधारक मुलगा/मुलगी वय वर्ष ६ ते १४ वयोगटातील असावेत.
४. स्वयंसेवी संस्था ही सोसायटी ॲक्ट १८६० व सार्वजनिक विश्वस्त कायदा अधिनियम १९५० अन्वये नोंदणीकृत असावी.
५. संस्थेवर तसेच संस्थेच्या पदाधिकाऱ्यांवर कोणत्याही प्रकारचा पोलीस गुन्हा सिध्द होऊन शिक्षा झालेली नसावी.
६. संस्था आश्रमशाळा चालविण्यास आर्थिकदृष्ट्या सक्षम असावी.

लाभाचे स्वरुप

१. विजाभज,मुला-मुलींची मोफत भोजन व निवास व्यवस्था शाळा संकुलात केली जाते.
२. प्रवेशित निवासी विद्यार्थ्यांना शैक्षणिक साहित्य, पुस्तके व गणवेश, भोजनाची भांडी,अंथरुण पांघरुण मोफत दिले जाते.
३. आश्रमशाळा चालविणाऱ्या संस्थेस शासन मान्यता मिळाल्यानंतर खालील बाबींवर अनुदान अनुज्ञेय होते

अ) वेतन : मान्यता प्राप्त कर्मचाऱ्यासाठी १०० %

ब) परिरक्षण : दरमहा दरडोई मान्य निवासी विद्यार्थ्यांसाठी रु. ~~१००/-~~ ११,००/- प्रमाणे प्राथमिक शाळेत ११ महिन्यांसाठी व माध्यमिक शाळेत १० महिन्यांसाठी. (G.R. 3/3/२१) w.e.f. 1/2/19

क) इमारत भाडे : सार्वजनिक बांधकाम विभागाने मंजूर केलेल्या भाडयाच्या ७५%

ड) वेतनेत्तर अनुदान : प्राथमिक आश्रमशाळेसाठी निवासी विद्यार्थ्यांवरील मान्यताप्राप्त कर्मचाऱ्याच्या वार्षिक वेतनाच्या ८% माध्यमिक आश्रमशाळेसाठी १२% या प्रमाणात अनुज्ञेय होते. (as per 6th Pay Comm) G.R. 8/3/19

इ) इमारत बांधकाम अनुदान : निधीच्या उपलब्धते नुसार प्राथमिक आश्रम शाळेसाठी रु.३.०० लक्ष व माध्यमिक आश्रम शाळेसाठी रु.५.०० लक्ष.

संपर्क -

१. संबधित जिल्हाचे सहाय्यक आयुक्त , समाज कल्याण
२. संबधित आश्रम शाळेचे मुख्याध्यापक

विमुक्त जाती भटक्या जमाती विद्यार्थ्यांसाठी निवासी कनिष्ठ महाविद्यालये

१) शासन निर्णय क्रमांक : विभशा-२००६/प्र.क्र.५९/मावक-६/दिनांक २६ जून २००७
२) शासन निर्णय क्रमांक : विभशा-२००६/प्र.क्र५९/मावक-६/दिनांक २६ जून २००८
३) शासन निर्णय क्रमांक : विभशा-२००६/प्र.क्र.९९/मावक-६/दिनांक ३१ ऑगस्ट २००९

योजनेचा उद्देश

१. माध्यमिक शाळेना जोडून इयत्ता ११ वी व १२ वी चे वर्ग मंजूर करुन मोफत निवास भोजन व शिक्षणाची सुविधा देणे.

२. विजाभज/विमाप्र मुला-मुलींचा शैक्षणिक, सामाजिक तसेच सर्वांगिण विकास घडविण्यासाठी प्रयत्न करणे.

३. महाविद्यालयीन शिक्षणामध्ये विजाभज मुला मुलींमधील शिक्षणाचे गळतीचे प्रमाण कमी करणे.

योजनेच्या अटी

१. संस्थेकडे माध्यमिक मान्यता प्राप्त आश्रमशाळा असावी.

२. संस्थेकडे इमारत, पाण्याची सुविधा इ.पायाभूत सोयी उपलब्ध असाव्यात.

३. आजू बाजूच्या परिसरात विजाभजची लोकवस्ती असावी.

४. आजूबाजूच्या परिसरात कनिष्ठ महाविद्यालयाची संख्या कमी असावी.

५. माध्यमिक आश्रमशाळेचा मागील वर्षाचा निकाल ६०% पेक्षा जास्त असावा.

६. संस्थेच्या कोणत्याही तक्रारी/न्यायालयीन वाद नसावा.

७. संस्था कनिष्ठ महाविद्यालय चालविण्यास आर्थिकदृष्ट्या सक्षम असावी.

८. विद्यार्थी महाराष्ट्राचा रहिवासी असावा.

९. लाभधारक मुलगा/मुलगी विजाभज, विमाप्र प्रवर्गातील असावी.

लाभाचे स्वरुप

विजाभज विमाप्र मुला-मुलींची कनिष्ठ महाविद्यालयात मोफत भोजन व निवास व्यवस्था केली जाते.

१. प्रवेशित निवासी विद्यार्थ्यांना शैक्षणिक साहित्य, पुस्तके व गणवेश भोजनाची भांडी, अंथरुण, पांघरुन मोफत दिली जातात.

२. माध्यमिक आश्रमशाळेस श्रेणी वाढीने कनिष्ठ महाविद्यालयास मान्यता मिळाल्यानंतर खालील बाबींवर अनुदान अनुज्ञेय होते.

अ) परिरक्षण : दरडोई दरमहा मान्य निवासी विद्यार्थ्यांसाठी रु.१५००/- प्रमाणे १० महिन्यासाठी (ठराव 3/3/१६

ब) वेतन : ५ व्या वर्षापासून प्रतिवर्षी अनुक्रमे २५%, ५०%, ७५% व ८ व्या वर्षापासून १००%

संपर्क –

१. संबंधित जिल्ह्याचे सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण

२. संबंधित कनिष्ठ महाविद्यालयाचे मुख्याध्यापक

विद्यानिकेतन चालविण्यासाठी स्वयंसेवी संस्थांना सहाय्यक अनुदान

१) शासन निर्णय क्रमांक : व्हीएएस-१०९०/प्र.क्र.१३५/मावक-६/दि ६ नोव्हेंबर १९९५
२) शासन निर्णय क्रमांक : व्हीएएस-१०९०/प्र.क्र.१३५/भाग-२/दि ३१ जूलै १९९६
३) शासन निर्णय क्रमांक : विभशा-२०११/प्र.क्र.१८२/विजाभज-२/दिनांक १६ मे २०१२

योजनेचा उद्देश

१. विजाभज/ विमाप्र मुला/मुलींना दर्जेदार शिक्षण मिळावे.

२. विद्यार्थ्यांच्या गुणवत्तेत वाढ व्हावी.

३. विजाभज/ विमाप्र मुलां-मुलींना इतर विद्यार्थ्यांबरोबर स्पर्धा करण्याची संधी मिळावी.

४. विजाभज प्रवर्गाच्या हुशार होतकरु व गुणवत्ता प्राप्त विद्यार्थ्यांना प्रोत्साहन मिळावे. या करीता सन १९९६-९७ पासून विमुक्त जाती सेवा समिती व संतनगर कोटग्याळ, ता. मुखेड, जि.नांदेड या संस्थेमार्फत कमळेवाडी ता.मुखेड जि.नांदेड येथे इ.५वी ते १२ वी पर्यंत विद्यानिकेतन सुरु करण्यात आले आहे.

योजनेच्या अटी

१. लाभार्थी हा महाराष्ट्राचा रहिवासी असावा.

२. लाभार्थी विजाभज/विमाप्र प्रवर्गातील असावा.

३. पालकांचे वार्षिक उत्पन्न रुपये २४,०००/- पेक्षा जास्त नसावे.

४. सदर विद्यार्थ्यास स्पर्धा परिक्षा देऊन प्रवेश घ्यावा लागेल

५. विजाभज विद्यानिकेतन मध्ये फक्त विजाभज संचालनालयामार्फत अनुदानित प्राथमिक आश्रमशाळामध्ये इयत्ता ४ थी मध्ये शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांना स्पर्धा परीक्षेतील गुणवत्ते नुसार इयत्ता ५ वी मध्ये प्रवेश दिला जातो.

६. स्पर्धा परिक्षा महाराष्ट्र राज्य परिक्षा परिषद, पुणे यांचे मार्फत घेण्यात येते.

लाभाचे स्वरुप

१. प्रवेश घेतलेल्या लाभार्थ्यास निवास, भोजन, अंथरुण, पांघरुण (कॉटसह)क्रमिक पुस्तके गणवेश शालेय साहीत्य, विज्ञान साहित्य, ग्रंथालय, प्रयोगशाळा इत्यादी सोयी मोफत पुरविण्यात येतात.

२. विद्यानिकेतनमधील लाभार्थ्यांचे परिपोषणासाठी दरडोई दरमहा रुपये १०००/- प्रमाणे अनुदान दिले जाते. विद्यार्थ्यांना पुस्तके स्टेशनरी इत्यादी करीता दरडोई रुपये १४५०/-प्रमाणे व विद्यार्थ्यांना अंथरुण, पांघरुण व कॉट इत्यादी करीता दर डोई रुपये १०००/-अनुदान देण्यात येते.

३. विद्यानिकेतनवर होणारा खर्च संस्थेमार्फत १०% व शासनामार्फत ९०% या प्रमाणे करण्यात येतो.

४. मान्यता प्राप्त शिक्षक/शिक्षकेत्तर कर्मचाऱ्यांचे वेतनावर १००% खर्च शासनामार्फत केला जातो.

संपर्क :

१. संबंधित जिल्ह्याचे सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण

२. संबंधित विद्यालयाचे मुख्याध्यापक

ऊसतोड कामगारांच्या मुलांच्या शिक्षणासाठी निवासी आश्रमशाळा

१. शासन निर्णय क्रमांक : उताका – १०९५/प्र.क्र.१७७/मावक–६/दि. ७ मार्च १९९६
२. शासन निर्णय क्रमांक : विभशा – २००८/प्र.क्र.९१/मावक–६/दि. २ ऑगस्ट २०१०
३. शासन निर्णय क्रमांक : विभशा – २०१०/प्र.क्र.६/विजाभज–२/दि. २९ डिसेंबर २०११

योजनेचा उद्देश

१. राज्यातील ऊसतोड कामगारांच्या मुलांच्या शिक्षणाची सोय व्हावी.
२. ऊसतोड कामगारांची मुले शिक्षणापासून वंचित राहू नयेत तसेच त्यांना शिक्षण, भोजन, निवास एकाच छताखाली उपलब्ध व्हावे.

योजनेच्या अटी

१. विद्यार्थी हा महाराष्ट्र राज्याचा रहिवासी असावा. २. विद्यार्थी हा ऊसतोड कामगारांचा पाल्य असावा.

लाभाचे स्वरुप

१. प्रवेशित विद्यार्थ्यांस मोफत निवास व भोजन देण्यात येते. मोफत बिछाना साहित्य, क्रमिक पुस्तके, वह्या, शालेय साहित्य व वैद्यकीय सुविधा उपलब्ध करुन दिल्या जातात.
२. आश्रमशाळा चालविल्या जाणाऱ्या स्वयंसेवी संस्थेस प्रति विद्यार्थी रुपये ९००/- प्रमाणे ११ महिन्यासाठी परिपोषण अनुदान देण्यात येते.
३. मान्यताप्राप्त शिक्षक व शिक्षकेत्तर कर्मचाऱ्यांच्या वेतनावर १००% अनुदान.
४. मान्य बाबींवरील खर्चासाठी शाळा व वसतिगृह विभागासाठी ८% आकस्मिक खर्चकरिता वेतनेत्तर अनुदान.
५. सार्वजनिक बांधकाम विभागाने प्रमाणित केलेल्या भाडयाच्या ७५% भाडे अनुदान.

संपर्क –

१. संबंधित जिल्ह्याचे सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण
२. मुख्याध्यापक ऊसतोड कर्मचाऱ्यांचे मुलासाठी शाळा, केज व परळी वैजनाथ जिल्हा बीड

शासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थामधून विजाभज व विमाप्र प्रवर्गाच्या उमेदवारांना व्यावसायिक प्रशिक्षण देणे (मागेल त्याला व्यावसायिक प्रशिक्षण)

शासन निर्णय क्रमांक : इमाव २००३/प्र.क्र.२०८/मावक–३,दि २५ जूलै २००३

योजनेचा उद्देश

विजाभज व विमाप्र प्रवर्गाच्या बेरोजगार उमेदवारांना व्यावसायिक कौशल्य प्राप्त करण्यासाठी प्रशिक्षण देणे. तसेच खाजगी/शासकीय/औद्योगिक क्षेत्रात व्यवसाय/नोकरीची संधी उपलब्ध करुन देणे.

योजनेच्या अटी

१. लाभार्थी हा विजाभज व विमाप्र प्रवर्गातील असावा.
२. सदर योजनेंतर्गत लाभार्थी हा शासनाच्या औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थेमध्ये प्रशिक्षण घेणारा असावा.

लाभाचे स्वरुप

१. इयत्ता ४ थी ते ८ वी पर्यंत शिकणाऱ्या तसेच एस.एस.सी. व एच.एस.सी नापास/पास बेरोजगार तरुणांना १ आठवडा, २ महिने या कालावधीचे औद्योगिक प्रशिक्षण दिले जाते. रुपये ४००/- ते २४००/- पर्यंत प्रशिक्षण शुल्क लाभार्थ्यांस दिले जाते. तसेच प्रशिक्षण पूर्ण झाल्यानंतर स्वत:चा उद्योग सुरु करण्यासाठी रुपये १०००/- चा टुल कीट संच लाभार्थ्यांस दिला जातो. तसेच प्रशिक्षण कालावधी मध्ये प्रतिमहा रुपये १००/- प्रमाणे विद्यावेतन देण्यात येते.

संपर्क –

संबंधित व्यवसाय शिक्षण प्रशिक्षण विभागीय कार्यालय

वाहन चालक प्रशिक्षण योजना (विजाभज, इमाव व विमाप्र)

१.शासन निर्णय क्र. ईबीसी-१०७०/१३१३९७-अे/दि.०७ सप्टेंबर, १९७९
२.शासन निर्णय क्र. विमाप्र-२००८/प्र.क्र.२१३/मावक-३/दि.२३ जूलै, २००९
३.शासन निर्णय क्र. विमाप्र-२००८/प्र.क्र.२१३/मावक-३/दि.३० जूलै, २००९
४.शासन शुध्दीपत्रक क्र. ईबीसी २०१२/प्र.क्र.३५/शिक्षण-१/दि.१५ मार्च २०१२
५.शासन निर्णय क्र. ईबीसी-२०१२/प्र.क्र.३५/शिक्षण-१/दि.२७ फेब्रुवारी, २०१३
६.शासन निर्णय क्र. मोवाप्र-२०१३/प्र.क्र.२९४/शिक्षण-१/दि.२९ जानेवारी, २०१६
७.शासन निर्णय क्र. मोवाप्र-२०१६/प्र.क्र.१३५/शिक्षण-१/दि.९ नोव्हेंबर, २०१७

अ) योजनेचे उद्देश :

१. विजाभज, इमाव व विमाप्र बेरोजगार युवक-युवतींना प्रशिक्षणाव्दारे, स्वंयरोजगाराची संधी उपलब्ध करुन देणे.

२. स्वत:च्या पायावर उभे राहून, आर्थिक व सामाजिक स्थिरता मिळवून देणे, समाजाच्या मुख्य प्रवाहात आणणे.

ब) योजनेच्या अटी

१. युवक/युवती हा विजाभज, इमाव व विमाप्र प्रवर्गातील असावा.

२. शैक्षणिक, पात्रता व वयोमर्यादा परिवहन अधिनियमातील तरतूदीनुसार असावी.

३. शासन सामाजिक न्याय विभागाने निश्चित केलेल्या प्रशिक्षण देणाऱ्या स्वंयसेवी संस्थेमार्फत प्रशिक्षण घेणे अनिवार्य.

क) लाभाचे स्वरुप

१. वर नमूद प्रशिक्षण प्रकारात दरानुसार शासनाने नियुक्त केलेल्या प्रशिक्षण देणाऱ्या स्वयंसेवी संस्थेस प्रति प्रशिक्षणार्थी रक्कम अदा करण्यात येते.

२. प्रशिक्षण कालावधीचे जिल्हा कार्यालय ते प्रशिक्षण केंद्रापर्यंत जाणे येण्याचे भाडे, आरोग्य तपासणी, छायाचित्र, चालकाचा कच्चा व पक्का परवाना व बिल्ला, राहण्याची व जेवण्याची व्यवस्था इ. प्रशिक्षण संस्थेमार्फत पुरविण्यात येते.

संपर्क :

संबंधीत जिल्ह्याचे सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण

वसंतराव नाईक तांडा/ वस्ती सुधार योजना

१. शासन निर्णय क्रमांक : इमाव -२००३/प्र.क.२०५/मावक-३/दि ०७ जून २००३
२. शासन शुध्दीपत्रक क्रमांक : विजाभज-२००६/प्र.क्र.४८/मावक-३/दि १७ मार्च २००६
३. शासन निर्णय क्रमांक: इमाव-२००३/प्र.क्र.२०५/मावक-३/दिनांक ५ मार्च २००७
४. शासन निर्णय क्रमांक: इमाव/२००८/प्र.क्र.१८०/मावक-३/दिनांक १९ डिसेंबर २००८
५. शासन निर्णय क्रमांक: तांसुयो/२०११/प्र.क्र.१०/विजाभज-१/दिनांक०२ जानेवारी २०१३.
६. शासन निर्णय क्र. तांसुयो-२०११/प्र.क्र.१०/विजाभज-१, दिनांक ५ जुलै, २०१३
७. शासन निर्णय क्र. इमाव २००३/प्र.क्र.२०५/विजाभज-१, दिनांक २८ ऑगस्ट, २०१३
८. शासन शुध्दीपत्रक क्र. इमाव २००३/प्र.क्र.२०५/विजाभज-१, दिनांक ३० ऑक्टोबर, २०१३
९. शासन निर्णय क्र. इमाव २००३/प्र.क्र.२०५/विजाभज-१, दिनांक २२ जानेवारी , २०१४
१०. शासन निर्णय क्रमांक: तांसुयो २०११/प्र.क्र.१०/विजाभज-१/दिनांक २८ फेब्रुवारी, २०१४.
११. शासन निर्णय क्रमांक: तांसुयो २०१४/प्र.क्र.१६८-अ/विजाभज-१, दिनांक ५ मे, २०१५.

योजनेचा उद्देश

१. लमाण बंजारा लोकांच्या तांड्या मध्ये व भटक्या जमातींच्या वस्त्यांमध्ये पायाभूत सुविधा उपलब्ध करुन देणे.
२. एका जागी स्थैर्य निर्माण करुन स्थिर जीवन जगावे व समाजाच्या मुख्य प्रवाहात आणणे

योजनेच्या अटी

१. ५० ते १०० लोकसंख्या असलेले तांडे/ वस्त्या रुपये ४.०० लाख.
२. १०१ ते १५० लोकसंख्या असलेले तांडे/वस्त्या रुपये ६.०० लाख.
३. १५१ पेक्षा अधिक लोकसंख्या असलेले तांडे/ वस्त्या रुपये १०.०० लाख.

लाभाचे स्वरुप

विद्युतीकरण, पिण्याचे पाणी, अंतर्गत रस्ते, गटारे, शौचालये तसेच वाचनालये व मुख्य रस्त्यांना जोडणारी रस्त्यांची कामे व सेवाभवन इत्यादी कामे अग्रक्रमाने घेण्यासाठी अनुदान दिले जाते.

कार्यपध्दती

१. संबंधित ग्रामपंचायत यांनी प्रस्ताव तयार करुन संबंधित पंचायत समितीस सादर करावा
२. पंचायत समितीच्या सार्वजनिक बांधकाम अभियंता यांनी योजना आराखडा तयार करुन जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी जि.प. यांचेमार्फत संबंधित जिल्हाचे सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण तथा सदस्य सचिव जिल्हास्तरीय समिती यांचेकडे सादर करावा.
३. सदस्य सचिव यांनी खालील जिल्हास्तरीय समितीसमोर अंतिम प्रशासकीय व मंजूरीस्तव प्रस्ताव सादर करावा.

जिल्हास्तरीय समिती :

१.	मुख्य कार्यकारी अधिकारी जिल्हा परिषद	अध्यक्ष
२.	कार्यकारी अभियंता, सार्वजनिक बांधकाम विभाग	सदस्य
३.	स्थानिक लोक प्रतिनिधी (लमाण,बंजारा समाजाचा)	सदस्य
४.	सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण	सदस्य सचिव

संपर्क:

१. संबंधित जिल्हाचे सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण
२. संबंधित जिल्हाचे जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी जिल्हा परिषद

विजाभज, व विमाप्र प्रवर्गाच्या लोकांच्या सहकारी गृहनिर्माण संस्थांना वित्तीय सहाय्य.

शासन निर्णय क्रमांक : बीसीएच-१०९६/प्र.क्र.६१९/मावक-२/दि. ०१ एप्रिल १९९८

उद्दिष्ट

१. विजाभज/विमाप्र वर्गातील लोकांना सहकारी माध्यमातून निवास उपलब्ध करुन देणे.

२. विजाभज/विमाप्र कुटुंबास स्थिरता प्राप्त करुन देणे, राहणीमान उंचावणे व समाजाच्या मुख्य प्रवाहात आणणे.

३. स्वत:चे घर उभारण्यास अर्थसहाय्य देणे.

योजनेच्या अटी

१. लाभधारक हा विजाभज/विमाप्र प्रवर्गातील असावा.

२. मागासवर्गीय सहकारी संस्था नोंदणीकृत असावी व कमीत कमी ११ सभासद असावेत.

३. योजनेचा लाभ देण्यासाठी क्षेत्राची विभागणी पुढील प्रमाणे आहे.

१) वर्ग (अ) महानगर पालिका क्षेत्र आणि अ व ब वर्ग नगरपालिका क्षेत्र.

२) वर्ग (ब) (क) वर्ग नगरपालिका क्षेत्र आणि ग्रामीण क्षेत्र.

४. लाभार्थ्यांचे वार्षिक उत्पन्न पुढील प्रमाणे.

अ)आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल गट रुपये २५,०००/-

ब) अल्प उत्पन्न गट रु.२५,००१ ते रुपये ५०,०००/-

क) मध्यम उत्पन्न गट रु.५०,०८१/- ते रुपये ७५,०००/-

ड) मध्यम उच्च उत्पन्न गट रुपये- ७५,००१/- पेक्षा अधिक.

लाभाचे स्वरुप

१. लाभधारकास शासकीय जमीन जिल्हाधिकारी यांच्याकडून विनामुल्य मिळते.जर शासकीय जमीन उपलब्ध नसेल तर संस्था खाजगी जागा विकत घेऊन त्यासाठी जमीन अनुदान म्हणून नगर रचना विभागाने प्रमाणित केलेल्या मुल्यांकनाची रक्कम ग्राहय धरली जाते. शहरी भागात ४०० चौ.फुट जागा व ग्रामीण भागात दोन हजार चौरस फुट जागा (दोन गुंठे)कमाल मर्यादित जमीन अनुदान मंजूर केले जाते.

२. विहित उत्पन्न मर्यादा नुसार घराच्या बांधकाम खर्चाची मर्यादा रुपये ६०,०००/- ते १,००,०००/- गृहीत धरुन त्या खर्चाच्या ३० टक्के शासकीय अनुदान, २०% लाभार्थी हिस्सा व ५० % बँकेचे कर्ज अनुज्ञेय होते.

संपर्क :

संबंधित जिल्ह्याचे सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण

विमुक्त जाती, भटक्या जमाती या घटकांसाठी यशवंतराव चव्हाण मुक्त वसाहत योजना

१. शासन निर्णय क्रमांक गृनियो-२०११/प्र.क्र.१११/विजाभ-१, दिनांक २७ डिसेंबर, २०११
२. शासन शुध्दीपत्रक क्रमांक गृनियो-२०११/प्र.क्र.१११/विजाभ-१, दिनांक ३० जानेवारी, २०१३
३. शासन निर्णय क्रमांक गृनियो-२०१९/प्र.क्र.१११/विजाभ-१, दिनांक १२ ऑगस्ट, २०१४

अ) योजनेचे उद्दिष्ट व स्वरुप

१. राज्यातील विमुक्त जाती, भटक्या जमाती या प्रवर्गातील कुटुंबाचे राहणीमान उंचावणे.
२. राज्यातील विमुक्त जाती, भटक्या जमाती या प्रवर्गातील कुटुंबाचे उत्पन्नाचे स्रोत वाढवून त्यांना स्थिरता प्राप्त व्हावी यासाठी सहाय्य करणे.

ब) योजनेच्या अटी व शर्ती

१. लाभार्थी कुटुंब हे भूमीहीन असावे
२. लाभार्थी हा महाराष्ट्र राज्याचा अधिवासी असावा.
३. लाभार्थी कुटुंबाने राज्यात कोठेही घरकुल योजनेचा लाभ घेतलेला नसावा.
४. लाभार्थी कुटुंब हे विमुक्त जाती, भटक्या जमातीच्या मुळ प्रवर्गातील तसेच गावोगावी भटकंती करुन उपजिविका करणारे असावे.
५. लाभार्थी कुटुंबाचे वार्षिक उत्पन्न रु. १.०० लक्ष पेक्षा कमी असावे.
६. लाभार्थी कुटुंबाचे स्वतःच्या मालकीचे घर नसावे.
७. लाभार्थी कुटुंब हे झोपडी / कच्चे घर / पालामध्ये राहणारे असावे.
८. सदरहू योजनेचा लाभ पात्र कुटुंबातील एकाच व्यक्तीस देण्यात येईल.
९. लाभार्थी वर्षभरात किमान सहा महिने एका ठिकाणी वास्तव्यास असावा

लाभाचे स्वरुप

- ग्रामीण भागातील या योजने अंतर्गत निवड झालेल्या विजाभज कुटुंबाना प्रत्येकी पाच गुंठे जमीन देवून त्यावर त्यांना २६.९ चौ.फु.ची घरे बांधून देणे.
- उर्वरित जागेवर लाभार्थी कुटुंबाना विविध शासकीय योजनांव्दारे स्वयंरोजगाराची संधी उपलब्ध करुन देणे.
- प्रतिवर्षी ३३ जिल्ह्यातील प्रति जिल्हा ३ गावे निवडून त्या गावातील २० कुटुंबांना या योजनेचा लाभ देणे.
- पालात राहणारे, दारिद्रय रेषेखालील कुटुंब, घरात कोणीही कमावता नाही अशा विधवा परित्यक्ता किंवा अपंग महिला व पूरग्रस्त या प्राधान्य क्रमाने कुटुंबाची निवड केली जाईल.
- घर व भुखंड हे संयुक्तपणे पती पत्नीच्या नावे केले जाईल, मात्र विधवा व परित्यक्ता स्त्रियांच्या बाबतीत भूखंड व घर त्यांच्याच नावे केले जातील.
- भूखंड व घर कोणालाही हस्तांतर करता येणार नाही व विकता येणार नाही. तसेच भाडेतत्वावर सुध्दा देता येणार नाही व पोटभाडेकरु सुध्दा ठेवता येणार नाही.
- सदर योजनेच्या अंमलबजावणीसाठी जिल्हाधिकारी यांचे अध्यक्षतेखाली जिल्हास्तरावर समिती व उपविभागीय अधिकारी यांचे अध्यक्षतेखाली तालुकास्तरावर समिती निर्माण करण्यात आलेली असून त्यांनी शासकीय जमिनीची निवड करणे, शासकीय जमीन नसल्यास खाजगी जमीन निश्चित करुन खरेदी करणे लाभार्थी निवड करणे, लेआऊट तयार करुन भूखंडावर घर बांधून देणे, पायाभुत सुविधा पुरविणे, विविध शासकीय योजनाव्दारे स्वयं रोजगाराच्या संधी उपलब्ध करुन देणे इ. कामे करावयाची आहे.

संपर्क :

संबंधित जिल्ह्याचे सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण

इयत्ता १० वी व १२ वी च्या परीक्षेत राज्यात व बोर्डात प्रथम येणाऱ्या विमुक्त जाती व भटक्या जमातीच्या गुणवंत विद्यार्थी व विद्यार्थीनींना स्व.वसंतराव नाईक गुणवत्ता पुरस्कार प्रदान करणे

सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाकडील शासन निर्णय क्रमांक संकिर्ण-२०१३/प्र.क्र.६५/ विजाभज-१, दिनांक ०४.०३.२०१७ नुसार इयत्ता १० वी व १२ वी च्या परिक्षेत राज्यात व बोर्डात प्रथम येणाऱ्या विमुक्त जाती व भटक्या जमातीच्या गुणवंत विद्यार्थी व विद्यार्थिनींना स्व. वसंतराव नाईक गुणवत्ता पुरस्कार देवून गौरविण्याची योजना शासनाने सन २०१६-१७ या शैक्षणिक वर्षापासून सुरु केली आहे.

उद्दिष्ट

विमुक्त जाती व भटक्या जमाती जमातीच्या गुणवंत विद्यार्थ्यांना प्रोत्साहन देवून त्यांना उच्च शिक्षणासाठी प्रोत्साहीत करणे.

अटी व शर्ती

१. विद्यार्थी व विद्यार्थिनी विमुक्त जाती व भटक्या जमातीतील असावा.

२. विद्यार्थी राज्यातून किंवा बोर्डातून विजाभज प्रवर्गातून सर्वप्रथम आलेला असावा. राज्यस्तरावर व बोर्डात प्रथम आलेला विजाभज प्रवर्गातून मुलगा व मुलगी दोघांनाही पुरस्कार देण्यात येईल.

लाभाचे स्वरुप

१. १० वी परिक्षेमध्ये राज्यात प्रथम आलेला विद्यार्थी व विद्यार्थीनी - प्रत्येकी एक लाख रोख, स्मृतीचिन्ह व प्रमाणपत्र.

२. १० वी परिक्षेमध्ये विभागीय बोर्डात प्रथम आलेला विद्यार्थी व विद्यार्थीनी - प्रत्येकी ५१ हजार रोख, स्मृतीचिन्ह व प्रमाणपत्र.

३. १२ वी परिक्षेमध्ये राज्यात प्रथम आलेला विद्यार्थी व विद्यार्थीनी - प्रत्येकी एक लाख रोख, स्मृतीचिन्ह व प्रमाणपत्र.

४. १२ वी परिक्षेमध्ये विभागीय बोर्डात प्रथम आलेला विद्यार्थी व विद्यार्थीनी - प्रत्येकी ५१ हजार रोख, स्मृतीचिन्ह व प्रमाणपत्र.

संपर्क –

संचालक विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्गीय व विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर संशोधन व प्रशिक्षण संस्था (बार्टी), पुणे.

सन १९७७ मध्ये समता वर्ष साजरे होत असताना तत्कालिन मा.मुख्यमंत्री महोदयांनी महाड येथे दिनांक १मे, १९७७ रोजी डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर समता विचारपीठ,स्थापन करण्याची घोषणा केली.या आश्वासनाच्या अधिन राहून शासनाने शासन निर्णय क्रमांक:युटीए-१०७८/डी-दवत मंत्रालय, मुंबई दिनांक २२ डिसेंबर,१९७८ अन्वये मुंबई येथे,समता विचारपीठाची स्थापना केली. या संस्थेची कार्यक्षमता वाढविण्यासाठी,संस्थेची,सहकारी संस्था नोंदणी अधिनियम,१९६० व सार्वजनिक विश्वस्त अधिनियम,१९५० अंतर्गत नोंदणी करण्यात आली. डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरानी समाजात,समता व सामाजिक न्याय प्रस्थापित करण्यासाठी संविधानामध्ये घटनात्मक उपाययोजना केलेल्या आहेत, त्याअनुशंगाने समता व सामाजिक न्याय विषयक बार्टीवर संशोधन, प्रशिक्षण आणि मुल्यमापन इत्यादी कामे करण्याची जबाबदारी या संस्थेकडे आहे.तसेच दिनांक १८/१०/२००८ च्या शासन निर्णया अन्वये संस्थेला स्वायत्त संस्था म्हणून मान्यता देण्यात आली.

संस्थेची ध्येय व उद्दिष्टे

- ही संस्था, संशोधन आणि प्रशिक्षणासाठी समता विचारपीठ म्हणून चालू ठेवणे.
- सामाजिक न्याय विभागा अंतर्गत शासकीय अधिकारी, कर्मचारी यांना प्रशिक्षण देणे.
- सामाजिक समता या विषयावर संशोधन करुन सामाजिक समता तत्वप्रणाली समाजामध्ये जास्त प्रमाणात कशी परिणामकारक होईल याबाबत संशोधन करणे.
- सामाजिक समता तत्वप्रणालीवर आधारीत प्रशिक्षण व त्यावर आधारीत अधिक संशोधन करणे.
- सामाजिक समता या तत्वप्रणालीचा अभ्यास करण्यासाठी राज्यात विविध ठिकाणी संस्थेच्या शाखा स्थापना करणे.
- सामाजिक समता या विषयाच्या संबंधीत अभ्यास करण्यासाठी संशोधन केंद्र प्रस्थापित करणे. आणि शास्त्रीय पध्दतीने संशोधन करणे.
- सामाजिक समता व न्याय या विषयाशी सुसंगत बार्टीशी निगडित संशोधनात्मक उपक्रम हाती घेणे.
- सामाजिक न्याय विभागाच्या विविध योजनांचे मुल्यमापन करणे.
- संस्थेच्या उद्दिष्टपूर्ती करिता शैक्षणिकउपक्रम,संमेलने,व्याख्याने,चर्चासत्रे,परिसंवाद इ.कार्यक्रमाचे आयोजन करणे.
- संस्थेच्या उद्दिष्टांशी सुसंगत असे वाचन साहित्य,संशोधनात्मक अहवाल,निबंध,नियतकालिके व पुस्तके प्रकाशित करणे.
- संस्थेच्या कामासाठी निधी जमा करण्याकरिता उपक्रम राबविणे.

बार्टी संस्थेच्या उपविधीमध्ये नमुद केलेल्या संस्थेच्या उद्दिष्टांना अनुसरून समाजामध्ये सामाजिक समता प्रस्थापित व्हावी या उद्देशाने अनेक उपक्रम राबविण्यात येतात.

स्कॅनिंग व डिजीटायजेशन प्रकल्प

जात प्रमाणपत्र पडताळणीचे कामकाज हे सर्वसाधारणपणे सन १९८२ पासून सुरु झाले आहे. तेव्हा पासून संचालनालय स्तरावरील एका समिती पासून बदल होऊन आता राज्यात १५ जात प्रमाणपत्र पडताळणी समित्या कार्यान्वित आहेत. जात प्रमाणपत्र पडताळणीचे प्रस्ताव व वैधता प्रमाणपत्र याचे जतन दिर्घ कालावधीसाठी करून ठेवणे आवश्यक असल्याने, समित्यांकडे असलेले दस्तऐवजाचे संगणकीकरण करून,स्कॅनिंग व डिजीटायजेशन द्वारे कायमस्वरूपी जतन व्हावे म्हणून बार्टी संस्थेकडून सन २०१३-१४ पासून स्कॅनिंग व डिजीटायजेशन प्रकल्प, सुरु करण्यात आला आहे. आज अखेर या प्रकल्पा अंतर्गत २,४४,००० इतक्या प्रकरणांचे स्कॅनिंगचे काम पुर्ण करण्यात आले आहेत.

जात प्रमाणपत्र पडताळणी समित्या

१. शासन निर्णय क्रमांक.सी.बी.सी-१२/प्र.क्र.-१/इमाव-५, दिनांक २५ जानेवारी, २०००

२. शासन निर्णय क्रमांक. सकआ-२०१४/प्र.क्र.२१७(१)/आस्था-२, दिनांक २/३/२०१५

- महाराष्ट्र शासन राजपत्र,भाग चार-ब,सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग,मंत्रालय,मुंबई दिनांक १४ सप्टेंबर, २००७ अधिसूचना
- विभागीय जाती प्रमाणपत्र पडताळणी समिती मार्फत अनुसूचित जाती, विमुक्तजाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्गातील उमेदवारांचे जात प्रमाणपत्र पडताळणी बाबतचे खालील बाबींकरीता कामकाज चालते.
- शैक्षणिक इयत्ता ११वी व १२वी सायन्स, वैद्यकीय, अभियांत्रिकी, वास्तुशास्त्र, व औषध निर्माण शास्त्र या अभ्यासक्रमासाठी.
- लोकसेवा आयोगाकडून निवड झालेले उमेदवार
- सेवा विषयक प्रकरणे :- पदोन्नती,नवनियुक्ती.
- निवडणूक प्रकरणे

सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग शासन निर्णय क्र. सकआ- २०१४ /प्र.क्र.१७३ /आस्था -२ दि. ०२ फेब्रुवारी, २०१५ अन्वये प्रत्येक जिल्ह्यात एक या प्रमाणे जिल्हा जाती प्रमाणपत्र पडताळणी समित्या सुरु करण्याचा निर्णय घेण्यात आलेला असून सदर समित्या हया सद्यस्थितीत जिल्हास्तरावर कार्यान्वयीत आहेत.

संपर्क -
डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर संशोधन व प्रशिक्षण संस्था (बार्टी), पुणे
२८, क्विन्स गार्डन, जुन्या सर्किट हाऊस जवळ, पुणे ४११ ००१
Website : https://barti.maharashtra.gov.in Email : directorbarti@gmail.com
दूरध्वनी क्र. ०२०-२६३३ ३३३०, २३३४ ३६०० फॅक्स : ०२०-२६३३ ३५९६

राज्य मागासवर्ग आयोग व विजाभज,इमाव व विमाप्र कल्याण विभागांतर्गत कार्यरत महामंडळे व त्यांच्या योजना

१) महाराष्ट्र राज्य मागासवर्ग आयोग, पुणे

महाराष्ट्र शासन राजपत्र दिनांक १४ ऑगस्ट २००६ नुसार सन २००६ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक ३४ :- अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमाती या व्यतिरिक्त इतर मागासवर्गीया करीता राज्यस्तरीय आयोग गठीत करण्यासाठी तरतुद करण्याकरीता आणि तत्संबंधीत किंवा तदनुषंगिक बाबींची तरतूद करण्याकरीता अधिनियम, प्रसिध्द करण्यांत आलेला असून, महाराष्ट्र शासन राजपत्र दिनांक ४ ऑगस्ट २००९ नुसार उक्त अधिनियम अंमलात आणण्यासाठी दिनांक ५ ऑगस्ट २००९ हा दिवस निश्चित करण्यांत आलेला आहे.

मा. सर्वोच्च न्यायालयाने रिटपिटीशन क्र. ९३०/९० इंद्र सहानी आणि इतर विरुध्द भारत सरकार या मधील दिनांक १६.११.१९९२ रोजी दिलेल्या निर्देशास अनुसरुन राज्यातील विमुक्तजाती, भटक्या जमाती व विशेष मागास प्रवर्गात समावेश करण्यासाठी किंवा त्या प्रवर्गातून एखादी जात वगळण्यासाठी आलेल्या मागण्या व तक्रारींची तपासणी करण्यासाठी तसेच मागासवर्गीयांच्या यादी मध्ये (अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमाती वगळता) सामाजिक, शैक्षणिक, आर्थिक निकषा नुसार प्रगत व उन्नतगट किंवा व्यक्ती निर्धारीत करुन संबंधीत जात वगळण्यासाठी अभ्यासपुर्ण शिफारस राज्यशासनास करण्यासाठी शासन निर्णय दिनांक १५.३.१९९३ अन्वये राज्य शासनाने स्थायी समिती नियुक्त केली होती.दिनांक १५.५.१९९५ च्या शासन निर्णयान्वये सदर समितीचे नामकरण महाराष्ट्र राज्य मागासवर्ग आयोग असे करण्यांत आले असून आयोगाचे कार्यक्षेत्र संपूर्ण महाराष्ट्र राज्य आहे.

उपरोक्त अधिनियमाच्या अनुषंगाने शासन निर्णय सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग मंत्रालय मुंबई क्र.सीबीसी ११/२००८/प्रक्र ७०८/मावक, दिनांक ३१.१२.२०११ व शासन निर्णय क्र.सीबीसी ११/२००८/प्रक्र ७०८/मावक, दिनांक ११.२.२०१३ नुसार मा.उच्च न्यायालयाचे निवृत्त न्यायमुर्ती व सहा सदस्यांची (प्रत्येक महसुली विभागातुन एक) याप्रमाणे तीन वर्षाकरीता आयोगाच्या सदस्यांची नियुक्ती करण्यात येते. आयोगाच्या मा.अध्यक्षांचा दर्जा मा.उच्च न्यायालयाच्या न्यायमुर्तींचा असून सर्व सदस्यांचा दर्जा राज्यशासनाच्या सचिव स्तराचा आहे.

राज्य मागासवर्ग आयोगाने डिसेंबर २०१४ पर्यंत इतर मागासवर्ग, विजाभज व विमाप्र जातींविषयी एकूण क्र. १ ते ५१ अहवाल शासनाकडे सादर करण्यांत आले असून, त्यापैकी अहवाल क्र. १ ते ४७ च्या अनुषंगाने शासनाने शासन निर्णय निर्गमित केले आहेत.

आयोगाचे कार्यालय - नविन प्रशासकीय इमारत, तिसरा मजला, कक्ष क्र. ३०७,
विधान भवन समोर, पुणे ४११ ००१
दुरध्वनी क्रमांक ०२०-२६०५३०५६
ईमेल आयडी : msbccpune@gmail.com

२) वसंतराव नाईक विमुक्त जाती व भटक्या जमाती विकास महामंडळ (मर्या.)

जुहू सुप्रीम शॉपिंग सेंटर, गुलमोहर क्रॉस रोड नं. ९ विलेपार्ले (प.) मुंबई -४०००४९
फोन : ०२२-२६२०२५८८/ २६२०२५८६ /फॅक्स : ०२२- २६२३४५२७
संकेत स्थळ : www.vnvjntdc.com

संक्षिप्त माहिती -

स्थापना: समाजातील दारिद्र्य रेषेखालील जीवनमान जगणाऱ्या विमुक्त जाती व भटक्या जमातीच्या लोकांचा विकास करण्याच्या दृष्टीने महाराष्ट्र शासनाने दि.०८/२/१९८४ रोजी कंपनी कायदा १९५६ नुसार महामंडळाची स्थापना केली आहे.

उद्देश : विमुक्त जाती,व भटक्या जमातीच्या समाजातील आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल घटकातील व्यक्तींना सवलतीच्या दराने अर्थसहाय्य देऊन त्यांच्या आर्थिक, शैक्षणिक व सामाजिक उन्नती करिता महामंडळाची स्थापना करण्यात आलेली आहे. तसेच विशेष मागासप्रवर्गातील जातींना सुद्धा कर्ज पुरवठा करण्यात येतो.

महाराष्ट्र शासन अंतर्गत राबविण्यात येणाऱ्या योजना

उत्पन्न मर्यादा : शहरी व ग्रामीण भागाकरिता रु.१.०० लाख योजनेचे नाव

अ. क्र.	योजनेचे नाव	प्रकल्प मर्यादा	बँकेचा सहभाग	महामंडळाचा सहभाग	व्याज दर	परतफेडीचा कालावधी
१	बीजभांडवल कर्ज योजना	रु.५.०	७५	२५%	४%	५वर्षे
२	थेट कर्ज योजना	रु.२५००	-	१००%	२%	४वर्षे
						(कुक्कुटपालन व दुग्ध व्यवसायाकरिता ६वर्षे)

अनुदान योजना

अ) ५०% अनुदान योजना :- रु.१२,०००/- प्रकल्प मुल्य असलेल्या विविध व्यवसायासाठी महामंडळामार्फत रु.५०००/-पर्यंत अनुदान देण्यात येते.

ब) प्रशिक्षण योजना :- महामंडळामार्फत अनुदान योजनेंतर्गत विमुक्त जाती व भटक्या जमातीच्या युवा युवतींच्या कल्याणाकरिताव स्वयंरोजगाराकरिता टी.व्ही, रेडीओ दुरुस्ती,लघुलेखन, वाहनचालक, शिवणकला ,हस्तकला,वेल्डिंग, फिटर, सुतारकाम,स्पर्धात्मक परीक्षेची पूर्व तयारी, संगणक इत्यादी करिता प्रशिक्षण योजना राबविली जाते. या योजने अंतर्गत खालील प्रमाणे विद्यावेतन देण्यात येते.

विद्यावेतन :

१) प्रशिक्षणार्थी राहत असलेल्या खेड्यात / शहरात प्रशिक्षणाची सोय असल्यास दरमहा रु. १५०/-

२) महानगरपालिका क्षेत्रातच राहणाऱ्या व प्रशिक्षण घेणाऱ्या प्रशिक्षणार्थी दरमहा रु. २५०/-

३) प्रशिक्षणार्थी राहत असलेल्या ठिकाणा व्यतिरिक्त इतर ठिकाणी प्रशिक्षणाची सोय असल्यास दरमहा रु. ३००/-

४) तसेच संगणक प्रशिक्षणार्थी करिता प्रत्येक प्रशिक्षणार्थीस ६ महिने कालावधीच्या प्रशिक्षणा करिता प्रशिक्षण फी जास्तीत जास्त रु. ३,२००/-देण्यात येते.

क) नोंदणीकृत सहकारी संस्थांचे भाग खरेदीसाठी अर्थसहाय्य योजना :

१) सहकारी साखर कारखान्याच्या रु.२,०००/- किमतीच्या एका भागाच्या खरेदीकरिता बँकांनी प्रस्ताव मंजूर केल्यानंतर बँकांकडून ५०% व महामंडळाकडून ५०% अनुदान मंजूर करण्यात येते.

२) सहकारी भुत गिरणीच्या रु.१,०००/- किमतीच्या एका भागाच्या खरेदीकरिता अधिकोषाणी प्रस्ताव मंजूर केल्यानंतर अधीकोषाकडून ५०% कर्ज व महामंडळाकडून ५०% अनुदान मंजूर करण्यात येते.

३) गृहनिर्माण पतपुरवठा व उपभोग्य वस्तू विक्री सहकारी संस्था व्यतिरिक्त इतर उत्पादन सहकारी संस्थांना रु.२००/- कमाल मर्यादेपर्यंत किमतीच्या एका भागाची खरेदी करण्याकरिता ४% व्याजाने थेट कर्ज दिले जाते.

राष्ट्रीय मागासवर्ग वित्तीय व विकास महामंडळ, नवी दिल्ली यांच्या योजना

उत्पन्न मर्यादा : १) शहरी भागाकरिता- रु.१,२०,०००/- व २) ग्रामीण भागाकरिता- रु.९८,०००/-

अ. क्र.	योजनेचे नाव	प्रकल्प मर्यादा रु. लाखात	राष्ट्रीय महामंडळाचा सहभाग	बँकेचा सहभाग	महामंडळाचा सहभाग	लाभार्थी सहभाग	व्याज दर रु.५ ला. पर्यंत	व्याज दर रु.५ ते १० ला. पर्यंत	परतफेडीचा कालावधी
१	मुदती कर्ज योजना	१०.००	८५%	-	१०%	५%	६%	८%	५ वर्ष
२	मार्जीन मनी कर्ज योजना	१०.००	४०%	५०%	५%	५%	६%	८%	५वर्षे
३	शैक्षणिक कर्ज योजना	१०.०० व २०.०० (परदेशी शिक्षण घेण्याकरिता)	९०%	-	५%	५%	४%		५वर्षे (शिक्षण पूर्ण झाल्यावर ६महिन्यानंतर किंवा रोजगार प्राप्त झाल्यानंतर)
४	सक्षम योजना	१०.००	८५%	-	१०%	५%	६%	८%	५वर्षे
५	शिल्प संपदा योजना	१०.००	८५%	-	१०%	५%	६%	८%	५वर्षे
६	स्वर्णिमा कर्ज योजना	१.००	९५%	-	५%	५%	५%		३वर्षे
७	मायक्रो कर्ज योजना	०.५०	९०	-	५%	५%	५%		३वर्षे
८	महिला समृद्धी कर्ज योजना	०.५०	९५%	-	५%	-	४%		३वर्षे
९	कृषी संपदा योजना	०.५०	९५%	-	-	५%	४%		५वर्षे
१०	प्रशिक्षण योजना	या योजने अंतर्गत ऑडीओ/व्हिडीओ रिपेअरिंग,प्लंबर,पशु वैद्यकीयसारखे,कृत्रिमरेतन, दुधउत्पादन,बांधकाम,मोटरवायडिंग,वाहनचालक,ब्युटीपार्लर,वर्डप्रोसेसिंग,वेल्डिंग, इलेक्ट्रिशियन,बांबू टोपली तयार करणे,डीझेल पंप रिपेअरिंग, मशरूम उत्पादन, सुतारकाम इत्यादी करिता ६महिन्याच्या प्रशिक्षणाकरिता प्रशिक्षण फी व विद्यावेतन दिले जाते.प्रशिक्षण योजना राबविण्याकरिता राष्ट्रीय मागास वर्ग वित्तीय व विकास महामंडळाकडून अनुदान मिळते व त्यामधून प्रशिक्षण दिले जाते.							

३) महाराष्ट्र राज्य इतर मागासवर्गीय वित्त आणि विकास महामंडळ मर्यादित

प्रशासकीय भवन, ४ था मजला, रामकृष्ण बंबूरकर मार्ग, बेंबूर, मुंबई-४०००७१
दूरध्वनी क्र. ०२२-२५२७५३७४/२५२९९६८५ फॅक्स क्र. ०२२-२५२२९२१९
वेबसाईट :- www.msobctdc.gov.in ई-मेल :- md@msobctdc.gov.in

१. महामंडळाची स्थापना :-

महाराष्ट्र शासनाद्वारे शासननिर्णय, समाजकल्याण, सांस्कृतिक कार्य व क्रिडा विभाग क्र.इमाव-१०९६/प्र.क्र. ३९५/विधयो-२, दिनांक २५ सप्टेंबर १९९८ अन्वये दिनांक२३/०४/१९९९ रोजी (कंपनीअधिनियम १९५६) महामंडळाची स्थापना करण्यात आली आहे.

शामराव पेजे कोकण इतर मागासवर्ग आर्थिक विकास महामंडळाची स्थापना सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग अन्वये शासन निर्णय क्र.कुविमं-२००६/प्र.क्र. २८९/विधयो-२, दिनांक २५ ऑगस्ट २००९ अन्वये दिनांक१८/०६/२०१० रोजी (कंपनी अधिनियम १९५६) कोकण विभागा करिता या महामंडळाची उप कंपनी म्हणून स्थापना करण्यात आली आहे.

२. महामंडळाची उद्दिष्टे-

अ) विधी संस्थापित झाल्यावर महामंडळाने पाठपुरावा करावयाची मुख्य उदिष्टे-

१. इतर मागासवर्गीयांच्या आणिमा. राज्यपाल वेळोवेळी ठरवतील अशा लोकांच्या वर्गाच्या लाभासाठी आणि कल्याणासाठी स्वत:हून किंवा शासन, संविधिक संस्था,भागिदारीसंस्था, व्यक्तीयांच्या सहयोगाने किंवा यासारख्या संघटना किंवा एजन्सी मार्फत,कृषीविकास,पणन,संस्कारण,कृषी उत्पादनांचा पुरवठा आणि साठवण, लघुउद्योग, इमारतबांधणी, परिवहन या कार्यक्रमांची आणि अन्य कामधंदा, पेशा(वैद्यकीय,अभियांत्रिकी,वास्तुशास्त्रीययासारखे)व्यापार किंवा उद्योग यांची योजना आखणे,त्यांना चालना देणे,सहाय्य करणे,सल्लादेणे,वित्तपुरवठा करणे,त्यांचे संरक्षण करणे आणि ते हाती घेणे.

२. इतर मागासवर्गीयांना त्यांची आर्थिक स्थिती, उत्पादन निर्मिती,व्यवस्थापन आणि पणन पध्दती व तंत्र यांचा विकास करणे/ त्यात सुधारणा करणे शक्य व्हावे,म्हणून त्यांचे कामकाज,कामधंदा,व्यवसाय,व्यापार किंवा उद्योग सुरु करण्यासाठी त्यांना भांडवल,पतसाधने आणि तांत्रिक व व्यवस्थापकीय सहाय्य पुरविणे.

ब) मुख्य उदिष्टे साध्य करण्यासाठी सहाय्यभूत किंवा आनुषंगिक असलेली उदिष्टे-

१. प्रत्येक वर्णनाची कृषी उत्पादने,वस्तु,साहित्य जिन्नस आणि सामग्री यांची बनावट, निर्मिती,जुळवणी, पुरवठायासाठी भारत सरकार व भारतीय संघ राज्यक्षेत्रातील राज्य शासने,सांविधिक संस्था,कंपन्या तसेच भागीदारी संस्था किंवा व्यक्ती किंवा संघटना यांच्याशी करार करणे आणि त्यांच्याकडील मागण्या हातीघेणे आणि इतर मागासवर्गीय लोकांना उपकंत्राटाने देऊन किंवा त्याबाबत त्यांच्याकडे कामाच्या मागण्या सुपूर्द करुन त्याद्वारे अशी कंत्राटे आणि मागण्या यांच्या कामाची व्यवस्था करणे किंवा अशी कंत्राटे किंवा कृषी उत्पादने,वस्तु,साहित्य,जिन्नस किंवा सामग्री किंवा त्यांचे भाग त्यांची बनावट,निर्मिती,जुळवणी किंवा पुरवठा यासाठी किंवा त्यासंबंधा त सेवा देण्यासाठी किंवा त्यावर संस्करण करण्यासाठी किंवा अशी कंत्राटे किंवा मागण्यायांची कामे यथायोग्यरितीने पूर्ण करण्यासाठी आवश्यक वाटतील अशा व्यवस्थापकीय सेवा देण्यासाठी सहाय्य मागणे/मिळवणे आणि असे कृषीउत्पादन,वस्तुसाहित्य,जिन्नस व सामग्री बनवून घेणे,निर्माण करुन घेणे, किंवा त्यांचा पुरवठा करविणे.

२. महाराष्ट्र राज्यातील इतर मागासवर्गीच्या लाभासाठी योजना सुरु करणे आणि त्यांना चालना देणे आणि त्या प्रयोजनासाठी, अहवाल आणि नील प्रती तयार करणे करवून घेणे आणि आकडेवारी व इतर माहिती गोळा करणे.

३. पुर्वोक्त कामे प्रभावीपणे पार पाडण्यासाठी आवश्यक वाटेल त्याप्रमाणे कंपन्या, संघ, सहकारी मंडळे आणि इतर योग्य त्या संस्था प्रवर्तित करणे आणि स्थापन करणे.

४. केंद्र सरकार किंवा राज्यशासन, बँका, कंपन्यास किंवा व्यक्ती त्यांच्याकडून अनुदाने, कर्जे, आदिन किंवा ठेवीद्वारे किंवा अन्यथा, इतर रक्कमा, त्यावरील व्याजासह किंवा व्याजाच्या सवलती शिवाय घेणे

५. सामाजिक विज्ञान व तंत्रविषयक संशोधन व प्रयोग करण्यासाठी शैक्षणिक किंवा प्रशिक्षण संस्था, संशोधन प्रयोगशाळा, संशोधन संस्था आणि प्रायोगिक कार्यशाळा यांची स्थापना करणे, त्यांची व्यवस्था करणे, त्यांना वर्गणी देणे किंवा त्यांना अर्थसहाय्य करणे किंवा त्यांचे सभासद होणे.

६. या प्रयोजनासाठी विहित करण्यात येतील अशा शर्तीवर, यंत्र सामग्रीच्या भाडे खरेदी योजनेखाली उद्योजकांनी महामंडळाला द्यावयाच्या रक्कमेच्या संबंधात राष्ट्रीय लघु उद्योग महामंडळ, बँका किंवा कोणत्याही वित्तिय संस्था, भारत सरकार किंवा महाराष्ट्र शासनाने महामंडळयांना हमी देणे.

३. योजनेचा फायदा घेण्यासाठी लाभार्थ्यांची अर्हता :-

१. अर्जदार इतर मागासवर्गीय असावा.

२. महाराष्ट्राचा सर्वसाधारण रहिवासी असावा.

३. त्याचे वय १८ ते ५०वर्ष असावे. फक्त थेट कर्ज योजने करिता त्याचे वय १८ते ५५ वर्ष असावे.

४. तो कोणत्याही बँकेचा, महामंडळाच्या किंवा वित्तिय संस्थेचा थकबाकीदार नसावा.

५. कुटुंबातील एकाच व्यक्तीस महामंडळाच्या योजनेचा लाभ घेता येईल.

६. अर्जदाराने जो व्यवसाय निवडला, त्या व्यवसायाचे त्याला ज्ञान किंवा अनुभव असावा.

७. बीज भांडवल व थेट कर्ज योजना सोडून इतर योजनांसाठी ग्रामीणभागातील अर्जदाराचे वार्षिक उत्पन्न रु.९८०००/-पेक्षा कमी असावेत, शहरी भागातील अर्जदाराचे वार्षिक उत्पन्न रु.१२००००/- पेक्षा कमी असावे.

८. बीजभांडवल व थेट कर्ज योजने करिता ग्रामीण व शहरीभागासाठी अर्जदाराचे वार्षिक उत्पन्न रु.१.०० लाखापेक्षा कमी असावे.

४. अर्जा सोबत जोडावयाच्या कागदपत्रांचा तपशील :-

१. सक्षम अधिका-याने दिलेला विहित उत्पन्नाचा दाखला.

२. जातीचे प्रमाणपत्र, शिधा पत्रिकेची प्रमाणित प्रत, पासपोर्ट साईज फोटो.

३. व्यवसाय स्थळाची भाडेपावती, करारनामा ७/१२ चा उतारा

४. शैक्षणिक अर्हतेचे प्रमाणपत्र/ जन्म तारखेचा दाखला

५. २ जामीनदारांची प्रमाणपत्रे

६. स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे व्यवसाय करण्याबाबत नाहरकत प्रमाणपत्र तसेच ज्या प्रयोजनासाठी कर्ज मंजूर होणार आहे त्या प्रयोजनासाठी त्याचा उपयोग करण्याबाबतचे अर्जदाराचे प्रतिज्ञापत्र.

७. तांत्रिक व्यवसायाकरिता आवश्यक असतील असे परवाने/लायसन्स.

८. व्यवसायाचा प्रकल्प अहवाल व लागणारा कच्चामाल, यंत्रसामग्री इत्यादीचे दरपत्रक.

९. अर्जदाराने मूळ प्रमाणपत्र न जोडता त्याच्या साक्षांकित प्रती जोडाव्यात.

५. महामंडळाच्या विविध योजना-

अ) राज्य महामंडळाच्या योजना -

१) २०% बीज भांडवल कर्ज योजना :-

१. महामंडळही योजना राज्यातील सर्व जिल्हयांमध्ये जिल्हा अग्रणी बँकाच्या माध्यमातून राबविते.

२. सदर योजने मध्ये महामंडळाच्या सहभाग २०% लाभार्थ्यांचा सहभाग ५% व बँकेचा सहभाग ७५% असतो.

३. या योजनेमध्ये महतम प्रकल्प मर्यादा रु. ५,०० लाख आहे.
४. व्याजदर ६% असून परतफेडीचा कालावधी ५ वर्षाचा असतो.

२) थेट कर्ज योजना:
(I) प्रकल्प मर्यादा रु.२५०००/- (II) परत फेड कालावधी ३ वर्ष (III) व्याज दर २%

ब) राष्ट्रीय मागासवर्ग वित्त आणि विकास महामंडळ, नवी दिल्ली यांच्या योजना –

राष्ट्रीय मागासवर्ग वित्त व विकास महामंडळ, नवीदिल्लीची वाहिनी कृत यंत्रणा म्हणून महामंडळ कार्य करते.या महामंडळा मार्फत राष्ट्रीय महामंडळाच्या मुदती कर्ज, स्वर्णिमा, शैक्षणिक कर्ज योजना, स्वयं-सक्षम, सुक्ष्म पतपुरवठा व महिला समृध्दी या योजना राबविण्यात येतात. महामंडळास राज्यशासनाने दिलेल्या ठोक हमीच्या पोटी राष्ट्रीय महामंडळाच्या अल्प व्याजदराने कर्ज पुरवठा करण्यात येतो.सदर रक्कमेतून या योजनांतर्गत लाभार्थ्यांना कर्ज वितरित करण्यात येते.महामंडळाच्या योजनांचे स्वरुप पुढील प्रमाणे आहे.

१. **मुदती कर्ज योजना** - हया योजनेंतर्गत रु.३.०० लाख प्रकल्प मर्यादे पर्यंत कर्ज पुरवठा करण्यात येतो.यामध्ये राष्ट्रीय महामंडळाचा सहभाग८५% राज्य महामंडळाचा सहभाग १०%लाभार्थीचा सहभाग ५% असतो. व्याजाचा दर ६% असून परतफेड ५ वर्षात करावयाची असते.

२. **४५% मार्जिन मनी योजना** - या योजनेंतर्गत रु.५.०० लाख प्रकल्प मर्यादे पर्यंत कर्ज पुरवठा करण्यांत येतो.यामध्ये राष्ट्रीय महामंडळाचा सहभाग ४०% राज्यमहामंडळाचा सहभाग ५% संबंधीत बँकेचा सहभाग ५०% व लाभार्थ्यांचा सहभाग ५% असतो.महामंडळाच्या सहभागावर व्याजाचा दर ६% असून परतफेड ५ वर्षात करावयाची असते.

३. **महिलांसाठी स्वर्णिमा योजना** - या योजनेंतर्गत ७५,०००/-या प्रकल्प किंमती पर्यंत महिलांसाठी ५% व्याजाने कर्ज मंजूर करण्यात येते.त्यामध्ये महिलांना सहभाग भरण्याची गरज नसते व परतफेडीचा कालावधी ७ वर्षाचा आहे.

४. **शैक्षणिक कर्ज योजना** - या योजनेंतर्गत व्यावसायिक पदवी अभ्यासक्रमांमध्ये प्रवेश घेतलेल्या विदयार्थ्यांना प्रतिवर्षी जास्तीत जास्त रु.२,५०,०००/-व संपूर्ण अभ्यासक्रमासाठी रु.१०.०० लाखा पर्यंत कर्ज मंजूर करण्यात येते. व्याजाचा दर ४% असून विध्यार्थीनी साठी अर्धा % व्याजदरात सवलत राहील. परतफेड शिक्षण पूर्ण झाल्यावर ५ वर्षात करावयाची असते.

५. **सुक्ष्म पत पुरवठा योजना** - या योजनेंतर्गत अशासकीय संस्थामार्फत स्वयंसहाय्यता बचत गटांना कर्ज पुरवठा करण्यासाठी संस्थेला रु.५.०० लाखा पर्यंत कर्ज मंजूर करण्यात येते. संस्थेने गटाच्या कमीत कमी २० सदस्यांना जास्तीत जास्त रु.२५०००/-या मर्यादे पर्यंत कर्ज मंजूर करावयाचे असते. या योजनेंतर्गत संस्थेला ५% दराने कर्ज मंजूर करण्यात येते. संस्था हे कर्ज लाभार्थ्यांला ९% व्याजाने मंजूर करु शकतात. कर्ज परतफेडीचा कालावधी ४ वर्षाचा असतो.

६. **महिला समृध्दी योजना** - या योजनेंतर्गत ग्रामीण व शहरी भागातील महिलांना सरळ अथवा स्वयंसहाय्यता बचत (एस.एच.जी) गटाच्या माध्यमातून रु.५.०० लाखा पर्यंत कर्ज मंजूर करण्यात येते. एका बचत गटामधील जास्तीत जास्त प्रत्येकीरु.२५०००/-इतके कर्ज ४% व्याज दराने देण्यात येते. कर्ज परतफेडीचा कालावधी ४ वर्षाचा असतो.

महाराष्ट्रातील मागासवर्गीयांची यादी

अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमाती आदेश (सुधारणा) कायदा १९७६ (१९७६ चा १०८ वा)
मधील परिशिष्ट १ मधील भाग –१० मध्ये नमुद केल्याप्रमाणे
शासन पत्र दि. २६/९/२००८ व शासन पत्र दि. १५/०४/२०१० अन्वये अद्ययावत केलेली यादी

अनुसूचित जातीची यादी (आरक्षण १३ %)

अ.क्र.	जात, तत्सम जात, पोटजातींचे नाव	अ.क्र.	जात, तत्सम जात, पोटजातींचे नाव
१	अगेर	२४	हबीर
२	अनमुक	२५	हलसार, हरसार, हुलसवार, हुलसवार, हलसवार
३	आरेमाला	२६	होलार, फलार
४	आरवा माला	२७	होलय, होलेर, होलेया, होलिया
५	बहना, बहाना	२८	कैकाडी (अकोला, अमरावती, भंडारा, बुलढाणा, नागपूर, वर्धा, व यवतमाळ जिल्हे व राजूरा तालुका सोडून चंद्रपूर जिल्ह्यांत)
६	बाकड, बंट		
७	बलाही, बलाई	२९	कटिया, पथरिया
८	बसोर, बुरुड, बांसोर, बांसोडी, बसोड	३०	खंगार, कनेरा, मिरधा
९	बेडाजंगम, बुडगा जंगम	३१	खाटिक, चिकवा, चिकवी
१०	बेडर	३२	कोलूपूल-वंडलु
११	भांबी, भांभी, असादरु, असोदी, चामठिया, चमार, चमारी, चांभार, चमगार, हरळय्या, हराळी, खालपा, माचीगार, मोचीगार, मादर, मादिग, मोची, तेलगू मोची, कामाटी मोची, राणीगार, रोहिदास, नोना, रामनामी, रोहित, समगार, सतनामी, सुरज्यबंशी, सूरज्यरामनामी, समगारा,चर्मकार,परदेशी चामार	३३	कोरी
		३४	लिंगडेर
		३५	मादगी
		३६	मादिगा
		३७	महार, मेहरा, तराळ, धेगू-मेगू
१२	भंगी, मेहतर, ओलगाना, रुखी, मलकाना, हलालखोर, लालबेगी, बाल्मिकी, करोर, झाडमाली, कोरार, झाडमाली, हेला	३८	माहाबंशी, धेड, वणकर, मारु-वणकर
		३९	माला
१३	बिंदला	४०	माला दासरी
१४	ब्यागरा	४१	माला हन्नाई
१५	चलवादी, चन्नया	४२	माला जंगम
१६	चेन्नदासर, होलया दासर, होलेया दासरी	४३	माला मस्ती
१७	हकल, डोक्कलवार	४४	माला साले, नेटकानी
१८	ढोर, कक्कय्या, कंकय्या, डोहोर,	४५	माला सन्यासी
१९	डोम, डुमार	४६	मांग, मातंग, मिनिमादिग, दखनी- मांग, मांग - म्हशी, मदारी, गारुडी, राधेमांग
२०	येल्लमलवार, येल्लमलबंडलु		
२१	गंडा, गंडी	४७	मांग गारोडी, मांग - गारुडी
२२	गरोडा, गारो	४८	मन्ने
२३	घासी, घासीया	४९	मस्ती

अ.क्र.	जात, तत्सम जात, पोट जातीचे नाव	अ.क्र.	जात, तत्सम जात,पोट जातीचे नाव
५०	मेंढवाल, मेंढवार	५५	शांसी
५१	मिठा, अयलवार	५६	शेजवा, चेणवा, सेडमा, रावत
५२	मुक्री	५७	सिंधोडू, चिंदोडू
५३	नाड्या, हाटी	५८	तिरगार, तिरबंदा
५४	पासी	५९	तुरी

LIST OF SCHEDULED TRIBES IN MAHARASHTRA (Reservation 7%)

The Scheduled Castes and Scheduled Tribes Orders (Amendment) Act 1976 (Act No. 108 of 1976)
The Scheduled Castes and Scheduled Tribes Orders (Amendment) Act 2002 (Act No. 10 of 2002)

1	Andh	18	Gond, Rajgond, Arakh, Arrakh, Agaria, Asur, Badi Maria, Bada Maria, Bhatola, Bhimma, Bhuta, Koilabhuta, Koilabhuti, Bhar, Bisonhorn Maria, Chota Maria, Dandami Maria, Dhuru, Dhurwa, Dhoba, Dhulia, Dorla, Gaiki, Gatta, Gatti, Gaita, Gond Gowari, Hill Maria, Kandra, Kalanga, Khatola, Koitar, Koya, Khirwar, Khirwara, Kucha Maria, Kuchaki Maria, Madia Maria, Mana, Mannewar, Moghya, Mogia, Monghya, Mudia, Muria, Nagarchi, Naikpod, Nagwanshi, Ojha, Raj, Sonjhari Jhareka, Thatia, Thotya, Wade Maria, Vade Maria
2	Baiga		
3	Barda		
4	Bavacha, Bamcha		
5	Bhaiya		
6	Bharia Bhumia, Bhuinhar Bhumia, Pando		
7	Bhattra		
8	Bhil, Bhil Garasia, Dholi Bhil, Dungri Bhil, Dungri Garasia, Mewasi Bhil, Rawal Bhil, Tadvi Bhil, Bhagalia, Bhilala, Pawara, Vasava, Vasave	19	Halba, Halbi
		20	Kamar
9	Bhunjia	21	Kathodi, Katkari, Dhor Kathodi, Dhor Kathkari, Son Kathodi, Son Katkari
10	Binjhwar	22	Kawar, Kanwar, Kaur, Cherwa, Rathia, Tanwar, Chattri
11	Birhul, Birhor	23	Khairwar
12	Omitted (By the Scheduled cast and scheduled tribes orders (Amendment) Act 2002 No.10 of 2003, dated 7th January 2003	24	Kharia
		25	Kokna, Kokni, Kukna
		26	Kol
13	Dhanka, Tadvi, Tetaria, Valvi	27	Kolam, Mannervarlu
14	Dhanwar	28	Koli Dhor, Tokre Koli, Kolcha, Kolgha
15	Dhodia	29	Koli Mahadev, Dongar Koli
16	Dubla, Talavia, Halpati	30	Koli Malhar
17	Gamit, Gamta, Gavit, Mavchi, Padvi	31	Kondh, Khond, Kandh
		32	Korku, Bopchi, Mouasi, Nihal, Nahul, Bondhi, Bondeya
		33	Koya, Bhine Koya, Rajkoya
		34	Nagesia, Nagasia

35	Naikda, Nayaka, Cholivala Nayaka, Kapadia Nayaka, Mota Nayaka, Nana Nayaka	41	Pomla
36	Oraon, Dhangad	42	Rathawa
37	Pardhan, Pathari, Saroti	43	Sawar, Sawara
38	Pardhi, Advichincher, Phans Pardhi, Phanse Pardhi, Langoli Pardhi, Bahelia, Bahellia, Chita Pardhi, Shikari, Takankar, Takia	44	Thakur, Thakar, Ka Thakur, Ka Thakar, Ma Thakur, Ma Thakar
		45	Ommited (by the schedule caste and Schedule tribes orders (Amendment) Act 2002 No.10 of 2003, dated 7th January 2003
39	Parja		
40	Patelia	46	Varli
		47	Vitolia, Kotwalia, Barodia

शासन सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग, मंत्रालय, मुंबई पत्र दि. २६/९/२००८ अन्वये महाराष्ट्र राज्याची अनुसूचित जाती, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागास वर्ग व विशेष मागास प्रवर्गाची यादी तसेच

१) शासन निर्णय क्र. सीबीसी १०/२०१०प्र.क्र.१०४/मावक५, दि. १९/७/२०११
२) शासन शुध्दीपत्रक क्र. सीबीसी ११/२०१२/प्र.क्र.१९४/मावक-५, दि. १/९/२०१२
३) शासन शुध्दीपत्रक क्र. सीबीसी १०/२०१२/प्र.क्र.३८/मावक , दि. ६/३/२०१३
४) शासन निर्णय क्र. सीबीसी १०/२००८/प्र.क्र.५९७/मावक, दि. १८/१०/२०१३
५) शासन निर्णय क्र. सीबीसी १०/२००८/प्र.क्र.५९७/मावक, दि. ३०/१/२०१४
६) शासन निर्णय क्र. सीबीसी १०/२०१४/प्र.क्र.९/मावक, दि. १/३/२०१४
७) शासन निर्णय क्र. सीबीसी १०/२०१४/प्र.क्र.८८/मावक, दि. ४/९/२०१४

नुसार महाराष्ट्र राज्याची विमुक्त जाती, भटक्या जमाती इतर मागास वर्ग व विशेष मागास प्रवर्गाची वेळोवेळी सुधारणा केलेली जातीची यादी

विमुक्त जातीची यादी - अ (आरक्षण ३ % टक्के)

अ.क्र.	जात	तत्सम जात
१	बेरड	अ)** ब)नाईक्याडी ३)तलवार ४)वाल्मिकी
२	बेस्तर	संचलू वड्डार
३	भामटा	अ)भामटी ब)गिरणी वड्डार क)कामाटी ड)पाथरुट इ)टकारी(मुस्लिम धर्मीयांसह) फ)उचले ग)घंटीचोर
४	कैकाडी (मुंबई, ठाणे, कुलाबा, रत्नागिरी, नाशिक, धुळे, जळगाव, पुणे, अहमदनगर, सातारा, सांगली, कोल्हापूर, सोलापूर, औरंगाबाद, बीड, परभणी, उस्मानाबाद, नांदेड, जिल्हे व चंद्रपूर जिल्ह्यातील राजूरा तालुक्यात)	अ) धोंतले ब) कोरवा क) माकडवाले किंवा कोंचीकोरवा ड) पामलोर इ) कोरवी
५	कंजारभाट	अ) छारा ब)कंजार क)नात

अ.क्र.	जात	तत्सम जात
६	कटाबू	
७	बंजारा	अ)गोर बंजारा, ब)लंबाडा/लंबारा, क)लंभाणी, ड)चरण बंजारा, इ)लभाण, फ)मथुरा लभाण, ग)कचकीवाले बंजारा, ह)लमान बंजारा, ई)लमाण/लमाणी, ज)लबान, क)***, ल)धाली/धालीया, ग)धाडी/धारी, न)सिंगारी, व)नावी बंजारा, प)जोगी बंजारा, क्यु)**, र)** स)बंजारी
८	***	पाल पारधी
९	राज पारधी	अ)***, ब)गाव पारधी, क)हरण शिकारी, ड)**
१०	राजपूत भामटा	अ)परदेशी भामटा, ब)परदेशी भामटी
११	रामोशी	
१२	वडार	अ)गाडी वड्डर, ब)जाती वड्डर, क)माती वड्डर, ड)पाथरवट, इ)संगतराश/दगडफोडू, ई)वड्डर,
१३	वाघारी	अ)सलात, ब)सलात वाघरी
१४	छप्परबंद (मुस्लिम धर्मीयांसह)	

भटक्या जमाती -ब (आरक्षण २.५%)

अ.क्र.	जात	तत्सम जात
१	गोसावी	१)बावा, २)बैरागी, ३)भारती, ४)गिरी गोसावी, ५)भारती गोसावी ६)सरस्वती पर्वत ७)सागर ८)बन किंवा वान ९)तीर्थ आश्रम १०)अरण्य घरभारी ११)संन्यासी १२)नाथपंथी गोसावी १३)पुरी
२	बेलदार	ओड, मुस्लिम बेलदार, कापेवार, मुन्नर-कापेवार, मुन्नर-कापु, तेलंगा, तेलंगी, पेटरेडडी, बुकेकरी, मुस्लीम राज, मुसलमान राज, मुस्लीम मेमार, मेमार, मुस्लीम गवळी
३	भराडी	अ)बाळ संतोषी, ब)किंगरीवाले, क)नाथबावा, ड)नाथजोगी, गारपगारी, इ)नाथपंथी डवरी गोसावी ई)नाथ, जोगी, नाथपंथी, उ)डवरी
४	भुते	भोपे
५	***	*****
६	चित्रकथी	***
७	गारुडी	सापगारुडी (मुस्लीम धर्मीयासह)
८	लोहार	घिसाडी, घिसाडी लोहार किंवा गाडी लोहार किंवा चितोडी लोहार,रजपूत लोहार, पांचाळ लोहार, खाती, खातवाडी, जिनगर, चितोडीया-लोहार,चितारी/जिनगर, सोमवंशी आर्य क्षत्रिय,सोमवंशी,आर्य क्षत्रिय हे जिनगर (भ.ज.ब,अ.क्र.८)आहेत असे समजण्यात यावे.

अ.क्र.	जात	तत्सम जात
९	गोल्ला	गौलेवार, गोलेर, गोलवार
१०	गोंधळी	***
११	गोपाळ	अ)गोपाल भोरपी ब)खेळकरी
१२	हेळवे	हिलव
१३	जोशी	अ)बुडबुडकी, ब)डमरुवाले, क)कुडमुडे, ड)मेढगी, इ)सरोदे,सरोदी, फ)सहदेव जोशी, म)सरवदे, ह)सरोदा
१४	काशी कापडी	***
१५	कोल्हाटी	डोंबारी
१६	मैराळ	अ)दांगट, ब)वीर
१७	मसनजोगी	१)सुदगडसिध्द २)मपनजोशी,३)शारदाकार/शार्दाकार/शारदाकाळ/बालासंतु
१८	नदीवाले	तिरमल
१९	पांगूळ	***
२०	रावळ	राऊळ किंवा रावळयोगी
२१	सिक्कलगर	कटारी, सेक्कलगर(मुस्लीम धर्मीय), शिख शिकलीगार, शिखशिकलीकर, कातारी शिकलगार, मुस्लिम शिकलगार, शिकलीगार, शिकलीगर,शिकलगार, शिकीलगर, शिकलकर, शिकलीकर, शिकलकरी, सिकलकर, सिकलीकर, सिकीलगर, सिकीलकर, सिकलीघर, सिक्कलकर, सिकलीगर, सिकलगर, सिक्कलीगर, सायकलगर, सैकलकर, सैकलगर, कातारी-शिकलकर (शिकलीकरी) हिंदू धर्मीयांसह
२२	वगळले	***
२३	वैदू	***
२४	वासुदेव	***
२५	भोई	१)झिंगा भोई, २)परदेशी भोई ३)राजभोई, ४)भोई, ५)कहार, ६)गोडिया कहार, ७)धुरिया कहार, ८)किरात/किराड ९)मछुआ, १०)मांझी, ११)जातिया, १२)केवट, १३)ढीवर, १४)धीवर, १५)धीमर, १६)पालेवार, १७)मछेंद्र, १८)नावाडी,भोई नावाडी, तारु-नावाडी, १९)मल्हार, २०)मल्हाव, २१)बोई, २२)गाढव भोई, २३)खाडी भोई, २४)खारे भोई, २५)ढेवरा, २६)मनारा,मनारी,भनारे २७)निषाद, मल्ला, मल्लाह, नावीक, ओडा, ओडेवार, ओडेलु, बेस्तार, बेस्ता, बेस्ती, बैस्तालु, भनार
२६	बहुरुपी	अ)बोहरशीब, ब)बहुरुपिया, क)भोरपी, ड)रायरंध्र, इ)अय्यार व अय्यारी
२७	टेलारी (धुळे,नासिक, जळगाव,व औरंगाबाद जिल्हयात)	

अ.क्र.	जात	तत्सम जात
२८	ओतारी	अ)ओतनकर, ब)ओतकर, क)वतारी, ड)ओझारी, इ)वतकर, वतकरी, वतनकरी, वतोकर, ओतकरी, ओतोकार, ई)वतोकार
२९	मरीआईवाले, कडकलक्ष्मीवाले, मरगम्मावाले	
३०	गिहरा/गहरा	
३१	गुसाई/गोसाई	
३२	मुस्लीम मदारी, गारुडी, सापवाले व जादूगर	
३३	भारतीय इराणी	
३४	गवळी, मुस्लीम गवळी, गवलान, ग्वालवंश, गोपाळ-गवळी, गवळी-गोपाल	
३५	दरवेशी, वाघवाले-शाह (मुस्लीम धर्मीय), अस्वलवाले	
३६	बागडी	

भटक्या जमाती - क (आरक्षण ३.५ %)

अ.क्र.	जात	तत्सम जात
३७	धनगर	१)धनगर अहिर, २)डांगे, ३)गटटी, ४)हंडे, ५)तेलवर, ६)हटकर, ७)हांटकर, ८)शेगर,सगर,सेगर, ९)खुटेकर, १०)तेलंगी, ११)तेझारी, १२)कोकणी-धनगर, १३)कानडे,१४)धन्हाडे धनगर,१५)झाडे,१६)डोंडे,१७)कुरमार,१८)माहुरे, १९)लाडसे,२०)सनगर,२१)धनवर,२२)गडारिया,२३)गड्डी,२४)गढरी, २५) डंगे धनगर व डोंगरी धनगर, २६)गडरिया/गडारिया

भटक्या जमाती - ड (आरक्षण २ %)

३८	वंजारी	वंजार,वंजारा

इतर मागास वर्गाची यादी (आरक्षण १९ % टक्के)

अ.क्र.	जात, तत्सम जात, पोटजातींचे नाव	अ.क्र.	जात, तत्सम जात, पोटजातींचे नाव
१	अलितकार	१३	बारी किंवा बारई
२	बगळले	१४	बेरीया
३	बगळले	१५	बेसदेवा
४	बडीआ	१६	भडभुंजा,भूजवा,भूंजवा,भूर्जी,भरडभूंजा,भूरंजी,भूंजा
५	बजानिआ	१७	भांटा
६	बाजीगर	१८	भट,भाट
७	बुद्धाल	१९	चनथा
८	भांड, छप्परभांड, मुस्लीम भांड	२०	चांदलगडा
९	भवैया किंवा तारगल	२१	चरण किंवा गढवी
१०	भाविण	२२	चारोडी
११	भिस्ती किंवा पखाली,सक्का	२३	छिप्पा, छिपा
१२	बगळले	२४	दास किंवा दांगडीदास

अ.क्र	जात, तत्सम जात, पोटजातींचे नाव	अ.क्र	जात, तत्सम जात, पोटजातींचे नाव
२५	दावगर	६१	वगळले
२६	देपला	६२	कम्मी
२७	देवळी	६३	काषडी
२८	देवदिग, देवाडिगा, शेरीगार व मोईली	६४	वगळले
२९	वगळले	६५	खाटी
३०	ढोली, हश्मी/डफली	६६	वगळले
३१	वगळले	६७	वगळले
३२	वगळले	६८	वगळले
३३	वगळले	६९	कोंगाडी
३४	वगळले	७०	कोर्वर
३५	गंधारप	७१	वगळले
३६	गुजराथ बोरी	७२	कचोरा
३७	वगळले	७३	कादेरा
३८	वगळले	७४	कामाटी
३९	गढवी	७५	कसबी
४०	वगळले	७६	वगळले
४१	वगळले	७७	वगळले
४२	गोवाकी	७८	वगळले
४३	गुरव, लिंगायत गुरव	७९	वगळले
४४	वगळले	८०	कुचबंध
४५	गवंडी, गुर्जर-कडीया	८१	कुछारिया
४६	हलेपेक	८२	कुभार किंवा कुम्हार,कुंबारा,कुंभारा,कुलाला, मुल्या,लिंगायत कुंभार
४७	वगळले		
४८	वगळले	८३	कुणबी(पोटजाती-लेवा कुणबी,लेवा पाटील, लेवा पटीदार,मराठा कुणबी व कुणबी मराठा)
४९	जगीयासी		
५०	जजाक	८४	वगळले
५१	जतिया	८५	कची/कची/कच्छी, काछी, कुशवाह, शाक्य, मौर्य,मुराई,सैनी,कोइरी,कोईरी,कोयरी व कुशवाहा
५२	जातिगर		
५३	जव्हेरी, परजीया सोनी	८६	काठी
५४	वगळले	८७	कासार(पोटजाती-कंचार,कचारी)
५५	जोगीण	८८	लाभा
५६	जोहारी	८९	लडीया,लढीया,लरिया
५७	जुलाहा, अन्सारी	९०	लडाफ,लड्डाफ(नद्दाफ)मन्सुरी,
५८	जंगम, मालाजंगम(विरभद्र), लिंगायत जंगम	९१	लखेरीया
५९	वगळले, चितारी-जिनगर	९२	वगळले,हडाड/मिस्त्री(लुहार,लुवार)
६०	जाडी	९३	वगळले

अ.क्र.	जात, तत्सम जात, पोटजातींचे नाव	अ.क्र.	जात, तत्सम जात, पोटजातींचे नाव
९४	मानभाव, महानुभाव भोपी, मानभाव भोपी	१२६	पाठकर,सोमवंशीय सहस्त्रार्जुन क्षत्रिय,पठवेकरी, पठवेगार,पटेगार,पट्टेगार,पटवी, क्षत्रिय पाठकर, खत्री,क्षत्रिय,
९५	वगळले		
९६	मारवार बोरी		
९७	मे	१२७	फुलारी,लिंगायत फुलारी
९८	मिना	१२८	राचेवर
९९	महली	१२९	राईकरी,रायीकर
१००	मेदार	१३०	बंडी
१०१	म्हाली	१३१	रचबंधिया
१०२	मिठा	१३२	रंगारी
१०३	वगळले	१३३	रँग्रेझ
१०४	मथुरा	१३४	राओत, शवत, राऊतीया
१०५	नामधारी	१३५	रंग्रेज (भावसार,रंगारी)
१०६	नामधारी पैक	१३६	वगळले
१०७	निरशिकारी	१३७	वगळले
१०८	नावी,न्हावी,(सलमानी,हजाम), वारिक, नाभिक, नापित, न्हाली, बालंद, हडपद, हजाम, नावीरोन, सलमानियाँ, लिंगायत न्हावी	१३८	वगळले
		१३९	वगळले
		१४०	संजोगी
१०९	नेथुरा	१४१	सरानिया
११०	नोनीया, लोनिया, लुनिया, नुनिया,	१४२	वगळले
१११	नक्काशी,	१४३	वगळले
११२	नीली	१४४	वगळले
११३	नीलकांती	१४५	सुप्पालिंग तत्सम जाती-सपलिग,सपलिगा, सपालिगा, सपालिग, सुपलिग, सुप्पलिग, सुप्पलिगा(**suppalig, sappaliga**)
११४	नेकार जाडा		
११५	पधारिया		
११६	पडीयार	१४६	सुथारिया (सिंधमधील)
११७	पात्रदावरु	१४७	साहिस, साईस, शिस
११८	फासेचरी	१४८	सपेरा
११९	फुडगी	१४९	शिलावट
१२०	पखाली,सक्का	१५०	***
१२१	पांचाळ	१५१	वगळले
१२२	पांका	१५२	वगळले
१२३	पेर्की, पेरकेवाड, पेरीका, पेरीके, पेरका	१५३	शिंपी, इद्रिसी/दर्जी, साईसुतार,जैन शिंपी, श्रावक शिंपी, शेतवाळ, शेतवाल, सैतवाळ, सैतवाल, मेरु शिंपी/मेरु क्षत्रिय शिंपी, तेलगु दर्जी, तेलगु शिंपी, नामदेव शिंपी
१२४	पुतली गर		
१२५	परीट किंवा धोबी, तेलगू मडेलवार(परीट), मडवळ, वट्टी(वेंटस),रजक, लिंगायत परीट, लिंगायत धोबी	१५४	सोनार, मारवाडी सोनार, मारवाडी सुनार, मारवाडी स्वर्णकार

अ.क्र.	जात, तत्सम जात, पोटजातीचे नाव	अ.क्र.	जात, तत्सम जात, पोटजातीचे नाव
१५५	तांडेल	१८३	लोणारी
१५६	वगळले	१८४	वगळले
१५७	तारगला	१८५	तलवार-कानडे/कानडी
१५८	शेटवार	१८६	रघवी (विदर्भ जिल्ह्यातील)
१५९	थोरीया	१८७	भंडारी, बावर्ची/भटीयारा (मुस्लीम धर्मीय)
१६०	तांबट, त्वष्टा कासार, कासार	१८८	गानली किंवा गांडली
१६१	थोम्टी	१८९	पोवार किंवा पवार (पोवार किंवा पवार आडनावे)
१६२	वडी		भोयर,भोइर,भोयीर
१६३	वगळले	१९०	काथार, काथार वाणी, कंठहार वाणी, नेवी धाकड,
१६४	वंसफोड, हिंदू धरकार		मिटकरी वाणी, वाणी, बोरळ(लाडवाणी सोडून),
१६५	वगळले		बोराळ, बोरुळ, बोरड, तांबोळी, लाडशाखीय
१६६	वरती		वाणी, वैश्यवाणी, वैश्य-वाणी,वै वाणी,वैश्यवाणी,
१६७	वगळले		v,wani,पानारी, लिंगायत वाणी, लिंगायत तांबोळी
१६८	येरकुला	१९१	मोमीन, अन्सारी,
१६९	आगरी, आगळे किंवा काळण	१९२	फकीर बंदरवाला
१७०	भावसार	१९३	वगळले
१७१	कुरहीनशेट्टी	१९४	घडशी
१७२	नीलगार, निली, निराळी	१९५	तांबोळी (मुस्लीम धर्मीय पानफरोश)
१७३	कोसकांती, देवांग	१९६	अनुसूचित जातीतून ख्रिश्चन धर्म स्विकारलेले
१७४	सुतार, सुथार, वाढई, बाढी, वढई, बाढई,	१९७	लंझाड, लझाड
	बढई, वाढी, वाडी, वधाई, पोटजाती-झाडे	१९८	यादव, अहिर
	सुतार, पांचाळ सुतार, लिंगायत सुतार	१९९	लाडसी
१७५	फुलगुडी	२००	वगळले
१७६	वगळले	२०१	वगळले
१७७	पिंजारा,पिंजारी,मन्सुरी	२०२	अत्तार
१७८	वगळले	२०३	औधिया
१७९	भिलाला	२०४	बादग, बास्व
१८०	वगळले	२०५	बगळू
१८१	तेली,तिळवण तेली,मराठा तेली,तराणे तेली,	२०६	मारवार बाओरी, मारबार वाघरी
	देशकर तेली,एरंडेल तेली, लिंगायत तेली,एक बैल	२०७	उदासी, वगळले
	तेली, दोन बैल तेली, सावतेली, एक बहिया तेली	२०८	बालसंथनम
१८२	माळी (पोटजाती- कुलमाळी, फुले, हळदे, काचा,	२०९	मथुरा बंजारा
	कडू, बावने, अधप्रभु, अधशेटी,जिरे, उंडे, लिंगायत	२१०	शिंगाडे बंजारा
	माळी,इ) बागवान (मुस्लीम धर्मीय) भारत बागवान,	२११	लंबाडे
	मराठ, मराळ, कोसरे, गासे वनमाळी, सावतामाळी,	२१२	फानडे बंजारा
	चौकळशी,वाडवळ, राईन (बागवान) पाचकळशी,	२१३	सुनार बंजारा
	तत्सम जाती- सोमवंशीय- पाठारे क्षत्रिय,	२१४	धालिया बंजारा
	पाठारे-क्षत्रिय-पाचकळशी, पाठारे क्षत्रिय, सुतार,		
	सारस्वतीकर, घोडेखाउ, एस.के.पी.		

अ.क्र.	जात, तत्सम जात, पोटजातीचे नाव	अ.क्र.	जात, तत्सम जात, पोटजातीचे नाव
२१५	शिंगाडया बंजारा	२५२	काछिया
२१६	बाओरिया	२५३	कोराच,पाडलोर
२१७	कोळी बारीया	२५४	कलाल, कलार, लाड, लाडवक, गौड कलाल, शिव्हारे, जैन कलार, (लाड ब्राम्हण वगळून)
२१८	बथिनी		
२१९	बेगरी	२५५	कांदेल
२२०	भाम्पटा, किंवा घंटीचोरे, किंवा परदेशी	२५६	कसेरा
२२१	पोंग	२५७	कसाई, कसाब, कुरेशी
२२२	दासर	२५८	कटीपामुला
२२३	उचिला	२५९	किरार
२२४	भांडदुरा, बिल्लवा, थिया, बेलछेडा	२६०	खिश्चन कोळी
२२५	खारवी, धीवर भोई	२६१	कोराचार किंवा कोरवे
२२६	भोयर	२६२	कोडकू सह कोरवा
२२७	बिंदली	२६३	कोमाकपू
२२८	बुरबुक	२६४	कोंडू
२२९	चादर	२६५	लखारी
२३०	चक्रवद्य-दासर	२६६	लोहार-गाडा, दोडी, खतवली, पांचाळ,पंचाल
२३१	चांडाळ	२६७	चुनारी
२३२	चेन्चू किंवा चेन्चवार	२६८	वगळले
२३३	चिमूर	२६९	माहिल
२३४	चिंताला	२७०	मैदासी
२३५	डाकालेरु	२७१	माझवार
२३६	दर्जी	२७२	मतियारा,मतिहारा,
२३७	वगळले	२७३	मानकर खालु
२३८	कुरबा, कुरुबार	२७४	मोंडीवार,मोंडीवारा
२३९	हरकांत्रा, मांगेली, मांगेले, पागे, संदुरी	२७५	मुंडा
२४०	वगळले	२७६	हजाम, कालसेरु, नावलिगा, कान्शी, नाभिक, नाई, वालंद
२४१	डोम्मारा		
२४२	गाडाबा किंवा गोडबा	२७७	पाचभोटला, पाचबोटला
२४३	गंगाणी	२७८	पदमपारि
२४४	गारोडी	२७९	भिस्ती
२४५	गोल्लेर	२८०	पामूला
२४६	गोदळा	२८१	पंचमा, पंचम
२४७	हाबुरा	२८२	पंडा
२४८	हरणी	२८३	फर
२४९	हिल-रेडिडस	२८४	पिंजारी
२५०	देवेरी	२८५	पूरवाली
२५१	विनकर, वन्या, बनकर, बुनकर	२८६	राचभोया

अ.क्र.	जात, तत्सम जात, पोटजातींचे नाव	अ.क्र.	जात, तत्सम जात, पोटजातींचे नाव
२८७	रावतिया	३२२	बेस्ता, बेस्ती, बेस्तावू
२८८	सगारी	३२३	परिवार
२८९	संताल	३२४	साबकलार
२९०	साऊन्ता किंवा सोन्ता	३२५	हणबर
२९१	सावतेली	३२६	दोडे गुजर, गुजर, लेवे गुजर, रेवे गुजर, रेवा गुजर, सुर्यवंशी गुजर, बडगुजर, तत्सम जाती- लोंढारी/पेंढारी
२९२	सारे		
२९३	भावगर, शिव शिंपी,नामदेव		
२९४	शिंगडाव किंवा शिंगाड्या	३२७	पहाड/पहाडी
२९५	सिंधुर	३२८	वगळ्ले
२९६	सोरें	३२९	मच्छिमार (दाल्दी)
२९७	सुन्ना	३३०	भालदार
२९८	सुन्नाई	३३१	अलकरी
२९९	भडाई	३३२	पेंढारी
३००	गंणिगा, गांची	३३३	यलम/येलम/यल्लम
३०१	थोटेवाडू	३३४	महात/माहुत, महावत
३०२	तिमाली	३३५	फकीर
३०३	वालवाई	३३६	लोध, लोधा, लोधी
३०४	वडडेर (कालावडेर किंवा पाथरोड)	३३७	नालबंद
३०५	बनाडी	३३८	कुलेकडगी, कुल्लेकडगी, कुलाकडगी, कुल्लाकडगी, लिंगायत कुल्लेकडगी
३०६	येनाडिवाड्स		
३०७	येरगोलावाड किंवा थेल्ला पामालवाड्स	३३९	मुजावर
३०८	ओडेवार	३४०	मुलाणा,मुलाणी,मुलाणे
३०९	मण्यार (बांगडीवाला), मण्यार, मणियार व मणेरी	३४१	ईस्ट इंडियन, ईस्ट इंडियन ख्रिश्चन, ईस्ट इंडियन कॅथॉलिक
३१०	जातगार		
३११	कराडी	३४२	नेवेवाणी
३१२	कुंकूवाले	३४३	वगळ्ले
३१३	वगळ्ले/वगळ्ले/खातवाढई	३४४	मुस्लीम धर्मीय काकर
३१४	वगळ्ले	३४५	दोरीक
३१५	कोहळी	३४६	पटवा
३१६	खाटिक, कुरेशी खाटिक, कसाई	३४७	राठोड (आर्थिक निकषाच्या अधिन राहून)
३१७	डांगरी	३४८	मारवाडी न्हावी
३१८	वेडू (वाघरी)	३४९	गुरडी, गुरडी-कापेवार, गुराडी, गुर्डा-कापेवार, गुरड-कापू, व गुरडी-रेड्डी
३१९	धावड		
३२०	नि-हाळी (निराळी)	३५०	गावडा, गावडे (GAWADA ,GAVADA, GAWADE, GAVADE)
३२१	चित्रकथी हरदास		

विशेष मागास प्रवर्ग (आरक्षण २ %)

अ.क्र.	जातीचे नाव
१	गोवारी, गवारी
२	वगळले
३	१)कोष्टी २)हलबा कोष्टी ३)वगळले ४)साळी,स्वकुळ साळी ५)लाडकोष्टी ६)गढेवाल कोष्टी ७)देशकर ८)वगळले ९)पद्मशाली, तत्सम जात सालेवार, चेनेवार, चेवार, चन्नेवार १०)देवांग ११)काची बंधे १२)पटवीस १३)सतसाले १४)साडे १५)जैन कोष्टी १६)लिंगायत कोष्टी, लिंगायत देवांग, लिंगायत साळी
४	१)कोळी तत्सम जाती २)माच्छिमार कोळी ३)अहीर कोळी ४)खानदेशी कोळी ५)पानकोळी ६)ख्रिश्चन कोळी ७)चुंबळे कोळी ८)पानभरे कोळी ९)कोळी सुर्यवंशी १०)मांगेला ११)सोनकोळी १२)वैती १३)खारवा किंवा खारवी १४)अनुसूचित जमातीमध्ये समावेश नसलेले कोळी १५)माच्छी, मिटना,माच्छी-मिटना
५	१)मुन्नेरवार २)मुन्नुरवार ३)मुन्नुर ४)तेलगु मुन्नुर ५)मुन्नुरवार तेलगु ६)वगळले ७)वगळले ८)तेलगु कापेवार ९)मुन्नरवाड १०)तेलगु फुलमाळी
६	गाबीत
७	मुस्तीम धर्मीय भंगी/मेहतर/लालबेग/हलालखोर/खाकरोब

विजाभज, इमाव व विमाप्र विभागांचे महत्वाचे संपर्क क्रमांक

अ.क्र.	पद	दूरध्वनी क्रमांक
१.	मा.मंत्री,विजाभज , इमाव व विमाप्र कल्याण विभाग	०२२-२२८८६०२५/२२८८६२९३
२.	मा.राज्यमंत्री, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण विभाग	०२२-२२०२५२००/२२०२४९८७ ०२२-२२८७२२२९
३.	प्रधान सचिव, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण विभाग	०२२-२२८२३८११
४.	सह सचिव	०२२-२२८३३६४२
५.	अवर सचिव	०२२-२५२७५३७४
६.	कक्ष अधिकारी	०२२-२२८२०६७५
७.	कक्ष अधिकारी	०२२-२२८२०२०१
८.	कक्ष अधिकारी	०२२-२२७९३०२६
९.	कक्ष अधिकारी	०२२-२२८२०२०१

विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, ३ चर्च रोड, पुणे -१ कार्यालयातील अधिकाऱ्यांचे दूरध्वनी क्रमांक

अ.क्र.	पद	दूरध्वनी क्र.	ई-मेल
१)	संचालक	२६०५१८१४	dobcwpune@gmail.com
२)	सहसंचालक	२६१२७८८०	directorvjntobcsbc@yahoo.co.in
३)	उपसंचालक	२६१११०१७	dvjntobcsbcwpune@gmail.com
४)	उपसंचालक	२६१११७०	
५)	सहाय्यक संचालक	२६०५२०२१	
६)	सहाय्यक संचालक	२६०५२०२१	
७)	लेखाधिकारी	२६०५५१८५	

जिल्हाधिकारी दूरध्वनी क्रमांक व ई-मेल

अ.क्र.	जिल्हा	एस.टी.डी. कोड	कार्यालय	ई-मेल आयडी
१)	मुंबई शहर	२२	२२६६१२३१	Collector.mumbaicity@maharashtra.gov.in
२)	मुंबईउपनगर	२२	२६५१४७४२	collector.mumbaisuburb@maharashtra.gov.in
३)	ठाणे	२२	२५३४४०४१	collector.thane@maharashtra.gov.inu
४)	पालघर	२५२५	२५३१११	collectorpalghar@gmail.com
५)	रायगड	२१४१	२२२०९७	collector.raigad@maharashtra.gov.inu
६)	रत्नागिरी	२३५२	२२२३०१	urtgdistcontrol@rediffmail.com
७)	सिंधुदुर्ग	२३६२	२२८७३०	diosindhudurg@gmail.com
८)	नाशिक	२५३	२५७८७००	collectorŠnashik@maharashtra.gov.in
९)	धुळे	२५६२	२८८७०१	collector.dhule@maharashtra.gov.in
१०)	जळगांव	२५७	२२०४००	Collector.Jalgaon@maharashtra.gov.in
११)	नंदूरबार	२५६४	२२१००१	collector_nandurbar@maharashtra.gov.in
१२)	अहमदनगर	२४१	२३४५००१	maham@nic.inu
१३)	पुणे	२०	२६११४९४९ २६१२३३७०	collector.pune@maharashtra.gov.in
१४)	सातारा	२१६२	२३२७५०	collector.satara@maharashtra.gov.in
१५)	सांगली	२३३	२३७६०१९	mahasan@nic.in collector.sangali@maharashtra.gov.in
१६)	सोलापूर	२१७	२७३१०२०	rdcsolapur@gmail.comu
१७)	कोल्हापूर	२३१	२६५२९५०	collector.kolhapur@maharashtra.gov.in
१८)	औरंगाबाद	२४०	२३४२१९६	
१९)	बीड	२४४२	२२२२०१	collector_beed@maharashtra.gov.in
२०)	उस्मानाबाद	२४७२	२२७३०१	Osmanabad@maharashtra.gov.in
२१)	नांदेड	२४६२	२३५०७७	nandedrdc@gmail.com
२२)	परभणी	२४५२	२२३५५५ २२२४४४	collector.parbhani@maharashtra.gov.in
२३)	लातुर	२३८२	२२४००१	collector.latur@maharashtra.gov.inu laturcollector@gmail.comu
२४)	जालना	२४८२	२२४७००	collector.jalna@maharashtra.gov.inu
२५)	हिंगोली	२४५५	२२९७०१	rdc.hingoli123@gmail.com
२६)	नागपूर	७१२	२५६४९७३ २५६१७५५	collector_nagpur@maharashtra.gov.in collector_nagpur@rediffmail.com
२७)	वर्धा	७१५२	२४०१०२	collector.wardha@maharashtra.gov.in
२८)	भंडारा	७१८४	२५४२९३	
२९)	चंद्रपूर	७१७२	२५५३००	collector.chandrapur@maharashtra.gov.in
३०)	गडचिरोली	७१३२	२५५३००	collector.chandrapur@maharashtra.gov.inu
३१)	गोंदिया	७१८२	२२६७४९ २२६७४८	collectorgondiya@maharashtra.gov.in
३२)	अमरावती	७२१	२६६२५२२	collector.amaravati@maharashtra.gov.inu
३३)	अकोला	७२४	२४२४४४२	collector.akola@maharashtra.gov.in
३४)	बुलढाणा	७२६२	२४२३०७	collectorbuldhana@gmail.com
३५)	यवतमाळ	७२३२	२४२५०१	collector.yavatmal@maharashtra.gov.inu
३६)	वाशिम	०७२५२	२३३४००	collector.washim@maharashtra.gov.inu

मुख्य कार्यकारी अधिकारी जिल्हा परिषद दूरध्वनी क्रमांक व ई-मेल

अ.क्र.	जिल्हा	एस.टी.डी. कोड	कार्यालय	ई-मेल आयडी
१	ठाणे	२२	२५३३२७९६	TCeozp@maharashtra.gov.in
२	पालघर	२५२५	२५०८००	ceozp.palghar@maharashtra.gov.in gadzppalghar@gmail.com
३	रायगड	२१४१	२२२०२४	ceo_zp_raigad@maharashtra.gov.in ceozpraigad@gmail.com
४	रत्नागिरी	२३५२	२२२३८६	ceozp.ratnagiri@maharashtra.gov.in
५	सिंधुदुर्ग	२३६२	२२८८०७/१७	ceozpsindhudurg@gamil.com
६	पुणे	२०	२६१३४३१३	ceozp.pune@maharashtra.gov.in
७	सातारा	२१६२	२३०६८८	ceozpstr@gmail.com
८	सांगली	२३३	२३७३००८	ceozpsangli@gmail.com
९	सोलापूर	२१७	२६२५५००	ceo.solapur@gmail.com
१०	कोल्हापूर	२३१	२६५५५९८	ceozpkolhapur@gmail.com
११	औरंगाबाद	२४०	२३३१२९१	zpaurangabad@rediffmail.com
१२	जालना	२४८२	२२५७९२	zpjalna@rediffmail.com
१३	परभणी	२४५२	२४२९००	zp_parbhani@yahoo.co.in
१४	हिंगोली	२४५६	२२१८२६	ceozphng@gmail.com
१५	नांदेड	२४६२	२३४२०७	zpnanded@yahoo.co.in
१६	बीड	२४४२	२२२३२३	ceo_zpbeed@rediffmail.com
१७	लातूर	२३८२	२४२९७०	laturzp@yahoo.co.in
१८	उस्मानाबाद	२४७२	२२६८४०	zposmanabad@yahoo.co.in
१९	अमरावती	७२१	२६६२९२६	ceozp.amravati@maharashtra.gov.in
२०	यवतमाळ	७२३२	२४४२५१	ceozpytl777@rediffmail.com
२१	बुलढाणा	७२६२	२४२३०९	ceozpbuldana@gmail.com
२२	अकोला	७२४	२४३५२१३	ceozp_akola@rediffmail.com
२३	वाशिम	७२५२	२३२८६१	ceozpwashim@gmail.com
२४	नागपूर	७१२	२५६१४६१	ceozpnagpur@gmail.com
२५	वर्धा	७१५२	२४०२३१	ceozpwardha@yahoo.co.in
२६	भंडारा	७१८४	२५२३३१	ceozpbhandara@rediffmail.com
२७	गोंदीया	७१८२	२३६४२५	zpceo_gondia@rediffmail.com
२८	चंद्रपूर	७१७२	२५६४०१	zillaparishadchandrapur@gmail.com
२९	गडचिरोली	७१३२	२२२३०४	ceozpgadchiroli@gmail.com
३०	नाशिक	२५३	२५९६९५७/ २५९७२७९	ceozpnsk@gmail.com
३१	धुळे	२५६२	२३७७०१	zpdhule@gmail.com
३२	नंदुरबार	२५६४	२१०२२१	ceozpnandurbar@gmail.com
३३	जळगाव	२५७	२२२३११४	ceozpjal@yahoo.com
३४	अहमदनगर	२४१	२३५५२१९	ceonagar_anr@rediffmail.in

प्रादेशिक उपायुक्त कार्यालय दूरध्वनी /पत्ता/ई मेल आय. डी.

अ.क्र	विभाग	एस.टी.डी.	कार्या. दूरध्वनी	कार्यालयाचा पत्ता	ईमेलआयडी
१	पुणे	020	24445925	पी.एम.टी कॅंटीन बिल्डींग, स्वारगेट, पुणे ४११ ०३७	dswopu@yahoo.com
२	मुंबई	022	27576805	कोकण भवन, 6 वा मजला, सी.बी.डी. बेलापूर, नवी मुंबई - 400614	dswomdiv@yahoo.in
३	नाशिक	0253	2236048	प्रादेशिक उपआयुक्त, समाज कल्याण, सामाजिक न्याय भवन, नाशिक-पुणे रोड, नासर्डी पुला शेजारी, नाशिक -१	divnswnsk@yahoo.co.in
४	औरंगाबाद	0240	2331538	सामाजिक न्याय भवन, खोकडपुरा, शिवाजी विद्यालय जवळ, औरंगाबाद	dswaurangabad@yahoo.co
५	अमरावती	0721	2550697	प्रादेशिक उपआयुक्त, समाज कल्याण, सामाजिक न्याय भवन, पोलीस आयुक्तालया मागे, अमरावती	dswoamravati@gmail.com
६	लातूर	02382	255378	डॉ बाबासाहेब आंबेडकर सामाजिक न्याय भवन, जुनी डालडा फॅक्टरी, A विंग, मार्केट यार्ड जवळ, लातूर	dswoltr@gmail.com
७	नागपूर	0712	2222249	प्रादेशिक उपआयुक्त, समाज कल्याण, सामाजिक न्याय भवन, श्रध्दानंद पेठ. शासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थे समोर, नागपूर	dswonagpurdivision@gmail.com

सहाय्यक आयुक्त,समाज कल्याण कार्यालयाचा पत्ता , दूरध्वनी, ईमेल आयडी

अ. क्र.	जिल्हा	एस.टी.डी. कोड	कार्यालय दूरध्वनी	ई-मेल आयडी	कार्यालय पत्ता
१	मुंबई शहर	०२२	25275073	mumbaicity=spldswo@yahoo.com	सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण,मुंबई शहर प्रशासकीय भवन ४था मजला आर सी चेंबुरकर मार्ग मुंबई.७१
२	मुंबई उ. नगर	०२२	25222023	spldswo_mumsub@yahoo.co.in	सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण, मुंबई उपनगर प्रशासकीय भवन ४था मजला आर सी चेंबुरकर मार्ग मुंबई.७१
३	ठाणे	०२२	25341359	spdswot@gmail.com	सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण ठाणे , ५ व मजला जिल्हाधिकारी इमारत, कोर्ट नका ठाणे (प)- ४००६०१
४	पालघर				सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण, पालघर,
५	रायगड	०२१४१	222288	socialwelfareraigads@yahoo.com	सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण रायगड,
६	रत्नागिरी	०२३५२	230957	acsworatnagiri@gmail.com	सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण रत्नागिरी सामाजिक न्याय भवन कुवारबाव ता. रत्नागिरी- ४१५६१२
७	सिंधुदुर्ग	०२३६२	228882	spswo-sindhudurg@mhaj.gov.in	सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण कलेक्टर कॉम्पलेक्स सिंधुदुर्ग नगरी, सिंधुदुर्ग-४१६८१२
८	नाशिक	०२५३	2236059	dswonashik@gmail.com	सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण नाशिक,डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर सामाजिक न्याय भवन नाशर्डी पुलाजवळ नाशिक पुणे रोड नाशिक पिन- ४२२०११
९	धुळे	०२५६२	241812	s.d.s.w.o.dhule@gmail.com	सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण धुळे, जुने जिल्हा शीकार्यालय आवार धुळे
१०	नंदुरबार	०२५६४	210025	sdswo_ndr@yahoo.in	सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण, तलाठी कॉलनी, ०१-ब, धुळे रोड नंदुरबार-४२५४१२
११	जळगाव	०२५७	2263328	dswojalgaon5@gmail.com	सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण,जळगाव जिल्हाधिकारी कार्यालयाजवळ आकाशवाणी केंद्राजवळ जळगाव
१२	अहमदनगर	०२४१	2329378	spldswo.nagar@gmail.com	सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण ,अहमदनगर नालेगाओन वातरंगे मळा अहमदनगर-४११००१
१३	पुणे	०२०	24456336	spldswop@gmail.com	सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण पुणे, पी.एम. टी. शिवशंकर ,पहिला मजला जानकी सभागृह मार्ग स्वारगेट पुणे पिन-४११०३७
१४	सातारा	०२१६२	234246	sdswosatara@gmail.com	सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण, सातारा समाज कल्याण संकुल ,४०९/९ सदर बझार ,सातारा.
१५	सांगली	०२३३	2374739	sdswosangli@gmail.com	सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण,सांगली, जिल्हापरिषद आवार सांगली-४१६४१६
१६	सोलापूर	०२१७	2734950	sdswospr@gmail.com	सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण,सोलापूर सात रस्ताजवळ,सोलापूर
१७	कोल्हापूर	०२३१	2651318	sdswoko@gmail.com	सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण कोल्हापूर नविनप्रशासकीय इमारत पहिला मजला क्रोंकन.६

					जिल्हा पोलीस अधिक्षक कार्यालयसेजारी कराला वाडा, कोल्हापूर
१८	अमरावती	०७२१	2661261	speldswo_amt@rediffmail.com	सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण अमरावती , मोर्शी रोड, पोस्ट ऑफिसजवळ,इंदिरानगर अमरावती.
१९	बुलढाणा	०७२६२	242245	socialwelfare.buldana53@gmail.com	सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण, बुलढाणा पालीवार यांची बिल्डींग वानखेडे लेआऊट वार्ड क्र.२० डॉ. भरड यांच्या दवाखान्यासमोर, बुलढाणा.
२०	अकोला	०७२४	2426438	sdswo_akl@rediffmail.com	सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण अकोला नविन प्रशासकीय इमारत अकोला.
२१	वाशिम	०७२५२	235399	sdswo_washim@yahoo.in	सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण वाशिम, प्रशासकीय इमारत दुसरा मजला कक्ष क्र.२१३ वाशिम
२२	यवतमाळ	०७२३२	242035	spldswo.yml@gmail.com	सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण यवतमाळ, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर सामाजिक न्याय भवन दत्ता भवनाच्या, दारव्हा रोड, यवतमाळ
२३	नागपूर	०७१२	2555178	sdswo.nagpur@gmail.com	सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण नागपूर,प्रशासकीय भवन, पहिला मजला ,उद्योग भवनाच्या बाजुला, सिव्हील लाईन नागपूर
२४	वर्धा	०७१५२	243331	sdswo123werd@gmail.com	सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण वर्धा प्रशासकीय भवन, तळमजला जिल्हाधिकारी कार्यालय परिसर ,सिव्हील लाईन वर्धा.
२५	भंडारा	०७१८४	252608	swobhv1@gmail.com	सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण,भंडारा, वाघमारे बिल्डींग राजगोपालचारी वार्ड, भंडारा
२६	गोंदिया	०७१८३	234117	sdswo_gondia@hotmail.com	सहाय्यक आयुक्त समाज गोंदिया,कल्याणकारी बाबासाहेब आंबेडकर सामाजिक न्याय भवन, जिल्हासैनिकवसतिगृह मार्ग गोंदिया.
२७	चंद्रपूर	०७१७२	253198	chaadswo@gmail.com	सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण चंद्रपूर,प्रशासकीय इमारत ,जिल्हाधिकारी कार्यालय परिसर, कक्ष.क्र.१९ चंद्रपूर ४४२४०१
२८	गडचिरोली	०७१३२	222192	sdswog@gmail.com	सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण गडचिरोली , गडचिरोली कॉम्प्लेक्स, गडचिरोली
२९	औरंगाबाद	०२४०	2402391	spldswoaurangabad@yahoo.com	सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण,औरंगाबाद,शासकीय कला महाविद्यालय पाठीमागे किलेअर्क औरंगाबाद
३०	जालना	०२४८२	225172	spldswo_jalna@yahoo.in	सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण, जालना, जिल्हाधिकारी आवार, प्रशासकीय इमारत, औरंगाबाद रिंगरोड , सर्व्ह न. ४८८, जालना.
३१	बीड	०२४४२	222672	spldswo_beed@yahoo.in	सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण बीड, डॉ गिरी हॉस्पिटल समोर आदर्शनगर, बीड.
३२	परभणी	०२४५२	220595	spldswo_parbhani@yahoo.in	सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण, परभणी, प्रशासकीय इमारत, परभणी.
३३	लातूर	०२३८२	258485	scswlatur@gmail.com	सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण लातूर,प्रशासकीय इमारत दुसरा मजला खोली क्र. २ ,लातूर
३४	नांदेड	०२४६२	285477	scswnanded@gmail.com	सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण, नांदेड, राठोड बिल्डींग, टिळकनगर,नांदेड -४३१६०१.
३५	हिंगोली	०२४५६	223702	scswhingoli@gmail.com	सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण, हिंगोली घर क्र. २० नारायणनगर , हिंगोली-४३१५३१
३६	उस्मानाबाद	०२४७२	222014	dswo2000@yahoo.com	सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण, प्रशासकीय इमारत, रूम न. ५ उस्मानाबाद, जिल्हा उस्मानाबाद .

जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद दूरध्वनी आणि ई-मेल

अ.क्र.	जिल्हा	एस.टी.डी कोड	कार्यालय	ई-मेल आयडी
१	मुंबईशहर	२२	२५२३२३८५	
२	ठाणे	२२	२५४४८६७७	swdzpthane@gmail.com
३	पालघर	२२		
४	रायगड	२१४१	२२२०७९	raigadswo@yahoo.in
५	रत्नागिरी	२३५२	२२२३९१	swozprtn@yohoo.in
६	सिंधुदुर्ग	२३६२	२२८७४१	swozpsindhudurga@gmail.com
७	नाशिक	२५३	२५०२२५१	dswozpnashik@rediffmail.com
८	धुळे	२५६२	२२९४७०	dswozpdhule@gmail.com
९	नंदुरबार	२५६४	२१०२३८	swozpnandubar@gmail.com
१०	जळगाव	२५७	२२४०१६१	swozpjalgaon@gmail.com
११	अहमदनगर	२४१	२३५६२८६	swo.zp.ahmadnagar@gmail.com
१२	पुणे	२०	२६१३१७७४	zppunesw@yahoo.com
१३	सातारा	२१६२	२२८७६४	swozpsatara@yahoo.com
१४	सांगली	२३३	२३७२७१४	swdzp_sangli@yahoo.com
१५	सोलापूर	२१७	२७२२५५७	zpsolapurswo@gmail.com
१६	कोल्हापूर	२३१	२६५६४४५/४६	swozpkop@gmail.com
१७	अमरावती	७२१	२६६२०५९	swozpamt@gmail.com
१८	बुलढाणा	७२६२	२४२३२०	swozpbuldana@gmail.com
१९	अकोला	७२४	२४३५७७९	swozpakola@gmail.com
२०	वाशिम	७२५२	२३१०१७	swozpwashim@gmail.com
२१	यवतमाळ	७२३२	२४४४६३	swozpyeotmal@gmail.com
२२	नागपूर	७१२	२५६४३२४	swozpngp@gmail.com
२३	वर्धा	७१५२	२४२७८३	swozpwardha@gmail.com
२४	भंडारा	७१८४	२५२३६७	swozpb@gmail.com
२५	गोंदिया	७१८२	२३३२९१	swozpgondia@rediffmail.com
२६	चंद्रपूर	७१७२	२५५९३३	swozpchandrapur@gmail.com
२७	गडचिरोली	७१३२	२२२३२९	swozpgadchiroli@gmail.com
२८	औरंगाबाद	२४०	२३३१५७१	swozpaurangabad@gmail.com
२९	जालना	२४८२	२२५०२०	pjalnaswo@gmail.com
३०	बीड	२४४२	२२२३८८	swozpbeed@gmail.com
३१	परभणी	२४५२	२४१८९३	anilmwaghmare089@gmail.com
३२	लातूर	२३८२	२५५०९२	akangire.s@gmail.com
३३	नांदेड	२४६२	२४५१००	swo_zpnnd@yahoo.com
३४	हिंगोली	२४५६	२२२४७७	makranddswozphng@gmail.com
३५	उस्मानाबाद	२४७२	२२७६४९	swozposmanabad2011@gmail.com

विभागीय आयुक्तांचे दूरध्वनी

कोंकण विभाग(०२२)२२८७२७४२,२२८७४१३२,२७५७१५१६
नाशिक विभाग(०२५३)२४६१०९६,२४६१०६३
पुणे विभाग(०२०)२६३६२२२३,२६३४३२३३
औरंगाबाद(०२४०)२३३१२९४,२३३१०८३
नागपूर(०७१२)२५३२१२३,२५६२१३२,२५३२०४३
अमरावती(०७२१)२६६२०३४,२६६२७८२

केंद्र शासन पुरस्कृत भारत सरकार शिष्यवृत्ती योजने अंतर्गत वि.जा.भ.ज., इ.मा.व. व वि.मा.प्र. या प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांसाठी अभ्यासक्रम विहीत करण्याबाबत

महाराष्ट्र शासन
विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागास वर्ग व विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण विभाग,
शासन निर्णय क्रमांक : इबीसी-२०१७/प्र.क्र.१३/शिक्षण
मंत्रालय, विस्तार भवन, मुंबई - ४०० ०३२.
दिनांक :- २१ ऑगस्ट, २०१७.

वाचाः-

१. शासन निर्णय सा.न्या.सां.का.,क्रि.व वि.स.विभाग क्रमांक : इबीसी १०६८/८३५६७/जे, दिनांक २४.१२.१९७०
२. केंद्रशासनाच्या सन १९९८ च्या मार्गदर्शक सूचना
३. शासन निर्णय सा.न्या.सां.का.,क्रि.व वि.स.विभाग क्रमांक : इबीसी १०९१/४६८६३/ प्र.क्र.५७२/मावक-२, दिनांक १०.५.१९९५
४. शासन निर्णय सा.न्या.सां.का.,क्रि.व वि.स.विभाग क्रमांक : इबीसी २००३/ प्र.क्र.३०१/ मावक-२, दिनांक १.११.२००३
५. शासन परिपत्रक सा.न्या.सां.का.,क्रि.व वि.स.विभाग क्रमांक : विजाक २००४/प्र.क्र.१६९/ मावक-३, दिनांक २९.९.२००४
६. शासन परिपत्रक सामाजिक न्याय, सांस्कृतिक कार्य, क्रीडा व विशेष सहाय्य विभाग क्रमांक : विजाक २००४/प्र.क्र.१८१/मावक-२, दिनांक ६.१०.२००४
७. शासन निर्णय सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग क्रमांक : इबीसी २०११/ प्र.क्र.४/ मावक-२, दिनांक २.८.२०११
८. संचालक, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण संचालनालय, पुणे यांचे पत्र क्र.विजाभज/ शिक्षण/मॅपिंग/१६-१७/४४, दिनांक ५.१.२०१७
९. संचालक, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण संचालनालय, पुणे यांचे पत्र क्र.विजाभज/ शिक्षण अभ्यासक्रम/६०१/१९८४, दिनांक ९.८.२०१७

प्रस्तावना :-

केंद्र शासनाच्या सन १९९८ नधील मार्गदर्शक सूचनेनुसार विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागास वर्ग व विशेष मागास प्रवर्गाच्या विद्यार्थ्यांना शिष्यवृत्ती मंजूर करण्यात येते. केंद्र शासनाच्या सदरहू पत्रकामध्ये "अ,ब,क,ड,इ" अशा अभ्यासक्रम गटांचा समावेश करण्यात आलेला असून, अनुज्ञेय अभ्यासक्रम तसेच निवासी व अनिवासी लाभार्थ्यांच्या निर्वाहभत्त्याचे दर नमूद करण्यात आलेले आहेत. त्यामधील "अ, ब, क, ड, इ" या अभ्यासगटातील अनुज्ञेय अभ्यासक्रमानुसार विद्यार्थ्यांना शिष्यवृत्ती मंजूर करण्यात येते. तथापि, वरील अभ्यासगटा अंतर्गत कोर्सेस विहीत करण्यात आलेले नसल्याने, आयुक्त, समाजकल्याण, पुणे यांनी वरील पत्रान्वये उच्च न्यायालय खंडपीठ नागपूर, याचिका क्र. २४८७/२०१६ च्या अनुरोधाने विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर

मागास वर्ग व विशेष मागास प्रवर्गाच्या विद्यार्थ्यांसाठी केंद्र शासन पुरस्कृत भारत सरकार शिष्यवृत्ती ही योजना कोणत्या अभ्यासक्रमासाठी लागू करावी, याबाबतचे स्पष्ट धोरण शासनाने शासनाने जाहीर करणे आवश्यक असल्याने, इतर मागासवर्ग मॅट्रीकोत्तर शिष्यवृत्तीच्या योजनेमध्ये केंद्र शासनाने सन १९९८ च्या पत्रकान्वये विहीत केलेल्या अभ्यासक्रमाच्या गटानुसार एकुण ६०५ अभ्यासक्रमांना मान्यता देण्याबाबत सादर केलेला प्रस्ताव शासनाच्या विचाराधीन होता.

<u>शासन निर्णय</u> :-

उच्च न्यायालयाच्या नागपूर खंडपीठातील याचिका क्र. २४८७/२०१६ च्या अनुरोधाने विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागास वर्ग व विशेष मागास प्रवर्गाच्या विद्यार्थ्यांसाठी केंद्र शासन पुरस्कृत भारत सरकार शिष्यवृत्ती योजनेअंतर्गत, केंद्र शासनाने सन १९९८ च्या पत्रकान्वये विहीत केलेल्या अभ्यासक्रमाच्या गटानुसार सोबतच्या परिशिष्ठ- "अ" मध्ये नमूद केलेले एकुण ६०५ अभ्यासक्रम विहीत करण्यास या शासन निर्णयान्वये मान्यता देण्यात येत आहे.

२. सदर अभ्यासक्रमात यथास्थिती वाढ किंवा बदल करण्याचे अधिकार शासन या शासन नियुक्त समितीस राहतील.

३. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेताक २०१७०८२३१६१३१२४६२२ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

Bhaurao
Raghunath Gavit

(भा.र.गावित)

सह सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

१) मा. राज्यपालांचे सचिव, राजभवन, मलबार हिल, मुंबई.
२) मा. मुख्यमंत्र्यांचे अपर मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
३) मा.मंत्री, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागास वर्ग व विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण विभाग, मंत्रालय, मुंबई यांचे खाजगी सचिव.
४) मा.राज्यमंत्री, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागास वर्ग व विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण विभाग, मंत्रालय, मुंबई यांचे खाजगी सचिव.
५) मा.मंत्री, वैद्यकीय शिक्षण व औषधी द्रव्ये विभाग, मंत्रालय, मुंबई यांचे खाजगी सचिव.
६) मा.मंत्री, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, मंत्रालय, मुंबई यांचे खाजगी सचिव.
७) मा.मंत्री, कृषी व पदुम विभाग, मंत्रालय, मुंबई यांचे खाजगी सचिव.
८) मा.मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.

९) अपर मुख्य सचिव, कृषि व प.दु.म. विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
१०) अपर मुख्य सचिव, वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
११) अपर मुख्य सचिव, वैद्यकीय शिक्षण व औषधी द्रव्ये विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
१२) अपर मुख्य सचिव, नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
१३) प्रधान सचिव (पदुम), कृषि व प.दु.म. विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
१४) सर्व अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव /सचिव मंत्रालयीन सर्व विभाग.
१५) आयुक्त, समाज कल्याण आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
१६) संचालक, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागास वर्ग व विशेष मागास प्रवर्ग संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
१७) संचालक, तंत्र शिक्षण संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
१८) संचालक, वैद्यकीय शिक्षण व संशोधन संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
१९) महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई (प्रसिद्धीसाठी)
२०) महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता), महाराष्ट्र-१/२, मुंबई/नागपूर.
२१) महालेखापाल (लेखा परीक्षा), महाराष्ट्र-१/२, मुंबई/नागपूर.
२२) अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई.
२३) सर्व प्रादेशिक उपायुक्त/सहायक आयुक्त, समाजकल्याण विभाग.
२४) निवासी लेखा परीक्षा अधिकारी, मुंबई.
२५) सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी.
२६) कक्ष अधिकारी, विधानमंडळ अनुसूचित जाती कल्याण समिती, विधानभवन, मुंबई
२७) कक्ष अधिकारी, विधानमंडळ इतर मागासवर्ग कल्याण समिती, विधानभवन, मुंबई
२८) निवड नस्ती (कार्यासन-शिक्षण).

विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण विभाग, शासन निर्णय क्रमांक : इबीसी २०१७/ प्र.क्र.१३/शिक्षण, दिनांक : २१ ऑगस्ट,२०१७ सोबतचे परिशिष्ट-अ

Sr.No Dir,VJ NT	Sr.No	Course Name	Duration (Year)	Duration (Months)	Whether course is Professional? (YES/NO)	OBC/SBC/VJNT			Remark
						Course Group	Is Scholarship Eligible? (YES/NO)	Is Freeship Eligible? (YES/NO)	As per Central Govt guidelines 1998 It falls under Group "A"
1	23	Bachelor of Engineering Civil	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
2	25	Bachelor of Engineering Electronic	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
3	26	Bachelor of Engineering Electronics & Communication Engineering	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
4	27	Bachelor of Engineering in Chemical Engineering	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
5	28	Bachelor of Engineering in Instumasation& Control Engineering	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
6	29	Bachelor of Engineering in Bio- Informatics	4	48	ES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
7	30	Bachelor of Engineering in Bio Technology	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
8	31	Bachelor of Engineering in Computer Engineering	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
9	32	Bachelor of Engineering in Computer Science & Engineering	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
10	36	Bachelor of Engineering in Information Technology	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
11	37	Bachelor of Engineering in Mechanical	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
12	38	Bachelor Of Engineering Industrial electrical Engineering	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
13	39	Bachelor of Engineering Mechanical Engineering	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
14	41	Bachelor of Engineering Production Engineering	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
15	65	Bachelor of Technology Agriculture Engineering	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
16	66	Bachelor of Technology Civil Engineering	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
17	68	Bachelor of Technology in Computer Science	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
18	69	Bachelor of Technology in Intumation & Control Engineering	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
19	71	Bachelor of Technology in Plastic & Polymer Engineering	4	48	ES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course

20	72	Bachelor of Technology in Production Engineering	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
21	74	Bachlor Of Architecture	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
22	189	Bachelor of Technology,(Agriculture)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
23	246	Bachelor of Science (BioTechnology)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Degree Courses in Agriculture
24	247	Bachelor Of Science(Agriculture) and Bachelor Of Science(Garden Education)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Degree Courses in Agriculture
25	248	Bachelor Of Science(Forest Science)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Degree Courses in Agriculture
26	249	Bachelor of Technology (Agricultural Engineering And Technology)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
27	276	Bachelor Of Engineering (Electrical)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
28	277	Bachelor Of Engineering (Electronics and Telecommunication)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
29	278	Bachelor Of Engineering (Environmental)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
30	279	Bachelor Of Engineering(Automobile)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
31	292	Bachelor Of Technology(Automobile)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
32	294	Bachelor Of Technology(Computer Science And Engineering)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
33	295	Bachelor Of Technology(Electrical)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
34	296	Bachelor Of Technology(Electronics and Telecommunication)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
35	297	Bachelor Of Technology(Electronics)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
36	298	Bachelor Of Technology(Information Technology)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
37	299	Bachelor Of Technology(Mechanical)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
38	300	Bachelor Of Textile (Fashion Technolgy)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
39	301	Bachelor Of Textile (Man-Made Textile Technolgy)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
40	302	Bachelor Of Textile (Textile Chemistry)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course

41	303	Bachelor Of Textile (Textile Plant Engineering)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
42	304	Bachelor Of Textile (Textile Technolgy)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
43	376	Bachelor of medicine$Bachelor of surgery	4.6	55.2	YES	A	Yes	Yes	Medical Degree Level Course in medicine
44	377	Bachelor of physiotherapy	4	48	YES	A	Yes	Yes	Medical Degree Level Course
45	432	Agriculture Engineering	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
46	1394	Bachelor of Science(Animal Husbandry)	4	48	YES	A	Yes	Yes	B.Sc Agriculture Degree Level Course
47	1396	Bachelor of Science (AgriBioTechnology)	4	48	YES	A	Yes	Yes	B.Sc Agriculture Degree Level Course
48	1397	Bachelor of Science (Gardening)	4	48	YES	A	Yes	Yes	B.Sc Agriculture Degree Level Course
49	1398	Bachelor of technology (Food Technology)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
50	1410	Architecture and Design Studies	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
51	1471	Marine Engineering	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
52	1481	Bachelor of Ayurveda, Medicine & Surgery	4.6	55.2	YES	A	Yes	Yes	Medical Degree Level Course in Ayurveda
53	1486	Bachelor of Engineering (Electronics & Communication	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
54	1494	Bachelor of Homoeopathic Medicine & Surgery	4	48	YES	A	Yes	Yes	Medical Degree Level Course in Homeipathic
55	1496	Bachelor of Technology (Agricultural Engineering)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
56	1527	Bachelor Of Architecture in Interior Design	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
57	1550	Bachelor Of Engineering (Printing & Graphics)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
58	1559	Bachelor Of Industrial Engineering	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
59	1562	Bachelor Of Instrumentation Engineering	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
60	1566	Bachelor Of Petrochemical Engineering	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
61	1567	Bachelor Of Petroleum Engineering	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course

62	1570	Bachelor Of Polymer Engineering	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
63	1572	Bachelor Of Production Sandwich	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
64	1720	Bachelor of Engineering and Technology	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
65	1833	Bachelor of Engineering (Biomedical Engg.)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
66	1838	Bachelor of Engineering Electrical (Electrical & Power)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
67	1839	Bachelor of Engineering Electrical (Electronics & Power)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
68	1852	Bachelor of Technology (Chemical)(Food, Pulp & Paper, Oil & Paint and Petrochemical Technology)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
69	1853	Bachelor of Technology (Cosmetics)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
70	1854	Bachelor of Technology (Polymer)(Plastic)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
71	1855	Bachelor of Textile Engineering	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
72	2083	Bachelor of Engineering Computer Technology	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
73	2102	Bachelor of Technology Civil (Water Management)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
74	2105	Bachelor of Technology Textile	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
75	2106	Bachelor of Technology Chemical Engineering	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
76	2108	Bachelor of Technology Instumentation	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
77	2334	Bachelor of Science (Horticulture)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Degree Courses in Agriculture
78		Bachelor of Fisheries Science	5	60	YES	A	Yes	Yes	Degree Courses in B.Sc Fisheries
79	2345	B.V..S.C. & A.H. (Graduate)	5	60	YES	A	Yes	Yes	Degree Courses in B.V.Sc
80	2346	B.F.S.C. (Graduate)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Degree Courses in B.V.Sc
81		Bachelor of Dental Surgery	4	48	YES	A	Yes	Yes	Medical Degree Level Course in medicine
82		Bachelor Of Unani Medicine and Surgery	4.5	54	YES	A	Yes	Yes	Medical Degree Level Course in Unani

83		Bachelor of Science(Agriculture)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Degree Courses in Agriculture
84	1	Bachelor Of mining Engineering	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
85	2	Bachelor of Technology (Dairy Tech.)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
86	3	Bachelor of Technology (Printing & Graphic Art)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
87	7	Bachelor of Engineering (Electrical & Electronics Engineering)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
88	8	Bachelor of Engineering (Electronic & Electrical Engineering)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
89		Bachelor of Chemical Engineering (B.Chem.Engg.)	4	48	YES	A	YES	YES	Engg Degree Level Course
90		Bachelor of Technology (B.Tech.) in Fibers & Textiles Processing	4	48	YES	A	YES	YES	Engg Degree Level Course
91		Bachelor of Technology (B.Tech.) in Food Engineering & Technology	4	48	YES	A	YES	YES	Engg Degree Level Course
92		Bachelor of Technology (B.Tech.) in Oils,Oleochemicals & Surfactants Technology	4	48	YES	A	YES	YES	Engg Degree Level Course
93		Bachelor of Technology (B.Tech.) in Pharmaceutical Sciences & Technology	4	48	YES	A	YES	YES	Engg Degree Level Course
94		Bachelor of Technology (B.Tech.) in Polymer Engineering & Technology	4	48	YES	A	YES	YES	Engg Degree Level Course
95		Bachelor of Technology (B.Tech.) in Surface Coating Technology	4	48	YES	A	YES	YES	Engg Degree Level Course
96		Bachelor of Electrical Electronics & Power Engineering	4	48	YES	A	YES	YES	Engg Degree Level Course
97		Bachelor of Engineering of Mechanical (Direct 2nd Year)	3	36	YES	A	YES	YES	Engg Degree Level Course
98		Bachelor of Engineering of Computer (Direct 2nd Year)	3	36	YES	A	YES	YES	Engg Degree Level Course
99		Bachelor of Engineering of Electronics & Telecommunication (Direct 2nd Year)	3	36	YES	A	YES	YES	Engg Degree Level Course
100	1	Bachelor of engineering (Metallurgical & Materials)	4	48	Yes	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
101	1	Bachelor of Engineering Civil (Second Shift)	4	48	YES	A	YES	YES	Engg Degree Level Course
102	2	Bachelor of Engineering Electronic (Second Shift)	4	48	YES	A	YES	YES	Engg Degree Level Course
103	3	Bachelor of Engineering Mechanical (Second Shift)	4	48	YES	A	YES	YES	Engg Degree Level Course

104	4	Bachelor of Engineering Electronic & Telecommunicati n(Second Shift)	4	48	ES	A	YES	YES	Engg Degree Level Course
105	5	Bachelor of Engineering in Computer Engineering (Second Shift)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
106	6	Bachelor of Engineering in Computer Science & Engineering (Second Shift)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
107	7	Bachelor of Engineering in Information Technology(Second Shift)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
108	8	Bachelor Of Engineering Electrical (Second Shift)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
109	9	Bachelor of Engineering Electronics & Communication (Second Shift)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
110	10	Bachelor of Engineering Electrical Electronics & Power (Second Shift)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
111		Bachelor of Engineering (Aeronautical Engineering)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Engg Degree Level Course
112		Bachelor of Business Administration (Agri)	4	48	YES	A	Yes	Yes	Degree Level Courses in Agriculture
113		Bachelor of Chemical Engineering (B.Chem.Engg.)	4	48	YES	A	YES	YES	Engg Degree Level Course

						OBC/SBC/VJNT			Remark
Sr.No Dir.VJNT	Sr.No	Course Name	Duration (Year)	Duration (Manths)	Whether course is Professional? (YES/NO)	Course Group	Is Scholarship Eligible? (YES/NO)	Is Freeship Eligible? (YES/NO)	As per Central Govt guidelines 1998 it falls under Group "B"
114	129	Master of Pharmacy (Pharmaceuticals)	2	24	YES	B	Yes	No	Post Graduate Courses in Pharmacy
115	132	Master of Pharmacy Pharamaceuticals Chemistry	2	24	YES	B	Yes	No	Post Graduate Courses in Pharmacy
116	133	Master of Pharmacy Quality Ashoriyanc	2	24	YES	B	Yes	No	Post Graduate Courses in Pharmacy
117	136	Master of Science Zoology	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
118	138	Master of Science Artificial Intelligent & Embedded	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
119	139	Master of Science Boi - Chemistry	1	12	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
120	140	Master of Science Boi - Informatics	1	12	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject

121	144	Master of Science Environment	1	12	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
122	145	Master of Science Genetics	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
123	146	Master of Science Geology	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
124	147	Master of Science in Analytical Chemistry	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
125	148	Master of Science in Boi Processing	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
126	150	Master of Science in Electronic	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
127	152	Master of Science in Forensic Science	1	12	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
128	153	Master of Science in Industrial Chemistry	3	36	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
129	154	Master of Science in Math's	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
130	156	Master of Science Micro Biology	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
131	157	Master of Science Micro Zoology	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
132	158	Master of Science Physics	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
133	159	Master of Science Plant Building & Molycucher Genetics	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
134	160	Master of Scinece in Bhugarbhasastra	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
135	197	Master of Science (Agriculture)	2	24	YES	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
136	198	Master of Science (Forestry)	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
137	199	Master of Science (Horticulture)	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
138	212	Master of Science	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
139	251	Master of Science (AgriBioTechnology)	2	24	YES	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
140	252	Master of Science (Post Harvest Management)	2	24	YES	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
141	253	Master Of Science(Agriculture) and Master Of Science(Garden Education)	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject

142	254	Master Of Science(Forest Science)	2	24	YES	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Sub ect
143	312	Master Of Science(Geography)	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Sub ect
144	333	Master Of Pharmacy (Technical Campus)		0	YES	B	Yes	No	Post Graduate Courses in Pharmac
145	337	Master Of Science In Organic Chemistry	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Sub ect
146	340	Master of Science(Botony)	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Sub ect
147	341	Master of Science(Chemistry)	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Sub ect
148	345	Master of Science(Statistics)	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Sub ect
149	372	B.Sc.Nursing	4	48	YES	B	Yes	Yes	Degree Course in Nursing
150	392	P.B.B.Sc.Nursing	3	36	YES	B	Yes	Yes	Degree Course in Nursing
151	1381	Master of Science Electronic Media	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Sub ect
152	1497	Diploma (Polytechnic)	3	36	YES	B	Yes	Yes	Diploma Course in En ineerin
153	1498	Diploma in Engineering (Industrial Electronics)	3	36	YES	B	Yes	Yes	Diploma Course in En ineerin
154	1502	Diploma in Electrical Engineering	3	36	YES	B	Yes	Yes	Diploma Course in En ineerin
155	1503	Diploma in Electronics&Telecommn.	3	36	YES	B	Yes	Yes	Diploma Course in En ineerin
156	1505	Diploma in Engineering (Automobile)	3	36	YES	B	Yes	Yes	Diploma Course in En ineerin
157	1506	Diploma in Engineering (Chemical)	3	36	YES	B	Yes	Yes	Diploma Course in En ineerin
158	1507	Diploma in Engineering (Civil)	3	36	YES	B	Yes	Yes	Diploma Course in En ineerin
159	1508	Diploma in Engineering (Computer Technology)	3	36	YES	B	Yes	Yes	Diploma Course in En ineerin
160	1509	Diploma in Engineering (Computer)	3	36	YES	B	Yes	Yes	Diploma Course in En ineerin
161	1510	Diploma in Engineering (Electrical)	3	36	YES	B	Yes	Yes	Diploma Course in En ineerin
162	1511	Diploma in Engineering (Electronics)	3	36	YES	B	Yes	Yes	Diploma Course in En ineerin

163	1512	Diploma in Engineering (ENTC)	3	36	YES	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
164	1513	Diploma in Engineering (IT)	3	36	YES	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
165	1514	Diploma in Engineering (Mechanical)	3	36	YES	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
166	1522	Master of Pharmacy	2	24	YES	B	Yes	No	Post Graduate Courses in Pharmacy
167	1523	Master of Pharmacy in Pharmaceutics	2	24	YES	B	Yes	NO	Post Graduate Courses in Pharmacy
168	1524	Master of Pharmacy in Quality Assurance	2	24	YES	B	Yes	NO	Post Graduate Courses in Pharmacy
169	1624	M.A.M.Sc - Geography	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
170	1625	M.A.M.Sc - Mathematics	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
171	1681	Master of Pharmaceutical Chemistry	2	24	YES	B	Yes	No	Post Graduate Courses in Pharmacy
172	1682	Master of Pharmacology	2	24	YES	B	Yes	No	Post Graduate Courses in Pharmacy
173	1686	Master Of Science Biodiveristy	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
174	1687	Master Of Science Biotechnology	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
175	1692	Master Of Science Electronic Science	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
176	1693	Master Of Science Environmental Science	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
177	1696	Master Of Science Inorganic Chemistry	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
178	1699	Master Of Science Organic Chemistry	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
179	1700	Master Of Science Petrolium Technology	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
180	1701	Master Of Science Physical Chemistry	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
181	1703	Master Of Science Polymer Science	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
182	1734	Master of Science Communication Media For Child	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
183	1735	Master of Science in Nutrition & Food Processing	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject

184	1736	Master of Science in Nutrition & Health Communication	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
185	1770	Diploma in Food Technology	3	36	YES	B	Yes	Yes	Diploma Courses in Technology
186	1778	Master of Science Clinical Nutrition & Dietetics	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
187	1779	Master of Science Food Science and Nutrtion	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
188	1845	Bachelor of Performing Arts	3	36	NO	B	Yes	Yes	Wireless and television operators/sound recording and sound engineering motion picture, photography, film direction/acting, Screenplay /writing
189	1904	Master of Pharmacy in Industrial Chemistry	2	24	YES	B	Yes	No	Post Graduate Courses in Pharmacy
190	1905	Master of Pharmacy in Industrial Pharmacy	2	24	YES	B	Yes	NO	Post Graduate Courses in Pharmacy
191	1906	Master of Pharmacy in Pharmacognocy	2	24	YES	B	Yes	NO	Post Graduate Courses in Pharmacy
192	1922	Master of Science (Bioinformatics)	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
193	1923	Master of Science (Home Science) Food Science and Nutrition	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
194	1924	Master of Science (Home Science) Human Development	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
195	1925	Master of Science (Home Science) Textile and Clothing	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
196	1930	Master of Science in Geoinformatics	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
197	1931	Master of Science in Industrial Chemistry	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
198	1935	Master of Science in Electronics Instrumentation	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
199	2042	Master of Pharmacy in Pharmaceutical Chemistry	2	24	NO	B	Yes	NO	Post Graduate Courses in Pharmacy
200	2044	Master of Pharmacy in Pharmasutics	2	24	YES	B	Yes	No	Post Graduate Courses in Pharmacy
201	2051	Master of Science (A & P)	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
202	2058	Master of Science in Genetic	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject

203	2193	Master of Science Dairy Science	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
204	2194	Master of Science Drug Chemistry	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
205	2197	Master of Science Environmental Technology	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
206	2201	Master of Science Non Vocational Energy Source	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
207	2203	Master of Science Photonics	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
208	2322	Master of Science (Food Science)	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
209	2327	Master of Science(Industrial Engineering)2011 pattern	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
210		Master of Science (Fisharies)	2	2	YES	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
211		Master of Science (Food Technology)	2	24	YES	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
212		Master of Science (Home Science)	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
213		Agriculture Technical Diploma	3	36	YES	B	Yes	Yes	Diploma & Comparable Courses in Engineering / Technology
214	36	Master of Science(Agricultural Biotechnology)	2	24	Yes	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
215	37	Master of Science(Agriculture Engineering)	2	24	Yes	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
216	38	Bachelor of Science(Agriculture Engineering)	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
217	117	Diploma in Engineering(Civil and Rural)	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
218	122	Diploma in Engineering(Plastic and Polymer)	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
219	124	Diploma in Engineering Dress Designing and Garment Manufacturing	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
220	125	Diploma in Engineering(Instrumentation)	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
221	126	Diploma in Engineering(Mining and Mine Surveying)	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
222	127	Diploma in Engineering(Computer Science)	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
223	128	Diploma in Engineering(Printing Technology)	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering

224	129	Diploma in Engineering(Medical Electronics)	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
225	130	Diploma in Engineering(Production)	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
226	133	Diploma in Engineering(Agricultural)	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
227	134	Diploma in Engineering(Metallurgical enginering)	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
228	135	Diploma in Engineering(Sugar Manufacturing)	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
229	136	Diploma in Engineering(plastic Technology)	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
230	137	Diploma in Engineering(Textile Manufactures)	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
231	138	Diploma in EngineeringTextile Technology	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
232	139	Diploma in EngineeringConstruction Technology	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
233	140	Diploma in Engineering(Automobile)(Second Shift)	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
234	141	Diploma in Engineering(Architecture Assistantship)	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
235	142	Diploma in Engineering(Medical Laboratory Technology)	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
236	144	Diploma in Engineering(Leather Goods and Footwear Technology)	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
237	145	Diploma in Engineering(Leather Technology)	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
238	148	Diploma in Engineering(Instrumentation and Control)	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
239	147	Diploma in Engineering(Food Technology)	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
240	152	Diploma in Engineering(Digital Electronics)	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
241	154	Diploma in Engineering(Apparel Manufacturing and Design)	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
242	156	Diploma in Engineering(Ophthalmic Technology)	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
243	157	Diploma in Engineering(Petro Chemical)	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
244	158	Diploma in Engineering(Electronics and Video)	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering

245	159	Diploma in Engineering(Electrical Power System)	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
246	160	Diploma in Engineering(Packaging Technology)	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
247	161	Diploma in Engineering(Mining)	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
248	163	Diploma in Engineering(Electronics)(Aided)	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
249	164	Diploma in Engineering(Information Technology)(Second Shift)	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
250	165	Diploma in Engineering(Man Made Textile Technology)	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
251	166	Diploma in Engineering(Electronics and Communication) (Second Shift)	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
252	168	Diploma in Engineering(Electrical and Electronics)(Power System)	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
253	170	Diploma in Engineering(Plastics)	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
254	171	Diploma in Engineering(Industrial Electronics) (Second Shift)	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
255	3	Diploma in Medical Laboratory technology(DMLT)	3	36	YES	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
256	4	M.Sc. Nursing	2	24	yes	B	Yes	Yes	Post Graduate Course in Nursing
257	11	Diploma in Engineering (Production Technology)	3	36	YES	B	Yes	Yes	Diploma Course in Technology
258	19	Diploma in Plastics Mould Technology (DPMT)	3	36	YES	B	Yes	Yes	Diploma Course in Technology
259		Bachelor of Hotel Management and Catering Technology (BHMCT)	4	48	YES	B	Yes	YES	Diploma & Higher Courses in Hotel Management and Catering Technology
260		M.Sc. (Biology)	2	24	No	B	YES	YES	Post Graduate Courses in Science Subject
261		M.Sc. (Bio-Analytical Science)	2	24	No	B	YES	YES	Post Graduate Courses in Science Subject
262		M.Sc. (Home Science) Foods, Nutrition & Dietetics	2	24	No	B	YES	YES	Post Graduate Courses in Science Subject
263		M.Sc. (Home Science) Foods Processing & Preservation	2	24	No	B	YES	YES	Post Graduate Courses in Science Subject
264		M.Sc. (Home Science) Sports Nutrition	2	24	No	B	YES	YES	Post Graduate Courses in Science Subject

265	38	Master of Science in urban policy & Governance	2	24	No	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
266	39	Master of Science in water policy & Governance	2	24	No	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
267	40	Master of Science in regularity Governance	2	24	No	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
268	42	M.A/M.Sc in DISASTER MANAGEMENT (DM)	2	24	No	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
269	35	Master of Science in DISASTER MANAGEMENT (DM)	2	24	No	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
270	37	Master of Science in climate change & sustainability studies	2	24	No	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
271		Agriculture Polytechnic	3	36	YES	B	Yes	YES	Diploma Course in Engineering
272		Agriculture Education Division Non Aided	3	36	No	B	YES	YES	Diploma Course in Engineering
273		Agriculture Technical Diploma	3	36	YES	B	YES	YES	Diploma & comparable courses in Engineering, Technology, Architecture, medicine
274		Post Graduate Diploma Courses in Film Direction	3	36	YES	B	YES	YES	Post Graduate Courses In Wireless and television operators/sound recording and sound engineering motion picture, photography, film direction/acting, Screenplay /writing
275		Post Graduate Diploma Course in Cinematography	3	36	YES	B	YES	YES	Post Graduate Courses In Wireless and television operators/sound recording and sound engineering motion picture, photography, film direction/acting, Screenplay /writing

276		Post Graduate Diploma Course in Film Editing	3	36	YES	B	YES	YES	Post Graduate Courses In Wireless and television operators/sound recording and sound engineering motion picture, photography, film direction/acting. Screenplay /writing
277		Post Graduate Diploma Course in Sound Recording & Sound Design.	3	36	YES	B	YES	YES	Post Graduate Courses In Wireless and television operators/sound recording and sound engineering motion picture, photography, film direction/acting. Screenplay /writing
278		Post Graduate Diploma Course in Acting	2	24	YES	B	YES	YES	Post Graduate Courses In Wireless and television operators/sound recording and sound engineering motion picture, photography, film direction/acting Screenplay /writing
279		Post Graduate Diploma Course in Art Direction & Production Design	2	24	YES	B	YES	YES	Post Graduate Courses In Wireless and television operators/sound recording and sound engineering motion picture, photography, film direction/acting. Screenplay /writing
280	2	Master of science (polymer chemistry)	2	24	No	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
281	3	Master of science (Material science)	2	24	No	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
282	14	Diploma in Engineering Surface coating Technology	3	36	YES	B	YES	YES	Diploma Course in Engineering
283	15	Diploma in Engineering Electronics & Telecommunication (Second Shift)	3	36	YES	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
284	16	Diploma in Engineering Civil (Second Shift)	3	36	YES	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering

285	17	Diploma in Engineering Computer Technology (Second Shift)	3	36	YES	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
286	18	Diploma in Engineering Computer (Second Shift)	3	36	YES	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
287	19	Diploma in Engineering Electrical (Second Shift)	3	36	YES	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
288	20	Diploma in Engineering Electronics (Second Shift)	3	36	YES	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
289	21	Diploma in Engineering Mechanical (Second Shift)	3	36	YES	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
290	22	Diploma in Engineering Information Technology (Second Shift)	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
291	23	Diploma in Engineering Computer Science (Second Shift)	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
292	24	Diploma in Engineering Automobile (Second Shift)	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
293		Diploma in Engineering (Fashion and Clothing) Technology	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
294	26	Diploma in Engineering Interior Design	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma Course in Engineering
295	27	Post Graduate Diploma in Business Management	2	24	YES	B	YES	YES	Post Graduate Diploma in Business Management
296	18	Diploma in Hotel & Tourism Management	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma and Higher Courses in Hotel anagement Catering Technology
297	19	Advance Diploma in Hotel & Tourism Management	3	36	Yes	B	Yes	Yes	Diploma and Higher Courses in Hotel Management Catering Technology
298	100	Master of Business Administration	2	24	YES	B	NO	Yes	As per State Govt GR 2007 it falls under Group "B" Post Graduate level Courses
299	103	Master of Computer Application	3	36	YES	B	NO	Yes	As per State Govt GR 2007 it falls under Group "B" Post Graduate level Courses
300	319	Master Of Business Administration(Technical Campus)	2	24	YES	B	No	Yes	As per State Govt GR 2007 It falls under Group "B" Post Graduate level Courses

301	1519	Master of Business Administration	2	24	YES	B	No	Yes	As per State Govt GR 2007 It falls under Group "B" Post Graduate level Courses
302	18	Master of Management Studies (Only Mumbai University)	2	24	YES	B	NO	Yes	As per State Govt GR 2007 It falls under Group "B" Post Graduate level Courses
303	11	Master of Business Administration (Agri)	2	24	YES	B	NO	YES	As per State Govt GR 2007 It falls under Group "B" Post Graduate level Courses
304	12	Master of Business Administration (2nd Shift)	2	24	YES	B	NO	YES	As per State Govt GR 2007 It falls under Group "B" Post Graduate level Courses
305	13	Master of Computer Application (2nd Shift)	3	36	YES	B	NO	YES	As per State Govt GR 2007 It falls under Group "B" Post Graduate level Courses
306	11	Bachelor of Pharmacy	4	48	YES	B	Yes	Yes	Degree Courses in Pharmacy

Sr.No Dir,VJ NT	Sr.No	Course Name	Duration (Year)	Duration (Months)	Whether course is Professional? (YES/NO)	OBC/SBC/VJNT Course Group	Is Scholarship Eligible? (YES/NO)	Is Freeship Eligible? (YES/NO)	Remark As per Central Govt guidelines 1998 it falls under Group "C"
307	8	B.F.A. In Applied Arts	3	36	YES	C	Yes	Yes	Degree Courses in Fine Arts
308	9	B.F.A. In Drawing & Penting	3	36	YES	C	Yes	Yes	Degree Courses in Fine Arts
309	10	B.F.A. In Textiles Designer	3	36	YES	C	Yes	Yes	Degree Courses in Fine Arts
310	21	Bachelor of Education	1	12	YES	C	Yes	Yes	Degree Courses in Teacher's Training
311	44	Bachelor of Law General	3	36	YES	C	Yes	Yes	Degree Courses in law
312	46	Bachelor of Physical Education	1	12	YES	C	Yes	Yes	Degree Courses in Physical Education
313	64	Bachelor of Social Legispecial	3	36	YES	C	Yes	Yes	Degree Courses in Low
314	81	Diploma in Pharmacy	2	24	YES	C	Yes	Yes	Diploma in Pharmacy

315	84	Master of Fine Arts	2	24	YES	C	Yes	Yes	Post Graduate Course Fine Arts Subject
316	87	Master of Arts in Sociology	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Course Arts Subject
317	88	Master of Arts (Public Administration)	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Course Arts Subject
318	91	Master of Arts Human Science	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Course Arts Subject
319	92	Master of Arts In Arabic	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Course Arts Subject
320	93	Master of Arts in Geography	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Course Arts Subject
321	94	Master of Arts in HomeScience	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Course Arts Subject
322	95	Master of Arts in Music	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Course Arts Subject
323	96	Master of Arts Mass A communication & Jurnalist	3	36	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Course Arts Subject
324	98	Master of Arts Pali	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Course Arts Subject
325	99	Master of Arts Politics	2	24	NO	C	es	Yes	Post Graduate Course Arts Subject
326	102	Master of Commerce	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Course Commerce Subject
327	124	Master of Library Science	2	24	NO	C	es	Yes	Post Graduate Courses in Library Science
328	126	Master of Mass A communication	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Course Arts Subject
329	134	Master of Physical Education	1	12	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Physical Education
330	135	Master of Public Administration	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Course Arts Subject
331	167	Post Graduate Diploma Cyber in Law	3	36	YES	C	Yes	Yes	Post Graduate Diploma in Law
332	169	Post Graduate Diploma in Corporate Law	1	12	YES	C	Yes	Yes	Post Graduate Diploma in Law
333	171	Post Graduate Diploma in Intellectual Property Law	1	12	YES	C	Yes	Yes	Post Graduate Diploma in Law
334	172	Post Graduate Diploma in Medical Jurisprudents	1	12	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Diploma in Law
335	174	Post Graduate in Diploma in Digital& Cyber Forensic science Related law	1	12	YES	C	Yes	Yes	Post Graduate Diploma in Law

336	175	Post Graduate In Diploma in Forensic science Related law	1	12	YES	C	Yes	Yes	Post Graduate Diploma in Law
337	193	Krushi Tantra Padvika	2	24	YES	C	Yes	Yes	Diploma Courses in Agriculture
338	194	Krushi Vidnyan Padvika	2	24	YES	C	Yes	Yes	Diploma Courses in Agriculture
339	209	LL.B.	3	36	YES	C	Yes	Yes	Degree Courses in Law
340	210	Master of Arts	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Course Arts Subject
341	213	Master of Social Work	2	24	YES	C	Yes	Yes	Post Graduate Course Arts Subject
342	224	Bachelor of Education(Shikshashastri)	1	12	NO	C	Yes	Yes	Degree Courses In Teacher's Training
343	225	Bachelor of Fine Arts	4	48	NO	C	Yes	Yes	Digree level Course Fine Arts
344	235	Master of Arts(Dance)	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Subject
345	236	Master of Arts(Kirtanshastra)	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Subject
346	237	Master of Arts(Sanskrit)	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Subject
347	238	Master of Arts(Vedang Jyotish)	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Subject
348	239	Master of Arts(Yogshashtra)	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Subject
349	262	B.S.L.LL.B	5	60	YES	C	Yes	Yes	Degree Courses in Law
350	272	Bachelor Of Education (Hearing Empered)	1	12	YES	C	Yes	Yes	Degree Courses In Teacher's Training
351	273	Bachelor Of Education (Special Education)	1	12	YES	C	Yes	Yes	Degree Courses In Teacher's Training
352	316	Master of Arts(Kala And Lalitkala)	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Subject
353	332	Master of Laws(LL.M)	2	24	YES	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Law
354	338	Master Of Science(AGPM)	2	24	NO	B	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Science Subject
355	1369	Master of Arts (Computational Linguistics)	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Subject
356	1370	Master of Arts Anthropology	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Subject
357	1371	Master of Arts buddhist-Studies	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Subject

358	1372	Master of Arts Dalit & Tribal Studies	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Subject
359	1373	Master of Arts dramatics and Film Studies	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Subject
360	1374	Master of Arts Hindi (Comparative Literature)	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Subject
361	1375	Master of Arts Hindi(Language Technology)	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Subject
362	1376	Master of Arts Hindi(Translation Technology)	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Subject
363	1377	Master of Arts Mass Communication	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Subject
364	1378	Master of Arts Non-violence and Peace Studies	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Subject
365	1379	Master of Arts Women Studies	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Subject
366	1424	Becholar of library & information Science	3	36	NO	C	Yes	Yes	Digree Courses in library Science
367	1500	Diploma in Dairy Science	2	24	YES	C	Yes	Yes	Diploma in Dairy Science
368	1543	Bachelor Of Education(M.R.)	1	12	YES	C	Yes	Yes	Degree Courses in Teacher's Training
369	1553	Bachelor of Fine Arts Bridge Course	3	36	NO	C	Yes	Yes	Digree level Course Fine Arts
370	1554	Bachelor of Fine Arts in Craft	3	36	NO	C	Yes	Yes	Digree level Course Fine Arts
371	1555	Bachelor of Fine Arts Painting	3	36	NO	C	Yes	Yes	Digree level Course Fine Arts
372	1556	Bachelor of Fine Arts Sculpture	3	36	NO	C	Yes	Yes	Digree level Course Fine Arts
373	1558	Bachelor of Hotel Management Travel & Tourism	3	36	YES	C	Yes	Yes	Hotel Management & Passenger Transport Management
374	1594	Bachler of Arts in Music	3	36	NO	C	Yes	Yes	Digree level Course Arts
375	1636	Master of Arts in Economics	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Subject
376	1637	Master of Arts in English	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Subject
377	1639	Master of Arts in Hindi	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Subject
378	1640	Master of Arts in History	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Subject
379	1641	Master of Arts in Logic	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Subject

380	1642	Master of Arts in Marathi	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Subject
381	1643	Master of Arts in Philosophy	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Subject
382	1644	Master of Arts in Politics	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Subject
383	1645	Master of Arts in Psychology	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Subject
384	1647	Master of Arts in Urdu	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Subject
385	1658	Master of Education(Physical Education)	2	24	YES	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses In Teacher's Training
386	1675	Master of Fine Arts Applied Art	2	24	YES	C	Yes	Yes	Post Graduate Course Fine Arts Subject
387	1676	Master of Labour Laws & Labour Welfare	2	24	YES	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Law
388	1768	BVA	4	48	YES	C	Yes	Yes	Degree Course Fine Ars
389	1775	Master of Arts Clinical Psychology	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Subject
390	1777	Master of Arts Industrial Psychology	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Subject
391	1786	Post Graduate Diploma in Nutrition & Dietetics	2	24	YES	C	Yes	Yes	Post Graduate Diploma in Applied Nutrition
392	1865	L.L.M(Business Law)	2	24	YES	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Law
393	1866	L.L.M(Constitution Law)	2	24	YES	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Law
394	1867	L.L.M(Constitution And Administration Law)	2	24	YES	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Law
395	1868	L.L.M(Corporate Law)	2	24	YES	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Law
396	1869	L.L.M(Criminal Law)	2	24	YES	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Law
397	1870	L.L.M(Criminology And Payaralogy Law)	2	24	YES	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Law
398	1871	L.L.M(Human Rights)	2	24	YES	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Law
399	1875	Master of Arts in Home Economics	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses In Arts Subject
400	1876	Master of Arts in Master of Journalism & Mass Communication	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Subject
401	1941	Post Graduate Diploma in Banking Laws	1	12	YES	C	Yes	Yes	Post Graduate Diploma in Law

402	1943	Post Graduate Diploma in Consumer Law	1	12	YES	C	Yes	Yes	Post Graduate Diploma in Law
403	1944	Post Graduate Diploma in Criminology & Forensic Law	1	12	YES	C	Yes	Yes	Post Graduate Diploma in Law
404	1946	Post Graduate Diploma in Dr. B.R. Ambedkar& Indian Legal System	1	12	YES	C	Yes	Yes	Post Graduate Diploma in Law
405	1947	Post Graduate Diploma in Environmental Law	1	12	YES	C	Yes	Yes	Post Graduate Diploma in Law
406	1949	Post Graduate Diploma in Intellectual & Property Law	1	12	YES	C	Yes	Yes	Post Graduate Diploma in Law
407	1950	Post Graduate Diploma in Labour Law	1	12	YES	C	Yes	Yes	Post Graduate Diploma in Law
408	1951	Post Graduate Diploma in Law, Medical Jurisprudence	1	12	YES	C	Yes	Yes	Post Graduate Diploma in Law
409	1961	ART Teacher Diploma	2	24	YES	C	Yes	Yes	Degree Diploma Courses in Teacher's Training
410	2008	Master of Arts in Political Science	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Sub'ect
411	2014	Master of Arts in Kannad	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Sub'ect
412	2018	Master of Commerce Accountancy	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Commerce Sub'ect
413	2068	B.S.L.	5	60	YES	C	Yes	Yes	Digree level Course in Law
414	2078	Bachelor of Education H.R.	1	12	YES	C	Yes	Yes	Degree Courses in Teacher's Trainin
415	2080	Bachelor of Education(Urdu Medium)	1	12	YES	C	Yes	Yes	Degree Courses in Teacher's Trainin
416	2090	Bachelor o/ Library Science	1	12	NO	C	Yes	Yes	Degree Courses in Libray Science
417	2129	Master of Art Human Right	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Sub'ect
418	2131	Master of Arts in Education	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Sub'ect
419	2137	Master of Arts in Public Administration	2	24	N	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Sub'ect
420	2138	Master of Arts In Sanskrit	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Sub'ect
421	2312	Master of Arts(Education Communication)	2	24	NO	C	es	Yes	Post Graduate Courses in Arts Sub'ect
422	2314	Master of Arts(Public Services)	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Sub'ect

423	2315	Master of Arts(Subject Communication)	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Subject
424	2317	Master of Commerce(Subject Communication)	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Commerce Subject
425		Diploma in live Stock Management & Dairy Producation (Dairy Diploma)	3	36	NO	C	Yes	Yes	Diploma Courses in Dairy Development
426	2	Bachelor of Fine Arts in Rekha & Rangkala	3	36	Yes	C	Yes	Yes	Digree level Course Fine Arts
427	3	Bachelor of Fine Arts in Upayojita Kala	3	36	Yes	C	Yes	Yes	Digree level Course Fine Arts
428	4	Bachelor of Fine Arts in Shilpakala & PratimanbAndh	3	36	Yes	C	Yes	Yes	Digree level Course Fine Arts
429	5	Bachelor of Fine Arts in Antargat Gruhsajavat	3	36	Yes	C	Yes	Yes	Digree level Course Fine Arts
430	6	Bachelor of Fine Arts in Matkam	3	36	Yes	C	Yes	Yes	Digree level Course Fine Arts
431	7	Bachelor of Fine Arts in Vastrakala	3	36	Yes	C	Yes	Yes	Digree level Course Fine Arts
432	8	Bachelor of Fine Arts in Dhatukam	3	36	Yes	C	Yes	Yes	Digree level Course Fine Arts
433	2	Bachelor Of Physical Education (B.P.E)	3	36	No	C	Yes	Yes	Degree Courses in Physical Education
434	5	Diploma in Library Science	1	12	YES	C	Yes	Yes	Diploma Course in Library Science
435	6	(Diploma in Fisharies) Mastya Abhiyabtriki Padvika	3	36	YES	C	Yes	Yes	Diploma Course in Fisheries
436	7	Master of Education	1	12	YES	C	Yes	Yes	Post Graduate Course in Teachers Training
437	1	Master of Arts (Mass Media)	2	24	No	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Subject
438	10	Master of Arts (Marathi Literature)	2	24	NO	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Subject
439	8	Master of Arts in social work in criminology & justice	2	24	No	c	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Subject
440	9	L.L.M in accsess to justice	2	24	No	c	Yes	Yes	Post Graduate Diploma in Law
441	10	Master of Arts in social work in children & family	2	24	No	c	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Subject
442	11	Master of Arts in social work in community organization & Development practice	2	24	No	c	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Subject
443	12	Master of Arts in social work in Dalit & tribal studies & action	2	24	No	c	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Subject

444	13	Master of Arts in Applied Physiology-specialization in clinical physiology	2	24	No	c	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Sub ect
445	14	Master of Arts in counselling	2	24	No	c	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Sub ect
446	15	Master of Arts in development studies	2	24	No	c	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Sub ect
447	16	Master of Arts in Disability studies and action	2	24	No	c	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Sub ect
448	17	Master of Arts in Education Elementary	2	24	No	c	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Sub ect
449	18	Master of Arts in Globalization and labour	2	24	No	c	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Sub ect
450	19	Master of Arts in Habitat policy and practice	2	24	No	c	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Sub ect
451	20	Master of Arts in human resources management and labour relation	2	24	No	c	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Sub ect
452	21	Master of Arts in media and cultural studies	2	24	No	c	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Sub ect
453	22	Master of Arts in social Enterpreneurship	2	24	No	c	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Sub ect
454	23	Master of Arts in social work	2	24	No	c	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Sub ect
455	24	Master of Arts in social work in lively hood & Enterpreneurship	2	24	No	c	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Sub ect
456	25	Master of Arts in social work in mental health	2	24	No	c	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Sub ect
457	26	Master of Arts in social work in public health	2	24	No	c	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Sub ect
458	27	Master of Arts in social work in women centered practice	2	24	No	c	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Sub ect
459	28	Master of Arts women studies	2	24	No	c	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Sub ect
460	29	Master of library & information science	2	24		C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Libra Science
461	30	Master of Arts in DISASTER MANAGEMENT (DM)	2	24	No	c	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Sub ed
462	31	Master of Arts in management in policy analysys and Enterpreneurship in & mental health	2	24	No	c	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Sub ect
463	32	Master of Arts in regularity Governance	2	24	No	c	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Sub ect
464	33	Master of Arts in climate change & sustainability studies	2	24	No	c	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Sub ect

465		Master of Arts in water policy & Governance	2	2	No	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Sub'ect
466	34	Master of Arts in urban policy & Governance	2	24	No	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Sub'ect
467	4	Master of Arts (Rular Development)	2	24	No	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Sub'ect
468	5	Master of Arts (Applied Economic.)	2	24	No	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Sub'ect
469	6	Master of Arts (A.I.H.C.& A.)	2	24	No	C	Yes	Yes	Post Graduate Courses in Arts Sub'ect
470		L.L.B.	5	60	YES	C	Yes	YES	De ree Courses in law
471		Master of Library and Information Science	2	24	YES	C	Yes	YES	Post Graduate Course in Libra Science
472		Master of Arts (Defence Studies)	2	24	No	C	YES	YES	Post Graduate Courses in Arts Sub'ect
473		B.A.B.Ed.	4	48	YES	C	YES	YES	Degree Courses in Teacher's Training
474		B.Sc. B.Ed.	4	48	YES	C	YES	YES	Degree Courses in Teacher's Training
475	28	Diploma in Library and information science	1	12	YES	C	YES	YES	Diploma Courses In Libray Science
476	1501	Diploma in Education	2	24	YES	C	Yes	Yes	Degree Diploma in Teacher's Training
477	1518	Diploma in Teacher Education	2	24	YES	C	Yes	Yes	Degree Diploma in Teacher's Training
478	12	D.T.Ed In English	2	24	YES	C	Yes	Yes	Degree Diploma in Teacher's Training
479	13	D.T.Ed In Gujrathi	2	24	YES	C	Yes	Yes	Degree Diploma in Teacher's Training
480	14	D.T.Ed In Hindi	2	24	YES	C	Yes	Yes	Degree Diploma in Teacher's Training
481	15	D.T.Ed In Kannad	2	24	YES	C	Yes	Yes	D gree Diploma in Teacher's Training
482	16	D.T.Ed In Marathi	2	24	YES	C	Yes	Yes	Degree Diploma in Teacher's Training
483	17	D.T.Ed In Urdu	2	4	YES	C	Yes	Yes	D gree Diploma in Teacher's Training
484		Diploma Education Special Education (M.R)	2	24	YES	C	Yes	Yes	Degree Diploma in Teacher's Training
485		Diploma in Special Education (Hearing Impaired)	2	24	YES	C	Yes	Yes	Degree Diploma in Teacher's Training

विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण विभाग, शासन निर्णय क्रमांक : इबीसी २०१७/ म.क.१३/शिक्षण, दिनांक : २२ ऑगस्ट,२०१७ सोबतचे परिशिष्ट-अ

Sr.No Dir,VJ NT	Sr.No	Course Name	Duration (Year)	Duration (Months)	Whether course is Professional? (YES/NO)	Course Group	OBC/SBC/VJNT Is Scholarship Eligible? (YES/NO)	Is Freeship Eligible? (YES/NO)	Remark As per Central Govt guidelines 1998 it falls under Group "D"
486	1557	B.A(Fine Art)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
487	1594	Bachler of Arts in Music	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
488	16	Bachelor of Arts Maths	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
489	17	Bachelor of Arts Special	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
490	50	Bachelor of Science	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
491	52	Bachelor of Science in (Artificial Informatics In Mobile Communication)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
492	55	Bachelor of Science in Forensic Science	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
493	58	Bachelor of Science in Refrigeration & A/C	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
494	59	Bachelor of Science Informatics	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
495	61	Bachelor of Science Manufacturing	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
496	187	Bachelor of Science (Forestry)	4	48	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
497	218	Bachelor of Arts (Sanskrit)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
498	219	Bachelor of Arts(Dance)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
499	220	Bachelor of Arts(Kirtanshastra)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
500	221	Bachelor of Arts(Prashasakiya Seva)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
501	222	Bachelor of Arts(Vedang Jyotish)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
502	223	Bachelor of Arts(Yogshashtra)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
503	263	Bachelor of Arts In Education	3	36	YES	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level

504	266	Bachelor Of Commerece In Global Finance	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
505	267	Bachelor Of Commerece In Foreign Trade	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
506	282	Bachelor Of Science Bio-Tech.(Entire)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
507	285	Bachelor Of Science(Biochemistry)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
508	287	Bachelor Of Science(Food Science and Quality Control)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
509	288	Bachelor Of Science(Forensic Science Entire)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upt Graduate level
510	290	Bachelor Of Science(Nano Science and Tech. Entire)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
511	291	Bachelor of Science(Sugar Technology)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
512	310	B.A.Lalit Kala and Natya Tantra Shikshan	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
513	705	B.A.Home Science	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
514	1411	BA(Atrs & Craft)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
515	1412	Bacholar of Commerce(A&F)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Gr duate level
516	1414	Bacholar of Commerce(B&I)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduat level
517	1415	Bacholar of Commerce(F.M.)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
518	1416	Becholar of Arts (economics)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
519	1417	Becholar of Arts (Enviourmental Studies)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
520	1418	Becholar of Arts (Geology)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
521	1419	Becholar of Arts (Pali)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
522	1420	Becholar of Commerce	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
523	1421	Becholar of Commerce (A&C)(B&I)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate l vel
524	1426	Becholar of Mass Media	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level

525	1429	Bachelor of of Social Work	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
526	1433	Bachelor of Science (Botany)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
527	1434	Bachelor of Science (C.S. with Maths&Statistics)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
528	1435	Bachelor of Science (Chemistry)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
529	1436	Bachelor of Science (With PCM/Microbiology)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
530	1437	Bachelor of Science (Zoology)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
531	1438	Bachelor of Science with P.C.M./B.Z.	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
532	1439	Bachelor of Science(Aeronautics)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
533	1441	Bachelor of Science(B.Tech.)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
534	1442	Bachelor of Science(Bio chemistry)	3	36	NO	D	Yes	Y s	General Courses upto Graduate level
535	1449	Bachelor of Science(Microbiology)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
536	1537	Bachelor of Commerce in Tax Procedure & Practices(Vocational Course)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
537	1538	Bachelor of Commerce(Language Arabic & Persian)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
538	1574	Bachelor Of Science Applied Biotechnology	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
539	1575	Bachelor Of Science Biotechnology	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
540	1576	Bachelor Of Science Communication & Science	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
541	1579	Bachelor Of Science Electronic	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
542	1581	Bachelor Of Science Environmental Science	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
543	1583	Bachelor Of Science Home Science	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
544	1586	Bachelor Of Science Physics	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
545	1588	Bachelor Of Science Vocational Biotechnology	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level

546	1589	Bachelor Of Science Vocational Electronic Equipment Maintenance	3	36	N	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
547	1590	Bachelor Of Science Vocational Still, Photography & AudioVisual	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
548	1591	Bachelor Of Science Wine Technology	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
549	1724	Bachelor of Social Science	3	36	NO	D	Yes	Yes	Gener l Courses upto Graduate level
550	1727	Bachelor of Arts	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
551	1729	Bachelor of Science in Food Science Quality Cantrol	3	36	NO	D	es	Yes	General Courses upto Graduate level
552	1730	Bachlor of Visual Arts	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
553	1741	Bachelor of Arts (Vocational)	3	36	NO	D	Yes	Yes	Gener l Courses upto Graduate level
554	1742	Bachelor of Arts Social Science	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
555	1743	Bachelor of Commerce Vocational	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
556	1744	Bachelor of Commerce Vocational Ancillary Advertising ,Tourism & Travel	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
557	1747	Bachelor of Home .Science (F.S.N. Textile & Clothing)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
558	1752	Bachelor of Science (Clinical Lab Science)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
559	1754	Bachelor of Science (Food Science & Quality Control)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
560	1756	Bachelor of Science Home.Science (Composite H.Sc.FSN)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
561	1758	Bachelor of Science (Nutrition And Dietetics)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Gradu te level
562	1827	B.A. in Social Work	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
563	1843	Bachelor of Journalism & Mass Communication	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
564	1847	Bachelor of Science (Bioinformatics)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate lev l
565	1992	Bachelor of Science (Biotech)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
566	1993	Bachelor of Science (ECS)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level

567	1996	Bachelor of Science (Entrepreneurship)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate lev l
568	2073	Bachelor of Arts (M.C.J)	3	6	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
569	2074	Bachelor of Arts Lalit Kala	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
570	2076	Bachelor of Commerce Banking	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
571	2092	Bachelor of Science Bio - Chemistry	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
572	2097	Bachelor of Science Food Science	2--3	24-36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
573	2098	Bachelor of Science Food Technology	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
574	2239	Bachelor of Arts(Police Administration)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
575	2240	Bachelor of Arts(Road Transportation)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
576	2248	Bachelor of Arts(Public Services)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
577	2249	Bachelor of Arts(Service Administration)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
578	2250	Bachelor of Arts(Textile)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
579	2269	Bachelor of Science Facility Service	3	36	NO	D	Yes	Y s	General Courses upto Graduate level
580	2270	Bachelor of Science(Business Information Systems)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
581	2271	Bachelor of Science(Industrial Science)	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduat level
582	2272	Bachelor of Science(Nautical Sci.)2010 pattern	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
583	8	Bachelor of Journalism	3	36	NO	D	Yes	YES	General Courses upto Graduate level
584	15	Bachelor of Arts in Journalism	3	36	NO	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
585	4	Bachelor of Arts (Geography)	3	36	No	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
586	5	Bachelor of Arts. (Psychology)	3	36	No	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
587	6	Bachelor of Science (Biology)	3	36	No	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level

588	9	Bachelor of Science (Mathematics)	3	36	No	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
589	20	Bachelor of Arts (Home Economics)	3	36	No	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
590		Bachelor of Science (Actuarial Science)	3	36	No	D	YES	YES	General Courses upto Graduate level
591		Bachelor of Science(CBZ)	3	36	No	D	YES	YES	General Courses upto Graduate level
592	41	Bachelor of Art in Rural services	3	36	No	D	Yes	Yes	General Courses upto Graduate level
593	29	Bachelor of Arts in Performing Art.(Dance)	4	48	YES	D	YES	YES	General Courses upto Graduate level
594	30	Bachelor of Arts in Performing Art.(Music)	4	48	YES	D	YES	YES	General Courses upto Graduate level
595	31	Bachelor of Arts in Performing Art.(Drama)	4	48	YES	D	YES	YES	General Courses upto Graduate level
596	32	Bachelor of Arts in Performing Art	4	48	YES	D	YES	YES	General Courses upto Graduate level

Sr.No Dir.VJ NT	Sr.No	Course Name	Duration (Year)	Duration (Months)	Whether course is Professional? (YES/NO)	OBC/SBC/VJNT			Remark
						Course Group	Is Scholarship Eligible? (YES/NO)	Is Freeship Eligible? (YES/NO)	As per Central Govt guidelines 1998 It falls under Group "E"
597	1725	11th H.S.V.C	1	12	NO	E	Yes	Yes	Classes 11 th & 12
598		11th Arts	1	12	NO	E	Yes	Yes	Classes 11 th & 12
599		11th Commerce	1	12	NO	E	Yes	Yes	Classes 11 th & 12
600		11th Science	1	12	NO	E	Yes	Yes	Classes 11 th & 12
601		12th Arts	1	12	NO	E	Yes	Yes	Classes 11 th & 12
602		12th Commerce		12	NO	E	Yes	Yes	Classes 11 th & 12
603		12th Science	1	12	NO	E	Yes	Yes	Classes 11 th & 12
604		11th MCVC	1	12	NO	E	Yes	Yes	Classes 11 th & 12
605		12th MCVC	1	12	NO	E	Yes	Yes	Classes 11 th & 12

विमुक्त जाती भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागासप्रवर्ग मधील उन्नत व प्रगत व्यक्ती/गट या करिता नॉन क्रिमीलेयर साठी असलेली उत्पन्न मर्यादा वाढविणे बाबत.

महाराष्ट्र शासन

विजाभज इमाव व विमाप्र कल्याण विभाग

शासन निर्णय क्रमांक : सीबीसी-१०/२००८/प्र.क्र.६९७/विजाभज-१

हुतात्मा राजगुरु चौक, मादाम कामा मार्ग,

मंत्रालय विस्तार भवन,मुंबई-४४०००३२

दिनांक: १६ डिसेंबर २०१७

वाचा :-

१) शासन निर्णय क्रमांक : सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग, क्रमांक: सीबीसी-१०/२००८/प्र.क्र.६९७/मावक -५दि.१३त जानेवारी,२००९

२) शासन निर्णय क्रमांक: सामाजिक न्याय व विशेष सहय्यक विभाग, क्रमांक :सी.बी.सी-१०/२००८/प्र.क्र.६९७/मावक-५ दि.५दि.२४जून,२०१३

३) शासन निर्णय क्रमांक: मिनीस्ट्री ऑफ पर्सोनल, पब्लिक ग्रीव्हन्सेस अँड पेन्शन,डिपार्टमेन्ट ऑफ पर्सोनेल अँन्ड ट्रेनिग भारत सरकार यांचे ऑफिस मेमोरेन्डम क्रमांक ३६.३३/१/२०१३ इएसटी (आरईस), दिनांक१३/९/२०१७

प्रस्तावना :-

महाराष्ट्र राज्य लोकसेवा अनुसूचित जाती, जमाती ,निरधि सूचित जमाती, (वि. जा) भटक्या जमाती, विशेष मागासप्रवर्ग आणि इतर मागासवर्ग यांच्या साठी आरक्षण अधिनियम २००१(सन २००४ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्र.८) अन्वये महाराष्ट्र राज्यातील विमुक्त जाती,भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागासप्रवर्ग मधिल उन्नत व प्रगत व्यक्ती/गट वगळून आरक्षणाचे फायदे लागू करण्यात आलेले आहेत.उच्च व उन्नत व्यक्ती/गटासाठी राज्य शासनाने उपरोक्त वाचा येथील क्रमांक १ येथील शासन निर्णय दिनांक १३ जानेवारी,२००९ अन्वये कौटुंबिक उत्पन्न मर्यादा, केंद्रशासनाच्या धर्तीवर रु.४.५० एवढी करण्यात आली होती. तसेच सदर शासन निर्णयान्वये केंद्र शासना कडून या पुढे ज्या-ज्या वेळी उत्पन्न मर्यादत वाढ केली जाईल तीच उत्पन्न मर्यादा यापुढे महाराष्ट्र राज्यातील आरक्षण सोई सवलती करिता उन्नत व प्रगत गट/व्यक्ती करिता लागू राहील असा निर्णय घेण्यात आला आहे. या अनुषंगाने केंद्र शासनाने केलेल्या उत्पन्न मर्यादत केलेल्या वाढीच्या अनुषंगाने उपरोक्त वाचा येथील क्रमांक २ शासन निर्णयान्वये सदर उत्पन्न मर्यादा रुपये ४.५० लाख वरुन रुपये ६.०० एवढी वाढ केलेली आहे. आता केंद्रशासनाने त्याच्या उपरोक्त वाचा येथील क्रमांक ३ येथील ऑफीस मेमोरेन्डम अन्वये ६.०० लाख उत्पन्न मर्यादेत वाढ करुन सदर उत्पन्न मर्यादा रुपये ८.००लाख इतकी केली आहे. सदर उत्पन्न मर्यादेत केलेली वाढ राज्यातील विमुक्त जाती भटक्या जमाती, विशेष मागासप्रवर्ग,इतर मागासवर्ग या मधील उन्नत व प्रगत व्यक्ती/ गट वगळून आरक्षणाचे फायदे देण्यासाठी लागू करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधिन होती...

शासन निर्णय :-

राज्यातील विमुक्त जाती, भटक्या जमाती,विशेष मागासप्रवर्ग या मधील उन्नत व प्रगत व्यक्ती/गट या करिता नॉनक्रिमीलेयरसाठी असलेली उत्पन्न मर्यादाही रु ६.०० लक्ष वरुन रुपये ८.००लक्ष इतकी वाढ करण्यास या द्वारे शासन मान्यता देण्यात येत आहे. ज्यावे उत्पन्न मागील सलग तीन आर्थिक वर्षामध्ये प्रत्येक वर्षी रुपये ८.०० लाखापेक्षा जास्त आहे. अशाना आरक्षणाचा लाभ मिळणार नाही .

२) तसेच केंद्र शासनाने इतर मागास प्रवर्गामधील उन्नत व प्रगत व्यक्ती/गट वगळून आरक्षणाचे फायदे देण्यासाठी दिनांक १३/०९/२०१७ ऑफीस मेमोरन्डम नुसार उत्पन्न मर्यादेत वाढ करुन ती रुपये ८.००लाख वार्षिक करण्यात आलेली आहे.(सदर ऑफीस मेमोरन्डमची प्रत केंद्र शासनाच्या मिनिस्ट्रीऑफ मिनिस्ट्री ऑफ पर्सोनेल पब्लिक ग्रीव्हन्सेस ॲंड पेन्शन, डिपार्टमेन्ट ऑफ पर्सोनल ॲन्ड ट्रेनिंग भारत सरकार च्या संकेतस्थळावर उपलब्ध आहे).केंद्र शासनाने अखत्यारीतील आरक्षण व सेवा विषयक लाभासाठी केंद्र शासनाने महाराष्ट्राशी संबंधित जी इतर मागासवर्गीयांची यादी निश्चितीत केलेली आहे त्यांना रु.८.०० लाख एवढी वार्षिक उत्पन्न मर्यादा लागू राहील.

३) सदर आदेश दिनांक १ सप्टेंबर, २०१७ पासून अमंलात राहतील.

४) सदर शासन निर्णय वित्त विभागाचे अनौपचारिक संदर्भ क्रमांक:१९३/२०१७/ व्यय-१४,दि ३०/११/२०१७ अन्वये निर्गमित करण्यात येत आहे.

५) सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेताक क्र. २०१७१२१६१५१०४२५०२२ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

Bhaurao
Raghunath Gavit

(भा. र. गावित)
सह सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. मा. राज्यपाल यांचे सचिव
२. मा.मुख्यमंत्री यांचे अपर मुख्य सचिव
३. मा.मंत्री, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय,मुंबई
४. मा.राज्यमंत्री, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
५. मा.मुख्य सचिव यांचे उपसचिव, मंत्रालय, मुंबई

६. मा. प्रधान सचिव, महसूल व वन/वित्त/ नियोजन/ग्रामविकास/गृह निर्माण/उद्योग,उर्जा व कामगार/उच्च व तंत्रशिक्षण/वैद्यकीशिक्षण व औषधी द्रव्ये/कृषी व पदुम विभाग, मंत्रालय, मुंबई
७. मा.सचिव, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण विभाग यांचे स्वीय सहाय्यक, मंत्रालय, मुंबई
८. महासंचालक,माहिती व जनसंपर्क संचालनालय, मंत्रालय, मुंबई(प्रसिध्दीसाठी)
९. संचालक विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
१०. सर्व मंत्रालयीन विभाग
११. सर्व विभागीय आयुक्त
१२. सर्व जिल्हाधिकारी
१३. सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद
१४. व्यवस्थापकीय संचालक, वंसतराव नाईक विमुक्त जाती व भटक्या जमाती विकास महामंडळ, मुंबई
१५. व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य इतर मागासवर्ग वित्त व विकास महामंडळ, मुंबई
१६. सर्व उपविभागीय अधिकारी
१७. सर्व तहसिलदार
१८. संचालक, तंत्रशिक्षण, मुंबई
१९. संचालक, उच्च शिक्षण, पुणे
२०. संचालक, वैद्यकिय शिक्षण व संशोधन, मुंबई
२१. सर्व प्रादेशिक उपायुक्त, समाजकल्याण विभाग
२२. सर्व सहाय्यक आयुक्त, समाजकल्याण विभाग
२३. सर्व जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद
२४. सर्व अध्यक्ष, विभागीय जात प्रमाणपत्र पडताळणी समिती
२५. सर्व कार्यासन अधिकरी, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण विभाग, मंत्रालय,मुंबई

स्वयंसेवी संस्थेमार्फत चालविण्यात येणाऱ्या विजाभज आश्रमशाळा/ निवासीशाळा/ विद्यानिकेतन मधील शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांच्या संच मान्यता व वैयक्तीक मान्यता प्रदान करण्यासाठी समिती गठीत करणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन
विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण विभाग
शासन निर्णय क्र. विमशा-२०१७/प्र.क्र.३०१/ विजाभज-२
मंत्रालय, विस्तार भवन, मुंबई-३२
दि. १५ जानेवरी, २०१८

वाचा:- १. शासन निर्णय क्र. विमशा-२०१७/प्र.क्र.२१०/ विजाभज-२, दि. १६ ऑक्टोंबर २०१२.
२. शासन निर्णय क्र. विमशा-२०१७/प्र.क्र.२१०/ विजाभज-२, दि. ०२ मार्च २०१६.

प्रस्तावना :-

राज्यातील शासनमान्य स्वयंसेवी संस्थेमार्फत चालविल्या जाणाऱ्या विजाभज आश्रमशाळांतील शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांचे पदांना संच मान्यता देण्याचे अधिकार संचालक, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांना संदर्भीय क्र.२ च्या शासन निर्णयान्वये प्रदान करण्यात आले होते. तथापि, राज्याच्या प्रत्येक जिल्हयाच्या आश्रमशाळेतील शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांचे पदांची संच मान्यता करुन घेण्यासाठी संचालनालयाच्या पुणे येथील कार्यालयात हजर राहणे शक्य नसल्याने राज्यातील सर्व आश्रमशाळांच्या संस्थाचालकांनी व लोकप्रतिनिधींनी शासनाकडे नाराजी व्यक्ती केली व संच मान्यतेचे अधिकार पूर्वीप्रमाणेच जिल्हयाच्या सहाय्यक आयुक्त कार्यालयास देण्याची विनंती केली. तसेच शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांचे पदांना वैयक्तीक मान्यता प्रदान करताना बऱ्याच पदांना नियमबाह्यरित्या मान्यता देण्यात येत असल्याच्या बाबी शासनाच्या निदर्शनास आल्या आहेत. त्यामुळे शासनाने शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांच्या पदांना संच मान्यता प्रदान करण्यासाठी जिल्हा स्तरावर व वैयक्तीक मान्यता प्रदान करण्यासाठी प्रादेशिक स्तरावर समिती गठीत करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :-

राज्यातील शासन मान्यताप्राप्त स्वयंसेवी संस्थांमार्फत चालविल्या जाणाऱ्या विजाभज आश्रमशाळा/विद्यानिकेतन व ऊसतोड कामगारांच्या मुलांसाठींच्या आश्रमशाळांतील शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांची पदे निर्धारित करुन एकूण पदांना संच मान्यता प्रदान करताना सुसूत्रता व पारदर्शकता असणे आवश्यक आहे. त्यामुळे जिल्हास्तरावर आश्रमशाळेची प्राथमिक तपासणी झाल्यानंतर संबंधित आश्रमशाळेतील शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांच्या एकूण पदांना संच मान्यता देण्यासंदर्भात जिल्हयाच्या विजाभज आश्रमशाळांकडून प्राप्त होणारे संच मान्यतेच्या प्रस्तावांची छाननी करुन शासन नियमानुसार संबंधित आश्रमशाळेतील शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांच्या पदांना सन २०१७-१८ या शैक्षणिक वर्षापासून प्रत्येक जिल्हयाकरिता जिल्हास्तरावर संचमान्यता प्रदान करण्यासाठी आणि प्रत्येक प्रादेशिक स्तरावर वैयक्तिक मान्यता प्रदान करण्यासाठी पुढीलप्रमाणे समितीचे गठण करण्यास शासन मान्यता देण्यात येत आहे.

२. संचमान्यता प्रदान करण्यासाठी जिल्हास्तरीय समितीची रचना खालीलप्रमाणे असेल:-

अ.क्र.	जिल्हास्तरीय समितीचे अधिकारी (संचमान्यता देण्यासाठी)	पदनाम
१.	सहाय्यक आयुक्त, समाजकल्याण/सहाय्यक संचालक,विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण (संबंधित जिल्हा)	अध्यक्ष
२.	जिल्हा महिला व बालविकास अधिकारी (संबंधित जिल्हा)	सदस्य
३.	शिक्षणाधिकारी, प्राथमिक/माध्यमिक (संबंधित जिल्हा)	सदस्य
४.	लेखाधिकारी सहाय्यक आयुक्त, समाजकल्याण कार्यालय (संबंधित जिल्हा)	सदस्य
५.	समाजकल्याण निरीक्षक, सहाय्यक आयुक्त, समाजकल्याण/विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण (संबंधित जिल्हा)	सदस्य सचिव

३. **जिल्हास्तरीय समितीची कर्तव्ये व जबाबदाऱ्या खालीलप्रमाणे असतील:-**

१) शैक्षणिक वर्ष सुरु झाल्यानंतर आश्रमशाळांची तपासणी कोणत्या कालावधीत करण्यात यावी, याबाबत निर्णय घेणे.

२) आश्रमशाळा तपासणीचा कालावधी निश्चित केल्यानंतर त्याबाबत परिपत्रक निर्गमित जिल्ह्यातील सर्व आश्रमशाळांना कळविणेबाबत सूचना देणे.

३) आश्रमशाळांतील शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांची पदे मंजूर करताना संबंधित आश्रमशाळेतील शैक्षणिक, निवासी व भौतिक सोयी सुविधांचा आढावा घेणे.

४) मागील चार तपासणी अहवालांत ज्या त्रुटी आहेत त्यांची पूर्तता झाली किंवा नाही याचा आढावा घेणे.

५) शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांची एकूण पदे निर्धारित करुन मंजुरी देताना संबंधित आश्रमशाळेतील मागील तीन तपासणी अहवालाच्यावेळी प्रत्यक्षात हजर असलेल्या विद्यार्थ्यांची सरासरी उपस्थिती विचारात घेऊनच एकूण मंजूर होणारी पदे निश्चित करुन देणे.

६) संस्थेने संबंधित आश्रमशाळेच्या मुख्याध्यापकातर्फे शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांची एकूण पदे मंजुरीचा प्रस्ताव सादर केल्यास त्याचा स्विकार करुन संस्थेतर्फे थेट सादर केलेल्या प्रस्तावाचा स्विकार न करणे.

७) शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांचे पदांना संच मान्यता देताना विद्यार्थी निर्गम उतारे, आधारकार्ड, विद्यार्थी नोंदणी रजिस्टर सादर करण्याचे निर्देश आश्रमशाळेच्या मुख्याध्यापकांना देणे.

८) बायोमेट्रिक प्रणालीवरील विद्यार्थी उपस्थितीप्रमाणेच आश्रमशाळेच्या पदांना संच मान्यता देणे.

९) आधारकार्ड नसलेले विद्यार्थी यांना संच मान्यता देताना ग्राहय न धरणे.

१०) ज्या विद्यार्थ्यांनी आधारकार्ड सादर केले नसतील त्यांचेकडून आधारकार्ड प्राप्त करुन घेण्याचे निर्देश देणे आणि आधार कार्डाशिवाय त्यांचे नाव संचमान्यतेमध्ये ग्राहय न धरणे.

११) तपासणीत आढळून आलेल्या त्रुटी पुर्ततेच्या अधीन राहूनच प्रथमत: एक महिन्यासाठी संचमान्यता देणे. तद्नंतर त्रुटींची पूर्तता झाल्यानंतर नियमित संचमान्यता देणे.

१२) विद्यार्थी पटसंख्या अथवा प्रत्यक्षातील विद्यार्थी संख्या विचारात घेताना प्रत्येक वर्षाच्या सप्टेंबर महिन्याच्या मध्यातील किंवा ३० सप्टेंबर अखेरची फक्त आधारकार्ड असलेली विद्यार्थी संख्या विचारात घेऊन संच मान्यता प्रदान करणे.

१३) शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांच्या पदांना संच मान्यता देताना शालेय शिक्षण व क्रिडा विभागाकडील संगणकीय संच मान्यता प्रणालीचा अवलंब करुन संच मान्यता देणे.

१४) संस्थेने अथवा आश्रमशाळेच्या मुख्याध्यापकाने वाढीव अथवा खोटी विद्यार्थी संख्या दाखविली नसल्याची खबरदारी घेणे.

१५) जिल्हयातील आश्रमशाळांमधील अतिरिक्त कर्मचाऱ्यांची यादी जेष्ठतेप्रमाणे तयार केली आहे किंवा नाही त्याचा आढावा घेणे.

१६) राज्यात अतिरिक्त शिक्षक/ शिक्षकेतर कर्मचारी यांना अगोदर समायोजित करण्याच्या अटीवर आणि अनुकंपाचे ज्येष्ठतासूचीत प्रलंबित प्रस्ताव ग्राहय धरुनच मान्यता देणे.

१७) आश्रमशाळांमध्ये अनुकंपा तत्वावर नियुक्त्यासंदर्भात स्वतंत्र रजिस्टर ठेवले आहे किंवा नाही आणि त्याची जेष्ठता निश्चित करुन यादी तयार केली आहे किंवा नाही त्याची तपासणी करणे.

१८) कोणत्याही परिस्थितीत वाढीव पदे मंजूर केली जाणार नाही याची दक्षता घेणे व मंजूर बिंदु नामावली प्रमाणेच मान्यता देणे.

१९) जे प्रकरण वरील अटी व शर्तीमध्ये बसत नाही ते प्रकरण विभागीय समितीच्या मान्यतेसाठी पाठविणे.

४. प्राथमिक, माध्यमिक व उच्च माध्यमिक आश्रमशाळा, विद्यानिकेतन आणि ऊसतोड कामगारांच्या मुला-मुलींची आश्रमशाळांची संचमान्यता देताना ज्या शैक्षणिक वर्षाची संचमान्यता असेल (उदा. सन २०१७-१८ ची संचमान्यता असेल तर) आणि दि.३०.०९.२०१७ रोजी जी विद्यार्थीसंख्या आहे, ती विचारात घेऊन प्राप्त झालेल्या प्रस्तावाच्या अनुषंगाने जिल्हास्तरीय समितीने प्रस्ताव प्राप्त झाल्याच्या दिनांकापासून जास्तीत जास्त दोन महिन्यात संचमान्यता देण्याची कार्यवाही करावी. जर या कालावधीत संचमान्यता देण्यात आली नाही तर याबाबतचा प्रस्ताव प्रादेशिक समितीकडे पाठवावा. प्रादेशिक समितीने सुध्दा सदरहू प्रस्ताव प्राप्त झाल्यानंतर जास्तीत जास्त एक महिन्याच्या कालावधीत संचमान्यता देण्याची कार्यवाही करावी. प्रादेशिक समितीने सुध्दा एक महिन्याच्या कालावधीत संचमान्यता दिली नाही तर संचमान्यतेचा प्रस्ताव संचालक, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण संचालनालय, पुणे यांचेकडे सादर करावा व संचालकांनी कोणत्याही परिस्थितीत प्रस्ताव प्राप्त झाल्याच्या दिनांकापासून जास्तीत जास्त एक महिन्याच्या कलावधीत संचमान्यता देण्याची कार्यवाही करावी.

५. वैयक्तिक मान्यता प्रदान करण्यासाठी प्रादेशिक समितीची रचना खालीलप्रमाणे असेल:-

अ.क्र.	प्रादेशिक समितीचे अधिकारी (वैयक्तिक मान्यता प्रदान करण्यासाठी)	पदनाम
१.	प्रादेशिक उपायुक्त, समाजकल्याण विभाग/प्रादेशिक उपसंचालक,विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण (संबंधित विभाग)	अध्यक्ष
२.	शिक्षण उपसंचालक, शिक्षण विभाग (संबंधित विभाग)	सदस्य
३.	सहाय्यक आयुक्त, मावक, विभागीय आयुक्त, कार्यालय (संबंधित विभाग)	सदस्य
४.	सहाय्यक संचालक, लेखापरिक्षण, प्रादेशिक उपायुक्त कार्यालय (संबंधित विभाग)	सदस्य
५.	सहाय्यक आयुक्त, समाजकल्याण/सहाय्यक संचालक,विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण (संबंधित जिल्हा)	सदस्य सचिव

६. **प्रादेशिक समितीची कर्तव्ये व जबाबदाऱ्या खालीलप्रमाणे असतील:-**

१) शासनमान्य स्वयंसेवी संस्थेने त्यांच्या आश्रमशाळेत शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांची जी पदे भरली असतील त्याबाबत खालील बाबी तपासणे:-

अ) संबंधित पदे सक्षम प्राधिकारी यांच्या मान्यतेने जाहिरात प्रसिध्द करुन भरली आहेत किंवा कसे

आ) जाहिरातीनुसार प्राप्त झालेल्या अर्जांमधून शासनाने वेळोवेळी दिलेल्या निर्देशानुसार लेखी परीक्षा/मुलाखतीद्वारे व शासन नियमानुसार समिती स्थापन करुन पदे भरली आहेत किंवा कसे, तसेच सामान्य प्रशासन विभाग/ मा.न्यायालयाने दिलेले आदेश/ निर्णय यांचे पालन झाले आहे किंवा कसे

इ) पदे भरताना शासनाच्या आरक्षण विषयक धोरणानुसार व नियमानुसार भरली आहेत किंवा कसे

ई) सामाजिक आरक्षणाव्यतिरिक्त महिला दिव्यांग, माजी सैनिक, विधवा, अनुकंपा, प्रकल्पग्रस्त, परित्यक्ता इत्यादीकरिता समांतर आरक्षण ठेवले आहे किंवा कसे

उ) बिंदुनामावली मागासवर्गीय कक्षाकडून तपासून व प्रमाणित करुन त्यानुसार कर्मचारी भरती करण्यात आली किंवा कसे

ऊ) जिल्हा, विभाग व राज्य स्तरावरील अतिरिक्त कर्मचाऱ्यांमधून पदे न भरता नवीन नियुक्ती केली आहे किंवा कसे, अथवा अतिरिक्त कर्मचाऱ्यांचे समायोजनाशिवाय नवीन कर्मचाऱ्यांची भरती करण्यात आली आहे किंवा कसे

ऋ) अनुकंपाचे किती प्रस्ताव प्रलंबित आहेत?

ऌ) कर्मचाऱ्याचे पदासाठी आश्रमशाळेत आवश्यक तेवढे कामकाज उपलब्ध आहे किंवा कसे

ॠ) संस्थेने संबंधित कर्मचाऱ्यास दिलेले नियुक्ती पत्र शासनाने विहित केलेल्या नमुन्यात व संस्थेच्या लेटर हेडवर आहे किंवा कसे आणि त्यास कोणत्या प्रवर्गातून नियुक्ती देण्यात आली आहे, त्याबाबत नियुक्ती पत्रात नमूद केले आहे किंवा कसे.

२) प्रादेशिक विभागाच्या जिल्ह्यातील आश्रमशाळांमधील शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांना पूर्वी परिविक्षाधीन कालावधीसाठी अथवा तात्पुरत्या कालावधीसाठी दिलेल्या प्रकरणांची पडताळणी करणे.

३) कर्मचाऱ्यांची सेवा पुढे सुरु ठेवावी, कायम करावी, खंडित अथवा स्थगित करावी याबाबत निर्णय घेऊन मान्यता देणे.

४) कर्मचाऱ्यांना यापूर्वी परिविक्षाधीन अथवा तात्पुरत्या स्वरुपात मान्यता दिल्या असल्यातरी त्या मान्यता बिंदूनामावलीप्रमाणे नियमानुसार योग्य आहे किंवा कसे याची पडताळणी करणे.

५) कर्मचारी भरतीची जी प्रकरणे शासनाच्या नियमात बसत नाहीत अशी प्रकरणे शासनाकडे पाठविणे.

६) आश्रमशाळांतील सर्व विद्यार्थ्यांना आधारकार्डशिवाय मान्यता न देणे.

७) मागील पाच अहवाल विचरात घेवून त्यात ज्या त्रुटी आढलल्या त्यांची पूर्तता झाली का ?

८) जिल्ह्यातील व विभागांतर्गत ज्या आश्रमशाळांतील विद्यार्थी पटसंख्या वाढली असेल अशा शाळांचे तुकडीवाढीचे प्रस्ताव संचालनालयामार्फत शासनास सादर करणे.

९) शासनाकडून वर्ग मंजूरीस अथवा तुकडी वाढीस मान्यता मिळाल्याशिवाय कर्मचारी नेमणूकीस मान्यता न देणे.

१०) विभागातील विमुक्त जाती व भटक्या जमातीच्या आश्रमशाळांतील कर्मचाऱ्यांच्या सेवाविषयक प्रकरणांमध्ये घेण्यात येणाऱ्या निर्णयामध्ये सुसुत्रता व पारदर्शकता ठेवून प्राप्त प्रकरणे नियमानुसार वेळेत निकाली काढली जातील याबाबत खबरदारी घेणे.

११) अनियमितता व अन्याय होऊन कर्मचाऱ्यांत कोणत्याही प्रकारचा असंतोष निर्माण होणार नाही, यासाठी उपाययोजना करणे.

१२) अतिरिक्त कर्मचाऱ्याचे समायोजन वेळेत व्हावे व विद्यार्थ्यांच्या गुणवत्ता वाढीस चालना मिळावी यासाठी प्रयत्न करणे. तसेच अतिरिक्त कर्मचाऱ्यांच्या समायोजनाशिवाय नवीन कर्मचाऱ्यांचे पदभरतीस मान्यता न देणे.

१३) पदभरतीचे जाहीरातीला मान्यता देण्यापूर्वी शासनाची मान्यता घेणे.

१४) कर्मचाऱ्यांची नियमित वेतनश्रेणी, पदोन्नती, वरीष्ठश्रेणी, निवडश्रेणी इत्यादी शासन नियमानुसार देण्यात आली किंवा नाही, याची तपासणी करणे.

१५) प्रादेशिक विभागातील अतिरिक्त कर्मचाऱ्यांची यादी नियमानुसार व जेष्ठतेनुसार तयार करण्यात आली आहे किंवा नाही, याची तपासणी करणे. तसेच अनुकंपा तत्वावरील कोणतेही प्रकरण प्रलंबित नाही याची खात्री करणे.

१६) प्रथमतः जिल्हयातील व नंतर प्रादेशिक विभागातील अतिरिक्त कर्मचाऱ्याचे समायोजन जेष्ठतेनुसार व नियमाप्रमाणे झालेले आहे किंवा नाही याची खबरदारी घेणे.

१७) संस्थेचे व्यवस्थापनाकडून अथवा जिल्हयाचे सहाय्यक आयुक्त यांचेकडून संबंधित आश्रमशाळेचे मुख्याध्यापक/शाळाप्रमुख यांचेकडून कोणतीही नियमबाहय कामे होत नसल्याची खात्री करुन घेणे.

१८) शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांच्या पदांना वैयक्तिक मान्यता देताना शासन नियमांचे तंतोतंत पालन करण्यात येईल याची खबरदारी घेणे.

१९) तपासणीत आढळून आलेल्या त्रुटींची एक महिन्यात पूर्तता झाली नाही तर वैयक्तिक मान्यता न देता असे प्रस्ताव संचालक, विजामज, इमाव व विमाप्र कल्याण संचालनालय, पुणे यांच्याकडे पाठविणे.

२०) संस्थेचे व्यवस्थापन, आश्रमशाळेचे मुख्याध्यापक/ आश्रमशाळा प्रमुख अथवा सहाय्यक आयुक्त यांचेकडून अन्याय झाल्यासंदर्भात कर्मचाऱ्याकडून प्राप्त झालेल्या तक्रारीचे अनुषंगाने नियमानुसार निर्णय घेऊन संबंधितास दिलेल्या निर्णयानुसार कार्यवाही करण्याचे निर्देश देणे.

२१) वैयक्तिक मान्यता प्रदान करताना संस्थेने/ व्यवस्थापनाने संबंधित शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचारी यांचेकडे त्या पदासाठी आवश्यक असलेली शैक्षणिक अर्हता आहे किंवा नाही, त्याचे वय शासनाने विहित करुन दिलेल्या वयोमर्यादेनुसार आहे किंवा नाही, याबाबत खात्री करणे.

२२) कोणत्याही परिस्थितीत वयोमर्यादा ओलांडलेल्या, आरक्षणाचे धोरणाविरुध्द नियुक्ती केलेल्या, आवश्यक शैक्षणिक अर्हता नसलेल्या कर्मचाऱ्याचे पदास वैयक्तिक मान्यता दिली जाणार नाही, याची खबरदारी घेणे.

२३) संबंधित संस्थेने नियमाप्रमाणे नियुक्ती दिलेल्या प्रकरणी नियुक्ती दिल्याच्या दिनांकापासून त्या कर्मचाऱ्याचे पदास एका महिन्यात वैयक्तिक मान्यता प्रदान करण्याची खबरदारी घेणे. उशीरा आलेले प्रस्ताव संचालक, विजामज, इमाव व विमाप्र कल्याण संचालनालय, पुणे यांचेकडे पाठविणे.

२४) संबंधित कर्मचाऱ्याचे पदास वैयक्तिक मान्यता का प्रदान करता येणार नाही, त्याबाबतची कारणे नमूद करुन तसे संबंधित कर्मचाऱ्यास कळविण्याचे निर्देश देणे.

२५) शासनाचे आजपर्यंतचे शासन निर्णय/परिपत्रक यांचे पालन करुनच मान्यता द्यावी.

७. प्राथमिक, माध्यमिक व उच्च माध्यमिक आश्रमशाळा, विद्यानिकेतन आणि ऊसतोड कामगारांच्या मुला-मुलींची आश्रमशाळांतील शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांच्या पदांना वैयक्तिक मान्यता देताना ज्या शैक्षणिक वर्षाची वैयक्तिक मान्यता असेल (उदा. सन २०१७-१८ ची वैयक्तिक मान्यता असेल तर) आणि दि.३०.०९.२०१७ रोजी जी विद्यार्थीसंख्या आहे, ती विचारात घेऊन प्राप्त झालेल्या प्रस्तावाच्या अनुषंगाने प्रादेशिक स्तरीय समितीने प्रस्ताव प्राप्त झाल्याच्या दिनांकापासून जास्तीत जास्त एक महिन्यात वैयक्तिक मान्यता देण्याची कार्यवाही

पृष्ठ ६ पैकी ५

करावी. जर या कालावधीत वैयक्तिक मान्यता देण्यात आली नाही तर याबाबतचा प्रस्ताव संचालक, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण संचालनालय, पुणे यांचेकडे पाठवावा. संचालकांनी सदरहू प्रस्ताव प्राप्त झाल्यानंतर जास्तीत जास्त एक महिन्याच्या कालावधीत पदांना वैयक्तिक मान्यता देण्याची कार्यवाही करावी. संचालकांनी सुध्दा एक महिन्यांच्या कालावधीत वैयक्तिक मान्यता दिली नाही तर पदांना वैयक्तिक मान्यता देण्याबाबतचा प्रस्ताव शासनास सादर करावा व शासनाने कोणत्याही परिस्थितीत सदर प्रस्ताव प्राप्त झाल्याच्या दिनांकापासून जास्तीत जास्त एक महिन्याच्या कलावधीत पदांना वैयक्तिक मान्यता देण्याची कार्यवाही करावी.

८. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संगणक संकेतांक क्रमांक २०१८०११५१६५०५७११२२ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन काढण्यात आला आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

Bhaurao Raghunath Gavit

(भा. र.गावित)

सह-सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत -

१. मा.राज्यपालांचे सचिव, राजभवन, मुंबई
२. मा.मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव.
३. मा.मंत्री, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण यांचे खाजगी सचिव.
४. मा.राज्यमंत्री, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण यांचे खाजगी सचिव.
५. सचिव, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण यांचे स्वीय सहाय्यक.
६. संचालक, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण, संचालनालय, पुणे
७. आयुक्त, समाज कल्याण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
८. आयुक्त, अपंग कल्याण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
९. विभागातील सर्व सहसचिव/उपसचिव/अवर सचिव
१०. सर्व विभागीय आयुक्त, महाराष्ट्र राज्य,
११. जिल्हाधिकारी, सर्व
१२. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद (सर्व)
१३. महालेखाकार (वित्त व लेखा), महाराष्ट्र १/२ मुंबई/नागपूर
१४. प्रादेशिक उपायुक्त, समाज कल्याण विभाग, (सर्व)
१५. सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण, (सर्व)
१६. जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद (सर्व)
१७. सर्व मुख्याध्यापक, प्राथमिक/माध्यमिक/उच्च माध्यमिक आश्रमशाळा
१८. निवड नस्ती (विजाभज-२)

राज्यातील इतर मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांसाठी
शालांत परिक्षोत्तर शिष्यवृत्ती देणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन
सामाजिक न्याय, सांस्कृतिक कार्य, क्रीडा व विशेष सहाय्य विभाग,
शासन निर्णय क्रमांकःइमाव २००२/प्र.क्र. ४१४/मावक-३
मंत्रालय विस्तार भवन, मुंबई ४०० ०३२
दिनांक : २९ मे, २००३

संदर्भः- १) शासन निर्णय शिक्षण व समाजकल्याण विभाग क्रमांकःबीसीयी-१०५९/इ, दिनांक २१ जानेवारी, १९६०
२) शासन निर्णय शिक्षण व समाजकल्याण विभाग क्रमांकःइबीसी-१०६६/१४७८७-जे, दिनांक २९ ऑगस्ट, १९९६
३) शासन निर्णय शिक्षण व समाजकल्याण विभाग क्रमांकःइबीसी-१०५८/८३५६७-जे, दिनांक २४ डिसेंबर, १९९०
४) भारत सरकार कल्याण मंत्रालय, पत्र क्र.१२०११/२३/९७, बीसीसी, दि.६/१/१९९८.
५) भारत सरकार कल्याण मंत्रालय, पत्र क्र.११०१४/१३/९९, बीसीसी, दि.१६/१२/१९९९.
६) भारत सरकार कल्याण मंत्रालय, पत्र क्र.११०१४/१/२००१, दि.४/५/२००१.

प्रस्तावना - केंद्र शासनाने इतर मागासवर्गांसाठी १०० टक्के केंद्र पुरस्कृत योजनेनुसार शालांत परिक्षोत्तर शिष्यवृत्ती योजना सन १९९८-९९ पासून लागू केली आहे. राज्यामध्ये सद्या अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमातींना केंद्र शासनाच्या निकषानुसार १०० टक्के केंद्र पुरस्कृत योजना म्हणून शालांत परिक्षोत्तर शिष्यवृत्ती योजना शासन निर्णय, शिक्षण व समाज कल्याण विभाग क्रमांक : बीसीसी १०५९/इ, दि.२१ जानेवारी, १९६० अन्वये लागू करण्यात आली आहे. राज्यात विमुक्त जाती, भटक्या जमाती असा स्वतंत्र मागासवर्ग निर्माण करण्यात आला आहे. या प्रवर्गासाठी राज्य शासनाद्वारे अनुसूचित जाती/ जमातीच्या धर्तीवर राज्य शासनाची शालांत परिक्षोत्तर शिष्यवृत्ती योजना राबवू केली आहे. इतर मागासवर्गाच्या शालांत परीक्षोत्तर प्रस्तावावर विचार करीत असतांना राज्य शासनास असे दिसून आले की, राज्यातील अनुसूचित जाती/ जमाती, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती व इतर मागासवर्ग यांना योग्य प्रकारे त्या त्या प्रवर्गात बसवून एकच न्याय देणे शक्य आहे. याबाबीचा विचार करुन राज्य शासनाने खालीलप्रमाणे निर्णय घेतला आहे.

शासन निर्णय :- राज्यातील अनुसूचित जाती, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती (धनगर, वंजारीसह) व विशेष मागास प्रवर्गाच्या विद्यार्थ्यांसाठी असलेली "शालांत परिक्षोत्तर शिष्यवृत्ती योजना" राज्यातील इतर मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांना त्याच धर्तीवर २००३-२००४ या शैक्षणिक वर्षापासून लागू करण्यास व त्यासाठी येणाऱ्या रु.१२०.०० कोटी (रुपये एकशे वीस कोटी) इतक्या वार्षिक आवर्ती खर्चास शासन मान्यता देण्यात येत आहे.

२. इतर मागासवर्गीयांसाठी लागू करण्यात येणाऱ्या भारत सरकार मॅट्रीकोत्तर शिष्यवृत्ती या योजनेच्या अटी व शर्ती अनुसूचित जाती, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती (धनगर, वंजारीसह) व विशेष मागास प्रवर्गासाठी असलेल्या अटी व शर्तीप्रमाणेच राहतील. तसेच उत्पन्नाची मर्यादा व शिष्यवृत्तीचे दरही त्याचप्रमाणे राहतील.

३. या बाबीवर होणारा खर्च "२२२५ अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती व इतर मागासवर्ग यांचे कल्याण, ०३-मागासवर्गीयांचे कल्याण, २७७, शिक्षण , पंचवार्षिक योजनांतर्गत योजना - केंद्र पुरस्कृत योजना, (०२) (१४) इतर मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांसाठी मॅट्रिकोत्तर शिष्यवृत्या (२२२५- ३१४ ४) ४० शिष्यवृत्या- मागणी क्रमांक एन-४" या लेखाशिर्षाखाली खर्ची टाकण्यात यावा व या लेखाशिर्षाखाली त्या त्या वित्तीय वर्षाच्या मंजूर तरतूदीमधून त्या त्या वित्तीय वर्षात भागविण्यात यावा.

४. हा शासन निर्णय वित्त विभागाच्या सहमतीने त्यांच्या अनौपचारिक संदर्भ क्रमांक : ४२२/०३/व्यय-१४ , दिनांक ५/५/२००३, अन्वये निर्गमित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांचे आदेशानुसार व नावाने,

(डी.डी.भास्कर)
उप सचिव, महाराष्ट्र शासन.

प्रति,
मा.राज्यपालांचे सचिव,
मा.मुख्यमंत्र्यांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई,
मा.उपमुख्यमंत्र्यांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई,
मा.मंत्री (विभागप्रमुख) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई,
मा.मंत्री(समाजकल्याण) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई,
मा.राज्यमंत्री (विभागप्रमुख) यांचे खाजगी सचिव , मंत्रालय, मुंबई,
मा.राज्यमंत्री(समाजकल्याण) यांचे खाजगी सचिव , मंत्रालय, मुंबई,
संचालक, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण संचालनालय, पुणे
संचालक, समाज कल्याण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
संचालक, शिक्षण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
संचालक, उच्च व तंत्र शिक्षण, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
संचालक, व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
संचालक, कला संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
सर्व विभागीय समाज कल्याण अधिकारी
सर्व जिल्हाधिकारी
सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, सर्व जिल्हा परिषदा
सर्व विशेष जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी
सर्व जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी सर्व जिल्हा परिषदा
महालेखापाल, महाराष्ट्र (लेखा व अनुज्ञेयता)१/२, मुंबई/ नागपूर
महालेखापाल, महाराष्ट्र (लेखापरिक्षा)१/२, मुंबई/ नागपूर
अधिदान व लेखाधिकारी, मुंबई
सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी
निवासी लेखा परीक्षा अधिकारी, मुंबई
लेखापरीक्षक, स्थानिक निधी लेखा, मुंबई
सर्व मंत्रालयीन विभाग
सर्व मंत्रालयीन विभागाच्या नियंत्रणाखालील सर्व विभाग/ कार्यालय प्रमुख.
वित्त विभाग- व्यय-१४, अर्थसंकल्प
नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
सर्व उप सचिव/ अवर सचिव/ कक्ष अधिकारी, सा.न्या., सां.का., को. व वि.स.विभाग,, मंत्रालय, मुंबई,

महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, मंत्रालय, मुंबई (त्यांना विनंती की, यासाठी योग्य ती प्रसिध्दी द्यावी).
निवड नस्ती/ मायक-३.

g:\37AC\lotra\work\w ordpco

राज्यातील इतर मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांसाठी
शिक्षण फी व परीक्षा फी सवलत देणे.

महाराष्ट्र शासन
सामाजिक न्याय, सांस्कृतिक कार्य, क्रीडा व विशेष सहाय्य विभाग.
शासन निर्णय, क्रमांक:इमाव-१००३/प्र.क्र.२०३/मावक-३,
मंत्रालय विस्तार भवन, मुंबई ४०० ०३२.
दिनांक : ६, ऑक्टोबर, २००३

प्रस्तावना :- केंद्रशासनाने इतर मागासवर्गांसाठी १०० टक्के केंद्र पुरस्कृत योजनेनुसार शालांत परिक्षोत्तर शिष्यवृत्ती योजना सन १९९८-९९ पासून लागू केली आहे. त्या अनुषंगाने राज्यात अनुसूचित जाती/विमुक्त जाती भटक्या जमाती या प्रवर्गांना राज्यात लागू करण्यात आलेल्या शालांत परिक्षोत्तर शिष्यवृत्तीच्या धर्तीवर इतर मागासवर्गातील विद्यार्थ्यांना शासन निर्णय, सामाजिक न्याय, व सांस्कृतिक कार्य, क्रीडा व विशेष सहाय्य विभाग, क्रमांक: इमाव-२००२/ प्र.क्र.४१४/मावक-३, दि.२९ मे, २००३ अन्वये सन २००३-०४ या शैक्षणिक वर्षापासून शालांत परिक्षोत्तर शिष्यवृत्ती योजना लागू करण्यात आली आहे. अनुसूचित जाती/जमाती, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती या प्रवर्गाच्या विद्यार्थ्यांना राज्यात शिक्षण फी व परीक्षा फी योजना शासन निर्णय, शिक्षण व समाज कल्याण विभाग, क्रमांक:कृतीसी १०६८/८३५६/७ जे, दि.२४.१२.१९७० अन्वये लागू करण्यात आली आहे. इतर मागासवर्ग प्रवर्गातील जे विद्यार्थी शिष्यवृत्तीसाठी पात्र नसतील, त्यांना सदर योजना लागू करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :- राज्यातील अनुसूचित जाती, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती व विशेष मागास प्रवर्ग या प्रवर्गांच्या विद्यार्थ्यांसाठी सुरु असलेल्या शालांत परिक्षोत्तर (मॅट्रीकोत्तर) शिक्षण फी व परीक्षा फी योजनेच्या धर्तीवर राज्यातील इतर मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांना शालांत परिक्षोत्तर (मॅट्रीकोत्तर) शिक्षण फी व परीक्षा फी माफी सवलतीची योजना सन २००३-०४ या शैक्षणिक वर्षापासून लागू करण्यास शासन मान्यता देण्यात येत आहे.

२. राज्यात इतर मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांसाठी लागू करण्यात आलेली सवलत योजना ही, ज्या पालकांचे वार्षिक उत्पन्न क्रीमीलेअरच्या मर्यादेत असेल अशा इतर मागासवर्ग पालकांच्या पाल्यांना लागू राहील. तसेच या योजनेच्या अटी व शर्ती ह्या अनुसूचित जाती, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती व विशेष मागास प्रवर्ग या प्रवर्गांसाठी शालांत परिक्षोत्तर शिक्षण फी व परीक्षा फी योजने अंतर्गत लागू असलेल्या अटी व शर्तीप्रमाणेच राहतील.

३. इतर मागासवर्ग विद्यार्थ्यांसाठी वरीलप्रमाणे लागू करण्यात आलेली शालांत परिक्षोत्तर (मॅट्रीकोत्तर) शिक्षण फी व परीक्षा फी सवलत योजना इयत्तेनिहाय व अनुदानित महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांना लागू राहील.

४. यासाठी संचालक, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्ग, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांना संनियंत्रण व संनियंत्रण अधिकारी म्हणून घोषित करण्यात येत आहे.

५. या बाबीवर होणारा खर्च "२२२५-अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती व इतर मागासवर्ग यांचे कल्याण, ०३-मागासवर्गीयांचे कल्याण, ५७०-शिक्षण, पंचवार्षिक योजनांतर्गत योजना (राज्य योजनांतर्गत योजना) (०२) (१७) राज्यातील इतर मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांसाठी शिक्षण फी व परीक्षा फी माफी प्रदाने" (२२२५ ३२३ ३) - ४०-शिष्यवृत्या व विद्यार्थ्यांने-मागणी क्र.एन-४ या लेखा शीर्षाखाली खर्ची टाकण्यात यावा त्या-त्या वित्तीय वर्षाच्या मंजूर तरतूदीमधून भागविण्यात यावा.

[illegible]

३. [illegible] शासन निर्णय वित्त विभागाच्या सहमतीने त्यांच्या अलौपचारिक संदर्भ क्र. ५७३/०३/व्यय-१४, दि. १३ सप्टेंबर, २००३ अन्वये निर्गमित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(वै.अ.पारकर)
उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,
मा.राज्यपालांचे सचिव
मा.मुख्य मंत्र्यांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई
मा.उपमुख्यमंत्र्यांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई
मा.मंत्री (वित्त/नियोजन) यांचे खाजगी सचिव,मंत्रालय, मुंबई
मा.मंत्री (समाजकल्याण) यांचे खाजगी सचिव,मंत्रालय, मुंबई
मा.राज्यमंत्री (वित्त/नियोजन) यांचे खाजगी सचिव,मंत्रालय, मुंबई
मा.राज्यमंत्री (समाजकल्याण) यांचे खाजगी सचिव,मंत्रालय, मुंबई
संचालक,विमुक्त जाती,भटक्या जमाती,इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण संचालनालय, पुणे
संचालक, समाज शिक्षण, महाराष्ट्र राज्य,पुणे
संचालक, शिक्षण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
संचालक, उच्च व तंत्र शिक्षण, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
संचालक, व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण,महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
संचालक, [illegible] संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
सर्व विभागीय समाज कल्याण अधिकारी
सर्व जिल्हाधिकारी
सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, सर्व जिल्हा परिषदा
सर्व विशेष जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी
सर्व जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषदा,
महालेखापाल, महाराष्ट्र (लेखा व अनुज्ञेयता)१/२, मुंबई/नागपूर
महालेखापाल, महाराष्ट्र (लेखापरीक्षा)१/२, मुंबई/नागपूर
अधिदान व लेखाधिकारी, मुंबई
सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी
निवासी लेखा परीक्षा अधिकारी, मुंबई
लेखापरीक्षक, स्थानिक निधी लेखा, मुंबई
सर्व संचालनालयीन विभाग
सर्व मंत्रालयीन विभागाच्या नियंत्रणाखालील सर्व विभाग/कार्यालय प्रमुख
वित्त विभाग-व्यय-१४, अर्थसंकल्प
नियोजन विभाग,मंत्रालय, मुंबई
सर्व उपसचिव/अवर सचिव/कक्ष अधिकारी, मा.न्या.सा.का.क्री.व वि.क.विभाग, मंत्रालय, मुंबई
महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, मंत्रालय, मुंबई (यांना विनंती की, याकडील योजना ती वेबसाईटवर टाकावी)

राज्यातील इतर मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांसाठी
शालांत परिक्षोत्तर शिष्यवृत्ती देणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन
सामाजिक न्याय, सांस्कृतिक कार्य, क्रीडा व विशेष सहाय्य विभाग,
शासन शुध्दिपत्रक क्रमांक : इमाव २००२/प्र.क्र. ४१४/मावक-३
मंत्रालय विस्तार भवन, मुंबई ४०० ०३२
दिनांक : ३१ मार्च, २००४

वाचा : (१) शासन निर्णय, सामाजिक न्याय, सांस्कृतिक कार्य क्रीडा व विशेष सहाय्य विभाग, क्रमांक : इमाव-२००२/प्र.क्र.४१४/मावक-३, दि. २९/५/२००३

(२) शासन निर्णय, समाज कल्याण सांस्कृतिक कार्य व क्रीडा विभाग, क्रमांक: इबीसी-१०९१/४६८६३/प्र.क्र.-५७२/मावक-२, दि. १० मे, १९९५

प्रस्तावना : राज्यातील अनु. जाती, अनु. जमाती, विमुक्त जाती व भटक्या जमाती या प्रवर्गाच्या विद्यार्थ्यांना राज्यात मॅट्रिकोत्तर (शालांत परीक्षोत्तर) शिष्यवृत्ती योजना शासन निर्णय, शिक्षण व समाज कल्याण विभाग, क्रमांक:इबीसी-१०६८/८३५६४/जे, दिनांक २४/१२/१९७० अन्वये लागू करण्यात आली आहे. त्याचप्रमाणे शासन निर्णय, समाज कल्याण सांस्कृतिक कार्य व क्रीडा विभाग, क्रमांक: इबीसी-१०९१/४६८६३/प्र.क्र.५७२/मावक-२, दि. १० मे, १९९५ अन्वये विनाअनुदानित खाजगी महाविद्यालयातील व्यावसायिक अभ्यासक्रमासह शिक्षण असलेल्या उक्त प्रवर्गाच्या विद्यार्थ्यांना शालांत परीक्षोत्तर (मॅट्रिकोत्तर) शिष्यवृत्ती योजना लागू करण्यात आलेली आहे. या योजनेच्या धर्तीवरच इतर मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांना शालांत परीक्षोत्तर शिष्यवृत्ती योजना वरील संदर्भाधिन शासन निर्णय, दिनांक २९ मे, २००३ अन्वये लागू करण्यात आली आहे. त्यामुळे शासन निर्णय दि. २४/१२/७० व दि. १०/५/९५ मधील तरतूदी राज्यातील इतर मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांना लागू नसतात. त्या अनुषंगाने दिनांक २९ मे, २००३ रोजीच्या शासन निर्णयात दुरुस्ती करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधिन होती.

<u>शुध्दिपत्रक :</u> राज्यातील अनु. जाती, अनु. जमाती, विमुक्त जाती व भटक्या जमाती या प्रवर्गाच्या विद्यार्थ्यांना लागू असलेल्या शालांत परीक्षोत्तर शिष्यवृत्ती योजनेच्या धर्तीवर व त्यासाठी विहित केलेल्या अटी व शर्तीच्या अधिन राहून राज्यातील इतर मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांना शालांत परीक्षोत्तर (मॅट्रिकोत्तर) शिष्यवृत्ती योजना संदर्भाधिन शासन निर्णय, सामाजिक न्याय, सांस्कृतिक कार्य क्रीडा व विशेष सहाय्य विभाग, क्रमांक इमाव-२००२/प्र.क्र.४१४/मावक-३, दि. २९/५/२००३ अन्वये लागू करण्यात आली आहे. म्हणजेच राज्यातील इतर मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांना शासन निर्णय, दि. २४/१२/७० व दिनांक :१०/५/९५ च्या आदेशानुसार शालांत परीक्षोत्तर शिष्यवृत्ती योजनेचा लाभ मिळणे क्रमप्राप्त आहे. यास्तव उक्त संदर्भाधिन शासन आदेश,क्रमांक : इमाव-२००२/प्र.क्र.४१४/मावक-३, दि. २९/५/२००३ मधील परिच्छेद-२ हा "इतर मागासवर्गीयांसाठी लागू करण्यात यावयाच्या भारत सरकार मॅट्रिकोत्तर शिष्यवृत्ती या योजनेच्या अटी व शर्ती अनुसूचित जाती, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती (धनगर, वंजारीसह) व विशेष मागास प्रवर्गासाठी असलेल्या अटी व शर्तीप्रमाणेच राहतील." याऐवजी "इतर मागासवर्गीयांसाठी लागू करण्यात यावयाच्या भारत सरकार मॅट्रिकोत्तर शिष्यवृत्ती या योजनेच्या अटी व शर्ती अनुसूचित जाती, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती (धनगर, वंजारीसह) व विशेष मागास प्रवर्गासाठी शासन निर्णय, शिक्षण व समाज कल्याण विभाग, क्रमांक : इबीसी-१०६८/८३५६४/जे, दि. २४/१२/१९७० त्याचप्रमाणे शासन निर्णय, समाज कल्याण सांस्कृतिक कार्य व क्रीडा विभाग, क्रमांक:इबीसी-१०९१/ ४६८६३/ प्र.क्र.५७२/मावक-२, दि.१० मे,१९९५ मधील अटी व शर्तीप्रमाणेच शासकीय, अनुदानित व

विनाअनुदानित महाविद्यालयातील इतर मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांना लागू राहतील." याप्रमाणे वाचण्यात यावे.

२. हे शुध्दीपत्रक वित्त विभागाच्या सहमतीने त्या विभागाच्या अनौपचारिक संदर्भ क्रमांक: क्र.२८५/०४/व्यय-१४, दिनांक ३१ मार्च, २००४ अन्वये निर्गमित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(वै.अ.पावकर)
उप सचिव, महाराष्ट्र शासन.

प्रति,
मा.राज्यपालांचे सचिव,
मा.मुख्यमंत्र्यांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई,
मा.उपमुख्यमंत्र्यांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई,
मा.मंत्री (विजाभज) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई,
मा.मंत्री(समाजकल्याण) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई,
मा.राज्यमंत्री (विजाभज) यांचे खाजगी सचिव , मंत्रालय, मुंबई,
मा.राज्यमंत्री(समाजकल्याण) यांचे खाजगी सचिव मंत्रालय, मुंबई,
संचालक,विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण, म.रा.पुणे
संचालक, समाज कल्याण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
संचालक, शिक्षण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
संचालक, उच्च व तंत्र शिक्षण, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
संचालक, व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
संचालक, कला संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
सर्व विभागीय समाज कल्याण अधिकारी
सर्व जिल्हाधिकारी
सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, सर्व जिल्हा परिषदा
सर्व विशेष जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी
सर्व जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी सर्व जिल्हा परिषदा
महालेखापाल, महाराष्ट्र (लेखा व अनुज्ञेयता)१/२, मुंबई/ नागपूर
महालेखापाल, महाराष्ट्र (लेखापरिक्षा)१/२, मुंबई/ नागपूर
अधिदान व लेखाधिकारी, मुंबई
सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी
निवासी लेखा परीक्षा अधिकारी, मुंबई
लेखापरीक्षक, स्थानिक निधी लेखा, मुंबई
सर्व मंत्रालयीन विभाग (त्यांना विनंती करण्यात येते की वरील शुध्दीपत्रक आपल्या विभागाच्या नियंत्रणाखालील सर्व विभाग/कार्यालयांचे निदर्शनास आणावे.)
वित्त विभाग- व्यय-१४, अर्थसंकल्प
नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
सर्व उप सचिव/ अवर सचिव/ कक्ष अधिकारी, सा.न्या., सा.का., क्री. व वि.स.विभाग,, मंत्रालय, मुंबई,
महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, मंत्रालय, मुंबई (त्यांना विनंती की, यासाठी योग्य ती प्रसिध्दी द्यावी).
निवड नस्ती/ मावक-३.

इयत्ता १ ते १० वी मध्ये शिकत असणा-या इतर मागास प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांना भारत सरकार मॅट्रीकपूर्व शिष्यवृत्ती योजना लागू करणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन
विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण विभाग
शासन निर्णय क्रमांक : शिष्यवृत्ती-२०१८/प्र.क्र.४८/ शिक्षण
हुतात्मा राजगुरु चौक, मादाम कामा मार्ग,
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२
दिनांक: २७ मे, २०१९

वाचा: सामाजिक न्याय व अधिकारिता मंत्रालय, नवी दिल्ली यांचे पत्र क्रमांक No.११०१४/०१/२०१७-BC-I, दिनांक २४ नोव्हेंबर २०१७.

प्रस्तावना :-

इतर मागासवर्ग प्रवर्गातील गरीब कुटुंबातील अनेक मुलांना त्यांच्या पालकांच्या पारंपारिक व्यवसायामध्ये मदत करावी लागते. अशी गरीब कुटुंबातील मुले शाळेत नियमितपणे जावू शकत नाही. त्यामुळे अशा इतर मागासवर्ग प्रवर्गातील गरीब कुटुंबातील मुलांमध्ये शिक्षणाचा प्रसार होण्याच्या दृष्टीने केंद्र शासनाने भारत सरकारची मॅट्रीकपूर्व शिष्यवृत्ती योजना सन १९९८-९९ पासून सुरु केलेली आहे. सदरची योजना सन २०१७-१८ या वर्षापासून सुधारित करण्यात आलेली आहे. त्यानुसार सदर योजना राज्यात लागू करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :-

केंद्र शासनाची इयत्ता १ ली ते १० वी मध्ये शिकत असणा-या इतर मागासवर्ग प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांसाठी सुरु असलेली भारत सरकार मॅट्रीकपुर्व शिष्यवृत्ती योजना राज्यातील इयत्ता १ ली ते १० वी मध्ये शिकत असणा-या इतर मागास प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांसाठी लागू करण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.

अ. सदर योजनेअंतर्गत शिष्यवृत्ती व इतर अनुदानाचे दर पुढील प्रमाणे राहतील.

अ.क्र.	योजना	अनिवासी इयत्ता १ ते १० वी	निवासी इयत्ता ३ री ते १० मध्ये
१	शिष्यवृत्तीचे दर (प्रतिमाह १०महिन्यांकरिता)	रुपये १००/-	रुपये ५००/-
२	तदर्थ अनुदान (वार्षिक)	रुपये ५००/-	रुपये ५००/-

ब. सदर शिष्यवृत्ती योजनेअंतर्गत अटी व शर्ती पुढील प्रमाणे राहतील.

१. या शिष्यवृत्ती योजनेचा लाभ शासनाच्या मान्यता प्राप्त शाळेत शिकत असणाऱ्या विद्यार्थ्यांस अनुज्ञेय राहील.

२. शिष्यवृत्तीसाठी विद्यार्थ्यांच्या पालकांच्या उत्पन्नाची मर्यादा रुपये २.५० लक्ष वार्षिक इतकी राहील.

३. विद्यार्थी अनुत्तीर्ण झाल्यास शिष्यवृत्तीचा लाभ बंद करण्यात येईल. (अपवादात्मक परिस्थितीमध्ये सक्षम प्राधिका-यांनी अपरिहार्य कारण नमूद केले असेल त्या व्यतिरिक्त)

४. शिष्यवृत्ती मिळणेसाठी विद्यार्थ्याने तो शिकत असलेल्या शालेमार्फत संबंधित जिल्हयाच्या जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी , जिल्हा परिषद यांचेकडे अर्ज करणे आवश्यक राहील.

५. या योजनेचा लाभ घेणा-या विद्यार्थ्यास अन्य मॅट्रीकपूर्व शिष्यवृत्ती योजनेचा लाभ घेता येणार नाही.

६. या योजनेची अंमलबजावणी ही जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी ,जिल्हा परिषद व समाज कल्याणअधिकारी (वर्ग-२) बृहमुंबई यांचे मार्फत करण्यात येईल.

७. या योजनेकरीता राज्यस्तरावर सह संचालक, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण विभाग,पुणे यांना आणि जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी ,जिल्हा परिषद व समाज कल्याण अधिकारी (वर्ग-२) बृहमुंबई यांना तक्रार निवारण अधिकारी म्हणून घोषित करण्यात येत आहे.

८. सदर योजनेअंतर्गत शिष्यवृत्तीची रक्कम वितरीत करतांना संगणकीय व्यवस्थापन प्रणाली वापरण्यात यावी.

९. शिष्यवृत्तीची रक्कम संबंधित विद्यार्थ्याने शाळेत प्रवेश घेतलेल्या दिनांकापासून ते शाळा सोडल्याच्या दिनांकापर्यन्त दिर्घ मुदतीची सुट्टी वगळता शैक्षणिक वर्षातील १० महिन्यासाठी लागू राहील. (ज्या विद्यार्थांनी शैक्षणिक वर्षात उशिरा प्रवेश घेतला असेल किंवा शैक्षणिक वर्ष पुर्ण होण्यापुर्वी शाळा सोडली असेल असे विद्यार्थी वगळता)

१०. एकदा मंजूर झालेल्या शिष्यवृत्तीचे पुढील शैक्षणिक वर्षामध्ये नुतनीकरण करण्यात येईल. तथापि, मागील शैक्षणिक वर्षामध्ये विद्यार्थ्याची उपस्थिती किमान ६०% नियमित उपस्थिती असणे अनिवार्य राहील.

११. शिष्यवृत्तीची मंजूर रक्कम विद्यार्थ्याच्या आधार संलग्न बँक खात्यावर जमा करण्यात येईल.

वरील अटी व शर्तीप्रमाणेच केंद्र शासनाच्या दि २४.११.२०१७ च्या सुधारीत मार्गदर्शक सूचनांमध्ये नमूद केलेल्या अन्य सर्व अटी व शर्ती या योजनेस लागू राहतील.

सदर योजने करीता आवश्यक निधी केंद्र हिस्सा ५० टक्के व राज्य हिस्सा ५० टक्के असा राहील. ही योजना केंद्र शासनाची मर्यादित निधी (Limited Fund) योजना आहे. प्रत्येक आर्थिक वर्षामध्ये केंद्र शासनाकडून राज्यासाठी प्राप्त होणारे केंद्रीय अर्थ सहाय्य (National Allocation) आणि राज्याचा समरुप हिस्सा या करीता आवश्यक तरतुद सन २०१८-१९ या आर्थिक वर्षापासुन राज्याच्या वार्षिक योजनेअंतर्गत राज्याच्या अर्थासंकल्पात करण्यात येईल.

सदर योजनेकरिता होणारा खर्च २२२५, अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, इतर मागासवर्ग व अल्पसंख्यांक यांचे कल्याण, ०३, मागासवर्गाचे कल्याण, २७७, शिक्षण, ०२ शिष्यवृत्त्या विद्यावेतने, १४, इतर मागासवर्गाच्या विद्यार्थ्यांसाठी मॅट्रिक पूर्व शिष्यवृत्ती **केंद्र पुरस्कृत योजना (केंद्र हिस्सा ५०%)**, (२२२५F१७४), २२२५, अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती,इतर मागासवर्ग व अल्पसंख्यांक यांचे कल्याण, ०३, मागासवर्गाचे कल्याण, २७७, शिक्षण, ०२, शिष्यवृत्त्या विद्यावेतने, १५, इतर मागासवर्गाच्या विद्यार्थ्यांसाठी मॅट्रिक पूर्व शिष्यवृत्ती **केंद्र पुरस्कृत योजना (राज्य हिस्सा ५०%)** (२२२५F१८३) या लेखाशिर्षाखाली भागविण्यात यावा.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असुन त्याचा संकेतांक २०१९०५२८१२३५३३८०२२ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने सांक्षाकित करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल याच्या आदेशानुसार व नावाने.

RAVINDRA
VASANTRAO GURAV

(रविंद्र गुरव)
उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

१. मा. राज्यपालांचे सचिव, राजभवन, मलबार हिल, मुंबई
२. मा. मुख्यमंत्र्यांचे अपर मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई
३. मा. मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई
४. मा. मंत्री (विजाभज) यांचे खाजगी सचिव
५. मा. राज्यमंत्री, (विजाभज) यांचे खाजगी सचिव
६. मा. विरोधी पक्षनेता, विधान परिषद, विधानभवन, मुंबई
७. मा. विरोधी पक्षनेता, विधान सभा, विधानभवन, मुंबई
८. सर्व प्रशासनिक विभागाचे अपर मुख्य सचिव/ प्रधान सचिव/सचिव, मंत्रालय, मुंबई
९. सर्व सन्माननीय विधान परिषद व विधानसभा सदस्य
१०. आयुक्त, समाजकल्याण आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य पुणे
११. आयुक्त, आदिवासी विकास आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, नाशिक
१२. आयुक्त, कृषी, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
१३. आयुक्त, दुग्ध व्यवसाय विकास, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
१४. आयुक्त, मत्स्य व्यवसाय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
१५. संचालक, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण संचालनालय, पुणे
१६. संचालक, तंत्रशिक्षण, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
१७. संचालक, उच्च शिक्षण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
१८. संचालक, वैद्यकीय शिक्षण व संशोधन, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
१९. संचालक, माहिती तंत्रज्ञान, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई
२०. संचालक, पशुसंवर्धन, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
२१. संचालक, कला संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
२२. कुल सचिव, सर्व कृषी/ अकृषी विद्यापीठे
२३. महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई (प्रसिध्दीसाठी)
२४. सर्व जिल्हाधिकारी
२५. महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता), महाराष्ट्र-१/२, मुंबई/ नागपूर

२६. महालेखापाल (लेखा परीक्षा), महाराष्ट्र-१/२, मुंबई/ नागपूर
२७. अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई
२८. निवासी लेखा परीक्षा अधिकारी, मुंबई
२९. निवडनस्ती (शिक्षण).

सन २०१८-१९ या शैक्षणिक वर्षात राज्यातून व विभागीय परीक्षा मंडळातून इयत्ता १० वी व १२ वीच्या परिक्षेत सर्वप्रथम आलेल्या इतर मागास प्रवर्गाच्या ४१ गुणवंत विद्यार्थी व विद्यार्थीनींना स्वर्गीय वसंतराव नाईक गुणवत्ता पुरस्कार प्रदान करण्यास प्रशासकीय मान्यता देण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन
इतर मागास वर्ग, सामाजिक व शैक्षणिक मागास प्रवर्ग,
विमुक्त जाती भटक्या जमाती व विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण विभाग,
शासन निर्णय क्रमांक : पुरस्कार २०१९/प्र.क्र.७७ /शिक्षण,
मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरु चौक, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२
दिनांक: १० जानेवारी, २०२०

वाचा :-

१) सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग, शासन निर्णय क्र. संकीर्ण-२०१३/प्र.क्र.६५/विजाभज-१, दि. ४ मार्च, २०१७
२) संचालक, विजाभज,इमाव व विमाप्र कल्याण संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांचा दि. २१.८.२०१९ चा प्रस्ताव.
३) या विभागाचा शासन निर्णय क्र. पुरस्कार-२०१८/प्र.क्र.१६०/शिक्षण, दिनांक- २७ जुलै, २०१८

प्रस्तावना:-

सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाच्या दिनांक ४/३/२०१७ च्या शासन निर्णयान्वये राज्यातून व विभागातून इयत्ता १० वी व १२ वी च्या परीक्षेत सर्वप्रथम येणा-या इतर मागास वर्ग प्रवर्गातील गुणवंत विद्यार्थी व विद्यार्थीनींना सन२०१६-१७ या शैक्षणिक वर्षापासून स्वर्गीय वसंतराव नाईक गुणवत्ता पुरस्कार प्रदान करण्याची योजना सुरू करण्यात आली असून १ जुलै रोजी किंवा शासनाने निश्चित केलेल्या दिनांकास प्रदान करण्यास मान्यता देण्यात आलेली आहे. त्यानुसार सन २०१६-१७ या शैक्षणिक वर्षातील राज्यामधून व विभागीय परीक्षा मंडळामधून इयत्ता १० वी व १२ वीच्या परीक्षेत इतर मागास वर्ग प्रवर्गातील गुणवंत विद्यार्थ्यांना दि.०४.१०.२०१७ रोजी गुणवत्त पुरस्कार प्रदान करण्याचा कार्यक्रम घेण्यात आला होता. सन २०१८-१९ या शैक्षणिक वर्षात इयत्ता १०वी व १२ वीच्या परिक्षेत राज्यातून व विभागीय परीक्षा मंडळातून उत्तीर्ण झालेल्या गुणवंत विद्यार्थी व विद्यार्थीनींना गुणवंत पुरस्कार प्रदान करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय:-

सन २०१८-१९ या शैक्षणिक वर्षात राज्यामधून व विभागीय परीक्षा मंडळामधून इयत्ता १० वी १२ वीच्या परिक्षेत सर्वप्रथम आलेल्या इतर मागास वर्ग या प्रवर्गाच्या प्रपत्र-अ मधील ४१ गुणवंत विद्यार्थी व विद्यार्थीनींना स्वर्गीय वसंतराव नाईक गुणवत्ता पुरस्कार प्रदान करण्यास व त्यासाठी कार्यक्रमाचे आयोजन याद्वारे शासन मान्यता देण्यात येत असून सदर खर्च खाली नमुद केलेल्या लेखाशिर्षामधून भागविण्यात यावा.

१) इतर मागास वर्ग प्रवर्गातील ४१ गुणवंत विद्यार्थी व विद्यार्थीनींना त्यांचे नावासमोर नमूदप्रमाणे बक्षिसाची रक्कम अदा करण्याकरिता दिवंगत वसंतराव नाईक गुणवत्ता बक्षिस योजना सन २०१९-२० मध्ये अर्थसंकल्पित रक्कमेपैकी रू.२२,८७,००० /-(बावीस लाख सत्याऐंशी हजार फक्त) इतका निधी लेखाशिर्ष (२२२५ एफ २३६) अन्वये खर्ची करण्यात यावा.
अ) कार्यक्रमाचे समारंभासाठी,स्मृतीचिन्ह, प्रमाणपत्र देणे आणि सदर कार्यक्रमास दूरदर्शन व आकाशवाणीवर प्रसिध्दी देण्याकरिता इतर मागास वर्ग प्रवर्गाकरिता रू. १,६४,०००/- (एक लक्ष चौसष्ट हजार फक्त) इतका खर्च (२२२५ एफ २३६) या लेखाशिर्षान्वये अन्वये खर्च करण्यात यावा.
१) इतर मागास वर्ग प्रवर्गाच्या कार्यक्रमाचे संपूर्ण आयोजन करण्यासाठी रक्कम रू. १०,००,०००/-(दहा लक्ष फक्त) लेखाशिर्ष (२२२५ एफ २३६) अन्वये भागविण्यात यावा.

२. राज्यातून व विभागीय परीक्षामंडळातून सन २०१८-१९ या शैक्षणिक वर्षात सर्वप्रथम येणा-या विद्यार्थी व विद्यार्थीनींना गुणवंत पुरस्कार प्रदान करण्याकरिता तसेच त्यासाठी कार्यक्रम आयोजनाचे काम व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य इतर मागासवर्गीय वित्त आणि विकास महामंडळ, प्रशासकीय भवन, चौथा मजला, रामकृष्ण चेंबूरकर मार्ग, चेंबूर, मुंबई-४०० ०७१ यांनी करावे.

३. यासाठी सह सचिव, इमाव,सामाजिक शैक्षणिक मागास प्रवर्ग, विमुक्त जाती भटक्या जमाती व विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण विभाग, मंत्रालय,मुंबई यांना नियंत्रक अधिकारी म्हणून घोषित करण्यात येत आहे तसेच कक्ष अधिकारी(अर्थसंकल्प), इमाव, सामाजिक शैक्षणिक मागास प्रवर्ग, विमुक्त जाती भटक्या जमाती व विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण विभाग, मंत्रालय,मुंबई यांना आहरण व संवितरण अधिकारी म्हणून घोषित करण्यात येत आहे. त्यांनी सदरहू निधी आंहरीत करून व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य इतर मागासवर्गीय वित्त आणि विकास महामंडळ, प्रशासकीय भवन, चौथा मजला, रामकृष्ण चेंबूरकर मार्ग, चेंबूर, मुंबई-४०० ०७१ यांना अदा करावा. व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य इतर मागासवर्गीय वित्त आणि विकास महामंडळ, प्रशासकीय भवन, चौथा मजला, रामकृष्ण चेंबूरकर मार्ग, चेंबूर, मुंबई-४०० ०७१ यांनी या कार्यक्रमाचे आयोजन व संनियंत्रण करावे. या कार्यक्रमासाठी लागणा-या खर्चाचा स्वतंत्रपणे हिशोब ठेवून आवश्यकता भासल्यास ज्यादा निधीची मागणी करावी अथवा निधी शिल्लक असल्यास तो शासनास परत करावा.

४. यावरील खर्च मागणी क्र.झेडजी-०३,२२२५, अनुसुचित जाती, अनुसूचित जमाती, इतर मागासवर्ग व अल्पसंख्यांक यांचे कल्याण,०३ मागासवर्गीयांचे कल्याण, ०३ मागासवर्गीयांचे कल्याण, २७७ (शिक्षण) ,(०४) बक्षीसे व पुरस्कार (०४)(०२) इतर मागास वर्ग प्रवर्गाच्या विद्यार्थ्यांना दिवंगत वसंतराव नाईक गुणवत्ता बक्षीस योजना,(२२२५ एफ २३६),०४,बक्षीसे या लेखाशिर्षाखाली खर्ची टाकण्यात यावा. सदरचा खर्च सन २०१९-२० या वर्षाच्या मंजूर तरतुदीतून भागविण्यात यावा.

५. नियोजन व वित्त विभागाने यापूर्वी निर्गमित केलेल्या मार्गदर्शक सूचना, प्रचिलित नियम वित्तीय अधिकाराचे प्रत्यायोजन तसेच वित्त विभागाच्या शासन परिपत्रक दिनांक २/४/२०१८ नुसार व वेळोवेळी दिलेल्या सूचनांचे पालन करण्यात यावे.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संगणक संकेताक २०२००११३१२२५५३२६२२ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

RAVINDRA
VASANTRAO GURAV

(रविंद्र गुरव)

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

१. मा.मंत्री,विजाभज,इमाव व विमाप्र कल्याण मंत्रालय,मुंबई यांचे खाजगी सचिव
२. मा.राज्यमंत्री,विजाभज,इमाव व विमाप्र कल्याण मंत्रालय,मुंबई यांचे खाजगी सचिव
३. संचालक, विजाभज,इमाव व विमाप्र कल्याण संचालनालय,महाराष्ट्र राज्य,पुणे
४. अपर मुख्य सचिव, वित्त विभाग, मुत्रालय, मुंबई.
५. प्रधान सचिव, इमाव, सावशैमाप्र,विजाभज आणि विमाप्र कल्याण विभाग यांचे स्वीय सहाय्यक मंत्रालय,मुंबई
६. प्रधान सचिव, नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
७. महालेखापाल महाराष्ट्र १/२, (लेखा व अनुज्ञेयता) (लेखापरीक्षा), मुंबई/ नागपूर
८. अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई.
९. निवासी लेखापरीक्षा अधिकारी, मुंबई.

१०. लेखा परीक्षक, स्थानिक निधी लेखा, मुंबई.
११. सह सचिव (अर्थसंकल्प), इमाव, सावशैमाप्र,विजाभज आणि विमाप्र कल्याण विभाग यांचे स्वीय सहाय्यक मंत्रालय, मुंबई
१२. उप सचिव (व्यय-१५, अर्थसंकल्प-३,) वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१३. व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य इतर मागासवर्गीय वित्त आणि विकास महामंडळ, चेंबूर, मुंबई.
१४. कक्ष अधिकारी (रोखशाखा),इमाव, सावशैमाप्र,विजाभज आणि विमाप्र कल्याण विभाग, मंत्रालय,मुंबई
१५. निवड नस्ती (शिक्षण).

प्रपत्र-अ

सन २०१८-१९ (मार्च २०१८-१९) या वर्षात इयत्ता १० वी मध्ये इमाव प्रवर्गातून राज्यातून प्रथम आलेल्या विद्यार्थी व विद्यार्थीनीना पुरस्काराची रक्कम खालील प्रमाणे आहे.

अ.क्र.	बोर्डाचे नाव	विद्यार्थ्याचे नाव	पत्ता	विद्यार्थी / विद्यार्थीनी	प्रवर्ग	गुणांची टक्केवारी	पुरस्काराची रक्कम
	अमरावती विभाग						
१	अमरावती	कदम मयुर प्रदिप	मु. पो. लासूर, पो धामोडी ता. दर्यापूर, जि अमरावती पिन कोड -४४४८०३	विद्यार्थी	OBC	९९.० %	१ लाख
२	बुलढाणा	वैष्णवी मोहनराव व्यवहारे	चैत्यनवाडी जुन्या पोस्ट ऑफिसजवळ बुलढाणा ४४३००१	विद्यार्थीनी	OBC	९८.४%	१ लाख

प्रपत्र - अ

सन २०१८-१९ (मार्च २०१८-१९) या वर्षात इयत्ता १० वी मध्ये इमाव प्रवर्गातून विभागीय मंडळातून प्रथम आलेल्या विद्यार्थी व विद्यार्थीनीना पुरस्काराची रक्कम खालील प्रमाण आहे

अ. क्र	बोर्डाचे नाव	विद्यार्थ्याचे नाव	पत्ता	विद्यार्थी / विद्यार्थीनी	प्रवर्ग	गुणांची टक्केवारी	पुरस्कारा ची रक्कम
	पुणे विभाग						
१	अहमदनगर	गांगुर्डे राजश्री बाबासाहेब	हर्षराज विद्या कॉलोनी कल्याण रोड अहमदनगर पिन कोड ४१४००१	विद्यार्थीनी	OBC	९७.२%	५१ हजार
२	जुन्नर	लांडे दर्शन दिलीप	जुन्नर पिन कोड ४१०५०२	विद्यार्थी	OBC	९६.८%	५१ हजार
३	अहमदनगर	चौरे प्रसाद रोहिदास	साईदिप नगर शीरसाठ मळा अहमदनगर पिन कोड-४१४००१	विद्यार्थी	OBC	९६.८%	५१ हजार
	नागपूर विभाग						
४	नागपूर	काळे जान्हवी विजय	जनाई ८१३१ राजे रघुजी नगर सक्करदरा नागपूर पिन कोड ४४००२४	विद्यार्थीनी	OBC	९८.%	५१ हजार
५	नागपूर	मदनकर श्रेयस संदिप	जुना नंदनवन नागपूर पिन कोड ४४०००९	विद्यार्थी	OBC	९८.%	५१ हजार
	औरंगाबाद विभाग						
६	औरंगाबाद	राऊत श्रुति प्रशांत	मालवेस सतवई मैदान, एच पी गॅस समोर ,पिन कोड-४३११२२	विद्यार्थीनी	OBC	९७.४%	५१ हजार
७	औरंगाबाद	फुटके रोहन चंद्रशेखर	नाथ नगर पालो बीड-४३१५१५	विद्यार्थी	OBC	९७.४ %	५१ हजार

	मुंबई विभाग						
८	नवी मुंबई	वेधपाठक साहिल संजय	अ २०१ महाविर डयाम सेकशन १२ वाशी नवी मुंबई ४००७०३	विद्यार्थी	OBC	९६.६%	५१ हजार
९	ठाणे	चौधरी यश नरेंद्र	६ कोमेट नवापाडा हरी ओम दुकान गणेश नगर कल्याण ठाणे ४२१२०२	विद्यार्थी	OBC	९६.६%	५१ हजार
१०	ठाणे	भेरे अमोल संजय	कानवे शहापूर ठाणे पिन कोड - ४२१६०१	विद्यार्थी	OBC	९६.६%	५१ हजार
११	नवी मुंबई	व्हाय विशाल नवनाथ	ए ४०२ विशालगड प्लॉट ०९ सेकशन १६ कामोठे ४१०२०९	विद्यार्थी	OBC	९६.६%	५१ हजार
१२	ठाणे	कोल्हे पूर्वा योगेश	२०१ श्री साई अपार्टमेंट शिवाजी पार्क, गणेश नगर अपार्टमेंट राजू नगर कल्याण ठाणे -४२१२०२	विद्यार्थीनी	OBC	९६.४%	५१ हजार
	कोल्हापूर विभाग						
१३	सातारा	शेख काशनूर युनूस	वडुज ता. खटाव जि. सातारा पिन कोड ४१५५०६	विद्यार्थीनी	OBC	९८.२%	५१ हजार
१४	कोल्हापूर	मोरजकर शीवदत्ता मारुती	१८३ रेणूका नगर पाचगाव कोल्हापूर पिन कोड ४१६०१३	विद्यार्थी	OBC	९७.६%	५१ हजार

	नाशिक विभाग						
१५	जळगाव	लोखंडे तेजस लिलाधर	११ शिरपुर कनहाला रोड विनायका भुसावळ जळगाव पिन कोड ४२५२०१	विद्यार्थी	OBC	९७.८%	५१ हजार
१६	जळगाव	मंदगे अबोली दादाभाऊ	शाहू नगर पाचोरा पिन कोड ४२४२०१	विद्यार्थीनी	OBC	९७.४%	५१ हजार
	लातुर विभाग						
१७	नांदेड	चौव्हाडे साक्षी उमाकांत	बोरबन वजिराबाद नांदेड पिन कोड ४३१६०१	विद्यार्थीनी	OBC	९८%	५१ हजार
१८	उस्मानाबाद	गोरे श्रुति बालाजी	तांबरी विभाग ,उस्मानाबाद	विद्यार्थीनी	OBC	९८%	५१ हजार
१९	उस्मानाबाद	निर्मले शिवप्रसाद दत्तात्रय	तांबरी विभाग ,उस्मानाबाद	विद्यार्थी	OBC	९७.६%	५१ हजार
	कोकण विभाग						
२०	सिंधुदुर्ग	पीसेअश्रुतोष कालीदास	फ्लॅट ए-७ लांजा प्यालेस अपार्टमेंट ता. लांजा, जि.रत्नागिरी , पिन कोड ४२६७०१	विद्यार्थी	OBC	९८.४%	५१ हजार
२१	सिंधुदुर्ग	झुलपे गायत्री संतोष	बोरभटवाडी पावशी बोरभाट कुडाल सिंधुदुर्ग पिन कोड - ४१६५२०	विद्यार्थीनी	OBC	९७.८%	५१ हजार

प्रपत्र - अ

सन २०१८-१९ (मार्च २०१८-१९) या वर्षात इयत्ता १२ वी मध्ये इतर मागास प्रवर्गातून राज्यातून प्रथम आलेल्या विद्यार्थी व विद्यार्थीनीना पुरस्काराची रक्कम खालील प्रमाण आहे

अ.क्र.	बोर्डाचे नाव	विद्यार्थ्याचे नाव	पत्ता	विद्यार्थी / विद्यार्थीनी	प्रवर्ग	गुणांची टक्केवारी	पुरस्काराची रक्कम
	अमरावती						
१	**अमरावती**	इखार ऋषिकेश दिलीप	श्रध्दा कॉलनी साई नगर अमरावती, पिन कोड - ४४४६०७	विद्यार्थी	OBC	९६.६२ %	१ लाख
२	**अमरावती**	बुरघाटे तृष्णा जयेश्वर	नंदनवन कॉलनी हर्षराज , अमरावती पिन कोड - ४४४६०४	विद्यार्थीनी	OBC	९६.९२ %	१ लाख

प्रपत्र - अ

सन २०१८-१९ (मार्च २०१८-१९) या वर्षात इयत्ता १२ वी मध्ये इतर मागास प्रवर्गातून विभागीयमंडळातून प्रथम आलेल्या विद्यार्थी व विद्यार्थीनीना पुरस्काराची रक्कम खालील प्रमाणे आहे

अ.क्र.	बोर्डाचे नाव	विद्यार्थ्याचे नाव	पत्ता	विद्यार्थी / विद्यार्थीनी	प्रवर्ग	गुणांची टक्केवारी	पुरस्काराची रक्कम
	पुणे						
१	लातूर	चांबुले गणेश राजकुमार	प्रशांत निवास शेलहाल रोड कल्पना चौक गणेश नगर लातूर - ४१३५१७	विद्यार्थी	OBC	९३.०८ %	५१ हजार
२	पुणे	उगले साक्षी संजय	६१ क्यानल रोड रेल्वेलाईन जेल रोड जवळ पुणे ४२२१०१	विद्यार्थीनी	OBC	९४.३१ %	५१ हजार
	नागपूर विभाग						
३	नागपूर	भड शौर्या ज्ञानेश्वर	प्लॉट नं.१२२ विठ्ठल नगरी लाईकर लेआउट नागपूर, पिन कोड ४४००३४	विद्यार्थी	OBC	९०.९९%	५१ हजार
४	गोंदिया	ठाकुर सिया ध्यानेंद्र	बी एम पटेल वार्ड , घाडगे नगर गोंदिया पिन कोड ४४१६०१	विद्यार्थीनी	OBC	९०.८५ %	५१ हजार
	औरंगाबाद विभाग						
५	औरंगाबाद	शिंदे दर्शन चंद्रेशखर	एच नं ६७ मातोश्री झंबाड इस्टेट श्रेया नगर औरंगाबाद पिन कोड -४३१००५	विद्यार्थी	OBC	९४.००%	५१ हजार
६	परभणी	वनारे राधा प्रल्हादराव	शिवाजी कॉलेज आर्ट सायन्स कॉलेज परभणी पिन कोड -४३१४०१	विद्यार्थीनी	OBC	९५.८५ %	५१ हजार
	मुंबई विभाग						
७	वसई	माळी केदार नामदेव	ए -२ धुरी सदन विद्यामंदीर मार्ग वसई (वेस्ट) पिन कोड - ४०१२०२	विद्यार्थी	OBC	९४.७७%	५१ हजार

८	ठाणे	निवाटे समृध्दी प्रकाश	डि ३७०२ ऋतु पार्क वृन्दावन बस ठाणे वेस्ट ठाणे पिन कोड - ४००६०१	विद्यार्थीनी	OBC	९४.१५ %	५१ हजार
	कोल्हापूर विभाग						
९	कोल्हापूर	महाजन श्रीकांत अनिल	विवेकानंद कॉलेज कोल्हापूर पिन कोड - ४१६००३	विद्यार्थी	OBC	९२.७७%	५१ हजार
१०	कोल्हापूर	पिसे अदिती विनायक	२४५३ २ मानसी चॅबसे मिरजकर टिकटी कोल्हापूर , पिन कोड - ४१६०१२	विद्यार्थीनी	OBC	९४.३१%	५१ हजार
	नाशिक विभाग						
११	जळगाव	इंगले यश सुनिल	४४०३ जानकी सदन नेताजी प्लॉट भुसावळ जळगाव, पिन कोअड - ४२५२०१	विद्यार्थी	OBC	९४.३१ %	५१ हजार
१२	जळगाव	सोनावने प्रांजल विलास	६२ ख्वाजामीया रोड गणेश कॉलनी श्रीकृष्ण कॉलनी जळगाव, पिन कोड ४२५००१	विद्यार्थीनी	OBC	९६.०० %	५१ हजार
	लातूर विभाग						
१३	लातूर	पोटपल्लेवर रोहन रविंद्र	तेहरा नगर शिवाजी नगर मागे नांदेड, पिन कोड -४३१६०१	विद्यार्थी	OBC	९१.५४ %	५१ हजार
१४	नांदेड	जूनगाडे मृणाल प्रफुल्ल	कन्ना नगर नांदेड पिन कोड-४३१६०५	विद्यार्थीनी	OBC	९६.६२ %	५१ हजार
	कोकण विभाग						
१५	रत्नागिरी	माळी सागर नारायण	शिवातर रोड संत सेना नगर खेड रत्नागिरी, पिन कोड-४१५७०९	विद्यार्थी	OBC	९१.२३%	५१ हजार
१६	रत्नागिरी	नागवेकर अदिती संदेश	रत्नागिरी पिन कोड-४१५६१२	विद्यार्थीनी	OBC	९५.८५%	५१ हजार

इयत्ता ५ वी ते ७ वी मध्ये शिकणाऱ्या इतर मागास प्रवर्गातील मुलींना सावित्रीबाई फुले शिष्यवृत्ती योजना लागू करणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन
विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण विभाग,
शासन निर्णय, क्रमांक : शिवृत्ती २०१८/प्र.क्र. २८३/शिक्षण,
मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२
दिनांक : ३० जानेवारी, २०१९

वाचा : १.समाजिक न्याय, सांस्कृतीक कार्य व क्रिडा विभाग शासन निर्णय क्रमांक.इबीसी-१०९४ /३२०३८/ प्र.क्र.९० / मावक -२ दिनांक .१२ जानेवारी, १९९६
२. संचालक, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण संचालनालय, पुणे यांचे पत्र क्र .विजाभजसं /शिक्षण/इमाव साफुशि प्रस्ताव ९३/२०१६-१७/ ९९२६/पुणे, दि.१६/६/२०१६ व दि. ०३/०१/२०१९

प्रस्तावना :-

राज्यातील मागासवर्गीय मुलींचे (अनुसुचीत जाती/ विमुक्त जाती / भटक्या जमाती, धनगर, बंजारी सह व विशेष मागासप्रवर्ग) प्राथमिक शाळामधील गळतीचे प्रमाण रोखण्याच्या दृष्टीकोणातुन इयत्ता ५ वी ते इयत्ता ७ वी च्या मुलींकरीता "सावित्रीबाई फुले शिष्यवृत्ती योजना" शासन निर्णय दि.१२ जानेवारी १९९६ अन्वये सुरु करण्यात आली आहे.

त्याच धर्तीवर राज्यातील इतर मागास प्रवर्गातील मुलींमध्ये शिक्षणाची आवड निर्माण व्हावी , त्यांचे शिक्षणातील गळतीचे प्रमाण कमी व्हावे, त्यांचा शैक्षणिक सर्वांगिण विकास व्हावा म्हणून राज्यातील इयत्ता ५ वी ते ७ वी मधील इतर मागास प्रवर्गातील मुलींना सावित्रीबाई फुले शिष्यवृत्ती योजना लागू करण्यास मा.मंत्रिमंडळाने दिनांक १५.०१.२०१९ रोजी झालेल्या मंत्रिमंडळ बैठकीमध्ये मान्यता दिलेली आहे. मा. मंत्रिमंडळाने दिलेल्या मान्यतेनुसार शासन निर्णय निर्गमित करण्याची बाब शासनाच्या विचारधीन होती.

शासन निर्णय :-

राज्यातील इतर मागास प्रवर्गातील इयत्ता ५ वी ते ७ वी मध्ये शिकणा-या मुलींसाठी सन २०१९-२० या शैक्षणिक वर्षापासून "सावित्रीबाई फुले शिष्यवृत्ती योजना" लागु करण्यास शासन मान्यता देण्यात येत आहे.

अटी व शर्ती:-

१. सदरची योजना राज्यातील प्राथमिक शाळा व इतर शैक्षणिक संस्थांमध्ये शिकणाऱ्या इतर मागास प्रवर्गातील इयत्ता ५ वी ते ७ वी मधील मुलींना लागु राहील.
२. सदर योजनेच्या लाभासाठी उत्पन्नाची अट लागु राहणार नाही.
३. इयत्ता ५ वी ते ७ वी मधील इतर मागास प्रवर्गातील मुलीसाठी- दरमहा रु.६०/- प्रमाणे १० महिन्यांसाठी रु. ६००/- इतका लाभ देय राहील.

मा.मंत्रिमंडळाने दिलेल्या मान्यतेप्रमाणे सदर योजनेसाठी नवीन लेखाशिर्ष प्राप्त करुन घेण्याची कार्यवाही स्वतंत्रपणे करण्यात यावी.

सदर योजनेवरील अनुदान व खर्चाबाबत संचालक,विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण संचालनालय,पुणे हे नियंत्रक अधिकारी राहतील. सदर अनुदानाची रक्कम आहरित करण्यासाठी कक्ष अधिकारी/ अवर सचिव (अर्थसंकल्प), विजाभज इमाव व विमाप्र कल्याण विभाग, आहरण व संवितरण अधिकारी, विमुक्त जाती भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागासप्रवर्ग कल्याण विभाग, मंत्रालय,मुंबई यांना घोषित करण्यात येत आहे.

शासन निर्णय क्रमांक शिवृत्ती २०१८/प्र.क्र. २८३/शिक्षण,

सदर शासन निर्णय नियोजन विभागाच्या अनौपचारीक संदर्भ क्र. १७/का-१४१३, दि. १४/०१/२०१९ तसेच वित्त विभागाच्या अनौपचारीक संदर्भ क्र. ---- दि. १६/०१/२०१९ अन्वये प्राप्त सहमतीनुसार निर्गमित करण्यात येत आहे.

सदर शासन निर्णय, महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा सांकेतांक २०१९०१३१९२४९२१२२२२ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने सांक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

Digitally signed by Shri Ravindra Gurav
Date: 2019.01.31 13:00:18 +05'30'

(रविंद्र गुरव)
उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

१. मा. राज्यपालांचे सचिव, राजभवन, मलबार हिल, मुंबई.
२. मा मुख्यमंत्र्यांचे अपर मुख्य. सचिव, मुंबई.
३. मा. मंत्री/ मा. राज्यमंत्री, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागास वर्ग व विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण, यांचे खाजगी सचिव.
४. मा.मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
५. अपर मुख्य सचिव, कृषी व प.दु.म. विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
६. अपर मुख्य सचिव, वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
७. अपर मुख्य सचिव, वैद्यकीय शिक्षण व औषधी द्रव्ये विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
८. अपर मुख्य सचिव, नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
९. प्रधान सचिव, माहिती व तंत्रज्ञान विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
१०. प्रधान सचिव (प.दु.म.), कृषी व प.दु.म. विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
११. सर्व अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव, मंत्रालयीन सर्व विभाग.
१२. आयुक्त, समाज कल्याण, समाजकल्याण आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
१३. संचालक, विजाभज, इमाव व विमापकल्याण संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
१४. संचालक, तंत्र शिक्षण संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
१५. संचालक, वैद्यकीय शिक्षण व संशोधन संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
१६. महासंचालक, वैद्यकीय शिक्षण व संशोधन संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
१७. महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता), महाराष्ट्र-१/२, मुंबई/नागपूर.
१८. महालेखापाल (लेखा परिक्षा), महाराष्ट्र-१/२, मुंबई/नागपूर.
१९. अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई
२०. सर्व प्रादेशिक उपायुक्त/सहायक आयुक्त, समाजकल्याण विभाग.
२१. निवासी लेखा परिक्षा अधिकारी, मुंबई.
२२. सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी.
२३. कक्ष अधिकारी, विधानमंडळ अनुसूचित जाती कल्याण समिती, विधानभवन, मुंबई.
२४. कक्ष अधिकारी, विधानमंडळ इतर मागासवर्ग कल्याण समिती, विधानभवन, मुंबई.
२५. निवड नस्ती (कार्यासन-शिक्षण).

गुणवंत मुलामुलींना परदेशात उच्च शिक्षणासाठी शिष्यवृत्ती मंजूर करणेबाबत....

महाराष्ट्र शासन
विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण विभाग,
शासन निर्णय क्रमांक : शिवृत्ती-२०१८/प्र.क्र.११८/शिक्षण
मंत्रालय विस्तार भवन, मादाम कामा मार्ग,
हुतात्मा राजगुरु चौक, मुंबई-४०००३२.
दिनांक: ११ ऑक्टोबर, २०१८

वाचा : १) शासन निर्णय, सामाजिक न्याय, सांस्कृतिक कार्य, क्रिडा व विशेष सहाय्य विभाग क्र. ईबीसी-२००३/प्र.क्र.११५/मावक-२, दि.११ जून, २००३
२) शासन निर्णय सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग क्र.ईबीसी-२०१७ / प्र.क्र.२८८/शिक्षण-१, दि.२७ जून, २०१७
३) शासन निर्णय आदिवासी विकास विभाग क्र.आदिशि-१२०३ /प्र.क्र.७६ / कार्या-१२, दि. ३१ मार्च,२००५
४) शासन निर्णय आदिवासी विकास विभाग क्र.पशिशि-२०१५ /प्र.क्र.३३४ / कार्या-१२, दि.१६ मार्च,२००६
५) मा.मंत्रिमंडळाच्या दिनांक २१ ऑगस्ट,२०१८ रोजी झालेल्या बैठकीचे इतिवृत्त.

प्रस्तावना :-

अनुसूचित जाती व जमातीच्या विद्यार्थ्यांना परदेशात शिक्षणासाठी सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग व आदिवासी विकास विभागातर्फे शिष्यवृत्ती योजना राबविण्यात येत आहे. तथापि, सदर योजना विजाभज, इमाव व विमाप्र प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांसाठी नसल्यामुळे, आर्थिक परिस्थितीमुळे सदर प्रवर्गातील गुणवंत मुलामुलींना परदेशातील नामांकित शिक्षण विद्यापीठामधील उच्च शिक्षणापासून वंचित रहावे लागत आहे. सदर बाब विचारात घेऊन, विजाभज, इमाव व विमाप्र प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांसाठी परदेशात शिक्षणासाठी शिष्यवृत्ती योजना राबविण्याबाबतचा निर्णय मा.मंत्रिमंडळाने दिनांक २१ ऑगस्ट,२०१८ रोजी झालेल्या बैठकीमध्ये घेतला आहे. मा. मंत्रिमंडळाने घेतलेल्या निर्णयास अनुसरुन याबाबत सविस्तर आदेश निर्गमित करण्याची बाब विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :-

महाराष्ट्र राज्यातील विजाभज, इमाव व विमाप्र प्रवर्गातील जे गुणवंत विद्यार्थी पदव्युत्तर पदवी व पीएचडी अभ्यासक्रमासाठी, THE(Times Higher Education)/ किंवा QS (Quacquarelli Symonds) Ranking २०० च्या आतील परदेशातील शैक्षणिक संस्थेमध्ये प्रवेश घेतील, अशा विजाभज, इमाव व विमाप्र प्रवर्गातील एकत्रितपणे १० विद्यार्थ्यांना प्रतीवर्षी परदेशी शिष्यवृत्ती मंजूर करण्यास शासनाची मान्यता देण्यात येत आहे.

२. ही योजना विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण विभागांतर्गत "गुणवंत मुलामुलींना परदेशात उच्च शिक्षणासाठी शिष्यवृत्ती मंजूर करणे" या नावाने शैक्षणिक वर्ष २०१९-२० पासून राबविण्यात यावी.

३. या योजनेची व्याप्ती पुढीलप्रमाणे राहिल :-

सदर योजना विजाभज, इमाव व विमाप्र प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांकरिता लागू राहील. ज्या मागास प्रवर्गांच्या विद्यार्थ्यांना अशा स्वरूपाची परदेशी शिष्यवृत्ती लागू केली आहे अशा मागास प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांनी त्या-त्या प्रशासनिक विभागाच्या योजनेमध्ये अर्ज करणे अपेक्षित आहे. विजाभज, इमाव व विमाप्र प्रवर्गातील विद्यार्थी सदर योजनेसाठी पात्र राहतील.

४. शिष्यवृत्तीची शाखा निहाय विभागणी :-

सदर शिष्यवृत्तीसाठी खालीलप्रमाणे शाखा निहाय मर्यादा प्रत्येक वर्षासाठी निश्चित करण्यात येत आहे -

अ.क्र.	शाखा / अभ्यासक्रम	पदव्युत्तर पदवी/पदविका, डॉक्टरेट
१.	कला	०१
२.	वाणिज्य	०१
३.	विज्ञान	०१
४.	व्यवस्थापन	०१
५.	विधी अभ्यासक्रम	०१
५.	अभियांत्रिकी/वास्तुकला शाखा	०४
६.	औषधनिर्माणशाखा	०१
	एकूण	१०

५. शिष्यवृत्ती द्यावयाच्या एकूण जागेपैकी ३०% जागांवर मुलींची निवड करण्यात येईल.

६. या शासन निर्णयासोबतच्या परिशिष्ट-अ प्रमाणे अभ्यासक्रमनिहाय विद्यार्थी प्रवेश संख्या निर्धारीत केलेली असून त्या मर्यादेत विद्यार्थ्यांची निवड करण्यात येईल.

७. या योजनेच्या सविस्तर अटी व शर्ती, पात्रता/अपात्रता , मिळणारे लाभ , शिष्यवृत्तीच्या लाभासाठी निवड कार्यपध्दती इत्यादींची माहिती सोबतच्या परिशिष्ट-ब मध्ये दर्शविण्यात आलेली आहे.

८. या योजनेसाठी सन २०१९-२० या आर्थिक वर्षात रुपये १०.०० कोटी इतका अतिरिक्त नियतव्यय विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण विभागास स्वतंत्ररित्या मंजूर करण्यात येणार आहे. तसेच या योजनेसाठी टप्प्याटप्प्याने होणाऱ्या आवर्ती खर्चाचा जास्तीत जास्त रुपये ४०.०० कोटी इतका आर्थिक भार शासनाने मान्य केला आहे. या योजनेसाठी नविन लेखाशीर्ष उघडण्याची व आवश्यक तरतूद करण्याची कार्यवाही स्वतंत्ररित्या करण्यात येत आहे. दरम्यान या योजनेसाठी जाहिरात देणे, ऑन-लाईन ॲप्लीकेशन तयार करणे, कंत्राटीतत्वावर आवश्यक त्या नियुक्त्या इत्यादींवर होणारा खर्च संचालक, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण संचालनालय यांच्या स्वीय प्रपंजी लेख्यातून करण्यात यावा.

९. शैक्षणिक वर्ष २०१९-२०२० पासून ही योजना महाडीबीटी पोर्टलच्या माध्यमातून राबविण्यात यावी.

१०. सदर शासन निर्णय, मा.मंत्रिमंडळाने दिनांक २१ ऑगस्ट,२०१८ रोजी झालेल्या बैठकीमध्ये घेतलेल्या निर्णयास अनुसरुन निर्गमित करण्यात येत आहे.

११. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करुन देण्यात आला असून त्याचा संकेतांक क्रमांक २०१८१०१२१८१५३०५१२२ असा आहे. सदर आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

Bhaurao Raghunath Gavit

Digitally signed by Bhaurao Raghunath Gavit
DN: CN = Bhaurao Raghunath Gavit, C = IN, S = Maharashtra, O = Government Of Maharashtra, OU = VARY OBCs SBC Welfare Dept.
Date: 2018.10.12 18:18:28 +05'30'

(भा.र. गावित)
सह सचिव, महाराष्ट्र शासन

सोबत-वरीलप्रमाणे

प्रति,

१. मा.राज्यपालांचे सचिव, राजभवन, मलबार हिल, मुंबई
२. मा.मुख्यमंत्र्यांचे अपर मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई
३. मा.मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई
४. मा.मंत्री, (विजाभज) यांचे खाजगी सचिव
५. मा.राज्यमंत्री, (विजाभज) यांचे खाजगी सचिव
६. मा.विरोधी पक्षनेता, विधानपरिषद, विधानभवन, मुंबई
७. मा.विरोधी पक्षनेता, विधानसभा, विधानभवन, मुंबई
८. सर्व प्रशासनिक विभागाचे अपर मुख्य सचिव/ प्रधान सचिव/ सचिव, मंत्रालय, मुंबई
९. सर्व सन्मानीय विधानपरिषद व विधानसभा सदस्य
१०. आयुक्त, समाजकल्याण आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे,
११. आयुक्त, आदिवासी विकास आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, नाशिक
१२. आयुक्त, कृषी, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
१३. आयुक्त, दुग्ध व्यवसाय विकास, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
१४. आयुक्त, मत्स्य व्यवसाय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
१५. संचालक, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण संचालनालय, पुणे
१६. संचालक, तंत्र शिक्षण, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
१७. संचालक, उच्च शिक्षण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
१८. संचालक, वैद्यकीय शिक्षण व संशोधन, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
१९. संचालक, माहिती तंत्रज्ञान, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई
२०. संचालक, पशु संवर्धन, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
२१. संचालक, कला संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई

२२. कुलसचिव, सर्व कृषी / अकृषी विद्यापीठे
२३. महासंचालक,माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई (प्रसिध्दीसाठी)
२४. सर्व जिल्हाधिकारी
२५. महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता), महाराष्ट्र - १/२, मुंबई / नागपूर
२६. महालेखापाल (लेखा परीक्षा), महाराष्ट्र - १/२, मुंबई / नागपूर
२७. अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई
२८. निवासी लेखा परीक्षा अधिकारी, मुंबई

शासन निर्णय, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण विभाग, क्रमांक : शिवृत्ती-२०१८/प्र.क्र.११८/शिक्षण,

दिनांक ११ ऑक्टोबर, २०१८ सोबतचे

परिशिष्ट-अ

परदेशी शिष्यवृत्तीकरीता मंजूर करण्यात येणारे अभ्यासक्रम

Engineering/ Architecure	Management	Science	Arts & Commerce	Law	Pharamcy
*Permissible Courses :- P.G./P.G. Diploma/Ph.D.	*Permissible Courses :- P.G./P.G.Diploma	*Permissible Courses :- P.G. / Ph.D	*Permissible Courses :- P.G. / Ph.D	*Permissible P.G. / Ph.D	*Permissible P.G. / Ph.D
1	2	3	4	5	6
1.Civil	1. M.B.A. with Finance/Marketing/ H.R./SystemAnalysis	1. Agriculture	1. Sociology	L.L.M	M.Pharm
2.Mechanical	2. Hotel Management	2. Horticulture	2. Psychology		
3. Electrical		3. Animal Husbandary	3. Philosophy		
4. Chemical		4. Cultural Science	4. Economics		
5. Computer		5. Mathematics	5. Commerce		
6. Production		6. Science			
7. Industrial Engg.		7. Physics			
8. Environmental Engineering		8. Chemistry			
9. Mining Engg.		9. Botany			
10. Petrochemical		10. Zoology			
11. Electronic & TC					
12. Information Technology/ Information Systems/ Information Science/Computer Engineering					
13. Bio-Technology					
14. Genetic Engineering					
15. Nano Technology					
16. Industry Internet of Things (IIOT)					
17. Cyber Law/Cyber Security					
18. Biomedical Engg.					
19. Climate Change					
20. Artificial Intelligence					
21. Architecture					
Eligibility					
Graduation for P.G. & Post Graduation for Ph.D.	Graduation in any subject for MBA Graduation in Hotel Management	Post Graduation in Concerned Subject	Graduation/Post Graduation in Concerned Subject	Graduation / P.G. in Law	Graduation / P.G. in Pharmacy

* Note:-

१) Only accredited Universities/Institutions of Foreign Countries will only be considered.

२) वरील अभ्यासक्रम हे निर्देशात्मक असून विद्यार्थ्याने परदेशी विद्यापीठामध्ये प्रवेश घेतलेल्या अभ्यासक्रमाचा समावेश कोणत्या शाखेकरीता करावयाचा याचा निर्णय घेण्याचे अधिकार निवड समितीस राहतील.

शासन निर्णय, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण विभाग, क्रमांक : शिवृत्ती-२०१८/प्र.क्र.११८/शिक्षण, दिनांक ११ ऑक्टोबर, २०१८ सोबतचे

परिशिष्ट-ब

१. सर्वसाधारण अटी व शर्ती :-

१) विद्यार्थी व विद्यार्थ्याचे आई / वडील अथवा पालक भारताचे नागरिक तसेच महाराष्ट्र राज्याचे अधिवासी असावेत.

२) विद्यार्थ्याला परदेशातील THE/QS अद्ययावत वर्ल्ड रॅन्कींगमध्ये २०० च्या आत असलेल्या शैक्षणिक संस्था / विद्यापीठामध्ये गुणवत्तेनुसार प्रवेश मिळालेला असावा.

३) विद्यार्थ्याने पदव्युत्तर अभ्यासक्रमासाठी अर्ज करताना पदव्युत्तरसाठी किंवा पीएचडी अभ्यासक्रमासाठी अर्ज करताना, पीएचडीसाठी यापुर्वी इतर कोणत्याही राज्य शासनाची अथवा केंद्रशासनाची परदेशी शिष्यवृत्ती घेतलेली नसावी. तसेच त्यांने अन्य प्रशासनिक विभागाच्या परदेशी शिष्यवृत्तीच्या योजनेसाठी अर्ज केलेला नसावा.

४) परदेशातील विद्यापीठ/ शैक्षणिक संस्थामध्ये प्रवेश घेणारा विद्यार्थी हा पूर्णवेळ विद्यार्थी म्हणून प्रवेशित असावा.

५) एक्झेक्युटीव्ह पदव्युत्तर पदवी किंवा एक्झेक्युटीव्ह पदव्युत्तर पदविका व अर्धवेळ अभ्यासक्रमांस प्रवेशित विद्यार्थी या योजनेसाठी पात्र असणार नाहीत.

६) प्रवेशित अभ्यासक्रमासाठी अर्ज करताना नमूद केलेल्या विहीत कालावधीत अभ्यासक्रम पूर्ण करणे विद्यार्थ्यांवर बंधनकारक असेल, अभ्यासक्रम पूर्ण करण्यासाठी मुदतवाढ मान्य केली जाणार नाही.

७) सदर योजना उच्च व तंत्र शिक्षण विभागांतर्गत तंत्र शिक्षण संचालनालय व उच्च शिक्षण संचालनालयाच्या अखत्यारीतील अभ्यासक्रम पूर्ण करणा-या विद्यार्थ्यांना पुढील उच्च शिक्षण घेण्याकरिता लागू राहील.

२. वयोमर्यादा :-

पदव्युत्तर अभ्यासक्रमासाठी लाभार्थीच्या वयाची कमाल ३५ वर्ष आणि पीएचडी अभ्यासक्रमासाठी लाभार्थीच्या वयाची ४० वर्ष वयोमर्यादा असावी.

३. उत्पन्न मर्यादा :-

१. या योजनेखाली लाभ घेण्यासाठी विद्यार्थ्यांच्या पालकांचे/कुटुबांचे व विद्यार्थी नोकरी करीत असल्यास त्याचे स्वत:चे उत्पन्न धरुन सर्व मार्गांनी मिळणारे मागील आर्थिक वर्षातील वार्षिक उत्पन्न रुपये ०८.०० लाखापेक्षा जास्त नसावे.

२. विद्यार्थी किंवा पालक किंवा दोन्ही नोकरीत असतील तर त्यांचे आयकर विवरणपत्र, फॉर्म न. १६ व सक्षम प्राधिकारी (तहसिलदार किंवा नायब तहसिलदार पेक्षा कमी दर्जा नसलेल्या) यांच्याकडील मागील आर्थिक वर्षाचे कुटुंबाचे सर्व मार्गांनी मिळणाऱ्या उत्पन्नाचे प्रमाणपत्र सादर करणे आवश्यक राहील.

३. इतर विद्यार्थ्यांसाठी सक्षम प्राधिकारी (तहसिलदार किंवा नायब तहसिलदारपेक्षा कमी दर्जा नसलेल्या) यांच्याकडील मागिल आर्थिक वर्षाचे कुटुंबाचे सर्व मार्गांनी मिळणाऱ्या उत्पन्नाचे प्रमाणपत्र, नॉन-क्रिमीलेअर प्रमाणपत्र सादर करणे आवश्यक राहील.

४. शैक्षणिक अर्हता :-

अ) परदेशातील पदव्युत्तर पदवी किंवा पदव्युत्तर पदविका अभ्यासक्रमासाठी प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्याने भारतातील मान्यताप्राप्त विद्यापीठांमधून किमान ६०% गुणांसहित पदवी परीक्षा उत्तीर्ण केलेली असावी.

ब) पीएचडी अभ्यासक्रमासाठी प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्याने भारतातील मान्यताप्राप्त विद्यापीठांमधून किमान ६०% गुणांसहित पदव्युत्तर पदवी किंवा पदव्युत्तर पदविका परीक्षा उत्तीर्ण केलेली असावी.

क) हा पदवी किंवा पदव्युत्तर पदवी अभ्यासक्रम त्याने अर्जाच्या दिनांकाला उत्तीर्ण केलेला असावा.

५. अभ्यासक्रमाचा कालावधी :-

१) पीएचडी- ४ वर्षे किंवा प्रत्यक्ष अभ्यासक्रमाचा कालावधी या पेक्षा जो कमी असेल तो.

२) पदव्युत्तर पदवी- २ वर्षे किंवा प्रत्यक्ष अभ्यासक्रमाचा कालावधी यापेक्षा जो कमी असेल तो.

३) पदव्युत्तर पदविका- १ वर्षे किंवा प्रत्यक्ष अभ्यासक्रमाचा कालावधी यापेक्षा जो कमी असेल तो.

६. एकाच कुटुंबातील कमाल पात्रताधारक :-

१) सदर योजनेचा लाभ एकाच कुटुंबातील एका विद्यार्थ्यास फक्त एकदाच घेता येईल.

२) एकाच कुटुंबातील एकापेक्षा जास्त मुलांनाही शिष्यवृत्ती लागू राहणार नाही. यासाठी पालकांनी आणि विद्यार्थ्यांनी तसे प्रतिज्ञापत्र करुन देणे बंधनकारक असेल.

३) सदरची शिष्यवृत्ती एकाच वेळेस मान्य करण्यात येईल. एकापेक्षा जास्त वेळेस विद्यार्थी शिष्यवृत्तीसाठी पात्र असणार नाही.

७. अर्ज करण्यासाठी अनिवार्य अटी :-

१) नोकरीमध्ये असलेल्या उमेदवारांनी तो जेथे नोकरी करतो त्या संस्थेचे (organization Employer) ना-हरकत प्रमाणपत्र दाखल करणे अनिवार्य आहे.

२) पात्र विद्यार्थ्याने Non Judicial Stamp Paper वर Public Notary समोर विहित नमुन्यातील प्रतिज्ञापत्र लिहून देणे बंधनकारक असेल.

३) विद्यार्थ्याने दोन जामीनदार देणे बंधनकारक असेल. या प्रत्येक जामीनदाराने स्वतंत्र Surety Bond करुन देणे बंधनकारक असेल.

४) अर्ज करणा-या विद्यार्थ्याचे स्वास्थ्य चांगले असले पाहीजे. त्याकरिता त्याने नोंदणीकृत वैद्यकीय अधिका-यानें दिलेले प्रमाणपत्र सादर करणे बंधनकारक राहील.

५) विद्यार्थी शिक्षणांसाठी आवश्यक असलेला कालावधी किंवा शिक्षण त्यापूर्वी पुर्ण झाल्यास जो कालावधी लागेल या दोघांपैकी जो कमी आहे त्या कालावधी पुरतेच परदेशात राहण्याचे बंधपत्र (Bond) राज्य शासनास तसेच परदेशातील भारतीय दूतावासास लिहून द्यावे लागेल. या आवश्यक कालावधीपेक्षा जास्त कालवधीकरीता परदेशात राहण्यास विद्यार्थ्यास परवानगी मिळणार नाही.

६) विद्यार्थ्यास शासनाने विहीत करुन दिलेल्या नमुन्यात Record Release Consent Form हा बंधपत्राच्या स्वरुपात द्यावा लागेल.

७) विद्यार्थ्यास परदेशामध्ये प्रवेश मिळण्यासाठी THE/किंवा QS World Ranking मधील २०० च्या आतील अद्ययावत जागतिक क्रमवारीत असलेल्या विद्यापीठ/शिक्षणसंस्था मध्ये प्रवेशासाठी स्वत: प्रयत्न करावा लागेल व त्यासाठी आवश्यक त्या सर्व पात्रता परीक्षा देणे बंधनकारक असेल.

८) ज्या विद्यार्थ्यांना परदेशी शैक्षणिक संस्थांकडून Unconditional Offer Letter मिळालेले असेल, त्यांनाच ही शिष्यवृत्ती अनुज्ञेय राहील, यासाठी Conditional Offer Letter गृहीत धरले जाणार नाही.

९) विवाहीत उमेदवाराच्या पत्नी व मुले यांना परदेशामध्ये सोबत घेवून जाण्यासाठी कोणत्याही प्रकारचे सहाय्य दिले जाणार नाही. त्यासाठी पासपोर्ट मिळविणे, व्हिसा मिळविणे, आर्थिक तरतुद करणे, परदेशातील निवास व दैनंदिन खर्चाची व्यवस्था करणेही उमेदवाराची वैयक्तिक जबाबदारी असेल.

१०) नोकरी करणाऱ्या उमेदवारांनी सर्व प्रशासकीय बाबी उदा. रजा, वेतन आणि इतर सेवेच्या बाबी या स्वत: प्रत्यक्षपणे निराकरीत करावयाच्या आहेत. याबाबत कोणत्याही प्रकारची सवलत शासनाकडून मिळणार नाही.

११) (अ) अचानक उध्दवलेल्या परिस्थितीमध्ये, परदेशामध्ये शिक्षण घेत असताना विद्यार्थ्यास भारतामध्ये यावयाचे असल्यास त्यासाठी त्याचे संबंधित शैक्षणिक संस्था आणि संबंधीत शिक्षण संचालनालयाची पूर्वपरवानगी घेणे बंधनकारक असेल आणि याबाबतची माहिती संबंधित विद्यार्थी भारतीय दूतावासास कळवतील.

(ब) जेवढया कालावधीमध्ये परदेशातील शैक्षणिक संस्थेमधून दूर असेल, तेवढया कालावधीचा कोणताही खर्च त्यास अनुज्ञेय होणार नाही. तथापि, तो पुन्हा त्याच शैक्षणिक संस्थेत त्याच अभ्यासक्रमाचे पुढील शिक्षण पूर्ण करण्यासाठी हजर झालेल्या दिवसापासून त्यास देय लाभ अनुज्ञेय होतील.

(क) अशा परिस्थितीत विद्यार्थ्याने परत त्याच परदेशी शिक्षण संस्थेमध्ये हजर न होता शिक्षण अर्धवट सोडल्यास त्यास अदा करण्यात आलेले शिक्षण शुल्क, परिक्षा शुल्क इतर शुल्क व निर्वाहभत्त्याची व्याजासह वसूली करण्यात येईल, याबाबतचे लेखी हमीपत्र विद्यार्थ्यास द्यावे लागेल.

१२) पासपोर्ट व व्हिसा मिळविण्याची जबाबदारी उमेदवार/विद्यार्थ्याची असेल,

१३) उमेदवारास/विद्यार्थ्यांना केवळ ज्या शैक्षणिक संस्थेमध्ये, ज्या अभ्यासक्रमासाठी प्रवेश मिळालेला आहे व शिष्यवृत्ती मिळाली आहे त्याच कारणासाठी व्हिसा घेणे बंधनकारक असेल.

१४) निवड झालेल्या विद्यार्थ्यांनी मागणी केल्यानुसार आवश्यक ती कागदपत्रे सादर करणे व आवश्यक ते करारनामे देणे बंधनकारक असेल.

१५) निवड झालेल्या विद्यार्थ्यास त्याच्या शैक्षणिक कालावधीमध्ये जास्तीची रक्कम अदा झाली असल्यास त्याची परतफेड करणे विद्यार्थ्यावर बंधनकारक असेल. अथवा ती वसूल करणेबाबत प्रचलित कायदे व नियमानुसार कार्यवाही करण्यात येईल, याबाबतचे हमीपत्र देणे बंधनकारक असेल.

१६) सदर शिष्यवृत्तीबाबत महाराष्ट्र शासनाच्या विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण विभागाने घेतलेला निर्णय अंतिम असेल.

१७) परदेशी शिक्षण घेणा-या विद्यार्थ्यासाठी शिष्यवृत्ती देण्याकरिता एक स्वतंत्र स्वीय प्रपंजी लेखा (PLA) संचालक, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण संचालनालय, पुणे यांचेकडे उघडण्यात येईल. त्यामध्ये समाजातील दानशूर व्यक्ती तसेच या योजनेचा लाभ घेऊन नोकरी/व्यवसाय करणा-या विद्यार्थ्यांकडून प्राप्त होणारी रक्कम जमा करण्यात येईल. या निधिचा उपयोग केवळ परदेशी शिष्यवृत्तीसाठी करण्यात येईल.

१८) विद्यार्थ्यांनी शिक्षण पूर्ण केल्यानंतर जेव्हा त्यांना नोकरी मिळेल, किंवा तो स्वत:च्या व्यवसाय सुरु करेल किंवा अभ्यासक्रम पूर्ण केल्यापासून दोन वर्षानंतर यापैकी कमी असलेल्या कालावधीपासून त्याच्या शिक्षणासाठी शासनामार्फत जो खर्च करण्यात आला आहे, त्याखर्चाच्या साधारण १०% रक्कम महाराष्ट्र शासनाच्या यासाठी उघडण्यात आलेल्या स्वीय प्रपंजी लेख्यामध्ये जमा करावी लागेल. जेवढी रक्कम विद्यार्थी जमा करतील तेवढीच रक्कम महाराष्ट्र शासन निधी मध्ये जमा करील व त्याचा विनियोग याच प्रयोजनासाठी करण्यात येईल.

१९) या शिष्यवृत्तीचा लाभ घेवून पूर्ण करण्यात आलेल्या अभ्यासक्रमाचा लाभ राज्य शासनास होणे या योजनेमध्ये अपेक्षित आहे. त्यामुळे ज्या शिष्यवृत्ती मंजूर करण्यात आलेल्या विद्यार्थ्यांने महाराष्ट्र राज्यात परत येवून त्याचा अभ्यासक्रमाचा लाभ राज्यास होईल याकरीता आवश्यकतेनुसार राज्य शासनास सेवा देणे अपेक्षित आहे. त्याबाबतचे बंधपत्र लाभार्थी विद्यार्थ्यांकडून घेण्यात यावे.

८. विद्यार्थ्यास मिळणारे लाभ:-

परदेशी शिष्यवृत्ती मंजूर करण्यात आलेल्या विद्यार्थ्यास खालील लाभ देण्यात येतील.

१) परदेशातील शैक्षणिक संस्थेने पत्रामध्ये नमुद केलेल्या शैक्षणिक कालावधीसाठी लागू केलेली संपूर्ण शिक्षण फी ही संचालक, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण संचालनालय, पुणे किंवा त्यांनी प्रधिकृत केलेल्या यंत्रणेमार्फत थेट संबधित शैक्षणिक संस्थेस अदा करण्यात येईल.

२) प्रवेश घेतलेल्या संबंधित शैक्षणिक संस्थेने ठरवून दिलेल्या अथवा भारत सरकारच्या DOPT विभागाने विदेशी शिष्यवृत्तीसाठी ठरवून दिलेल्या दराप्रमाणे येणारा खर्च अथवा महाराष्ट्र शासन वेळोवेळी या प्रयोजनासाठी जाहीर करेल ती रक्कम ही निर्वाह भत्ता म्हणून संबंधित विद्यार्थ्याच्या परदेशातील वैयक्तीक खात्यामध्ये जमा केला जाईल.

३) विद्यार्थ्यास परदेशी शिक्षण संस्थेमार्फत किंवा इतर कोणत्याही यंत्रणेमार्फत मिळणारी शिष्यवृत्ती, इतर कोणत्याही प्रकारचे आर्थिक लाभ किंवा शिकविण्याबाबतचे मानधन किंवा फेलोशिप किंवा रिसर्च असोशिएट म्हणून मिळणारी ही रक्कम देय होणाऱ्या शिक्षण शुल्क वा एकूण देय रक्कमे मधून कपात करण्यात येईल.

४) विद्यार्थ्यास परदेशातील विद्यापीठामध्ये प्रवेश घेण्यासाठी व अभ्यासक्रमपुर्ण केल्यानंतर भारतात परत येण्यासाठी भारत सरकारच्या मार्गदर्शक सूचनांप्रमाणे जवळच्या मार्गाचा (Shortest Route) दराचा इकोनॉमी क्लासचा विमान प्रवासाचा दर दिला जाईल.

५) विद्यार्थ्यास परदेशात राहण्याच्या कालावधीसाठी विद्यापीठाने ठरवून दिल्यानुसार वैयक्तिक आरोग्य विमा (Personal Health Insurance) काढणे अनिवार्य राहील. यासाठीचा संबंधीत विद्यापीठाच्या निकषानुसार किमान खर्च शासनाकडून अनुनेझ राहील.

६) वरीलप्रमाणे शिक्षण शुल्क, निर्वाहभत्ता, वैयक्तिक आरोग्य विमा आणि यासाठी निर्धारीत केलेल्या दरापेक्षा कोणताही जास्तीचा खर्च अनुज्ञेय होणार नाही. निर्धारीत दरापेक्षा होणारा जास्तीचा खर्च विद्यार्थी/उमेदवारास स्वत: सोसावा लागेल व अशा प्रकारचे हमीपत्र विद्यार्थ्यास व पालकास अर्जासोबत दयावे लागेल.

७) खालील बाबींवरील खर्च अनुज्ञेय राहणार नाही :

i. व्हिसा अर्जावरील खर्च

ii. विद्यार्थ्याच्या कुटूंबातील सदस्यांचा प्रवास व इतर खर्च

६

iii.नियमित शिक्षणाच्या अभ्यासक्रमाव्यतिरिक्त इतर कोणत्याही अभ्यासक्रम अथवा प्रशिक्षणावरील खर्च

iv. भाषा प्रशिक्षणावरील खर्च

v. नियमित अभ्यासक्रमाच्या कालावधीत अतिरिक्त प्रवासाचा खर्च

vi.संशोधन, पुरक शैक्षणीक साहित्य, क्षेत्र भेटी, कार्यशाळा/सेमिनार,आंतरवसियता (Internship) यामधील सहभागाचा खर्च.

vii. संगणक व तत्सम शैक्षणिक साहित्य.

८) विद्यार्थ्यास वरील लाभ मिळण्यासाठी परदेशातील प्रवेश घेतलेल्या अभ्यासक्रमामध्ये प्रत्येक वेळी उत्तीर्ण होणे बंधनकारक असून, तसे शैक्षणिक संस्था / विद्यापीठाचे प्रमाणपत्र, गुणपत्रिका, प्रगती अहवाल प्रत्येक सत्रासाठी किंवा सहा महिन्यासाठी सादर करणे अनिवार्य आहे.

९) प्रवेशित विद्यार्थ्याने प्रत्येक सहा महिन्याच्या खर्चाची उपयोगिता प्रमाणपत्रे (Utilisation Certificate), खर्चाच्या पावत्या इ. विद्यापीठ / शैक्षणिक संस्थेच्या प्रमुखाकडून प्रमाणित करुन सादर करणे बंधनकारक आहे. त्याशिवाय पुढील हप्ता मंजूर होणार नाही.

१०) सुरुवातीस परदेशातील शैक्षणिक संस्थेमध्ये प्रवेश घेणे आणि विहीत कालावधीत अभ्यासक्रमपूर्ण केल्यानंतर त्वरीत कालमर्यादेत भारतात परत येण्यासाठी नजिकच्या मार्गाने इकॉनॉमी क्लास विमानप्रवासभाडे देण्यात येईल. त्यासाठी विमान प्रवासाचे मूळ तिकीट, मूळ बोर्डींग पास, परतीचे प्रवास भाडे मिळण्यासाठी अभ्यासक्रम विहीत कालावधीत यशस्वीपणे पूर्ण केल्याचा पुरावा इ.कागदपत्रे सादर करणे बंधनकारक आहे.

११) अपवादात्मक प्रसंगी, विद्यार्थ्यानी / पालकांनी, परदेशी शिक्षण संस्था / विद्यापीठ, शिक्षण फी / इतर अनुज्ञेय फी स्वत: भरलेली असेल, अशा वेळी आवश्यक त्या पावत्या व पुरावे सादर केल्यानंतर, अशी रक्कम विद्यार्थ्यास देय होणाऱ्या शिष्यवृत्ती मधून विद्यार्थ्यांच्या परदेशातील खात्यावर जमा करणेसाठी संचालक, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण संचालनालय, पुणे यांना प्राधिकृत करण्यात येत आहे.

१२) विद्यार्थ्याने भारतात राष्ट्रीयकृत बँकेत व परदेशात अधिकृत बँकेत खाते उघडणे अनिवार्य आहे. त्याच खात्यावर त्यांना देय होणारी शिष्यवृत्ती CMP किंवा RTGS किंवा SWIFT ने अदा केली जाईल. या खात्याचा तपशिल त्यांने परदेशात जाऊन प्रवेश घेतल्या नंतर तात्काळ संचालक, तंत्रशिक्षण, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई / संचालक, उच्च शिक्षण, पुणे यांना सादर करावा. तसेच शिष्यवृत्तीच्या अनुषंगाने संचालक, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण संचालनालय, पुणे यांनी आवश्यकतेनुसार मागणी केल्यास विद्यार्थ्याने संबंधित बँक खात्याचा तपशिल संचालक, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण संचालनालय, पुणे यांना सादर करावा.

१३) परदेशी शिक्षण संस्था / विद्यापीठाने ऑफर लेटर मध्ये संपूर्ण अभ्यासक्रम कालावधीच्या निर्धारीत केलेल्या फी च्या मर्यादेतच लाभ संबंधीत विद्यार्थ्यास अनुज्ञेय होतील. भविष्यात त्यामध्ये वाढ झाल्यास परदेशातील भारतीय उच्चायुक्तालयाच्या शिफारशीनंतरच ही वाढ संबंधित विद्यार्थ्यास अनुज्ञेय राहील.

९. कर्तव्यात कसूर (Default under the scheme) :-

१) या योजनेखाली निवड झालेल्या शिष्यवृत्तीधारक विद्यार्थ्याने परदेशात शिक्षण घेताना नियमाचे तसेच अटी व शर्तीचे आणि बंधपत्रामध्ये लिहून दिलेल्या बाबींचे उल्लंघन केल्यास, परदेशीय

शैक्षणिक संस्थेने अभ्यासाविषयी अथवा वागणूकीविषयी अथवा गैरहजेरी विषयी प्रतिकूल अहवाल दिल्यास, विद्यार्थ्याने प्रवेश अर्धवट सोडला असल्यास, विद्यार्थ्याने जेथे प्रवेश घेतला आहे तो देश सोडून निघून गेला असल्यास किंवा विद्यार्थ्याने दुसरे विद्यापीठ / शैक्षणिक संस्थेमध्ये विनापरवानगी प्रवेश घेतला असल्यास, किंवा विद्यार्थ्यांची ज्या अभ्यासक्रमासाठी निवड झाली आहे, तो अभ्यासक्रम त्यांने विनापरवानगी बदलल्यास, किंवा तो भारतात कोणत्याही प्रकारची परवानगी न घेता परत आल्यास, अशा विद्यार्थ्यास कर्तव्यनिष्ठुर (Defaulter) समजण्यात येईल आणि त्याला देण्यात आलेली शिष्यवृत्तीची सर्व रक्कम १२% वार्षिक व्याजाने वसूल करण्यात येईल, अशा प्रकारचे संयुक्त हमीपत्र विद्यार्थी व पालक यांनी सादर करणे आवश्यक राहील.

२) कोणतेही कारण अथवा सबबी सांगून अभ्यासक्रम पूर्ण न करणे, विहित प्रयोजनासाठी खर्च न करणे, खर्चात काटकसर न करणे, विहीत लाभ मर्यादेपेक्षा जास्तीची मागणी परदेशात जावून करणे, कोणत्याही प्रकारचा दबाव आणणे किंवा धमकी देणे, सदर नियमावलीतील तरतुदीचे उल्लंघन करणे, परदेशातील नियम/ अटी/ तरतूदीचे उल्लंघन करणे, वाममार्गास लागणे, परदेशातील शैक्षणिक कालावधीत कोणत्याही प्रकारचे गैरकृत्य करणे व त्यासाठी दंड, शिक्षा होणे, भारतीय राष्ट्रीयत्वास हानी पोहचविणे, भारताची बदनामी करणे याबाबी कर्तव्यातील कसूर समजण्यात येतील. कर्तव्यात कसूर केलेल्या विद्यार्थ्यास / उमेदवारास अपात्र ठरवून त्याच्या परदेश शिक्षणासाठी शासनाने दिलेले सर्व लाभ व्याजासह वसुल केले जातील.

१०. अर्ज करण्याची पध्दती :-

१) सदर शिष्यवृत्तीसाठी प्रत्येक वर्षी एप्रिल / मे महिन्यात संचालक, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण संचालनालय, पुणे प्राधिकृत केलेल्या यंत्रणेमार्फत वृत्तपत्रात तसेच शासनाच्या अधिकृत संकेतस्थळावर जाहीरात प्रसिध्द करतील. तथापि, शैक्षणिक वर्ष २०१९-२० करिता ही कार्यवाही सप्टेंबर / ऑक्टोबर, २०१९ मध्ये करण्यात येईल.

२) सदरची योजना या शासन निर्णयातील नियमावली, अटी व शर्ती नुसार राबविण्यासाठी शासन प्राधिकृत करेल त्या यंत्रणेकडुन अथवा संचालक, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण संचालनालय, पुणे यांचे मार्फत राबविण्यात येईल.

३) सदर जाहिरात प्रसिध्द झाल्यापासून एक महिन्याच्या आत अथवा शासन निर्धारित करेल इतक्या कालावधीत विद्यार्थ्यांनी विहीत नमुन्यातील परिपूर्ण भरलेले अर्ज आवश्यक त्या कागदपत्रासह ऑनलाईन सादर करावेत. अभ्यासक्रमनिहाय असलेल्या क्षमतेच्या अधिन राहून, निवड समितीने निश्चित केलेली पात्र विद्यार्थ्यांची अंतिम निवड यादी साधारणतः दिनांक १ जुलै पूर्वी अथवा निवड समितीच्या निर्णयानंतर शासन जाहीर करेल. तथापि, शैक्षणिक वर्ष २०१९-२० करिता अंतिम निवड यादी ऑक्टोबर, २०१९ मध्ये जाहीर करण्यात येईल.

४) शासन निर्णय निर्गमित झाल्यानंतर संबंधीत शिक्षण संचालनालय संबंधित विद्यार्थ्यांना कळवून त्यांच्याकडून आवश्यक ती माहिती मागविण्यात येईल. तसेच या विद्यार्थ्यांची गृह चौकशी करण्यात येईल.

५) दिनांक १५ जुलैपर्यंत संबंधित विद्यापीठाकडून आवश्यक ती माहिती प्राप्त करुन घेऊन त्यानंतर १५ दिवसाच्या आत विद्यार्थ्यांना संबंधित परदेशातील शैक्षणिक संस्थेमध्ये प्रवेश घेण्यासाठी आवश्यकतेनुसार अग्रिम मंजूर करण्यात येईल. तथापि, शैक्षणिक वर्ष २०१९-२० करिता निधी उपलब्ध होईपर्यंत हा कालावधी आवश्यकतेनुसार शिथील करण्यात येईल.

६) विद्यार्थ्यांनी प्रत्यक्ष प्रवेश घेवून आवश्यक ती माहिती व अग्रीम रकमेचे उपयोगिता प्रमाणपत्र/पोचपावती संबंधित परदेशी शैक्षणिक संस्थेकडून प्रमाणित होऊन प्राप्त झाल्यानंतर विद्यार्थ्यास त्या वर्षीचे अग्रिम समायोजित करुन पहिला अर्ध वार्षिक हप्ता अदा करण्यात येईल.

७) प्रत्येक सहा महिन्याने विद्यार्थ्यांनी दिलेल्या शिष्यवृत्तीचे (शिक्षण फी, परिक्षा फी, निर्वाह भत्ता इ.चे) उपयोगिता प्रमाणपत्र आणि प्रगती अहवाल संचालक, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण संचालनालय, पुणे यांना सादर केल्यानंतर पुढील ६ महिन्याची शिष्यवृत्ती अदा करण्यात येईल. प्रत्येक ६ महिन्याला विद्यार्थ्याची शैक्षणिक प्रगती अहवाल व उपयोगिता प्रमाणपत्र/खर्चाचा अहवाल प्राप्त झाल्याशिवाय संबंधित विद्यार्थ्यास पुढील शिष्यवृत्ती अनुज्ञेय होणार नाही.

८) सदर अर्जासोबत विद्यार्थ्याने खालील कागदपत्र सादर करणे बंधनकारक आहे :-

(i) विहीत नमुन्यातील परिपुर्ण अर्ज,

(ii) सक्षम प्राधिकाऱ्यांनी दिलेला उत्पन्नाचा दाखला,

(iii) पदवी / पदव्युत्तर पदवी परीक्षा उत्तीर्ण झाल्याचे पुरावे. (सनद/मार्कलिस्ट),

(iv) परदेशातील THE/QS World Ranking २०० च्या आत असलेल्या शैक्षणिक संस्थेमध्ये प्रवेश मिळाल्याबाबतचे विनाअट (Unconditional) ऑफर लेटर,

(v) ज्या विद्यापीठामध्ये प्रवेश मिळाला आहे त्याचे सविस्तर माहिती पत्रकाची (Prospectus) प्रत.

(vi) आवश्यक ते करारनामे व हमीपत्रे.

(vii) दोन भारतीय नागरीकांचे जामीनपत्र,

(ix) संपूर्ण अभ्यासक्रम पुर्ण होण्यासाठी वर्षनिहाय आवश्यक असणाऱ्या खर्चाचे अंदाजपत्रक, ज्यामध्ये शिक्षण शुल्क, परिक्षा शुल्क, इतर शुल्क पाठयपुस्तके, स्टेशनरी, भोजन व राहण्याचा खर्च, येण्याजाण्याचा विमान प्रवास याचा समावेश असावा.

(x) विहीत मुदतीनंतर प्राप्त झालेले अर्ज कोणत्याही परिस्थितीत विचारात घेतले जाणार नाहीत.

(xi) पदव्युत्तर अभ्यासक्रमासाठी आणि पीएचडी अभ्यासक्रमासाठी अद्ययावत THE/QS World Ranking चीजागतिक क्रमवारी.

११. गुणवत्ता यादी व निवड यादी तयार करण्याची कार्यपद्धती :-

१) शिष्यवृत्तीसाठी अर्ज करणा-या विद्यार्थ्यांपैकी इतर सर्व अटींची पूर्तता होणा-या विद्यार्थ्यांच्या प्राप्त गुणांचे मुल्यांकन खालील प्रमाणे करून त्याचे एकूण गुण विचारात घेऊन गुणवत्ता यादी तयार करण्यात यावी :

अ. पदव्युत्तर पदवी व पदव्युत्तर पदविका अभ्यासक्रमाकरिता :

अ.क्र.	उत्तीर्ण केलेला अभ्यासक्रम	प्राप्त केलेले गुण	गुणांचे मुल्यांकन
१.	SSC	६० % पेक्षा कमी	०
		६० ते ८०%	५
		८०% पेक्षा जास्त	१०
२.	HSC	६० % पेक्षा कमी	०
		६० ते ८०%	५
		८०% पेक्षा जास्त	१०
३.	पदवी	६० % पेक्षा कमी	०

		६० ते ७०%	५
		७१ ते ८०%	१५
		८०% पेक्षा जास्त	३०
४.	THE and QS World Ranking Average	१ ते ५०	५०
		५१ ते १००	४०
		१०१ ते १५०	३०
		१५१ ते २००	२०

आ. डॉक्टरेट अभ्यासक्रमाकरिता :

अ.क्र.	उत्तीर्ण केलेला अभ्यासक्रम	प्राप्त केलेले गुण	गुणांचे मुल्यांकन
१.	SSC	६० % पेक्षा कमी	०
		६० ते ८०%	५
		८०% पेक्षा जास्त	१०
२.	HSC	६० % पेक्षा कमी	०
		६० ते ८०%	५
		८०% पेक्षा जास्त	१०
३.	पदवी	६० % पेक्षा कमी	०
		६० ते ७०%	५
		७१ ते ८०%	१५
		८०% पेक्षा जास्त	२०
४.	पदव्युत्तर पदवी	६० % पेक्षा कमी	०
		६० ते ७०%	५
		७१ ते ८०%	१५
		८०% पेक्षा जास्त	२०
५.	THE and QS World Ranking Average	१ ते ५०	४०
		५१ ते १००	३०
		१०१ ते १५०	२०
		१५१ ते २००	१०

२) या शासन निर्णयासोबतच्या परिशिष्ट-अ प्रमाणे अभ्यासक्रमनिहाय विद्यार्थी प्रवेश संख्या निर्धारीत केलेली असून त्या मर्यादेत विद्यार्थ्यांची निवड करावयाची आहे. त्यामुळे, निर्धारीत केलेल्या सर्व अभ्यासक्रमांसाठी प्रथमत: वरील "अ" व "आ" करीता दोन स्वतंत्र एकत्रित गुणवत्ता याद्या तयार कराव्यात.

३) अ) गुणवत्ता यादी तयार करतांना समसमान (Tie) गुणवत्ता असलेल्या प्रकरणी THE/QS World Ranking जेष्ठताक्रम असलेल्या विद्यार्थ्यास गुणवत्ता यादीत वरचे स्थान देण्यात यावे.

ब) त्यानंतरही समसमान गुण असल्यास पदव्युत्तर पदवी अभ्यासक्रमासाठी प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्यांकरीता पदवी अभ्यासक्रमाचे आणि पीएचडी अभ्यासक्रमाकरीता प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्यांकरीता पदव्युत्तर पदवी अभ्यासक्रमाचे गुण विचारात घेण्यात यावेत.

क) त्यानंतरही समसमान गुणवत्ता असल्यास वयाने जेष्ठ असलेल्या उमेदवारास वरचे स्थान देण्यात यावे.

४) मात्र, गुणवत्ता यादीमध्ये समसमान गुणवत्ता असलेल्या अभियांत्रिकी व विज्ञान या शाखेच्या प्रकरणी वरील ३ ब) व ३ क) चा विचार न करता या विद्यार्थ्यांची निवड करताना Emerging areas of science and technology चा प्राधान्याने विचार केला जाईल. उदा. Atmospheric sciences, Adaptation and mitigation of Climate Change, Automation and Artificial Intelligence, Renewable Engergy, Energy Efficiency Techniques, Biotechnology, Nano Technology, Industry Internet of Things, Basic Analytics इ. अभ्यासक्रमांना प्राधान्य दिले जाईल.

५) गुणवत्ता यादी तयार केल्यानंतर शासन निर्णयाच्या परिच्छेद-४ प्रमाणे शाखानिहाय पात्र विद्यार्थ्यांची निवड करण्यात यावी. ही निवड करताना एकूण लाभार्थी विद्यार्थ्यांमध्ये ३०% विद्यार्थिनींची निवड करणे आवश्यक आहे. त्यामुळे निवड यादीत निर्धारित प्रमाणात विद्यार्थिनींचा समावेश होत नसल्यास संभाव्य निवड यादीतील उतरत्या क्रमानुसार शेवटच्या विद्यार्थ्या ऐवजी त्याच शाखेच्या विद्यार्थिनीची निवड करण्यात यावी. ही कार्यवाही करीत असतांना अभियांत्रिकी/वास्तुशास्त्र शाखेकरीता एकापेक्षा जास्त विद्यार्थिनींची निवड करणे अपेक्षित नाही.

६) पदव्युत्तर पदवी/पदविका अभ्यासक्रमासाठी जर एखाद्या शाखेमध्ये उमेदवार उपलब्ध झाला नाही तर त्या वर्षापुरते त्याच शाखेमधील पीएचडी अभ्यासक्रमाच्या जागेवर निवड यादीतील जेष्ठता क्रमानुसार शिष्यवृत्ती मंजूर करण्यात येईल.

७) पीएचडी अभ्यासक्रमासाठी जर एखाद्या शाखेमध्ये उमेदवार उपलब्ध झाला नाही तर त्या वर्षापुरते त्याच शाखेमधील पदव्युत्तर पदवी/पदविका अभ्यासक्रमाच्या जागेवर निवड यादीतील जेष्ठता क्रमानुसार शिष्यवृत्ती मंजूर करण्यात येईल.

८) तथापि, त्यानंतरही पदव्युत्तर अभ्यासक्रम/डॉक्टरेटसाठी विहीत करण्यात आलेल्या जागेवर पुरेशा संख्येने विद्यार्थी उपलब्ध न झाल्यास/पात्र न ठरल्यास शासन निर्णयाच्या परिच्छेद-४ मधील उतरत्या क्रमवारीनुसार लगतच्या शाखेतील जागा (Vertical Interchange) भरण्याचे अधिकार निवड समितीस राहतील. मात्र, त्यासाठी निवड यादीतील जेष्ठता हा निकष कायम असेल.

९) निवड यादीस शासनाची मान्यता प्राप्त झाल्यानंतर आवश्यक ते आदेश निर्गमित करण्यात येतील.

१२. अन्य अटी व शर्ती :-

१) परदेशात अभ्यासक्रम संपल्यानंतर विद्यार्थ्याने दोन महिन्याच्या आत संचालक, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण संचालनालय, पुणे यांना अंतिम परिक्षेचे गुणपत्र, प्रमाणपत्र आणि प्रगती अहवाल व पदवीदान समारंभाचे छायाचित्रासह माहिती सादर करणे बंधनकारक असेल. त्याशिवाय विद्यार्थ्यास अंतिम विमान प्रवास व इतर लाभ दिले जाणार नाहीत.

२) अभ्यासक्रम संपल्यानंतर या योजनेअंतर्गत विद्यार्थ्यास व्हिसा मुदतवाढीसाठी परवानगी दिली जाणार नाही. अभ्यासक्रमाचा कालावधी कोणत्याही कारणास्तव वाढल्यास त्यास अतिरिक्त निधी दिला जाणार नाही.

३) ज्या विद्यापीठामध्ये/शैक्षणिक संस्थेमध्ये विद्यार्थ्याने प्रवेश घेतलेला आहे, ते विद्यापीठ/ शैक्षणिक संस्था ही त्या देशातील मान्यताप्राप्त विद्यापीठ/शैक्षणिक संस्था असावी. (Accredited Universtiy/Institute) या संबंधीची कागदपत्रे अर्जासोबत सादर करावी. या बाबत काही वाद निर्माण झाल्यास परदेशातील भारतीय उच्चायुक्त यांचे कडून खात्री करुन निवड समिती त्याबाबत निर्णय घेईल.

४) अर्जात नमूद केलेले विद्यापीठ अभ्यासक्रमासाठी काही कारणास्तव विद्यार्थी प्रवेश घेवू शकत नसल्यास, त्याच विद्यापीठात त्याच अभ्यासक्रमासाठी पुढील एका सत्राचा (६ महिन्याचा) कालावधी, कोणतेही अतिरीक्त शुल्क न आकारता संबंधित विद्यापीठ अथवा शैक्षणिक संस्थेने विनाअट वाढवून दिल्यास आणि विद्यार्थ्याने त्यासाठी सबळ कारण/पुरावा सादर केल्यास अशी मुदतवाढ देण्याचे अधिकार संचालक, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण संचालनालय, पुणे यांना असतील. तदनंतर विद्यार्थ्यास आणखी मुदतवाढ मिळणार नाही.

५) एकदा निवड झालेले विद्यापीठ व अभ्यासक्रम कोणत्याही परिस्थितीत बदलता येणार नाही. मात्र, सबलीकरण विचारात घेवून अशा बदलास मान्यता देण्याचे अधिकार शासनास राहतील.

६) निवड झालेल्या विद्यार्थ्याला विद्यापीठात प्रवेश घेतल्यानंतर तात्काळ काही आगावू रक्कम भरण्याची आवश्यक असल्यास, अशा आगावू रकमेस मान्यता देण्याचे अधिकार संचालक, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण संचालनालय, पुणे यांना राहतील, मात्र, ही आगावू रक्कम पुढील देय हप्त्यामध्ये समायोजित करण्यात यावी.

७) विद्यार्थ्यांना अर्ज करते वेळी विद्यापीठाकडून मान्य करुन घेतलेल्या संपूर्ण अभ्यासक्रमासाठीच्या कालावधीच्या शिक्षण फी, इतर फी, निवास व भोजनखर्च, निर्वाहभत्ता, आकस्मिक खर्चाची जी महिती सादर केली आहे, त्यापेक्षा जास्तीचा खर्च अनुज्ञेय होणार नाही.

८) अभ्यासक्रमाच्या कालावधी व्यतिरीक्त कोणत्याही परिस्थतीत वाढीव कालावधीच्या हिसासाठी मान्यता देण्यात येणार नाही.

९) विद्यार्थ्याने कोणत्या दिनांकास व कोणत्या विमानाने परदेशात जाणार आहे, याची लेखी माहिती संचालक, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण संचालनालय, पुणे यांना सादर करणे आवश्यक आहे. ही माहिती न देता विद्यार्थी परदेशात गेल्यास त्यास विमान खर्च अनुज्ञेय होणार नाही.

१०) आवश्यकतेनुसार विद्यार्थ्याची शैक्षणिक प्रगती, उपस्थिती, वर्तणूक, खर्चाचे उपयोगिता प्रमाणपत्र व इतर तद्नुषंगिक बाबींचा अहवाल परदेशातील भारतीय दूतावासाकडून प्राप्त करुन घेण्यात येईल.

११) अभ्यासक्रमाचा कालावधी संपल्यानंतर परदेशातील वास्तव्यासाठी कोणताही पत्रव्यवहार संचालनालयामार्फत केला जाणार नाही, अथवा विद्यार्थी/पालक यांचा पत्र व्यवहार विचारात घेतला जाणार नाही.

१२) परदेशी विद्यापीठात उच्च शिक्षणासाठी प्रवेश घेण्यासाठी GRE (Graduate Record Examination) TOEFL (Test of English as a foreign language), IELTS (International English Langaugae Testing System) इ. प्रकारच्या परीक्षा जेथे अनिवार्य आहेत, त्या उत्तीर्ण होणे विद्यार्थ्यावर बंधनकारक असेल.

१४) विद्यार्थ्याने शिष्यवृत्तीसाठी अर्जामध्ये नमूद केलेले विद्यापीठ व अभ्यासक्रम त्यांचा कालावधी आणि खर्चाचे तपशिल यामध्ये निवड समितीने निवडीची शिफारस केल्यानंतर कोणत्याही परिस्थितीत बदलता येणार नाही.

१५) काही कारणास्तव विद्यार्थ्यास त्याची निवड होवूनही त्या वर्षी प्रवेश घेता आला नाही, तर त्यास वयोमर्यादेच्या अधिन राहून पुढील वर्षी नव्याने अर्ज करण्याची मुभा राहील.

१६) परदेशातील भारतीय दुतावासात राज्य शासनाकडून संबंधित विद्यार्थ्यांचा प्रगती अहवाल, वर्तणूक खर्चाचा हिशोब इ. माहिती पुरविण्याबाबत विनंती करण्यात येईल. तसेच काही विपरीत बाबी असल्यास, परदेशातील भारतीय दूतावास त्या बाबी राज्य शासनास कळवतील. परदेशात प्रवेशित विद्यार्थ्यांच्या प्रगती विषयी मार्गदर्शन व सल्ला देणेबाबत परदेशातील दुतावासास विनंती

करण्यात येईल. त्याचबरोबर या विद्यार्थ्यांना परदेशात काही अडचणी उद्भवल्यास मदत करण्यासाठी या दुतावासास विनंती करण्यात येईल. विद्यार्थ्यांनी विद्यापीठात/शैक्षणिक संस्थेत प्रवेश घेतल्यानंतर तात्काळ तेथील भारतीय परदेशी दूतावासास संपर्क साधून आपली नोंदणी करावी व त्याचा तपशिल संचालक, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण संचालनालय, पुणे यांना सादर करावा.

१७) पीएचडी अभ्यासक्रमासाठी प्रवेश घेवू इच्छिणाऱ्या विद्यार्थ्याने ज्या विषयाची संशोधनासाठी निवड केली आहे त्याविषयाचा, भारतामध्ये कोणत्याही विद्यापीठामध्ये अंतिम प्रबंध अहवाल (Thesis) सादर केला नसल्याबाबतचे घोषणापत्र (Declaration) सादर करणे आवश्यक आहे.

१८) तसेच निवड झालेल्या विद्यार्थ्याचे अभ्यासक्रम पूर्ण करण्यासाठी व दर्जावाढीसाठी आवश्यक असलेले शिथीलीकरण करण्याचे अधिकार यापुर्वीच्या शैक्षणिक वर्षासह संचालक, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण संचालनालय, पुणे यांना असतील.

१३. खोटी माहिती सादर करणे :-

कोणत्याही विद्यार्थ्याने खोटी माहिती/कागदपत्रे सादर केल्याचे सिध्द झाल्यास अथवा उपरोक्त परिच्छेदाप्रमाणे कर्तव्यात कसुर केल्यास, त्यास ताबडतोब पुढील शिक्षणासाठी अटकाव (Debarred) केला जाईल व त्याच्याकडून झालेल्या खर्चाची १५% चक्रवाढ व्याजाने वसूली करण्यात येईल. अशा विद्यार्थी/उमेदवाराचा काळ्या यादीत समावेश केला जाईल. तसेच प्रचलित कायद्यानुसार त्याच्या विरुध्द कारवाई करण्यात येईल आणि त्यांनी दिलेले जामीनदार आणि संदर्भ अधिकारी/व्यक्ती यांना सुध्दा ही बाब लेखी स्वरुपात कळविण्यात येईल.

१४. कायदेशीर बाबी :-

या संदर्भात कोणत्याही कायदेशीर बाबी उद्भल्यास मुंबई उच्च न्यायालयाच्या कार्यक्षेत्रात असतील. परदेशात उद्भवल्यास कायदेशीर बाबीसाठी परदेशातील उच्चायुक्त कार्यवाही करतील.

१५. छाननी समिती :-

या शिष्यवृत्तीसाठी विहीत मुदतीत प्राप्त झालेल्या अर्जांची छाननी करण्यासाठी खालीलप्रमाणे समिती असेल :-

१. संचालक, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण संचालनालय, पुणे -अध्यक्ष

२. सहसंचालक, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण संचालनालय, पुण - सदस्य

३. सह / उपसचिव, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण विभाग, मंत्रालय, मुंबई -सदस्य

४. उपसंचालक, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण संचालनालय, पुणे - सदस्य सचिव

उपरोक्त समिती प्राप्त झालेल्या अर्जाची छाननी करुन अभ्यासक्रम निहाय पदव्युत्तर पदवी व डॉक्टरेटसाठी राखीव कोटयानुसार आणि परदेशातील विद्यापीठ/ शैक्षणिक संस्थेच्या जागतिक क्रमवारीच्या जेष्ठतेनुसार पात्र विद्यार्थ्यांचे प्रस्ताव निवड समितीकडे अंतिम करण्यासाठी पाठवेल.

१६. निवड समिती :-

उपरोक्त छाननी समितीमार्फत प्राप्त झालेल्या विद्यार्थ्यांच्या यादी/प्रस्तावामधून पात्र विद्यार्थ्यांची निवड यादी तयार करणेसाठी निवड समितीची रचना खालील प्रमाणे असेल :-

१. अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण विभाग, - अध्यक्ष
२. अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव, वित्त - सदस्य
३. प्रधान सचिव/सचिव, कौशल्य विकास व उद्योजकता - सदस्य
४. संचालक, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण संचालनालय, पुणे - सदस्य
५. सह / उपसचिव, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण विभाग, मंत्रालय, मुंबई - सदस्य
६. सहसंचालक, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण संचालनालय, पुणे - सदस्य
७. आयआयटी, पवई, मुंबई या संस्थेचा किमान प्राध्यापक दर्जाचा प्रतिनिधी - सदस्य

Bhaurao Raghunath Gavit

Digitally signed by Bhaurao Raghunath Gavit
DN: CN = Bhaurao Raghunath Gavit, C = IN, S = Maharashtra, O = Government Of Maharashtra, OU = VJNT OBCS SBC Welfare Dept.
Date: 2018.10.12 16:18:52 +05'30'

(भा.र. गावित)
सह सचिव, महाराष्ट्र शासन

राज्य मागासवर्ग आयोगाने शासनास सादर केलेल्या शिफारशींनुसार महाराष्ट्र राज्यातील इतर मागासवर्ग, विमुक्त जाती व भटक्या जमाती व विशेष मागास प्रवर्गाच्या यादींमध्ये नव्याने जाती समाविष्ट करणे व वगळणेबाबत निर्णय घेण्यासाठी गठीत करण्यात आलेल्या मंत्रीमंडळ उपसमितीची पुनर्रचना करणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन
विमुक्त जाती, भटक्या जमाती व इतर मागासवर्ग
आणि विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण विभाग
शासन निर्णय क्र. सीबीसी-२०१९/प्र.क्र.७२/मावक
मंत्रालय विस्तार भवन, मुंबई-४०० ०३२
दिनांक :-१३ जून, २०१९

वाचा :- शासन निर्णय क्र.सीबीसी-१०/२००८/प्र.क्र.२३५/मावक-५, दि. २८.९.२०००

प्रस्तावना :-

महाराष्ट्र राज्याच्या विमुक्त जाती/ भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्गातील जातींच्या यादीमध्ये राज्य मागासवर्ग आयोगाच्या अहवालानुसार वाचा येथे नमूद दि.२८.९.२००० रोजीच्या शासन निर्णयान्वये मंत्रीमंडळ उपसमितीची स्थापना करण्यात आली होती. सदर शासन निर्णयात मा.उप मुख्यमंत्री यांना समितीचे सदस्यत्व देण्यात आलेले आहे. त्याचप्रमाणे आजमितीस अस्तित्वात नसलेल्या व्यापार व वाणिज्य विभागाच्या प्रभारी मंत्री महोदयांना सदस्यत्व देण्यात आलेले आहे. पाटबंधारे विभागाचे नामकरण जलसंपदा व लाभक्षेत्र विकास असे झाल्यामुळे त्याप्रमाणे बदल करणे अपेक्षित आहे. या बाबी विचारात घेऊन मंत्रीमंडळ उप समितीची पुनर्रचना करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :-

१. विशिष्ट जातींचा समावेश इतर मागासवर्ग, विमुक्त जाती व भटक्या जमातीमध्ये करण्यासाठी मंत्रीमंडळ उपसमितीची स्थापना करण्याबाबतचा दि.२८.९.२००० रोजीचा शासन निर्णय अधिक्रमित करुन खालीलप्रमाणे मंत्रीमंडळ उप समितीची पुनर्रचना करण्यास शासन मान्यता देण्यात येत आहे.

१) मा.मुख्यमंत्री	-अध्यक्ष
२) मा.मंत्री (महसूल)	-सदस्य
३) मा.मंत्री (सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य)	- सदस्य
४) मा.मंत्री (शालेय शिक्षण)	- सदस्य
५) मा.मंत्री (विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण)	- सदस्य
६) मा.मंत्री (आदिवासी विकास)	- सदस्य
७) मा.मंत्री (कामगार)	- सदस्य
८) मा.राज्यमंत्री (विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण)	- सदस्य

२. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.inया संकेतस्थळावर उपलब्ध असून त्याचा संगणक सांकेतांक २०१९०६१३१२२९१४६१२२ असा आहे .हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(रविंद्र गुरव)
उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

१. मा.राज्यपाल महोदयांचे सचिव.
२. मा.मुख्यमंत्री महोदयांचे अ.मु.स./प्र.स./सचिव.
३. मा.मंत्री व राज्यमंत्री (सर्व), महाराष्ट्र राज्य.
४. मा.विरोधी पक्षनेता, विधानसभा.
५. मा.विरोधी पक्षनेता, विधान परिषद.
६. सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग.
७. महालेखापाल, महाराष्ट्र-१, मुंबई.
८. महालेखापाल, महाराष्ट्र-२, नागपूर.
९. अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई.
१०. मुख्य महानगर दंडाधिकारी
११. सर्व विभागीय आयुक्त.
१२. सर्व जिल्हा दंडाधिकारी.
१३. सर्व उप विभागीय अधिकारी (महसूल)
१४. तथा उप विभागीय दंडाधिकारी,
१५. सर्व तालुका कार्यकारी दंडाधिकारी तथा तहसिलदार,
१६. प्रबंधक, उच्च न्यायालय, मूळ न्याय शाखा, मुंबई
१७. प्रबंधक, उच्च न्यायालय, अपील शाखा, मुंबई
१८. प्रबंधक, उच्च न्यायालय, मूळ न्याय शाखा खंडपीठ, नागपूर
१९. प्रबंधक, उच्च न्यायालय, अपील शाखा खंडपीठ, नागपूर
२०. प्रबंधक, उच्च न्यायालय, मूळ न्याय शाखा खंडपीठ, औरंगाबाद
२१. प्रबंधक, उच्च न्यायालय, अपील शाखा खंडपीठ, औरंगाबाद
२२. संचालक, समाज कल्याण/ विजाभज, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
२३. संचालक, उच्च व तंत्र शिक्षण, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
२४. संचालक, माध्यमिक शिक्षण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
२५. संचालक, प्राथमिक शिक्षण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
२६. संचालक, आदिवासी कल्याण, महाराष्ट्र राज्य, नाशिक
२७. संचालक, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे
२८. सदस्य सचिव, राज्य मागासवर्ग आयोग, पुणे

२९. सर्व मंत्रालयीन विभागांचे अप्पर मुख्य सचिव /प्रधान सचिव/ सचिव.

त्यांना विनंती करण्यात येते की, त्यांनी त्यांच्या अधिपत्याखालील सर्व विभाग प्रमुख / कार्यालय प्रमुख यांना याबाबतच्या सूचना दयाव्यात.

३०. उपायुक्त तथा सदस्य, विभागीय जात पडताळणी समिती (सर्व जिल्हे)

३१. सदस्य सचिव, जिल्हास्तरीय जात पडताळणी समिती (सर्व जिल्हे)

३२. सर्व विभागीय समाज कल्याण अधिकारी/ सर्व जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी

३३. सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी

३४. सर्व जिल्हा परिषदांचे समाजकल्याण अधिकारी

३५. जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, बृहन्मुंबई/ मुंबई उपनगरे

३६. महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, मंत्रालय, मुंबई

३७. निवड नस्ती.

राज्य मागासवर्ग आयोगाने शासनास सादर केलेल्या अहवाल क्र.४८, ५० व ५१ मधील शिफारशींनुसार महाराष्ट्र राज्यातील इतर मागासवर्ग, विमुक्त जाती व भटक्या जमाती व विशेष मागास प्रवर्गाच्या यादीमध्ये नव्याने जाती समाविष्ट करणे व वगळणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन
विमुक्त जाती, भटक्या जमाती व इतर मागासवर्ग
आणि विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण विभाग
शासन शुध्दीपत्रक क्र. सीबीसी-२०१९/प्र.क्र.७२/मावक
मंत्रालय विस्तार भवन, मुंबई-४०० ०३२
दिनांक :- २८ जून, २०१९

वाचा:- विजामज, इमाव व विमाप्र कल्याण विभागाचा शासन निर्णय क्र. सीबीसी-२०१९/प्र.क्र.७२/मावक दि.०४ जून, २०१९

प्रस्तावना :-

राज्य मागासवर्ग आयोगाने अहवाल क्र. ५० च्या मधील प्रकरण क्रमांक ०३ /२०११ च्या अनुषंगाने "कानोडी/ कानडी" या जातीचा इतर मागासवर्गाच्या यादीतील पुढील अनुक्रमांकावर अंतर्भाव करण्याबाबत शासनास सादर केलेल्या शिफारशींनुसार इतर मागास प्रवर्गाच्या यादीत अनुक्रमांक ३४५ नव्याने निर्माण करुन या अनुक्रमांकावर "कानोडी/ कानडी" या जातीचा समावेश करण्याबाबतचा वाचा येथे नमूद दि.०४.०६.२०१९ रोजीचा शासन निर्णय निर्गमित करण्यात आला आहे. सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाच्या दि.०१ मार्च, २०१४ रोजीच्या शासन निर्णयातील अ.क्र. - ब अन्वये इतर मागासवर्गाच्या यादीत अ.क्र. ३५० वर गावडा, गावडे (GAWADA, GAVADA, GAWADE, GAVADE) या जातींचा अंतर्भाव करण्यात आलेला आहे. या पार्श्वभूमीवर इतर मागासवर्गाच्या यादीत आजमितीस एकूण ३५० अनुक्रमांक अस्तित्वात असल्याचे शासनाच्या निदर्शनास आले आहे. त्याचप्रमाणे सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाच्या दि.२६.०९.२००८ रोजीच्या पत्रान्वये निर्गमित करण्यात आलेल्या इतर मागास प्रवर्गाच्या यादीतील अ.क्र.३४५ वर "दोरीक" ही जात नमूद आहे. त्यामुळे दि.०४.०६.२०१९ रोजीच्या शासन निर्णयातील परिच्छेद क्रमांक ३ मधील तक्त्यात नमूद प्रकरण क्रमांक ०३ /२०११ च्या अनुषंगाने घेण्यात आलेला शासन निर्णय खालील प्रमाणे सुधारित करण्यात येत आहे.

शासन शुध्दीपत्रक :-

दि.०४.०६.२०१९ रोजीच्या शासन निर्णयातील परिच्छेद क्रमांक ३ मधील तक्त्यात नमूद प्रकरण क्रमांक ०३ /२०११ च्या अनुषंगाने घेण्यात आलेल्या शासन निर्णयात खालील प्रमाणे सुधारणा करण्यास शासन मान्यता देण्यात येत आहे.

"आयोगाची शिफारस मान्य करण्यात येत आहे. इतर मागास प्रवर्गाच्या यादीत अनुक्रमांक ३४५ नव्याने अंतर्भूत करुन त्यासमोर "कानोडी/ कानडी" या समूहाची नोंद करण्यात येत आहे." **याऐवजी "आयोगाची शिफारस मान्य करण्यात येत आहे. इतर मागास प्रवर्गाच्या यादीत** अनुक्रमांक ३५१ नव्याने अंतर्भूत करुन त्यासमोर "कानोडी/ कानडी" या समूहाची नोंद करण्यात येत आहे." **असे वाचावे.**

सदर शासन शुध्दीपत्रकाद्वारे मान्यता देण्यात आलेले बदल हे शासन शुध्दीपत्रक निर्गमित झाल्याच्या दिनांकापासून लागू होतील.

सदर शासन शुध्दीपत्रक महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आले असून त्याचा संगणक सांकेतांक २०१९०६२८१५३३३१५२२२ असा आहे. हे शुध्दीपत्रक डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(रविंद्र गुरव)
उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,
१. मा.खाजगी सचिव, मुख्यमंत्री
२. मा.खाजगी सचिव,मा. उप मुख्यमंत्री
३. मा.खाजगी सचिव, मा.मंत्री, (सामाजिक न्याय)
४. मा.खाजगी सचिव, मा.मंत्री, (महसूल विभाग)
५. मा.खाजगी सचिव, मा. राज्यमंत्री , (सामाजिक न्याय)
६. मा.विरोधी पक्षनेता, विधानसभा, विधानभवन, मुंबई.
७. मा.विरोधी पक्षनेता, विधान परिषद, विधानभवन, मुंबई
८. अपर मुख्य सचिव, महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
९. सचिव, , महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग.
१०. महालेखापाल, महाराष्ट्र-१, मुंबई.
११. महालेखापाल, महाराष्ट्र-२, नागपूर.

१२. अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई.
१३. मुख्य महानगर दंडाधिकारी
१४. सर्व विभागीय आयुक्त.
१५. सर्व जिल्हा दंडाधिकारी तथा जिल्हाधिकारी
१६. सर्व उप विभागीय अधिकारी (महसूल) तथा उप विभागीय दंडाधिकारी
१७. सर्व तालुका कार्यकारी दंडाधिकारी तथा तहसिलदार,
१८. आयुक्त, समाज कल्याण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
१९. महासंचालक, डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर संशोधन व प्रशिक्षण संस्था (बार्टी) पुणे.
२०. संचालक, विजाभज, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
२१. संचालक, उच्च व तंत्र शिक्षण, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
२२. संचालक, माध्यमिक शिक्षण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
२३. संचालक, प्राथमिक शिक्षण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
२४. सदस्य सचिव, राज्य मागासवर्ग आयोग, पुणे
२५. सर्व मंत्रालयीन विभागांचे अप्पर मुख्य सचिव /प्रधान सचिव/ सचिव.

त्यांना विनंती करण्यात येते की, त्यांनी त्यांच्या अधिपत्याखालील सर्व विभाग प्रमुख / कार्यालय प्रमुख यांच्या निदर्शनास हे शुध्दीपत्रक आणावे.

२६.सर्व प्रादेशिक उपायुक्त / सर्व सहायक आयुक्त, समाज कल्याण विभाग.
२७. सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी
२८. सर्व जिल्हा परिषदांचे समाजकल्याण अधिकारी
२९. अध्यक्ष/ सदस्य सचिव, जिल्हा जात प्रमाणपत्र पडताळणी समिती (सर्व जिल्हे)
३०. महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, मंत्रालय, मुंबई
३१. निवड नस्ती.कार्या- मावक.

महाराष्ट्र राज्यातील भटक्या जमाती- ब प्रवर्गाच्या यादीतील अनुक्रमांक २५ वर नोंद करण्यात आलेल्या भोई जमातीची तत्सम जाती म्हणून उप क्रमांक -८ वर नमूद किरात या जमाती ऐवजी "किरात/किराड" अशी नोंद कायम ठेवणेबाबत

महाराष्ट्र शासन
इतर मागासवर्ग सामाजिक शैक्षणिक मागास प्रवर्ग,
विमुक्त जाती, भटक्या जमाती आणि विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण विभाग
शासन निर्णय क्रमांक. बैठक-२०१८/प्र.क्र.४७/मावक
मंत्रालय विस्तार भवन, मुंबई-४०० ०३२
दिनांक :- ०१ ऑगस्ट, २०१९

वाचा:- १) सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग, शासन पत्र क्र.संकिर्ण-२००८/यादी/ प्र.क्र.५५३/मावक-५, दिनांक २६ सप्टेंबर,२००८.

२) सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग, शासन शुध्दीपत्र क्र.सीबीसी-१०/२०१२ /प्र.क्र.३८/मावक, दिनांक ०६ मार्च,२०१३

३) सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग, शासन शुध्दीपत्र क्र.सीबीसी-१०/२०१२ /प्र.क्र.३८/मावक, दिनांक २७ फेब्रुवारी, २०१३.

४) राज्य मागासवर्ग आयोग, पुणे याचा अहवाल क्र.१,११ व २१ मधील शिफारशी

५) राज्य मागासवर्ग आयोग, पुणे यांनी शासनास सादर केलेल्या प्रकरण क्रमांक १३६/९५ व ५२/२००५ मधील शिफारशी

६) मा.उच्च न्यायालय, खंडपीठ नागपूर येथे दाखल याचिका क्रमांक ७४७५/ २०१८ ,७०६८/ २०१८, ७६५२/२०१८ व ८६४८/२०१८

प्रस्तावना:-

महाराष्ट्र राज्याच्या भटक्या जमाती-ब प्रवर्गाच्या यादीतील अ.क. २५ वर नोंद करण्यात आलेल्या भोई जमातीच्या तत्सम जाती म्हणून उप क्रमांक -८ वर नमूद किरात या जमातीऐवजी "किरात/किराड" अशी सुधारणा करण्यासाठी निर्गमित करण्यात आलेल्या दिनांक ०६.०३.२०१३ व दि.२७.०२.२०१३ रोजीचे शासन शुध्दीपत्रक तसेच याबाबत राज्य मागासवर्ग आयोग पुणे यानी शासनास सादर केलेल्या शिफारशीबाबत दिनांक ३० जुलै,२०१९ रोजी मा.मुख्यमंत्री महोदयांच्या अध्यक्षतेखाली मंत्रीमंडळ उपसमितीची बैठक आयोजित करण्यात आली होती.

२. महाराष्ट्र राज्याच्या भटक्या जमाती-ब प्रवर्गाच्या यादीतील अ.क्र. २५ वर नोंद करण्यात आलेल्या भोई जमातीच्या तत्सम जाती म्हणून उप क्रमांक- ८ वर नमूद किरात या जमातीऐवजी "किरात/किराड" अशी सुधारणा करण्यासाठी निर्गमित करण्यात आलेल्या दि.०६.०३.२०१३ रोजीच्या शासन शुध्दीपत्रकाबाबत तसेच याबाबत राज्य मागासवर्ग आयोग पुणे यांनी शासनास सादर केलेल्या अहवालातील शिफारसी आयोगाकडे फेरविचारार्थ पाठवावे किंवा कसे, याबाबतचा प्रस्ताव विभागाने उप समितीच्या निर्णयार्थ उक्त नमूद दि.३०.७.२०१९ रोजीच्या बैठकीत मा.मुख्यमंत्री महोदयांच्या अध्यक्षतेखाली गठीत मा.मंत्रीमंडळ उपसमितीसमोर ठेवला होता. सदर बैठकीत मा.मंत्रीमंडळ उपसमितीने खालीलप्रमाणे निर्णय घेतला.

३. किरात / किराड या जमातीसंदर्भात सामाजिक न्याय विभागाकडून दि.०६.०३.२०१३ व दि.२७.०२.२०१३ रोजीची दोन शुध्दीपत्रके निर्गमित झाली असून दोन्ही शुध्दीपत्रकांमध्ये अंतर्भूत बाब समान आहे. परंतू ही दोन्ही शुध्दीपत्रके निर्गमित करण्यापूर्वी राज्य मागासवर्ग आयोगाकडून प्राप्त झालेल्या अहवालातील शिफारशी मा.मंत्रीमंडळ उपसमितीच्या बैठकीत निर्णयासाठी ठेवून उप समितीच्या निर्णयानुसार शुध्दीपत्रक निर्गमित करण्याची कार्यवाही करणे अपेक्षित होते. परंतू अशी कार्यवाही झालेली नाही. राज्य मागासवर्ग आयोग, पुणे यांनी प्रकरण क्र. १३६/९५ तसेच प्र.क्र.५२/ २००५ **अन्वये किराड ही जात भटक्या जमातीचे निकष पूर्ण करत नसल्यामुळे या जातीचा समावेश भटक्या** जमातीमध्ये करण्यात येवू नये अशी शिफारस शासनास केली होती. परंतू आयोगाची ही शिफारस सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाने वेळीच मंत्रीमंडळ उप समितीच्या निदर्शनास आणली नाही. त्यामुळे निर्गमित करण्यात आलेल्या परिपत्रकांबाबत संभ्रम निर्माण होऊन न्यायोचित निर्णय घेण्याची परिस्थिती निर्माण झाली.

सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाच्या दिनांक ०६ मार्च,२०१३ रोजीच्या शुध्दीपत्रकानुसार सन २०१३ पासून महाराष्ट्र राज्यातील किराड जमातीच्या व्यक्तींना जात प्रमाणपत्र देण्यात देण्यात येत आहेत.या जात प्रमाणपत्राच्या आधारे या जमातीचे लोक शैक्षणिक, आर्थिक सुविधांचा लाभ घेत आहेत ही बाब विचारात घेऊन भारतीय संस्कृती कोषामध्ये निदर्शनास येत असलेल्या किराड जातीचा उल्लेख व त्यामध्ये किरात व किराड या दोन्ही जाती एकच असल्याबाबत करण्यात आलेला उल्लेख, केंद्र शासनाच्या दिनांक २३.४.१९४२ रोजीच्या निर्णयासोबतच्या परिशिष्ट-अ मधील अ.क्र. ११४ वर करण्यात आलेला किराड जातीचा उल्लेख तसेच महाराष्ट्रीय ज्ञानकोषामध्ये देखील किरार-किराड ही शेतकरी जात असल्याने स्पष्ट करुन किरार व किरात हे एकच असल्याबाबत व्यक्त करण्यात आलेले मत या सर्व बाबींचा विचार करुन किराड या जातीसंदर्भात राज्य मागासवर्ग आयोगाने शासनास केलेली शिफारस अमान्य करुन महाराष्ट्र राज्याच्या भटक्या जमाती-ब प्रवर्गाच्या यादीतील अ.क्र.२५ वर नोंद करण्यात आलेल्या भोई जमातीच्या तत्सम जाती म्हणून उप क्रमांक-८ वर नमूद किरात या जाती ऐवजी "किरात/किराड" अशी सुधारणा करण्यासाठी निर्गमित करण्यात आलेल्या वाचा येथील संदर्भाधीन क्र.२ च्या शुध्दीपत्रकातील तरतूदी कायम ठेवण्याबाबतचा शासन निर्णय त्वरित निर्गमित करण्याचा निर्णय मंत्रीमंडळ उपसमितीने सदर बैठकीत घेतला. त्याचप्रमाणे मा.उच्च न्यायालय, नागपूर खंडपीठ येथे सदर प्रकरणी प्रलंबित याचिकांमध्ये किराड जातीबाबत मंत्रीमंडळ उपसमितीचा निर्णय मा.उच्च न्यायालयाच्या निर्दशनास आणून द्यावा असाही निर्णय मा.मंत्रीमंडळ उपसमितीने घेतला. त्यानुसार "किरात/किराड" या उपजातीबाबत पुढील प्रमाणे शासन निर्णय निर्गमित करण्यात येत आहे.

शासन निर्णयः-

महाराष्ट्र राज्यातील अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागासप्रवर्गाच्या यादीमधील महाराष्ट्रातील भटक्या जमाती- ब मधील क्र.२५ "भोई" जातीसमोरील अ.क्र. ८ वर नमूद "किरात" ऐवजी "किरात/किराड" अशी दुरुस्ती करण्यासंदर्भात सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाच्या वाचा क्र.०२ येथे नमूद दि.०६.०३.२०१३ रोजीचे शुध्दीपत्रक तसेच वाचा क्र.०३ येथे नमूद दि.२७ फेब्रुवारी २०१३ रोजीचे शासन शुध्दीपत्रक रद्द करुन खालील प्रमाणे शासन निर्णय निर्गमित करण्यात येत आहे.

०२. वाचा क्र.०२ व ०३ येथे नमूद शासन शुध्दीपत्रकातील सुधारणांनुसार भटक्या जमाती-ब प्रवर्गातील अ.क्र. २५ वर नोंद असलेल्या "भोई" या जमातीची अ.क्र.८ येथे नमूद उपजात असलेल्या "किरात/किराड "या उपजातीची नोंद कायम ठेवण्यात येत आहे.

०३. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेताक २०१९०८०११६५७२५४२२२ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(रविंद्र गुरव)
उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

१. मा.राज्यपाल महोदयांचे सचिव,
२. मा.मुख्यमंत्री महोदयांचे अ.मु.स/प्र.स.सचिव.
३. मा.मंत्री व राज्यमंत्री (सर्व) महाराष्ट्र राज्य.
४. मा.विरोधी पक्षनेता, विधानसभा
५. मा.विरोधी पक्षनेता, विधानपरिषद
६. सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग,
७. महालेखापाल, महाराष्ट्र-१, मुंबई
८. महालेखापाल, महाराष्ट्र-२, नागपूर
९. अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई
१०.मुख्य महानगर दंडाधिकारी
११.सर्व विभागीय आयुक्त
१२.सर्व जिल्हादंडाधिकारी
१३.सर्व उपविभागीय अधिकारी (महसूल) तथा उपविभागीय दंडाधिकारी
१४.सर्व तालुका कार्यकारी दंडाधिकारी तथा तहसिलदार
१५.प्रबंधक, उच्च न्यायालय, मुळ न्याय शाखा, मुबंई
१६.प्रबंधक, उच्च न्यायालय, अपील शाखा, मुबंई
१७.प्रबंधक, उच्च न्यायालय, मुळ न्याय शाखा, खंडपीठ, नागपूर
१८.प्रबंधक, उच्च न्यायालय, अपील शाखा,खंडपीठ, नागपूर
१९. प्रबंधक, उच्च न्यायालय, मुळ न्याय शाखा, खंडपीठ, औरंगाबाद
२०. प्रबंधक, उच्च न्यायालय, अपील शाखा, खंडपीठ, औरंगाबाद
२१.संचालक,समाज कल्याण/विजाभज, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
२२.संचालक, उच्च व तंत्रशिक्षण, महाराष्ट्र राज्य, मुबई

२३.संचालक, माध्यमिक शिक्षण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
२४.संचालक, प्राथमिक शिक्षण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
२५.संचालक, आदिवासी कल्याण, महाराष्ट्र राज्य, नाशिक
२६.संचालक, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे
२७.सदस्य सचिव, राज्य मागावर्ग आयोग, पुणे
२८.सर्व मंत्रालयीन विभागाचे अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव.

त्यांना विनंती करण्यात येते की, त्यांनी त्यांच्या अधिपत्याखालील सर्व विभागप्रमुख/कार्यालय प्रमुख यांना याबाबतच्या सूचना द्याव्यात.

२९.उपायुक्त तथा सदस्य, विभागीय जात पडताळणी समिती (सर्व जिल्हे)
३०.सदस्य सचिव, जिल्हास्तरीय जात पडताळणी समिती (सर्व जिल्हे)
३१.सर्व विभागीय समाजकल्याण अधिकारी/ सर्वजिल्हा समाज कल्याण अधिकारी
३२.सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी
३३.सर्व जिल्हा परिषदांचे समाज कल्याण अधिकारी
३४. जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, बृहन्मुंबई/मुंबई उपनगरे
३५.महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, मंत्रालय, मुंबई.
३६. निवड नस्ती.

महाराष्ट्र शासन

इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग

मा. समिती प्रमुख,
विधान मंडळ इतर मागासवर्ग कल्याण समिती
यांच्या अध्यक्षतेखाली बैठक

दिनांक – १७ – ०२ - २०२१

विषय - इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाचा आढावा व विभागाने घेतलेल्या महत्वपुर्ण निर्णयांचे सादरीकरण

२२०

प्रस्तावना

दिनांक. ०९ मार्च, २०१७ रोजीच्या अधिसुचनेनुसार सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य या प्रशासकीय विभागाची विभागनी करुन इतर मागास बहुजन कल्याण या प्रशासकीय विभागाची दि. ०१ एप्रिल, २०१७ पासून निर्मिती करण्यात आली आहे.

इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाचा आकृतीबंध.

- या प्रशासकीय विभागासाठी मंत्रालय स्तरावर सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाकडून हस्तांतरीत झालेली २९ पदे अंतर्भुत करुन एकूण ८९ पदांचा आकृतिबंध मंजूर करण्यात आला आहे
- प्रशासकीय विभागासाठी मंजूर असलेल्या आकृतिबंधातील ८९ पदांपैकी सद्य: स्थितीत ५७ पदे भरली असून ३२ पदे रिक्त आहेत.
- इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाच्या क्षेत्रिय कार्यालयांसाठी दिनांक १४ जानेवारी २०२१ च्या शासन निर्णया नुसार पुढील प्रमाणे पदांना मंजूरी देण्यात आलेली आहे.

इतर मागास संचनालयाच्या अंतर्गत मंजूर पदांचा तपशील

	यापुर्वीची मंजूर पदे	आयुक्त समाज कल्याण यांचे कडून वर्ग होणारी पदे	नव्याने निर्माण केलेली पदे	सुधारित आकृतीबंधा नुसार एकूण पदे
संचालनालय	53	0	16	69
प्रादेशिक स्तर	0	30	89	119
जिल्हास्तर	0	264	348	612
राज्य मागास वर्ग आयोग	8	0	0	8
एकूण	61	294	453	808

- सद्यस्थितीत या विभागाच्या योजनांची अंमलबजावणी क्षेत्रियस्तरावर सामाजिक न्याय विभागाच्या आस्थापनेवरील अधिकारी / कर्मचारी यांचे मार्फत करण्यात येत आहे.
- 453 पदांची भरतीसाठी वित्त विभागाच्या मान्यतेसाठी फाईल पाठविली आहे. अजून मंजुरी साठी प्रलंबित आहे.
- 294 पदे सामाजिक न्याय विभागाकडून अजून वर्ग झालेली नाहीत. त्यामुळे जिल्हा/विभाग स्तरावर या विभागाचे कार्यालय कार्यन्वित होऊ शकले नाही

शैक्षणिक योजना (मॅट्रीकोत्तर)

❖ शिष्यवृती योजना

❖ महाडीबीटी प्रणालीवरील लाभार्थी संख्या व झालेला खर्च खालील प्रमाणे -

अ.क्र	शैक्षणिक वर्ष	लाभार्थी संख्या	खर्च (कोटीत)
1	2018-19	5,25,471	715.01
2	2019-20	5,00,262	718.15
3	2020-21	अर्ज भरण्याची प्रक्रिया सुरु आहे	

❖ शैक्षणिक शुल्क व परिक्षा शुल्क यांची प्रतिपुर्ती देण्यात येते (फ्रीशिप)

अ.क्र	शैक्षणिक वर्ष	लाभार्थी संख्या	खर्च (कोटीत)
1	2018-19	96755	294.19
2	2019-20	90982	300.78
3	2020-21	अर्ज भरण्याची प्रक्रिया सुरु आहे	

❖ २०१९-२० चे काही अर्ज अजून संस्था व सहाय्यक आयुक्त स्तरावर कागद पत्र पुर्तते साठी प्रलंबित आहे

शैक्षणिक योजना (मॅट्रीकोत्तर)

❖ गुणवंत मुला मुलींना परदेशात उच्च शिक्षणासाठी शिष्यवृत्ती:

❖ विजाभज, इमाव व विमाप्र प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांना परदेशातील नामांकित शिक्षण संस्थेत उच्च शिक्षणाची संधी मिळावी याकरिता सन २०१८-१९ पासून हि योजना राबविण्यात येत आहे.

❖ आता पर्यंत एकूण १६ विद्यार्थांना लाभ देण्यात आला असून त्यापैकी ११ विद्यार्थी इमाव व ५ विद्यार्थी विजाभज प्रवर्गातील आहे

शैक्षणिक योजना (मॅट्रीकपूर्व)

❖ इमाव प्रवर्गातील विद्यार्थीनींना सावित्रीबाई फुले शिष्यवृत्ती योजना:

- ❖ शिष्यवृत्तीचे दर पुढील प्रमाणे आहेत-
  - ❖ इयत्ता ५ वी ते ७ वी :- प्रति विद्यार्थीनी दरमहा ६० प्रमाणे एकूण १० महिन्यांसाठी
  - ❖ इयत्ता ८ वी १० वी - यामध्ये प्रति विद्यार्थीनी दरमहा १०० प्रमाणे दहा महिन्यांसाठी

इयत्ता ५ वी ते ७ वी

अ.क्र	सन	प्राप्त तरतूद (कोटीत)	खर्च (कोटीत) जिल्हा परिषदेला वर्ग
१	२०१९-२०	5.40	5.40
२	२०२०-२१	0	0

इयत्ता ८ वी ते १० वी

अ.क्र	सन	प्राप्त तरतूद (कोटीत)	खर्च (कोटीत) जिल्हा परिषदेला वर्ग
१	२०१९-२०	5.40	5.40
२	२०२०-२१	0	0

सदर शिष्यवृत्तीसाठीचे अर्ज ऑफलाईन पद्धतीने स्वीकारण्यात येतात

शैक्षणिक योजना (मॅट्रीकपूर्व)

❖ इयत्ता १ ली ते १० वी मध्ये शिकत असणाऱ्या इमाव विद्यार्थ्यांना भारत सरकारची मॅट्रीकपुर्व शिष्यवृत्ती योजना (केंद्र व राज्य ५०:५०)

❖ सदर योजने अंतर्गत शिष्यवृती व इतर अनुदानाचे दर पुढील प्रमाणे राहतील

अनु. क्र.	योजना	अनिवासी इयत्ता १ली ते १०वी	निवासी इयत्ता १ली ते १०वी
१.	शिष्यवृतीचे दर (प्रतीमहा १० महिन्याकरीता)	रुपये १००	रुपये ५००
२.	तदर्थ अनुदान (वार्षिक)	रुपये ५००	रुपये ५००

अनु.क्र.	वर्ष	प्राप्त तरतूद (कोटीत)		खर्च (कोटीत)	
		केंद्र हिस्सा	राज्य हिस्सा	केंद्र हिस्सा	राज्य हिस्सा
१.	२०१९-२०	०	०	०	०
२.	२०२०-२१	१०.३०	०	६.०७	०

सदरहु योजना जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद तसेच समाज कल्याण अधिकारी बृहन्मुंबई यांचे मार्फत राबविण्यात येते

शैक्षणिक योजना (पुरस्कार योजना)

❖ स्व. वसंतराव नाईक गुणवत्ता पुरस्कार योजना :

❖ पुरस्काराचे स्वरुप-

❖ इमाव प्रवर्गामधून इयत्ता १० व १२ वी मध्ये राज्यात प्रथम आलेले विद्यार्थी व विद्यार्थीनी – प्रत्येकी रुपये १ लाख रोख, स्मृतीचिन्ह व प्रमाणपत्र

❖ इमाव प्रवर्गातुन इयत्ता १० वी व १२ वी परिक्षेत विभागीय बोर्डात प्रथम आलेले विद्यार्थी व विद्यार्थीनी - प्रत्येकी रुपये ५१ हजार रोख, स्मृतीचिन्ह व प्रमाणपत्र

अ.क्र	सन	प्राप्त तरतूद (कोटीत)	खर्च (कोटीत)	विद्यार्थी संख्या
1	२०१९-२०	०.४०	०.२३	४१
2	२०२०-२१	०.६०	०	०

सन २०१०-११ ते २०१७-२०१८ प्रलंबित शिष्यवृत्ती व शिक्षण शुल्क परिक्षा शुल्क अर्जांचा तपशिल (इमाव, विजाभज आणि विमाप्र अर्जांचा तपशील)

अ. क्र.	विभाग	विदयार्थी संख्या	रुपये (कोटीत)
१	मुंबई	२७५४५	४६.३८
२	पुणे	२६१५८	७९.५४
३	नाशिक	४४५०	२१.६५
४	औरंगाबाद	८५	०.१८
५	लातूर	६०९६	८.९६
६	अमरावती	२६५०	४.४५
७	नागपूर	१४६९८	४६.३५
	एकूण	८१६८२	२०७.५२

- वरील पैकी MahaEschol प्रणालीवर नोदणीकृत असलेल्या प्रलंबित अर्जानांच शिष्यवृत्ती देय आहे
- SIT चौकशी मध्ये दोषी नसेल तर (मंत्रिमंडळ निर्णय दिनांक – २१-११-२०१७) शिष्यवृती देय आहे

इतर मागास प्रवर्गातील अल्पसंख्यांकबाबत ची शिष्यवृत्ती व फ्रीशिप

❖ राज्यातील शैक्षणिक संस्थेमध्ये (अल्पसंख्यांक संस्था सहित) इमाव प्रवर्गातील विद्यार्थी शिक्षण घेत असेल तर सदर विद्यार्थी इमाव प्रवर्गातील असल्याकारणाने या विभागामार्फत शिष्यवृती व फ्रीशिप अदा केली जाते.

वसतीगृह योजना

❖ राज्यातील इतर मागास प्रवर्गातील मुलां साठी व मुली साठी शासकीय वसतिगृहे.

- ❖ राज्यामध्ये इतर मागास प्रवर्गा विद्यार्थ्यांच्या शिक्षणासाठी मुलांसाठी १८ व मुलींसाठी १८ अशी एकूण ३६ वसतिगृहे जिल्ह्याच्या ठिकाणी सुरु करण्यास शासनाने २०-जानेवारी-२०१९ च्या शासन निर्णय अन्वये मान्यता दिलेली आहे
- ❖ या नवीन वसतिगृहांच्या इमारत बांधकामासाठी केंद्र शासनाच्या 'बाबू जगजीवन राम छात्र आवास' योजने अंतर्गत निधी उपलब्ध करून देण्यात येणार आहे.
- ❖ केंद्र शासना कडून मुलांच्या वसतीगृहांसाठी ६०% व मुलींच्या वसतीगृहांसाठी साठी ९०% या प्रमाणात निधी उपलब्ध करून देण्यात येतो.
- ❖ केंद्र शासनाच्या योजनेनुसार प्रत्येक वसतीगृहा मध्ये १०० विद्यार्थ्यांना प्रवेश देण्यात येईल
- ❖ विद्यार्थ्यांना उच्च शिक्षणासाठी मोफत निवास, भोजन,शैक्षणिक साहित्य,आरोग्य इत्यादी सोयीसुविधा उपलब्ध करून देण्यात येतील
- ❖ नव्याने सुरु करावयाच्या वास्तीगुहांचे बांधकाम झाल्यानंतर वसतिगृहाचे कामकाज पहाण्यासाठी व सोयीसुविधासाठी तसेच अन्य बाबीं वरील निधीची तरतूद राज्य शासनाकडून करण्यात येईल.
- ❖ या योजने अंतर्गत केंद्र शासनाकडे यवतमाळ, अहमदनगर,वाशिम व नागपूर या जिल्ह्याचे प्रस्ताव केंद्र शासनास पाठविण्यात आलेले आहेत.
- ❖ इतर जिल्ह्याचे प्रस्ताव अजून शासकीय जमिनी उपलब्ध न झाल्यामुळे प्राप्त झालेले नाही

महाराष्ट्र राज्य इतर मागासवर्गीय वित्त आणि विकास महामंडळ मर्या

- शासन निर्णय दि. 25 सप्टेंबर, 1998 अन्वये महाराष्ट्र राज्य इतर मागासवर्गीय वित्त आणि विकास महामंडळ मर्या. स्थापन करण्यास मान्यता देण्यात आली. कंपनी कायदा, 1956 अतंर्गत नोंदणी करुन दि. 23/04/1999 पासून सदर महामंडळ अस्थित्वात आले.महामंडळाचे अधिकृत भाग भांडवल रु.250.00 कोटी असून त्यापैकी रु.161.54 कोटी इतकी रक्कम महामंडळास वितरीत केली आहे.
- या महामंडळाच्या अध्यक्ष पदावर मा. मंत्री, इतर मागास बहुजन कल्याण हे आहेत.
- **राज्य महामंडळाच्या योजना –**
  - 20% बीज भांडवल योजना
  - रुपये.1,00,000/- पर्यंतीची थेट कर्ज योजना
  - वैयक्तिक कर्ज व्याज परतावा योजना (१० लाखां पर्यंत)
  - गट कर्ज व्याज परतावा योजना (१० लक्ष ते ५० लाख)

महाराष्ट्र राज्य इतर मागासवर्गीय वित्त आणि विकास महामंडळ मर्या

- शासन निर्णय दि. 25 सप्टेंबर, 1998 अन्वये महाराष्ट्र राज्य इतर मागासवर्गीय वित्त आणि विकास महामंडळ मर्या. स्थापन करण्यास मान्यता देण्यात आली. कंपनी कायदा, 1956 अंतर्गत नोंदणी करुन दि. 23/04/1999 पासून सदर महामंडळ अस्थित्वात आले.महामंडळाचे अधिकृत भाग भांडवल रु.250.00 कोटी असून त्यापैकी रु.161.54 कोटी इतकी रक्कम महामंडळास वितरीत केली आहे.
- या महामंडळाच्या अध्यक्ष पदावर मा. मंत्री, इतर मागास बहुजन कल्याण हे आहेत.
- राज्य महामंडळाच्या योजना –
  - 20% बीज भांडवल योजना
  - रुपये.1,00,000/- पर्यंतीची थेट कर्ज योजना
  - वैयक्तिक कर्ज व्याज परतावा योजना (१० लाखां पर्यंत)
  - गट कर्ज व्याज परतावा योजना (१० लक्ष ते ५० लाख)

इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाबाबत करावयाचे तपशील

शासन अधिसूचना दि.४/३/[illegible] नुसार इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाची निर्मिती करण्यात आली आहे. विभागाच्या निर्मितीनंतर राज्यस्तरीय मंत्रालयीन विभागासाठी एकूण ८९ पदांचा आकृतिबंध मंजूर असून त्यातील ५८ पदे भरली असून उर्वरित ३० पदे अद्यापही रिक्त आहेत. रिक्त पदे भरण्याबाबत मा.मंत्री (इ.मा.व.क.) यांच्या अध्यक्षतेखाली दि.१६.०१.२०२१ रोजी झालेल्या बैठकीत सामान्य प्रशासन विभागास निर्देश दिले आहेत.

अ.क्र.	पदनाम	एकूण मंजूर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे
१	प्रधान सचिव/सचिव (मा.प्र.से.)	१	१	--
२	सह सचिव/ उप सचिव	५	३	२
३	अवर सचिव	६	१	५
४	अवर सचिव (विधी)	२	१ कंत्राटी	१
५	कक्ष अधिकारी	१५	९	६
६	सहायक कक्ष अधिकारी	२०	१२	९
७	निवडश्रेणी लघुलेखक	१	—	१
८	उच्चश्रेणी लघुलेखक	३	३	--
९	लेखाधिकारी	१	—	१
१०	निम्नश्रेणी लघुलेखक	५	२	३
११	वाहन चालक	३	२	—
१२	लिपिक-टंकलेखक	१७	१४	३
१३	शिपाई	१९	११	--
एकूण		८९	५८	३१

त्याचप्रमाणे क्षेत्रीय स्तरावरील कार्यालयासाठी वित्त विभागाच्या उच्चस्तरीय सचिव समितीच्या दि.१७/७/२०२० रोजीच्या बैठकीत मान्यता प्राप्त झाल्यानुसार शासन निर्णय दि.१४/१/२०२१ नुसार संचालनालय, प्रादेशिकस्तर तसेच जिल्हास्तरावरील कार्यालयासाठी एकूण ८०० तर राज्य मागासवर्ग आयोगासाठी ८ पदे असा ८०८ पदांचा आकृतिबंध मंजूर करण्यात आला आहे. तथापि, वित्त विभागाच्या दि.०४.०५.२०२० च्या शासन निर्णयान्वये नविन पदभरती करण्यावर निर्बंध घातले आहेत. त्यामुळे आकृतिबंधातील नव्याने भरावयाची ५०६ पदे भरण्याची प्रक्रीया सुरु करण्यास परवानगी देण्याबाबत वित्त विभागाकडे विनंती करण्यात आली आहे.

कार्यालय	यापुर्वीची मंजूर पदे	आयुक्त समाज कल्याण यांचेकडून वर्ग होणारी पदे	नव्याने निर्माण केलेली पदे	सुधारित आकृतिबंध
संचालनालय	५३	--	१६	६९
प्रादेशिक स्तर		३०	८९	११९
जिल्हास्तर		२६४	३४८	६१२
राज्य मागासवर्ग आयोग	८	—	—	८
एकूण				८०८

महाराष्ट्र राज्य इतर मागासवर्गीय वित्त आणि विकास महामंडळातील मंजूर पदे, कार्यरत पदे व रिक्त पदांचा तपशील

अ. मुख्यालयातील अधिकारी / कर्मचारी वर्गाचा तपशील

अ.क्र.	पदनाम	मंजूर पदे	कार्यरत अधिकारी / कर्मचारी	रिक्त पदांची संख्या	पदे रिक्त असल्याचा दिनांक	पदे रिक्त असण्याची कारणे
१	व्यवस्थापकीय संचालक	१	१	०	-	-
२	महाव्यवस्थापक	१	०	१	०१.०१.२०१६	सेवानिवृत्तीने रिक्त
३	मुख्य वित्तीय अधिकारी	१	०	१	०४.०१.२०१३	शासनाकडून भराव्याचे पद
४	उपमहाव्यवस्थापक	२	१	१	३१.०८.२०१७	सेवानिवृत्तीने रिक्त
५	मा. अध्यक्षांचे खासगी सचिव	१	१	०	-	-
६	सहाय्यक महाव्यवस्थापक	३	२	१	३०.०६.२०१३ पासून	सेवानिवृत्तीने रिक्त
७	कंपनी सचिव (नवीन मंजूर पद)	१	०	१	-	नियुक्तीची कार्यवाही सुरु आहे
८	मा. अध्यक्षांचे स्वीय सहाय्यक	१	०	१	०१.०१.२०१३	पदोन्नतीमुळे रिक्त
९	उच्चश्रेणी लघुलेखक	२	२	०	-	-
१०	लेखापाल	४	२	२	३१.०५.२०१० ते १६.०५.२०१७	सेवानिवृत्ती व बेंडोबेंडी पदोन्नतीने रिक्त
११	लघुटंकलेखक	२	०	२	०५.०४.२००३ ०५.०२.२००४	पदोन्नतीमुळे रिक्त
१२	लिपीक	८	०	८	१६.०७.२००८ ते ०२.१२.२०११	पदोन्नतीमुळे रिक्त
१३	वाहन चालक	३	१	२	१५.०५.२००७	१ निवृत्त झाले १ मयत झाल्याने आले
१४	शिपाई	९	१	८	०२.१२.२००३ ते ३१.०५.२०१३	सेवानिवृत्ती व बेंडोबेंडी पदोन्नतीने रिक्त
	एकूण (अ)	३९	११	२८		

ब. जिल्हा कार्यालयातील अधिकारी / कर्मचारी वर्गाचा तपशील

१५	जिल्हा व्यवस्थापक	३५	२४	११	३०.०६.२०१३ पासून	सेवानिवृत्तीने रिक्त
१६	वसूली निरीक्षक	३५	१५	२०	१८.०२.२०१२ ते ११.०५.२०१७	सेवानिवृत्ती व बेंडोबेंडी पदोन्नतीने रिक्त
१७	लेखापाल	३५	११	२४	३१.०५.२०१० ते १९.०५.२०१७	सेवानिवृत्ती व बेंडोबेंडी पदोन्नतीने रिक्त
	एकूण (ब)	१०५	५०	५५		
	एकूण (अ + ब)	१४४	६१	८३		

[illegible] बुक नं
[illegible] दि-28/10/2021
[illegible] आला.

महाराष्ट्र विधानमंडळाच्या इतर मागास कल्याण समितीच्या दि.२३.०३.२०२१ रोजी झालेल्या बैठकीच्या कार्यवृत्तातील या कार्यासनाशी संबंधीत मुद्याची माहिती

इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाची निर्मिती सामान्य प्रशासन विभागाच्या दि.०९.०३.२०१७ रोजीच्या अधिसुचनेन्वये करण्यात आली असुन विभागाच्या मंत्रालयीन स्तरावर एकूण ८९ पदे मान्यताप्राप्त आहेत त्यापैकी सद्यस्थितीत ६८ पदे भरलेली आहेत व २१ पदे अद्याप रिक्त आहेत.सद्यस्थितीतविभागातकार्यरतअधिकारी/कर्मचारीयांचातपशीलखालीलप्रमाणे:-

अ.क्र.	पदनाम	मंजूर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे
१	प्रधान सचिव / सचिव (मा.मं.)	१	१	--
२	सह सचिव/ उप सचिव	५	२	--
३	अवर सचिव	६	५	१
४	अवर सचिव (विधी)	२	--	२
५	कक्ष अधिकारी	१५	११	४
६	सहायक कक्ष अधिकारी	२०	१३	७
७	निम्नश्रेणी लघुलेखक	१	१	--
८	उच्चश्रेणी लघुलेखक	३	३	--
९	लेखाधिकारी	१	-	१
१०	निम्नश्रेणी लघुलेखक	५	२	३
११	लिपिक-टंकलेखक	१७	१३	४
१२	वाहन चालक (कंत्राटी)	२	२ (महामंडळाकडील)	--
१३	शिपाई (३ नियमित व ८ कंत्राटी)	११	११ (पैकी २ महामंडळाकडील)	--
	एकूण	८९	६७	२२

तसेच इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाच्या क्षेत्रीय कार्यालयासाठी उच्चस्तर सचिव समितीने दिलेल्या मान्यतेनुसार (राज्य मागासवर्ग आयोगासह) एकूण ८०८ पदांचा सुधारित आकृतिबंध मंजूर करण्यात आला आहे. त्याबाबतचा शासन निर्णय दि.१४/९/२०२१ रोजी निर्गमित करण्यात आला आहे. सदर शासन निर्णयानुसार आकृतिबंधाचा गोषवारा खालीलप्रमाणे आहे.

कार्यालय	सामाजिक न्याय विभाग कडून वर्गीकरणारी पदे	नवीन मंजूर पदे			एकूण आकृतिबंध
		नियमित	बाह्यस्त्रोतद्वारे	एकूण	
संचालनालय, पुणे	--	५९	१०	६९	६९
प्रादेशिकउप संचालक (प्रादेशिक स्तर)	३०	६८	२१	८९	११९
सहाय्यकसंचालक (जिल्हास्तर)	२६४	१३२	२१६	३४८	६१२
एकूण	२९४	२५९	२४७	५०६	८००
राज्यमागासवर्ग आयोग	--	८	--	८	८
एकूणात एकूण	२९४	२६७	२४७	५१४	८०८

सद्यस्थितीत या नवनिर्मित विभागासाठी क्षेत्रीय स्तरावर अद्याप स्वतंत्र यंत्रणा कार्यान्वीत नसल्यामुळे सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाच्या क्षेत्रीय आस्थापनेकडून या विभागाचे क्षेत्रीय स्तरावरील कामकाज करण्यात येत आहे. सदर शासन निर्णयानुसार पदे वर्ग करणेबाबत व पदभरतीबाबत खालीलप्रमाणे कार्यवाही करण्यात आली आहे.

१) सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाकडून वर्ग होणारी पदे:-

दि.१४.०९.२०२१ रोजीच्या शासन निर्णयातील प्रादेशिक स्तरावर ३० पदे तर जिल्हास्तरावर २६४ पदे अशी विविध संवर्गातील एकूण २९४ पदे सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाकडून या नवनिर्मित विभागाकडे वर्ग होणार आहेत. त्याचा तपशील खालीलप्रमाणे आहे.

क्र.	वर्ग	पदनाम	कार्यालय				एकूण
			मंत्रालय	प्रादेशिकस्तर	जिल्हास्तर	आकृतबंध	
१		विभागीय अधिकारी गट-ब (समाज कल्याण अधिकारी गट-अ)	०	०	१२	०	१२
२		वरिष्ठ समाजकल्याण निरीक्षक	०	३	०	०	३
३		कार्यालय अधीक्षक	०	३	०	०	३
४		प्रमुख लिपिक	०	३	०	०	३
५		समाजकल्याण निरीक्षक	०	६	७२	०	७८
६		वरिष्ठ लिपिक	०	३	३६	०	३९
७		कनिष्ठ लिपिक	०	६	७२	०	७८
८		शिपाई	०	६	७२	०	७८
		एकूण	०	३०	२६४	०	२९४

सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाने या विभागाकडे वर्ग होणारी विविधसंवर्गातील २९४ पदे अद्याप वर्ग केलेली नाहीत. यासदर्भात मा.मुख्यमंत्री, मा.उपमुख्यमंत्री व मा.मंत्री यांचेकडे वेळोवेळी चर्चा/बैठका झाल्या. त्यामध्ये सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाचे अधिकारी उपस्थित होते. सदर चर्चा/बैठकांची माहिती खालीलप्रमाणे,

मा.मंत्री (सा.न्या.व वि.स.) व मा.मंत्री (इ.मा.व.ज.) यांच्यासमवेत माहे एप्रिल, २०२५ मध्ये मा.मंत्री (सा.न्या.व वि.स.) यांचे दालनात या अनुषंगाने अनौपचारिक बैठक झाली. सदर बैठकीत मा.मंत्री (सा.न्या.व वि.स.) यांनी ५० टक्के पदे तात्काळ हस्तांतरित करण्यात येतील असे आश्वासित केले होते. (सदर बैठक अनौपचारिक असल्याने बैठकीचे इतिवृत्त नाही)

मा.मुख्यमंत्री महोदयांनी दि.८/८/२०२५ रोजी या विभागाचा आढावा घेतला. सदर आढाव्यात सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाने त्यांच्या मंजूर क्षेत्रीय आस्थापनेवरील रिक्त पदांची संख्या जास्त असल्याने वर्ग होणारी पदे वर्ग करू शकत नसल्याचे मा.मुख्यमंत्री यांचे निदर्शनास आणून दिले. (बैठकीचे इतिवृत्त निर्गमित करण्याची कार्यवाही प्रगतीत)

मा.उपमुख्यमंत्री महोदयांच्या अध्यक्षतेखाली दि.२/९/२०२५ रोजी या विभागाच्या विविध विषयांबाबत बैठक झाली. सदर बैठकीत सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाने त्यांचेकडे ५० टक्के पदे रिक्त असल्याचे निदर्शनास आणून दिल्याने वर्ग होणाऱ्या एकूण २९४ पदांपैकी सध्यनिहाय ५० टक्के पदे सामाजिक न्याय विभागाने तातडीने वर्ग करावी असे निर्देश दिलेत. (बैठकीचे इतिवृत्त सोबत जोडले आहे)

या विषयाच्या अनुषंगाने अपर मुख्य सचिव (सेवा) यांचेकडे दि.३०/९/२०२५ रोजी बैठक आयोजित करण्यात आली होती. सदर बैठकीत या विषयाच्या संदर्भात आगामी कालावधीत स्वतंत्र बैठक आयोजित

वरीलप्रमाणे विभागाने प्रस्तावित केल्यानुसार विभागाच्या मंजूर आकृतिबंधातील माहायंत्रणेद्वारे भरावयाच्या एकूण २४७ पदाच्या भरतीसाठी आवश्यक ती उचित कार्यवाही करण्याकरीता मान्यता देण्याची वित्त विभागास विनंती वित्त विभागास करण्यात आली आहे.

3) सरळसेवेने भरती करावयाची पदे:-

दि.१४.०१.२०२१ रोजीच्या शासन निर्णयातील खालील तक्त्यात नमूद केलेली विविध संवर्गातील एकूण २६७ पदे सरळसेवेने भरती करावयाची आहेत.

अ.क्र.	वर्ग	पदनाम	कार्यालय				एकूण
			संचालक	प्रादेशिकस्तर	जिल्हास्तर	आयोग	
१		संचालक (मा.प्र.से)	१	०	०	०	१
२		सहसंचालक	२	०	०	०	२
३		उपसंचालक	३	७	०	०	१०
४		सदस्य सचिव	०	०	०	१	१
५		सहायक संचालक वर्ग-२	२	०	३६	०	३८
६		वांशिपाल अधिकारी	०	०	०	१	१
७		शिक्षण अधिकारी वर्ग-२	१	०	०	०	१
८		समाजकल्याण अधिकारी गट-ब	१	७	२४	०	३२
९		लेखाधिकारी (म.वि.व ले.स.)	२	७	०	०	९
१०		लघुलेखक (उच्चश्रेणी)	२	०	०	२	४
११		सहाय्यक लेखाधिकारी (म.वि.व ले.स.)	१	७	३६	०	४४
१२		वरिष्ठ समाजकल्याण निरिक्षक	१	४	०	०	५
१३		लघुलेखक (निम्नश्रेणी)	२	०	०	०	२
१४		कार्यालय अधिक्षक	३	४	०	१	८
१५		प्रमुख लिपिक	५	४	०	०	९
१६		समाजकल्याण निरिक्षक	२	८	३६	०	४६
१७		वरिष्ठ लिपिक	६	४	०	०	१०
१८		कनिष्ठ लिपिक	१२	८	०	२	२२
१९		वाहन चालक	२	०	०		२
२०		जनसंपर्क अधिकारी	१	०	०	०	१
२१		शिपाई	१०	८	०	१	१९
		एकूण	५९	६८	१३२	८	२६७

वित्त विभागाच्या दि.३०.०७.२०२१ च्या शासन निर्णयान्वये महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाच्या कक्षेतील १०० टक्के रिक्त पदे भरता यावीत म्हणून १) उच्चस्तरीय सचिव समितीने मान्यता दिलेल्या सुधारित आकृतिबंधातील पदे, २) उच्चस्तरीय सचिव समितीने गठ्याने निर्माण करण्यास मान्यता दिलेली पदे, ३)उपसमितीने सध्या मंजूर पदामधील पदभरती करण्यास मान्यता दिलेली रिक्त पदे या पदाना पदभरतीवरील निर्बंधातून सूट देण्यात आलेली आहे.

करण्यात येईल असे निर्देश त्यांनी दिले. ही बाब पाहता वरीलप्रमाणे मा.मुख्यमंत्री, मा.उपमुख्यमंत्री व मा.मंत्री यांचेकडे याबाबत झालेल्या चर्चा/बैठका मध्ये झालेल्या चर्चा/निर्णयानुसार सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाने पदे वर्ग करण्याबाबत केलेल्या/करावयाच्या कार्यवाहीबाबतअभिप्राय देण्याची विनंती सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाला करण्यात आली आहे.

२) बाह्ययंत्रणेद्वारे भरती करावयाची पदे:-

दि.१४.०१.२०२१ रोजीच्या शासन निर्णयातील खालील तक्त्यात नमूद केलेली विविध संवर्गातीलसंचालनालयातील १० पदे, प्रादेशिक स्तरावर २१ पदे तर जिल्हास्तरावर २१६ पदे अशी एकूण २४७ पदे बाह्ययंत्रणेद्वारे भरावयाची आहेत.

अ.क्र.	वर्ग	पदनाम	कार्यालय				एकूण
			संचालक	प्रादेशिकस्तर	जिल्हास्तर	आयोग	
१		वाहन चालक	०	७	३६		४३
२		सिस्टीम अॅनालिस्ट (बाह्ययंत्रणेद्वारे)	१	०	०	०	१
३		विधी अधिकारी गट-अ (बाह्ययंत्रणेद्वारे)	२	०	०	०	२
४		वरिष्ठ तंत्रज्ञ (बाह्ययंत्रणेद्वारे)	१	०	०	०	१
५		डेटाएन्ट्री ऑपरेटर (बाह्ययंत्रणेद्वारे)	१	०	०	०	१
६		संगणक सहाय्यक (बाह्ययंत्रणेद्वारे)	५	०	०	०	५
७		संगणक ऑपरेटर (बाह्ययंत्रणेद्वारे)	०	१४	१०८	०	१२२
८		पहारेकरी (बाह्ययंत्रणेद्वारे)	०	०	३६	०	३६
९		सफाईगार (बाह्ययंत्रणेद्वारे)	०	०	३६	०	३६
एकूण			१०	२१	२१६	०	२४७

बाह्ययंत्रणेद्वारे नियुक्ती करावयाच्या उपरोक्त पदामधील सिस्टीम अॅनालिस्ट, वरिष्ठ तंत्रज्ञ, डेटाएन्ट्री ऑपरेटर, संगणक सहाय्यक व संगणक ऑपरेटर ही पदे सामान्य प्रशासन (माहिती तंत्रज्ञान) विभागाच्या दि.२४/३/२०१७ रोजीच्या शासन निर्णयातील "सर्व मंत्रालयीन विभाग, त्यांच्या अधिनस्त सर्व क्षेत्रिय कार्यालये, सार्वजनिक उपक्रमे, महामंडळे, केंद्रशासनाने अथवा राज्य शासनाने घोषित केलेल्या अधिनियमानुसार स्थापित कंपन्या व संस्था यांनी माहिती तंत्रज्ञान/माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यीत सेवाकरीता तांत्रिक मनुष्यबळ महाराष्ट्र माहिती तंत्रज्ञान महामंडळामार्फतच घेणे अनिवार्य राहील" या तरतुदीनुसार कार्यवाही करणे आवश्यक राहील. त्याचप्रमाणे विधी अधिकारी गट-अ, वाहन चालक, पहारेकरी व सफाईगार ही पदे वित्त विभागाच्या दि.२/१२/२०१३ रोजीच्या शासन निर्णयातील "शासनाने विहित केलेल्या पध्दतीने निविदा प्रक्रिया पार पाडून अत्यंत पारदर्शक पध्दतीने बाह्ययंत्रणेची निवड संबंधितांनी करावयाची आहे" या तरतुदीनुसार एजन्सीची निवड करुन त्याद्वारे भरती करावयाची कार्यवाही करणे अपेक्षित आहे.

वर नमूद केल्याप्रमाणे संचालनालय, पुणे यांनी त्यांच्या दि.२७/९/२०२१ च्या पत्राद्वारे कळविल्यानुसार महाराष्ट्र माहिती तंत्रज्ञान महामंडळामार्फत भरावयाच्या ५ संवर्गातील १३० पदाच्या वार्षिक वेतनापोटी अंदाजे रु.४.८१ कोटी एवढा खर्च अपेक्षित असून इतर संवर्गातील १७७ पदासाठी अंदाजे रु.३.०२ कोटी एवढा खर्च अपेक्षित आहे. याप्रमाणे विभागाच्या मंजूर आकृतिबंधातील बाह्ययंत्रणेद्वारे भरावयाच्या सर्व संवर्गातील पदासाठी अंदाजे रु.७.८३ कोटी एवढा वार्षिक खर्च अपेक्षित आहे.

त्याअनुषंगाने उपरोक्तशासननिर्णयान्वयेमंजूर झालेल्या आकृतिबंधानुसार विभागाच्या क्षेत्रीय कार्यालयातील सरळसेवेने भरती कराव्याच्या एकूण २६७ पदांच्या पदभरतीची प्रक्रिया सुरु करण्याची कार्यवाही करण्यापूर्वी मंजूर झालेल्या पदांचे सेवाप्रवेश नियम तयार करणे, पदोन्नतीने भरावयाच्या पदांची पदोन्नती साखळी निश्चित करणेतसेचसंवर्गनिहायपदांचेआरक्षणनिश्चितकरणेआवश्यक आहे.त्यानुसारसेवाप्रवेशनियमतयारकरण्याचीकार्यवाहीसुरुकरण्यातआलीअसूनशासन निर्णयातील सर्व पदांची कर्तव्ये व जबाबदाऱ्यांसह सेवाप्रवेश नियम तयार करून मसुदा विभागास सादर करण्यासाठी दि.०६.१०.२०२१ च्या आदेशान्वये विभागांतर्गत समिती गठीत करण्यात आलेली आहे.

४) पदभरतीसाठी अर्थसंकल्पीय तरतूद:-

या विभागाच्या सन २०२१-२२ च्या भाग दोन-खर्चाचे तपशीलवार अर्थसंकल्पीय अंदाज या पुस्तिकेचे अवलोकन केले असता त्याच्या पृ.१६/प.वि. वर संचालनालयासाठी (लेखाशिर्ष २२२५६३२०) व राज्य मागासवर्ग आयोग (लेखाशिर्ष २२२५एफ३५२) या कार्यालयाच्या वेतन, भत्ते व इतर खर्चासाठीची तरतुद करण्यात आली आहे. तथापि, मंजूर आकृतिबंधानुसार संचालनालय, पुणे व राज्य मागासवर्ग आयोग या कार्यालया-व्यतिरिक्त प्रादेशिक स्तरावरील प्रादेशिक उपसंचालक व जिल्हास्तरावर सहाय्यक संचालक यांची कार्यालये कार्यान्वीत होणार आहेत. ही बाब पाहता प्रादेशिक व जिल्हा स्तरावरील कार्यालयातील अधिकारी/कर्मचारी यांच्या वेतन, भत्ते व इतर खर्चासाठी नव्याने लेखाशिर्ष घेण्याची आवश्यकता राहणार नाही अशी या विभागाची धारणा आहे. सदर धारणा पक्की करण्यासाठी सदरची वित्त विभागास अभिप्रायार्थ पाठविण्यात आली आहे.

.....

इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग/शिक्षण

महाराष्ट्र विधानमंडळाच्या इतर मागास कल्याण समितीच्या दि. २७/१०/२०२५ रोजी होणाऱ्या साक्षीच्या अनुषंगाने शिक्षण कार्यासन संबंधित मुद्दानी माहिती खोडक्यात पुढीलप्रमाणे आहे :

अ.क्र.	मुद्दा	अभिप्राय
१.	सन २०१९-२०, २०२०-२१ या कालावधीतील इतर मागास प्रवर्गातील परदेशी शिष्यवृत्ती योजनेतर्गत किती योजनेची तरतूद करण्यात आली होती व त्यापैकी किती विद्यार्थ्यांना परदेशी शिष्यवृत्ती योजनेचा लाभ देण्यात आला?	१) शासन निर्णय दि. १५/१०/२०१८ अनुसार राज्यातील इतर, विजाभज व विमाप्र प्रवर्गातील १० विद्यार्थ्यांना परदेशी शिष्यवृत्ती योजनेचा लाभ देण्यात येतो. २) राज्यातील सन २०१९-२० या कालावधीत परदेशी शिष्यवृत्ती योजनेअंतर्गत १० विद्यार्थ्यांची निवडकरण्यात आली होती. या आर्थिक वर्षात सदर विद्यार्थ्यांना पहिल्या हप्त्याची रु. ३.९५ कोटी रक्कम अदा केली आहे. ३) सन २०२०-२१ या आर्थिक वर्षात कोविड-१९ च्या पार्श्वभूमीवर वित्त विभागाने शिष्यवृत्ती योजनेच्या जाहिरातीस मान्यता दिली नसल्याने सन २०२०-२१ या वर्षी विद्यार्थ्यांची निवड केली नाही. सन २०२०-२१ या आर्थिक वर्षामध्ये सन २०१९-२० मध्ये निवड केलेल्या विद्यार्थ्यांपैकी ७ मुलांना दुसऱ्या हप्त्यासाठी रु. २.६२ कोटी निधी वितरीत केला आहेत. ४)सन २०२१-२२ मध्ये सन २०१९-२० मध्ये निवड केलेल्या एकूण ३ विद्यार्थ्यांना अंतिम हप्त्यासाठी रु. ५१.६० लक्षनिधी वितरीत केला आहे. सन २०२१-२२ या आर्थिक वर्षात जाहिरात प्रसिध्द केली असून १० विद्यार्थ्यांना परदेशी शिष्यवृत्ती लाभ देण्याचे प्रस्तावित आहे.(शासन निर्णय दि. १५/१०/२०१८ ची प्रत सोबत जोडली आहे. (रक्कम रुपये कोटी) | अ.क्र | वर्ष | अर्थसंकल्पिय तरतूद | वित्त विभागाकडून वितरीत निधी | प्रत्यक्ष खर्च | | १ | २०१९-२० | १०.०० | ३.९५ | ३.९५ | | २ | २०२०-२१ | ३०.०० | ३.०० | २.६२ | | ३ | २०२१-२२ | ३०.०० | ३.०० | ०.५२ |
२.	फक्त १० विद्यार्थ्यांनाच का ? सदर शिष्यवृत्तीचे निकष-पात्रता काय आहे आणि त्या योजनेची प्रसिध्द कशा प्रकारे केली आहे.	१) परदेशी शिष्यवृत्ती करीता जाहिरातीद्वारे विद्यार्थ्यांकडून अर्ज मागविले जातात. पात्रतेसाठी १० वीचे गुण, १२ वी चे गुण, पदवीचे गुण तसेच कोर्सचे रॅकिंग विचारात घेऊन गुण दिले जातात. त्यानुसार कला, वाणिज्य, अभियांत्रिकी, व्यवस्थापन या अभ्यासक्रमासाठी गुणवत्तेनुसार १० विद्यार्थ्यांची निवड केली जाते.
३	शासन निर्णयात एका वर्षामध्ये १० विद्यार्थ्यांना लाभ देण्याची तरतूद आहे. हि मर्यादा किमान १० ऐवजी १०० विद्यार्थ्यांना १ वर्षात या योजनेचा लाभ दिला पाहिजे याकरीत समितीने शिफारस करावी.	२) परदेशी शिष्यवृत्ती योजनेतर्गत १० वरुन ५० विद्यार्थ्यांना परदेश शिष्यवृत्तीचा लाभ देण्याबाबत वित्त विभागास प्रस्ताव सादर करण्यात आला होता. वित्त विभागाने सदर प्रस्ताव मा.राज्य मंत्रीमंडळापुढे सादर करण्याचे निर्देश दिले आहेत. त्यानुषंगाने मंत्रीमंडळ टिप्पणी तिवोजन व वित्त विभागास सादर करण्यात येत आहे.

<table>
<tr>
<td>५</td>
<td>सन २०१९-२० व २०२०-२१ व वर्षामध्ये प्रिमॅट्रिक मुलींसाठी असलेल्या सावित्रीबाई फुले शिष्यवृत्ती योजनेतर्गत किती निधी शासनाकडून प्राप्त झाला व त्यापैकी किती विद्यार्थ्यांनीना त्याचा लाभ देण्यात आला व किती निधी अखर्ची राहिला आहे</td>
<td>शासन निर्णय दि.३०/०९/२०१९ अनुसार इयत्ता ५ वी ते इयत्ता ७ वी व इयत्ता ८ वी ते इयत्ता १० वी च्या इतर मागास प्रवर्गातील मुलींसाठी सावित्रीबाई फुले शिष्यवृत्ती योजना राबविण्यात येते. सदर योजनेतर्गत इयत्ता ५ वी ते ७ वी साठी प्रति विद्यार्थीनी दरमहा रु. ६० प्रमाणे १० महिन्यासाठी व इयत्ता ८ वी ते १०वी साठी प्रति विद्यार्थीनी दरमहा रु १०० प्रमाणे १० महिन्यासाठी शिष्यवृत्ती देण्यात येते सदर योजना जिल्हा परिषद मार्फत राबविण्यात येते. सदर योजनेतर्गत निधी प्रादेशिक आयुक्तामार्फत जिल्हा परिषदांना देण्यात येतो.

इयत्ता ५ वी ते ७ वी:- (रुपये कोटी)
<table>
<tr><th>अ. क्र.</th><th>वर्ष</th><th>अर्थसंकल्पिय तरतुद</th><th>वित्त विभागाकडून वितरीत निधी</th><th>प्रत्यक्ष खर्च</th></tr>
<tr><td>१</td><td>२०१९-२०</td><td>९.००</td><td>५.११३९</td><td>५.११३१</td></tr>
<tr><td>२</td><td>२०२०-२१</td><td>३.००</td><td>०</td><td>०</td></tr>
<tr><td>३</td><td>२०२१-२२</td><td>३.००</td><td>०</td><td>०</td></tr>
</table>
इयत्ता ८ वी ते १० वी:-(रुपये कोटी)
<table>
<tr><th>अ. क्र.</th><th>वर्ष</th><th>अर्थसंकल्पिय तरतुद</th><th>वित्त विभागाकडून वितरीत निधी</th><th>प्रत्यक्ष खर्च</th></tr>
<tr><td>१</td><td>२०१९-२०</td><td>९.००</td><td>५.१८२५</td><td>५.१८२५</td></tr>
<tr><td>२</td><td>२०२०-२१</td><td>३.००</td><td>०</td><td>०</td></tr>
<tr><td>३</td><td>२०२१-२२</td><td>३.००</td><td>०</td><td>०</td></tr>
</table>
सन २०२०-२१ या आर्थिक वर्षात कोविड-१९ च्या पादुर्भावामुळे वित्त विभागाच्या निर्देशानुसारनिधी वितरीत केला नसल्याने सन २०२० २१ या वर्षी शिष्यवृत्तीसाठी निधी वितरीत करण्यात आला नाही.</td>
</tr>
<tr>
<td>६.</td>
<td>सन २०१९-२० व २०२०-२१ वर्षामध्ये वसंतराव नाईक गुणवंत पुरस्कार योजनेतर्गत किती निधीची तरतुद करण्यात आली व या योजनेतर्गत किती विद्यार्थ्यांना पुरस्कार देण्यात आला ?</td>
<td>१) शासन निर्णय दि. ३०/०९/२०१९ अनुसार राज्यातून व विभागातून माध्यमिक व उच्च माध्यमिक परीक्षा मंडळाच्या इयत्ता १० वी व १२ वी च्या परीक्षेत सर्वप्रथम येणाऱ्या इतर मागासवर्ग प्रवर्गातील गुणवंत विद्यार्थी व विद्यार्थीनांना स्व. वसंतराव नाईक गुणवंत पुरस्कारदेण्यात येतो.
२) २०१९-२० या आर्थिक वर्षामध्ये सदर योजनेकरिता रु. ४० लक्ष इतका निधी अर्थसंकल्पीत झाला असून त्यापैकी रक्कम रु.२३ लक्ष इतका खर्च करण्यात आलेला आहे.
३) सन २०२०-२१ या आर्थिक वर्षामध्ये सदर योजनेकरिता रक्कम रु. ६० लक्ष इतकी तरतुद झाली असून कोविड-१९ च्या पादुर्भावामुळे वित्त विभागाच्या निर्देशानुसारनिधी वितरीत करण्यात आलानाही.</td>
</tr>
</table>

६.	सन २०१०-११ ते सन २०१७-१८ या वर्षातील एकूण ८१ हजार शिष्यवृत्तीचे अर्ज प्रलंबित असून त्याअंतर्गत २०७ कोटी रु. वित्त विभागाकडून मिळाले नसल्याने याबाबत पाठपुराव्या केला जात आहे.	१) सन २०११-१२ ते सन २०१७-१८ या कालावधीमधील ओबीसी/ व्हिजेएनटी शिष्यवृत्ती महाईस्कॉल प्रणालीद्वारे सामाजिक न्याय विभागामार्फत देण्यात येत होती. २) सदर कालावधीतील प्रलंबित शिष्यवृत्तीबाबत दि. १३/१०/२०२१ रोजीच्या पत्रान्वये सन २०११-१२ ते सन २०१७-१८ या कालावधीमधील अन्वेषणप्रकरणांची जिल्हानिहाय एकत्रित माहिती मागविण्यात आली आहे.
८.	सन २०१०-११ मधील विद्यार्थी गेल्या १० वर्षात कोणी पदवीधर झाले असतील, परदेशात गेले असतील किंवा नोकरीला लागले असतील त्यांना रक्कम देण्यासाठी अशांचा कुठे शोध घेतला जाणार आहेत काय ?	३) सदर मॅट्रिकोत्तर शिष्यवृत्तीची प्रलंबित रक्कम संबंधित संस्थेला दिली जाते. ४) इतर मागास बहुजन कल्याण या विभागामार्फत सन २०१८-१९ पासून महाडिबीटी प्रणालीवरून मॅट्रिकोत्तर शिष्यवृत्ती वितरीत करण्यात येत आहे. इतर मागास प्रवर्गाच्या विद्यार्थ्यांना मॅट्रिकोत्तर शिष्यवृत्तीची माहिती :- अ.क्र. | वर्ष | विद्यार्थी संख्या | रक्कम (रुपये कोटी) १ | २०१८-१९ | ६,२२,२३१ | १००९.२० २ | २०१९-२० | ५,९६,८६९ | १०२५.३४ ३ | २०२०-२१ | ५,८५,८०२ | १०५६.४५ (सन २०२१-२२ मध्ये इतर, विजाभज व विमाप्र या प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांसाठी मॅट्रिकोत्तर शिष्यवृत्तीसाठी मंजूर अर्थसंकल्पाच्या ३० टक्के निधी (रु. ४५९ कोटी) इतका निधी वितरीत केलेला आहे.)
९.	एका विद्यार्थ्याला किती शिष्यवृत्ती जात,मुलेथमुलींयांनासारखीयरक्कम मदिलीजातेकाय ?	शिष्यवृत्तीची रक्कम ही संबंधित अभ्यासक्रमानुसार येणारेगली आहे. ओबीसी विद्यार्थ्यांना शासकिय /अनुदानित कॉलेजसाठी १००% शिष्यवृत्ती दिली जाते. विना अनुदानित कॉलेजमधील शिक्षणाकरीता ५० %शिष्यवृत्तीची रक्कम दिली जाते.
१०	विशेष मागास प्रवर्गासाठी किती शिष्यवृत्ती दिली जाते.	विमाप्र विद्यार्थ्यांना शासकिय /अनुदानित विनाअनुदानित कॉलेजसाठी १००% शिष्यवृत्ती दिली जाते.

इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग/मावक

विषय :- इतर मागास प्रवर्गासाठी जात वैधता प्रमाणपत्र मिळण्यासाठी वेगळी समिती स्थापन करणे
सचिवांची साक्ष दि. २७/१०/२०२१

राज्यातील अनुसूचित जमाती प्रवर्गातील व्यक्ती वगळता अन्य मागासवर्गीय प्रवर्गातील व्यक्तींच्या जाती प्रमाणपत्राची वैधता तपासण्यासाठी गठीत करण्यात आलेल्या जात पडताळणी समितीची आस्थापना सामाजिक न्याय विभागामार्फत हाताळण्यात येते. इतर मागास प्रवर्गासाठी जात वैधता प्रमाणपत्र मिळण्यासाठी महाराष्ट्र अनुसूचित जाती, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्ग अधिनियम २०००व नियम २०१२ यामधील तरतूदीनुसार याबाबत शासन स्तरावरून धोरणात्मक निर्णय घ्यावा लागेल.

महाराष्ट्र राज्य इतर मागासवर्गीय वित्त आणि विकास महामंडळ मर्या., मुंबई.
(महाराष्ट्र शासनाचा उपक्रम)
प्रशासकीय भवन, ४ था मजला, रामकृष्ण चेंबूरकर मार्ग, चेंबूर, मुंबई - ४०० ०७२.
दूरध्वनी ०२२-२५२९ ९६८५ वेबसाईट - www.msobcfdc.org
ई-मेल :md.msobcfdc@gmail.com homsobcfdc@gmail.com
CIN - U74999MH1999SGC119586

क्र. इमाविवि-२०२१/प्रशासन/८०४. दिनांक : २६ ऑक्टोबर, २०२१.

प्रति,
कक्ष अधिकारी (महामंडळे),
इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग,
मंत्रालय, मुंबई — ४०० ०३२.

विषय :- महाराष्ट्र विधानमंडळाच्या इतर मागास कल्याण समितीची दिनांक २७.१०.२०२१ रोजी आयोजित करण्यात आलेल्या साक्षीबाबत.

संदर्भ :- १. संकिर्ण-२०२१/प्र.क्र.२४/समन्वय, दि.०६.०९.२०२१.
२. स्मरणपत्र क्र.१ इमाकल्या२०२१/प्र.क्र.६२/महामंडळे, दि.१८.१०.२०२१.
३. महामंडळाचे पत्र क्र.इमाविवि-२०२१/प्रशासन/७८९, दि.२०.१०.२०२१

इमाव कल्याण समितीच्या दि.२३.०३.२०२१ रोजी झालेल्या बैठकीच्या कार्यवृत्तावरील कार्यवाहीच्या अनुषंगाने **महामंडळाशी संबंधीत असलेल्या मुद्द्यांची अद्यावत माहिती संदर्भ क्र.३ वरील दि.२०.१०.२०२१ रोजीच्या पत्रान्वये शासनास सादर करण्यात आली आहे.**

वरील विषयाच्या अनुषंगाने आज दि.२६.१०.२०२१ रोजी झालेल्या चर्चेनुसार मा.सचिव महोदयांनी **दिलेल्या निर्देशानुसार खालीलप्रमाणे महामंडळाशी संबंधित मुद्यांची सुधारीत माहिती सादर करण्यात येत आहे.**

अ.क्र.	समितीकडून उपस्थित केलेला मुद्दा	महामंडळाची माहिती
१.	इतर मागासवर्गीय वित्त आणि विकास महामंडळामध्ये मुख्यालय व जिल्हा कार्यालयासाठी मंजूर असलेल्या १४४ पदांपैकी ८० पदे कंत्राटामून रिक्त आहेत? पदे रिक्त असण्याची कारणे काय आहेत, सदरहू पदे भरण्यासाठी आपल्या स्तरावरून काय पाठपुरावा केला आहे?	**१. पदे कंत्राटामून रिक्त आहेत :-** सन २००४ ते माहे सप्टेंबर, २०२१पर्यंत एकूण ८९ पदे कर्मचाऱ्यांच्या नियतवयोमानानुसार, सर्वानिवृत्तीमुळे वेळोवेळी रिक्त झाली असून दरम्यानच्या काळात पात्रतेनुसार पदोन्नतीने पदे भरण्यात आली आहेत. **२. पदे रिक्त असण्याची कारणे :-** रिक्त पदे भरण्यास मान्यतेचे प्रस्ताव प्रशासकीय विभागाकडे वेळोवेळी सादर केलेले आहेत. वित्त विभागाच्या दि.०४.०१.२०२० रोजीच्या शासन निर्णयान्वये सार्वजनिक आरोग्य विभाग व वैद्यकिय शिक्षण व औषधी द्रव्य विभाग वगळता कोणत्याही विभागाने कोणत्याही प्रकारची नवीन पदभरती करू नये असे आदेशित केले आहे. **३. पदे भरण्यासाठी केलेला पाठपुरावा :-** सन २०१४ ते २०२१ या कालावधीत महामंडळाने रिक्त पदे भरण्यास मान्यतेचे प्रस्ताव प्रशासकीय विभागाकडे वेळोवेळी खालीलप्रमाणे प्रस्ताव सादर करून पाठपुरावा केला आहे. अ. महामंडळाचापत्रक्र.इमाविवि-२०१४/प्रशासन/४१७९. दि.१०.०२.२०१४ अन्वये.

		रिक्तपदे भरण्यास मान्यतेचा प्रस्ताव सादर करण्यात आला आहे. आ. महामंडळाचे पत्रक इमावि-२०१६/प्रशासन/८८८, दि.०५.०८.२०१६ अन्वये, ५८ रिक्तपदे भरण्यास मान्यतेचा प्रस्ताव सादर करण्यात आला आहे. इ. महामंडळाचे पत्रक इमावि-२०१८/प्रशासन/४५७, दि.२१.०८.२०१८ अन्वये, ६९ रिक्तपदे भरण्यास मान्यतेचा प्रस्ताव सादर करण्यात आला आहे. ई. महामंडळाचे पत्रक इमावि-२०२०/प्रशासन/७५२, दि.०४.०१.२०२० अन्वये, सुधारित १४१ पदांच्या आकृतीबंधास मान्यतेस्तव प्रस्ताव सादर केला आहे. इ.शासनाने कळविल्यानुसार महामंडळाचे पत्रक इमावि-२०२१/प्रशासन/७८९, दि.२०.१०.२०२१ अन्वये, आवश्यक मुद्यांच्या माहितीसह १४१ पदांच्या आकृतीबंधास मान्यतेचा प्रस्ताव फेरसादर केला आहे.
२.	राष्ट्रीय महामंडळाने राज्य महामंडळास दिलेल्या १४८ कोटी रुपयाच्या कर्जापैकी ओटीएस पॉलीसीनुसार ९०% रक्कम आपल्या विभागाकडून भरण्यात आली आहे का? आपण आगाऊरचा १४८ कोटी रुपये घेतले होते, त्यातील १०% रक्कम शिल्लक आहे असी माहिती आहे.	महामंडळाच्या सुरुवातीपासून राष्ट्रीय महामंडळाकडून माहे मार्च, २०१५ पर्यंत रु.१४८.१४ कोटी इतका निधी महामंडळास प्राप्त झाला आहे. राष्ट्रीय महामंडळाच्या योजनाकरीता सन २०१५-१६ पासून निधी प्राप्त होणे बंद झाल्यामुळे राज्यात राष्ट्रीय महामंडळाच्या योजना राबविण्यास स्थगिती दिली आहे. महामंडळास राष्ट्रीय महामंडळाकडून प्राप्त झालेल्या कर्ज रक्कमेची खालीलप्रमाणे परतफेड केली आहे :- १. सन २०१७-१८ पर्यंत रु.९७.७२ कोटी मुद्दल व रु.२५.३३ कोटी व्याज असे एकूण रु.१२३.०५ कोटी रक्कमेची परतफेड केली आहे. २. सन २०१८-१९ या वित्तीय वर्षात राष्ट्रीय महामंडळाने दि.३१.१२.२०१७ पर्यंत थकित असलेल्या कर्ज रक्कमेकरीता महामंडळाविरुध्द लवादाची प्रक्रिया सुरु केली होती. लवादाने दिलेल्या निवाड्यानुसार महामंडळाने वित्त विभागाच्या मान्यतेने दि.३१.१२.२०१७ पर्यंतची थकित रक्कम रु.२७.८२ कोटी व माहे मार्च, २०१९ पर्यंत देय असलेली रक्कम रु. ८.७५ कोटी असे एकूण रु.३५.०९ कोटी मुद्दल व रु.१.४९कोटी व्याज असे एकूण रु.३६.५८ कोटी इतकी रक्कम राष्ट्रीय महामंडळास अदा केली आहे. ३. सन २०१९-२० या वित्तीय वर्षात महामंडळाने रु. ४.३५ कोटी मुद्दल व रु.०.३० कोटी व्याज असे एकूण रु.४.६५ कोटी राष्ट्रीय महामंडळास अदा केले आहे. ४. सन २०२०-२१ या वित्तीय वर्षाच्या सुरुवातीस रु.१०.९८ कोटी मुद्दल व ०.०१ कोटी व्याज असे एकूण रु.११.०७ कोटी इतके राष्ट्रीय महामंडळाचे कर्ज देणे बाकी होते. महामंडळाने दि.१४.१०.२०२० रोजी रु.१.३५ कोटी मुद्दल व रु.०.२५ कोटी व्याज असे एकूण रु.१.६० कोटी राष्ट्रीय महामंडळास अदा केले असून रु.१.६३ कोटी मुद्दल इतके कर्ज देणे बाकी होते.

		मा. मंत्री, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग तथा अध्यक्ष, महाराष्ट्र राज्य इतर मागासवर्गीय वित्त आणि विकास महामंडळ मंत्री यांच्या मान्यतेने महामंडळाने थकी मुद्दल रक्कमेच्या १०% मुद्दल रक्कमेच्या मर्यादेत रु.८.६२ कोटी मुद्दल व ०.९८ कोटी व्याज रु.८.७० कोटी इतकी रक्कम दि.२५.०२.२०२१ रोजी राष्ट्रीय महामंडळास अदा केली आहे. तसेच, उर्वरीत १०% रक्कम अदा करून कर्जे खाते बंद करण्यासाठी राष्ट्रीय महामंडळाने या महामंडळास एकरक्कमी कर्जे परताव्या बाबतची योजना देण्याबाबत विनंती करण्यात आली. राष्ट्रीय महामंडळाच्या दि.०५.०२.२०२१ रोजीच्या पत्रानुसार महामंडळाने उर्वरीत १०% रक्कम दि.३१.०३.२०२१ पर्यंत अदा केल्यास राष्ट्रीय महामंडळ या महामंडळाचे दंडव्याज रु. २.११ लक्ष माफ करून महामंडळास रु.१०.५२ लक्ष इन्सेन्टीव्ह म्हणून या महामंडळास अदा करेल असे कळविले होते. त्यानुसार महामंडळाने उर्वरीत १०% रक्कम दि.२४.०३.२०२१ रोजी रु.१.०१ कोटी मुद्दल व ०.०१ कोटी व्याज असे एकूण रु.१.०२ कोटी राष्ट्रीय महामंडळास अदा करून कर्जे खाते निरंक केले आहे. महामंडळाने कर्जे खाते निरंक केल्यापोटी देय दंड व्याजाची रक्कम रु.२.१० लक्ष व दि.३१.०३.२०२१ रोजी प्राप्त झालेली इन्सेन्टीव्ह ची रक्कम रु.१०.५२ लक्ष असे एकूण १२.६३ लक्ष इतक्या रक्कमेचा महामंडळाचा लाभ झाला आहे. राष्ट्रीय महामंडळाकडून या महामंडळास प्राप्त झालेल्या रु.१४८.१४ कोटी या संपूर्ण कर्जे रक्कमेचे वितरण एकूण २२,११९ लाभार्थींना सन २०१६-१७ या वित्तीय वर्षापूर्वी करण्यात आले असून प्राप्त रक्कमेपैकी शिल्लक रक्कम निरंक आहे.
३.	इतर मागासवर्ग वित्त विकास महामंडळाकडून देण्यात आलेल्या कर्जाच्या रक्कमेच्या वसूलीसाठी विलंब लागण्याची कारणे आहेत आणि वसूली तातडीने करण्यासाठी कोणती उपाययोजना केली आहे किंवा करता येईल?	**वसूलीसाठी विलंबाची कारणे –** १. महामंडळाकडून कर्जे वसूलीसाठी पुरेसे प्रयत्न करण्यात येत आहेत. तथापि, यापूर्वी सामाजिक न्याय विभागाने दि.३१.०३.२००८ पर्यंतची थकित रक्कम लाभार्थींना माफ केली होती, त्यामुळे त्यापुढीलही कर्जे रक्कम माफ होईल अशी लाभार्थींची धारणा झाली आहे. २. राज्यात लागूनी विविध भागात झालेल्या अवकाळी पाऊस, गारपीट तसेच दुष्काळजन्य परिस्थितीमुळे वसूलीवर विपरीत परिणाम झाला आहे. यासाठीच राज्य शासनाने राज्यातील शेतकऱ्यांसाठी कर्जमाफीची योजना राबविली होती. त्याचाही परिणाम महामंडळाच्या थकित लाभार्थीवर झाला. ३. मार्च २०२० मध्ये राज्यात व देशात कोविड-१९ च्या प्रभावामुळे लॉकडाऊन जाहिर झाला. ४. सन २०२०-२१ या संपूर्ण आर्थिक वर्षात कोविड-१९ चा प्रादुर्भाव राहिल्याने पूर्ण वर्षात वसूलीवर विपरित परिणाम झाला. ५. ज्या लाभार्थींने शासकीय सेवेतील कर्मचाऱ्यांचे जामिनदार दिले आहेत त्यानुसार, जामिनदाराच्या पगारातून थकीत वसूलीसाठी सर्व

प्रयत्न करून मुद्दा संबंधित कार्यालयाकडून जामिनदारांच्या पगारातून वसुलीसाठी प्रतिसाद मिळत नाही.

६. मुख्यालय व जिल्हा कार्यालय यांतील अनुक्रम २८ व ६१ अशा एकूण ८९ पदे रिक्त आहेत. त्याचा वसुलीवर विपरित परिणाम होत आहे.

उपाययोजना —

१. रु. ४०.३० कोटी इतक्या थकित कर्ज रक्कमेच्या वसुलीबाबत ३३७२ लाभार्थीवर RRC अंतर्गत वसुलीसाठी कार्यवाही करण्यात आली आहे. (जिल्हानिहाय मॉडयूलर माहिती सोबत जोडली आहे.)

२. रु. ३०.२८ कोटी इतक्या थकित कर्ज रक्कमेच्या वसुलीबाबत ३४०३ जामिनदारांच्या हमीपत्रानुसार पगारकपातीबाबतची कार्यवाही करण्यात आली आहे.

३. रु. ६.१२ कोटी इतक्या थकित कर्ज रक्कमेच्या वसुलीबाबत २०८० जामिनदारांच्या पगारपत्रकानुसार पगारकपातीबाबतची कार्यवाही करण्यात आली आहे.

४. मा. प्रधान सचिव यांच्या स्वाक्षरीने सर्व जिल्हाधिकारी, मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद, आयुक्त, म.ज.पा., शिक्षणाधिकारी, आरोग्य अधिकारी, मुख्याधिकारी - नगर पालिका, तसेच विविध शासकीय कार्यालय प्रमुखांना पगार कपातीबाबत अर्थशासकीय पत्र निर्गमित केले आहे.

५. रु. १.७७ कोटी इतक्या थकित कर्ज रक्कमेच्या वसुलीबाबत ६५ लाभार्थीवर लिलाणी दावे दाखल करण्याची कार्यवाही करण्यात आली असून त्यापैकी ९ प्रकरणात ०.२८ कोटी इतक्या रक्कमेची डिक्री पारित झाली आहे.

६. थकित वसुलीच्या अनुषंगाने लोक अदालतीमार्फत सामोपचाराने वसुलीची कार्यवाही करण्यात येत आहे.

७. महामंडळाच्या जिल्हा कार्यालयातील अधिकारी / कर्मचाऱ्यांमार्फत लाभार्थींच्या व्यवसाय स्थळास प्रत्यक्ष भेट देऊन त्याद्वारे वसुलीची कार्यवाही करण्यात येते.

८. सन २०१८-१९ ते २०२०-२१ पर्यंत केलेल्या वसुलीची माहिती खालीलप्रमाणे :-

(रक्कम रु. कोटी)

अ.क्र.	वित्तीय वर्ष	वसूली रक्कम
१.	२०१८-१९	[illegible]
२.	२०१९-२०	[illegible]
३.	२०२०-२१	[illegible]
४.	२०२१-२२	[illegible]
५.	२०२२-२३	[illegible]
६.	२०२३-२४	[illegible]

			[illegible]	[illegible]
			एकूण	[illegible]
		९. थकित कर्जवसुलीच्या कार्यवाहीचा आढावा घेण्यासाठी मुख्यालयात समिती स्थापन करण्यात आली आहे.		

त्याअनुषंगाने या महामंडळाशी संबंधीत मुद्द्यांची माहिती वासोबत पुढील कार्यवाहीस्तव पाठवित आहोत.

(प्रफुल्लठाकूर)
व्यवस्थापकीयसंचालक
DIN No.08020233

प्रत – कक्ष अधिकारी (समन्वय), इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग, मंत्रालय, मुंबई – ४०० ०३२.

.....

इतर मागासप्रवर्गीय विषयीचा अहवाल

अ.क्र.	संस्था	विवरण	मागील महिन्यातील प्रलंबित प्रकरणे	चालू महिन्यातील प्राप्त प्रकरणे	एकूण प्रकरणे (४+५)	चालू महिन्यातील निकाली प्रकरणे: तेथे	अपेक्षे	इतर कारणांनी निकाली	एकूण (७+८+९)	चालू महिन्या अखेरीस प्रलंबित प्रकरणे: प्रलंबित प्रकरणे (६-१०)	३ महिन्यातील कार्यवाहीतील प्रकरणे	३ ते ६ महिन्यातील प्रकरणे	६ महिने ते १ वर्षापेक्षा आतील प्रकरणे	१ वर्षाखेरील प्रकरणे	एकूण (११+१२+१३+१४)	प्रत्यक्षात प्रलंबित प्रकरणे (12+13+14)
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७
१	मुंबई शहर	शैक्षणिक	१६०	४१	२०१	५	०	०	५	१४६	०	१४६	०	०	१४६	१४६
		संशोधन	२७	१	२३	१	०	०	१	२१	०	२१	०	०	२१	२१
		सहाय्यभाग	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		विधायक	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		इतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		अपील	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		सकार	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		एकूण	१२७	४७	१७४	०	०	०	०	१६४	०	१६४	०	०	१६४	१६४
२	मुंबई उपनगर	शैक्षणिक	२१८	३८	२५६	४९	०	४	५३	२०३	६३	३५	६	०	१०३	९९
		संशोधन	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		सहाय्यभाग	३१	५	३७	४	०	०	४	३३	३३	०	०	०	३३	०
		विधायक	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		इतर	१	१	२	१	०	०	१	१	१	०	०	०	१	०
		अपील	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		सकार	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		एकूण	२५१	४३	२९५	५४	०	४	५८	२३७	१६६	३५	६	०	२३५	१९९
३	पालघर	शैक्षणिक	४२४	९३	५१७	२०४	०	०	२०४	३१३	२९४	१९	१०	१	३२३	१९९
		संशोधन	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		सहाय्यभाग	३५	१	३६	५	०	०	५	३१	२१	१	४	०	३१	१०
		विधायक	१	०	१	०	०	०	०	१	०	१	७	१	१	१
		इतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		अपील	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		सकार	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		एकूण	४६८	९४	५६२	३०९	०	०	३०९	३५३	२१५	२९९	२६	१	३५३	१३८
४	ठाणे	शैक्षणिक	३५१	३३१	६८२	२५७	०	५	२६२	४२०	३१०	१९	०	०	४२९	१९
		संशोधन	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		सहाय्यभाग	०	२४	२४	३	०	२	५	१०	१०	०	०	०	१०	०
		विधायक	९१	१	९८	३	०	०	३	९६	९६	०	०	०	९६	०
		इतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		अपील	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		सकार	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		एकूण	४६४	३३९	८०३	२९६	०	७	३०३	२३५	२१६	१९	०	०	२३५	१९
५	रायगड	शैक्षणिक	४४९	९५३	८९९	५०	०	०	५०	८४९	०	८१९	३३	०	८४९	८४९
		संशोधन	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		सहाय्यभाग	२९७	१६	३१३	१०	०	०	१०	२०३	०	२०३	१६	४	२०३	२०३
		विधायक	२३०	०	२३०	०	०	०	०	२३०	०	०	२३०	०	२३०	२३०
		इतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		अपील	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		सकार	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		एकूण	८७३	१६९	१०४२	६०	०	०	६०	९८२	०	९८२	२८९	४	१२८२	१२८२

इतर मागासप्रवर्गीय निष्कर्ष अहवाल

अ.क्र.	मागणी	विवरण	मागील महिन्यातील प्रलंबित प्रकरणे	चालू महिन्यातील प्राप्त प्रकरणे	एकूण प्रकरणे (४+५)	चालू महिन्यातील निकाली प्रकरणे: सेवा	अनेक	इतर कारणांनी निकाली	एकूण (७+८+९)	प्रलंबित प्रकरणे (६-१०)	चालू महिन्या अखेरीस प्रलंबित प्रकरणे: ३ महिन्यातील कार्यवाहीतील प्रकरणे	३ ते ६ महिन्यातील प्रकरणे	६ महिने ते १ वर्षापर्यंत प्रलंबित प्रकरणे	१ वर्षापेक्षा प्रलंबित प्रकरणे	एकूण (१३+१४+१५ ३+१४)	प्रत्यक्षात प्रलंबित प्रकरणे(12+13+14)
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७
६	सन्मानीय	प्रोसीडिंग	६२६	१९८	८२४	७	०	०	७	८१७	५५२	३०३	२	०	८२७	२७५
		सोपवणे	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		सेवा समाप्त	६१	१७	७८	८	०	०	८	७०	६३	५	१	१	७०	७
		निवाडपूर्व	२००	३	२०३	२	०	०	२	२०१	३	१९५	३	०	२०१	१९८
		इतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		प्रलंबित	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		एकूण	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		एकूण	८९७	३१८	१२१५	१७	०	०	१७	१०९८	६२८	४०३	६	१	१०९८	४५०
७	शिष्टपूर्व	प्रोसीडिंग	१०४	९१	१९२	१७	०	२	१९	१३	०	१३	०	०	१३	१३
		सोपवणे	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		सेवा समाप्त	२६	०	२६	६	०	२	८	१८	०	१८	०	०	१८	१८
		निवाडपूर्व	५३	०	५३	६	०	२	८	४५	०	४५	०	०	४५	४५
		इतर	१	१	२	१	०	०	१	१	०	१	०	०	१	१
		प्रलंबित	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		सेवा	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		एकूण	१८१	९२	२७३	१७	०	६	२३	२५७	०	३१७	०	०	३१७	३१७
८	नाशिक	प्रोसीडिंग	४८०१	७०९	५२५५	३१३०	०	०	३१३०	३१८५	०	२३२७	१२७०	४६८	३९८५	३९८५
		सोपवणे	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		सेवा समाप्त	१६३	४५	२०८	४	०	०	४	२०४	०	१२३	६३	६१	२०४	२०४
		निवाडपूर्व	२१२३	१	२१२४	४३	०	०	४३	२०८१	०	२०८१	०	०	२०८१	२०८१
		इतर	१५	६	२१	३	०	०	३	१८	०	१५	३	०	१८	१८
		प्रलंबित	१	०	१	०	०	०	०	१	०	१	०	०	१	१
		सेवा	२	०	२	०	०	०	०	२	०	२	०	०	२	२
		एकूण	६५२३	७५८	७२८१	११८०	०	०	११८०	६१३१	०	४५३९	१३८५	५६७	६२१२	६२१२
९	धुळे	प्रोसीडिंग	४२०	६२७	१०४७	४८७	०	३९	५३६	५११	४७१	३९	०	०	५१०	३९
		सोपवणे	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		सेवा समाप्त	३७	१३	५०	१९	०	२	२१	२९	१३	१८	०	०	२९	१८
		निवाडपूर्व	१८३	८	१५१	५१	०	०	५१	१००	५१	४८	०	०	१००	४८
		इतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		प्रलंबित	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		सेवा	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		एकूण	६००	६४८	१२४८	५५७	०	४१	५९८	६००	५३५	३१५	०	०	६५०	३१५
१०	नंदुरबार	प्रोसीडिंग	५४	७६	१३०	३१	०	०	३१	९९	८४	५	०	०	८९	५
		सोपवणे	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		सेवा समाप्त	२	०	२	०	०	०	०	२	२	०	०	०	२	०
		निवाडपूर्व	३०	०	३०	५	०	०	५	२५	०	२५	०	०	२५	२५
		इतर	१	०	१	०	०	०	०	१	०	०	०	१	१	१
		प्रलंबित	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		सेवा	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		एकूण	८७	७६	१६३	३६	०	०	३६	१२७	८६	३०	०	१	१२७	३१

इतर मागासप्रवर्गाचे निपटारा अहवाल

अ.क्र.	समिती	विवरण	मागील महिन्यातील प्रलंबित प्रकरणे	चालू महिन्यातील प्राप्त प्रकरणे	एकूण प्रकरणे (४+५)	चालू महिन्यातील निकाली प्रकरणे: केवळ	अंशत:	इतर कारणांनी निकाली	एकूण (७+८+९)	प्रलंबित प्रकरणे (६-१०)	चालू महिन्या अखेरीस प्रलंबित प्रकरणे: ३ महिन्यांतील कार्यवाहीतील प्रकरणे	३ ते ६ महिन्यांतील प्रकरणे	६ महिने ते १ वर्षापर्यंत प्रलंबित प्रकरणे	१ वर्षावरील प्रकरणे	एकूण (११+१२+१३+१४)	प्रत्यक्षात प्रलंबित प्रकरणे(12+13+14)
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७
१२	लक्षवेधी	मंत्रालयीन	१३२०	७४०	२०६०	७८०	०	०	७८०	१२८०	९३०१	९०४	५७	०	३९८०	१७४
		मंत्रालयाबाहेर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		मंत्रालयीन	१८६	१८	२०४	१	०	०	१	१०५	१५२	५१	२	०	१७५	५३
		विभागस्तर	१६२४	०	१६२४	९२	०	०	९२	१५१२	०	०	१५५२	०	१५५२	१५५२
		कुंटे	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		अपील	३	०	३	०	०	०	०	३	०	०	३	०	३	३
		सत्कार	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		एकूण	०१२३	७६८	७८९१	८५१	०	०	८५१	७०४०	९४१३	९५५	१६२४	०	७०४०	४५७१
१३	अत्यवश्यक	मंत्रालयीन	१८१२	८२२	२०१३	५८५	०	०	५८५	१२२८	१८८९	४३९	०	०	२२२८	४३९
		मंत्रालयाबाहेर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		मंत्रालयीन	९४	१८	८२	२५	०	०	२५	५७	४४	१३	०	०	५७	२३
		विभागस्तर	३२३	०	३२३	३२	०	०	३२	११०	०	११०	०	०	११०	११०
		कुंटे	६	०	६	०	०	०	०	६	६	०	०	०	६	०
		अपील	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		सत्कार	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		एकूण	२०८४	८३९	३०९३	६४३	०	०	६४३	१४४१	१०३९	६४१	०	०	२३८१	९४३
१४	पुणे	मंत्रालयीन	४४८	२४७	६९५	१८७	०	०	१८७	५०८	१२०	२६१	०	१६७	५०८	३७८
		मंत्रालयाबाहेर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		मंत्रालयीन	५९	२६	८५	०	०	०	०	८५	०	०	०	८५	८५	८५
		विभागस्तर	३८७	०	३८७	०	०	०	०	३८७	०	०	०	३८७	३८७	३८७
		कुंटे	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		अपील	८	०	८	०	०	०	०	८	०	०	०	८	८	८
		सत्कार	६	०	६	०	०	०	०	६	६	०	०	०	६	०
		एकूण	१०८	२७३	१८८१	१८७	०	०	१८७	९९४	१३६	२१९	०	९४७	९९४	८५८
१५	नांदेडपूर	मंत्रालयीन	७८५	४०२	११८७	३४३	०	७३	४१६	७७१	६४१	२०४	१६	०	७७१	४२१
		मंत्रालयाबाहेर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		मंत्रालयीन	४९	२४	७३	६	०	०	६	६७	४८	१५	४	०	६७	१९
		विभागस्तर	१०५१	१	१०५२	१६	०	७८६	८०२	१५०	१	०	२४८	०	१५०	२४८
		कुंटे	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		अपील	७	०	७	०	०	०	०	७	१	५	०	१	७	६
		सत्कार	२	१	३	०	०	०	०	३	३	०	०	०	३	०
		एकूण	१८९४	४२६	२२२०	३६५	०	८५९	१२२४	१०१८	७०३	१४४	२९८	१	३०९६	३९५
१६	सातारा	मंत्रालयीन	१३८	२६३	४०१	२८१	१	०	२८३	३१८	०	२७१	४६	१	३१८	३१८
		मंत्रालयाबाहेर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		मंत्रालयीन	४०	१२	५३	१०	०	४	१४	३८	०	२१	८	१	३८	३८
		विभागस्तर	१४४	२७	१७१	२९	०	०	२९	१४२	०	७१	२७१	०	१४२	१४२
		कुंटे	१	०	१	०	०	०	०	१	०	१	०	०	१	१
		अपील	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		सत्कार	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		एकूण	५२४	३०२	८२६	३२०	१	४	३२५	७००	०	१४३	३२५	१	७००	७००

इतर मागासप्रवर्गीय निवाडा अहवाल

अ.क्र.	समिती	विवरण	मागील महिन्यातील प्रलंबित प्रकरणे	चालू महिन्यातील प्राप्त प्रकरणे	एकूण प्रकरणे (३+५)	चालू महिन्यातील निकाली प्रकरणे				प्रलंबित प्रकरणे (६-१०)	चालू महिन्या अखेरीस प्रलंबित प्रकरणे					
						९८	अवैध	इतर कारणांनी निकाली	एकूण (७+८+९)		३ महिन्यातील कार्यवाहीतील प्रकरणे	३ ते ६ महिन्यातील प्रकरणे	६ महिने ते १ वर्षापूर्वी प्रलंबित प्रकरणे	१ वर्षापूर्वी प्रकरणे	एकूण (१२+१३+१४ ३+११)	प्रत्यक्षात प्रलंबित प्रकरणे(12+13+14)
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७
१९ सांगली		शेतीवाडी	३५६	३५७	७१३	३८४	०	९	३७३	४४०	३८३	५०	७	०	७४०	५०
		संरक्षण	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		सेवाविषयक	६७	३१	७९	८	०	४	१२	६७	०	५९	४	४	६७	६७
		विकासपूरक	२३९	२	२४१	११	०	०	११	२३०	०	२	१०९	११९	२३०	२३०
		उत्पन्न	३	०	३	०	०	०	०	३	०	३	०	०	३	३
		आरोग्य	३	०	३	०	०	०	०	३	०	३	०	०	३	३
		सहकार	१	०	१	०	०	०	०	१	०	१	०	०	१	१
		एकूण	९५१	२७१	१२८०	४०३	०	१३	४१६	८७४	४०३	४१८	१२०	१२३	१०५४	४१४
२७ कोल्हापूर		शेतीवाडी	१३०	३९	१६९	३३	०	४	३७	५३२	१०३	२९	०	०	१३२	९६
		संरक्षण	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		सेवाविषयक	२६	२	२८	६	०	४	१०	१८	१२	६	०	०	१८	६
		विकासपूरक	३	०	३	१	०	०	१	२	१	१	०	०	२	१
		उत्पन्न	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		आरोग्य	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		सहकार	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		एकूण	१५९	४१	२००	४०	०	८	४८	१५१	१५६	३५	०	०	१९१	३५
२८ लातूर		शेतीवाडी	५	१२	१७	१	०	०	१	६	३	२	०	०	६	२
		संरक्षण	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		सेवाविषयक	७	२	९	३	०	०	३	६	४	२	०	०	६	२
		विकासपूरक	७४	२	७६	०	०	१२	१२	५९	२०	०	४१	०	६१	४१
		उत्पन्न	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		आरोग्य	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		सहकार	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		एकूण	८१	१५	९७	१२	०	१२	२४	७३	२०	४	४१	०	६५	४६
२९ बीड		शेतीवाडी	३८८	१४८	५३६	१२३	०	०	१२३	४१३	३२३	०	०	०	४२३	०
		संरक्षण	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		सेवाविषयक	१७	२	१९	५	०	०	५	१४	१४	०	०	०	१४	०
		विकासपूरक	१०८७	०	१०८७	८५	०	०	८५	१००२	१००२	०	०	०	१००२	०
		उत्पन्न	१	०	१	०	०	०	०	१	१	०	०	०	१	०
		आरोग्य	१	०	१	०	०	०	०	१	१	०	०	०	१	०
		सहकार	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		एकूण	०	१५७	१५७	२१३	०	०	२१३	१४३१	१३३१	०	०	०	१३३१	०
३० उस्मानाबाद		शेतीवाडी	१३८	२९	१७७	२५	०	०	२५	२५२	२४९	३	०	०	२५२	३
		संरक्षण	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		सेवाविषयक	१७	६	२५	१	०	०	१	२५	३४	१	०	०	३५	१
		विकासपूरक	७४६	०	७४६	६	०	०	६	७४२	८	७३४	०	०	७४२	७३४
		उत्पन्न	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		आरोग्य	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		सहकार	२	०	२	०	०	०	०	२	२	०	०	०	२	०
		एकूण	१५३	१०७	२०८०	२९	०	०	२९	२०३१	१९३	७३८	०	०	१०३१	७३८

इतर मागासप्रवर्गाच्या निपटाला अहवाल

अ.क्र.	समिती	विवरण	मागील महिन्यातील प्रलंबित प्रकरणे	चालू महिन्यातील प्राप्त प्रकरणे	एकूण प्रकरणे (४+५)	चालू महिन्यातील निकाली प्रकरणे: मंजूर	अमंजूर	इतर कारणांनी निकाली	एकूण (७+८+९)	प्रलंबित प्रकरणे (६-१०)	चालू महिन्या अखेरीस प्रलंबित प्रकरणे: ३ महिन्यातील कार्यवाहीतील प्रकरणे	३ ते ६ महिन्यातील प्रकरणे	६ महिने ते १ वर्षाच्या आतील प्रकरणे	१ वर्षातील प्रकरणे	एकूण (१२+१३+१४)	प्रत्यक्षात प्रलंबित प्रकरणे (12+13+14)
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७
२१	नांदेड	प्रोसेसिंग	४४१	१४३	७८४	१२८	०	०	१२८	६५६	४४८	५०	१६५	३	६२६	२४८
		संकलन	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		लाभार्थीनिहाय	२६	१०	३६	५	०	०	५	३१	२४	५	३	०	३२	५
		निवडणूक	१६१७	१	१६१८	८	०	५	१३	१६०५	०	०	१६०५	०	१६०५	१६०५
		इतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		अपील	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		नकार	९	०	९	०	०	०	०	९	०	७	२	०	९	९
		एकूण	२०९३	३५४	२४४७	१३१	०	५	१३६	२३११	४७१	६२	१७७४	३	२३१२	२८१९
२२	औरंगाबाद	प्रोसेसिंग	२८७	२१७	६०४	३२१	१	०	१२०	३५४	३५४	०	०	०	३५४	०
		संकलन	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		लाभार्थीनिहाय	९	३	१२	८	०	०	८	३	३	०	०	०	३	०
		निवडणूक	२६३३	०	२६३३	६३	१	१४५	२०९	२४२४	०	२४३४	०	०	२४२४	२४३४
		इतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		अपील	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		नकार	५	०	५	०	०	०	०	५	५	०	०	०	५	०
		एकूण	२०३४	२१९	२२५३	४३०	२	१४५	५७७	१६७६	२०२१	४२१४	०	०	१६८६	१४२४
२३	जालना	प्रोसेसिंग	२३१	१०३	३४२	३२	०	०	३२	३१०	२८०	०	०	०	२४०	०
		संकलन	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		लाभार्थीनिहाय	१	०	१	०	०	०	०	१	१	०	०	०	१	०
		निवडणूक	५	०	५	०	०	०	०	५	५	०	०	०	५	०
		इतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		अपील	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		नकार	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		एकूण	१४५	१०३	२४८	३२	०	०	३२	२१६	२२६	०	०	०	२२६	०
२४	परभणी	प्रोसेसिंग	१८	६	२४	५	०	०	५	१९	१९	०	०	०	१९	०
		संकलन	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		लाभार्थीनिहाय	३	१	४	०	०	०	०	४	४	०	०	०	४	०
		निवडणूक	५०	०	५०	०	०	१८	१८	३२	०	३२	०	०	३२	३२
		इतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		अपील	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		नकार	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		एकूण	७१	७	७८	५	०	१८	२३	५५	२३	३२	०	०	५५	३२
२५	लातूर	प्रोसेसिंग	१२१	६३	१९१	६४	०	३	६६	१२५	१२५	०	०	०	१२५	०
		संकलन	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		लाभार्थीनिहाय	१८	२	२०	४	०	९	१३	७	७	०	०	०	७	०
		निवडणूक	१०२	०	१०२	०	०	०	०	१०२	१०२	०	०	०	१०२	०
		इतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		अपील	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		नकार	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		एकूण	२४९	६४	३१३	६८	०	१२	८०	२३४	२३४	०	०	०	२३४	०

ভারত সরকার

ভারতের জনগণনা, ২০১১ বিভাগ-II-সাধারণ বিধি-সারণী-সারণী C-১ জনসংখ্যার ধর্মীয় সম্প্রদায়ের সারণী

জেলা কোড	জেলার নাম	তালুক/শহর	গ্রাম/ওয়ার্ড	ধর্মীয় সম্প্রদায়	মোট জনসংখ্যা	হিন্দু	মুসলিম	খ্রিস্টান	শিখ	বৌদ্ধ	জৈন	অন্যান্য ধর্মাবলম্বী	ধর্ম উল্লেখ করা হয়নি	বহুবিধ সম্প্রদায়ভুক্ত	বহুবিধ সম্প্রদায়ভুক্ত নয়	বহুবিধ সম্প্রদায়ভুক্ত নির্দিষ্ট নয়	বহুবিধ সম্প্রদায়ভুক্ত নির্দিষ্ট	বহুবিধ সম্প্রদায়ভুক্ত নির্দিষ্ট নয়
১	২	৩	৪	৫	৬	৭	৮	৯	১০	১১	১২	১৩	১৪	১৫	১৬	১৭	১৮	১৯
১৭	আগরতলা	মোট	মোট	৭৭৮৫৮	৩৭৯৩৯	৩৯৯১৯	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
			গ্রামীণ	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
			শহুরে	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
		বিশালগড়	মোট	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
			গ্রামীণ	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
			শহুরে	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
		খোয়াই	মোট	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
			গ্রামীণ	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
			শহুরে	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
		তেলিয়ামুড়া	মোট	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
			গ্রামীণ	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
			শহুরে	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
		মোহনপুর	মোট	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
			গ্রামীণ	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
			শহুরে	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
		সোনামুড়া	মোট	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
			গ্রামীণ	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
			শহুরে	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
১৮	পশ্চিম ত্রিপুরা	মোট	মোট	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
			গ্রামীণ	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
			শহুরে	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
		পশ্চিম আগরতলা	মোট	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
			গ্রামীণ	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
			শহুরে	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
		পূর্ব আগরতলা	মোট	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
			গ্রামীণ	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
			শহুরে	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
		জিরানিয়া	মোট	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
			গ্রামীণ	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
			শহুরে	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
		পশ্চিম চন্দ্রপুর	মোট	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
			গ্রামীণ	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
			শহুরে	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
		পূর্ব চন্দ্রপুর	মোট	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
			গ্রামীণ	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
			শহুরে	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
		মেলাঘর	মোট	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
			গ্রামীণ	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
			শহুরে	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
		মেলাঘর	মোট	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
			গ্রামীণ	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
			শহুরে	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
		মোহনপুর	মোট	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
			গ্রামীণ	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
			শহুরে	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
		পশ্চিম তেলিয়ামুড়া	মোট	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
			গ্রামীণ	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
			শহুরে	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
		পূর্ব তেলিয়ামুড়া	মোট	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
			গ্রামীণ	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
			শহুরে	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
		সাব্রুম	মোট	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
			গ্রামীণ	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০
			শহুরে	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩৩৩	৩৩৩	৩৩৩	০	০	০	০	০	০	০	০	০	০

इतर मागासप्रवर्गीय विषटास अजवाल

अ.क्र.	समिती	विवरण	मागील महिन्यातील प्रलंबित प्रकरणे	चालू महिन्यातील प्राप्त प्रकरणे	एकूण प्रकरणे (४+५)	चालू महिन्यातील निकाली प्रकरणे: वैध	अवैध	इतर कारणांनी निकाली	एकूण (७+८+९)	चालू महिन्या अखेरीस प्रलंबित प्रकरणे: प्रलंबित प्रकरणे (६-१०)	३ महिन्यातील कार्यवाहीतील प्रकरणे	३ ते ६ महिन्यातील प्रकरणे	६ महिने ते १ वर्षाच्या आतील प्रकरणे	१ वर्षापेक्षा जास्त प्रकरणे	एकूण (११+१२+१३+१४)	प्रत्यक्षात प्रलंबित प्रकरणे(12+13+14)
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७
३१	नवी	शेतीवाडी	३७६	५०३	८७९	३२७	२	२४	३५३	५३६	०	५३६	०	०	५३६	५३६
		सेवायोजन	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		व्यावसायिक	२६	३२	५८	८	०	०	८	५०	०	५०	०	०	५०	५०
		विकलांग	२१	३	२४	२१	२	०	२३	१२	०	१२	०	०	१२	१२
		इतर	१	२	३	२	०	०	२	१	०	१	०	०	१	१
		आफिस	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		लेखापरीक्षण	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		एकूण	४२४	५२८	९४४	३४६	४	३४	३८६	५७८	०	५७८	०	०	५७८	५७८
३२	नागपूर	शेतीवाडी	५२७	१२६०	१८८७	६२७	१०	४७	६८४	१०३३	१०२७	३	३	०	१०३३	६
		सेवायोजन	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		व्यावसायिक	३०	३०	६०	३८	०	०	३८	३१	३१	१	०	०	३२	१
		विकलांग	३२	०	३२	२३	१	०	२४	१८	१८	०	०	०	१८	०
		इतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		आफिस	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		लेखापरीक्षण	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		एकूण	५८९	१२८०	१८६९	६५८	२१	४७	७२६	१०८३	१०७६	४	३	०	१०८३	७
३३	धुळे	शेतीवाडी	८९१	८४६	१७४०	७३	०	५४	१२७	१६१३	१४२६	१२४	१३	०	१६१३	२३७
		सेवायोजन	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		व्यावसायिक	१८	७	२५	१	०	३	४	२१	१५	६	०	०	२१	६
		विकलांग	१९	२	२१	०	०	०	०	१०१	९२	३९	०	०	१०१	३९
		इतर	१	१	२	०	०	०	०	३	३	०	०	०	३	०
		आफिस	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		लेखापरीक्षण	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		एकूण	१००९	८५९	१८६८	७४	०	५७	१३१	१७८७	१५५५	२६९	१३	०	१७८७	२८२
३४	नांदिडा	शेतीवाडी	५६५	५४२	१११७	३८०	०	०	३८०	९२७	७	१२३	५	२	९२७	१२०
		सेवायोजन	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		व्यावसायिक	४	१	५	०	०	०	०	५	०	५	०	०	५	५
		विकलांग	७४	२	७६	२२	०	१७	३८	४८	०	३	४५	०	४८	४८
		इतर	९	१	१०	२	०	१	३	७	७	०	०	०	७	०
		आफिस	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		लेखापरीक्षण	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		एकूण	६५२	५४६	११९८	४०३	०	१८	४२१	९८७	४४	७३१	५०	२	९८७	५७३
३५	जळगाव	शेतीवाडी	३९६	४६७	८५३	४४६	१	१	४४८	४०५	०	०	०	०	४०५	०
		सेवायोजन	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		व्यावसायिक	०	१७	१७	१२	०	०	१२	५	०	५	०	०	५	५
		विकलांग	५१८	०	५१८	३३	०	१००	१३३	३९५	३२	४३	३०१	०	३९५	३४३
		इतर	१	०	१	१	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०
		आफिस	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		लेखापरीक्षण	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		एकूण	१३५	५०४	१०३९	४३२	१	२०१	६३४	४०५	४२७	४७	३०१	०	७७५	३४८

इतर मागासप्रवर्गीय निकालाचा अहवाल

अ.क्र.	समिती	विवरण	मागील महिन्यातील प्रलंबित प्रकरणे	चालू महिन्यात प्राप्त प्रकरणे	एकूण प्रकरणे (४+५)	चालू महिन्यातील निकाली प्रकरणे				प्रलंबित प्रकरणे (६-१०)	चालू महिन्या अखेरीस प्रलंबित प्रकरणे					
						वैध	अवैध	इतर कारणांनी निकाली	एकूण (७+८+९)		३ महिन्यातील कार्यवाहीतील प्रकरणे	३ ते ६ महिन्यातील प्रकरणे	६ महिने ते १ वर्षापर्यंत असलेल्या प्रकरणे	१ वर्षापेक्षा जास्त प्रकरणे	एकूण (१३+१४+१५+१६)	प्रलंबित प्रकरणे(12+13+14)
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७
३६	गडचिरोली	प्रलंबित	२९	०	२९	३	०	०	३	२६	०	६	२०	०	२६	२६
		सादर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		सक्षम नसे	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		निकालात	४९	४७	९६	१७	०	०	१७	७९	१४	१८	०	०	७३	९८
		इतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		अपात्र	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		दाखल	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		एकूण	७८	४७	१२५	१०	०	०	१०	१०५	१४	७४	२०	०	१०८	९४
राज्यस्तर		प्रलंबित	११२५१	१२६००	२३८१२	७१०२	४९	२२४	८२४५	१५२६७	१४२३३	७६७६	२७२०	९८७	१५२४६	१०३१३
		सादर	२७	६	३३	१	०	०	१	३१	०	२१	०	०	२१	२१
		सक्षम नसे	१३७०	३६६	१७३६	४०१	२	३०	४३२	१४०४	९५३	६०४	७६	२२९	१५४४	६५२
		निकालात	१२२५२	१०८	१२३६०	८१६	४	१२०६	१०२६	२०८३४	१३३३	५७१७	३२१३	५१३४	१४३३४	१३००१
		इतर	५०	११	६१	३०	०	१	३१	५०	१७	२५	३	६	५०	३३
		अपात्र	२३	०	२३	०	०	०	०	२३	२	१	३	१	३३	२१
		दाखल	२७	१	२८	०	०	०	०	२८	१६	१०	२	०	२८	१२
		एकूण	३७१३६	१२२१२	४९३४२	८१५२	२४	१४४४	१०४२६	३९१०६	१६१५२	१४२१९	८५२८	१७८७	४२२०६	३८४५४

दि. २६/१०/२०१९ रोजी.
उ. मं. लाडकी बहीण विभाग
सादर.

Financial Year 2018 To 2019

Department Name:-ZG-O.B.B.Welfare Type:- ALL

Amount in Crores

Demand No	Yearly Budget Distribution				April -March					
	Budgeted	Released	%	Available Balance Upto - March	Received	Distributed	Expenditure	No. Of Slips	% Of Released	% Of Budget
ZG-01	25.726	25.726	100	25.726	25.726	25.726	0	0	0	0
ZG-02	22.54	7.427	32.95	7.427	7.427	7.427	6.016	138	81.001	26.69
ZG-03	3483.077	2477.548	71.131	2477.548	2477.548	2475.996	2380.718	2346	96.091	68.351
ZG-04	0.001	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ZG-05	1.32	0.24	18.181	0.24	0.24	0.24	0.2	2	83.333	15.151
Total	**3532.663**	**2510.9406**	**71.077**	**2510.941**	**2510.941**	**2509.388**	**2386.93**	**2486**	**95.061**	**67.567**

२५७

Financial Year 2019 To 2020

Department Name:-ZG-O.B.B.Welfare Type:- ALL

Amount in Crores

Demand No	Yearly Budget Distribution				March	April -March					
	Budgeted	Released	%	Available Balance Upto - March	Received	Received	Distributed	Expenditure	No. Of Slips	% Of Released	% Of Budget
ZG-01	23.387	23.387	100	23.387	0	23.387	23.387	0	0	0	0
ZG-02	11.581	11.359	98.083	11.359	0.495	11.359	10.359	7.591	149	66.828	65.547
ZG-03	3460.676	2948.243	85.192	2948.243	163.607	2948.243	2908.778	2945.981	2456	99.923	85.127
ZG-04	57.32	30.925	53.951	30.925	0	30.925	26.592	26.592	1	85.988	46.392
ZG-05	1.32	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Total	3554.284	3013.914	84.796	3013.914	164.102	3013.914	2969.116	2980.16	2606	98.88	83.847

242

Financial Year 2020 To 2021

Department Name:-ZG-O.B.B.Welfare Type:- ALL

Amount in Crores

Demand No	Yearly Budget Distribution				April -March					
	Budgeted	Released	%	Available Balance Upto - March	Received	Distributed	Expenditure	No. Of Slips	% Of Released	% Of Budget
ZG-01	25.726	25.726	100	25.726	25.726	25.726	0	0	0	0
ZG-02	22.54	7.427	32.95	7.427	7.427	7.427	6.016	138	81.001	26.69
ZG-03	3483.077	2477.548	71.131	2477.548	2477.548	2475.996	2380.718	2346	96.091	68.351
ZG-04	0.001	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ZG-05	1.32	0.24	18.181	0.24	0.24	0.24	0.2	2	83.333	15.151
Total	3532.663	2510.9406	71.077	2510.941	2510.941	2509.388	2386.93	2486	95.061	67.567

महाराष्ट्र शासन
इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग,
नविन प्रशासकीय भवन इमारत, ३ रा मजला,मंत्रालयासमोर, मुंबई-४०००३२.

भ्रमणध्वनी क्र.८४५२९५९८७५ ई-मेल : bharati.dhuri@nic.in

क्रमांक : अर्थस-२०२१/प्र.क्र.१८४/अर्थसंकल्प दि. १८ नोव्हेंबर, २०२१.

प्रति,
उप सचिव,
महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय,
विधानभवन, मुंबई.

विषय :- महाराष्ट्र विधानमंडळाच्या इतर मागास कल्याण समितीच्या दिनांक २७.१०.२०२१ रोजी झालेल्या इतर मागास समितीच्या साक्षीच्या अनुषंगाने आगामी हिवाळी अधिवेशनात निधीची मागणीकरिता सादर करावयाच्या पुरवणी मागणीबाबतची माहिती सादर करणेबाबत.

महोदय,

महाराष्ट्र विधानमंडळाच्या इतर मागास कल्याण समितीच्या दि. २७.१०.२०२१ रोजी झालेल्या इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाच्या साक्षीच्यावेळी या विभागाकडून आगामी हिवाळी अधिवेशनात निधीची मागणीकरिता सादर करावयाच्या पुरवणी मागणीबाबतची माहिती सादर करणेबाबत समितीने सूचित केले आहे.

२. या संदर्भात नमूद करण्यात येते की, इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाच्या विविध योजना राबविण्यासाठी सन २०२१-२२ या आर्थिक वर्षासाठी उपलब्ध असलेला निधी अपुरा पडत असल्यामुळे विभागास लागणाऱ्या अतिरिक्त निधीबाबत विधानमंडळाच्या हिवाळी अधिवेशनात एकूण रु.१९९०.४८ कोटी इतक्या रकमेच्या १४ पुरवण्या मागण्या नियोजन / वित्त विभागाकडे सादर करण्यात आल्या आहेत.

आपली,
भारती धुरी
(भारती दि. धुरी)
कक्ष अधिकारी, महाराष्ट्र शासन

परिशिष्ट " ब "

सामाजिक न्याय विभागाकडून प्राप्त झालेली माहिती व तक्ते

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे

प्रपत्र अ १

जिल्हा जात प्रमाणपत्र पडताळणी समित्यांचा माहे २८ फेब्रुवारी- २०२१ अखेरचा एकूण प्रलंबित प्रकरणांचा तपशील

अ.क्र.	जात प्रमाणपत्र पडताळणी समितीचे नाव	माहे जानेवारी २०२१ अखेर एकूण प्रलंबित प्रकरणे	माहे फेब्रुवारी २०२१ महिन्यात प्राप्त प्रकरणे	माहे फेब्रुवारी २०२१ महिन्यात निकाली प्रकरणे: एकूण प्रकरणे (३+४)	वैध	अवैध	इतर कारणांमुळे निकाली प्रकरणे	एकूण (६+७+८)	माहे फेब्रुवारी अखेर प्रलंबित प्रकरणे (५-९)	प्रलंबित प्रकरणांचे पुढील: ६ ते ९ महिन्यातील प्रकरणे	६ ते ९ महिन्यातील प्रकरणे	९ ते १२ महिन्यातील प्रकरणे	१ वर्षातील प्रकरणे	एकूण प्रकरणे (१२ ते १४)	प्रलंबित प्रकरणांचे शतकरी प्रमाण एकूण (१२ ते १४)
१	मुंबई शहर	१९७	१७०	३६७	१३२	१	३	१४४	२२३	१९२	३१	०	०	२२३	३१
२	मुंबई उपनगर	४१०	२१०	६२०	२९९	०	२१	३२०	३४०	२८३	७२	८२	२	४४०	१०७
३	ठाणे	४०१	१९६	५९७	५७	०	५	६२	५३५	५१४	१७	४	०	५३५	११
४	रायगड	१०९	४८४	५९३	४६८	२	५४	५२४	६९	१९९	०	०	-	१९९	०
५	रत्नागिरी	१९०२	३२४	२२२६	२२३	०	०	२२३	२००३	१७८६	२१७	०	०	२००३	१२७
६	सिंधुदुर्ग	८४०४	४८७	८८९१	१९९	०	८७६	९७५	७९१६	१८२१	२९	३२	३३	९२५६	७७
७	नाशिक	५०४०	१६५	५२०५	१९९	१	१९८	३९५	४९४०	३८७	१०	०	०	३९७	१०
८	धुळे	११२०३	१५५९	१२७६२	५८३	४	३२५	९१२	११८४८	१७८०	२७६८	०	०	११२४८	३०१७
९	नंदुरबार	५७०९	७३१	६४४०	५३६	०	१७	५५३	५८८७	४८३८	१०४१	८	०	५८८७	१०४९
१०	जळगाव	९२९	२२२	११५१	५७४	०	०	५७४	५७७	५६१	१०	४	२	५७७	१८
११	अहमदनगर	१४११८	२१६७	१६२८५	५५०	५	०	५५५	१५७३०	११६३१	४०९१	०	०	१५७३०	४०१२
१२	औरंगाबाद	१०७४४	२८२२	१३५६६	२८१३	०	०	२८१३	१०७५३	९९०७	८४२	०	०	१०७५३	८४६
१३	पुणे	६७७७	१२४२	८०१९	१२२२	०	२२४	१४४६	६६७३	६२४४	३१५	१७	१७	६६७३	४९२
[illegible]	[illegible]	४८८५	४४९२	९३७७	१२५९	०	२	१२६१	८११६	७७८८	२९९	२९	०	८११६	३२८

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे

प्रपत्र अ १

जिल्हा जात प्रमाणपत्र पडताळणी समित्यांचा माहे २८ फेब्रुवारी २०२१ अखेरचा एकूण प्रलंबित प्रकरणांचा तपशील

अ.क्र.	जात प्रमाणपत्र पडताळणी समितीचे नाव	माहे जानेवारी २०२१ अखेर एकूण प्रलंबित प्रकरणे	माहे फेब्रुवारी २०२१ दरम्यान प्राप्त प्रकरणे	एकूण प्रकरणे (३+४)	माहे फेब्रुवारी २०२१ अखेरचे निकाली प्रकरणे				माहे फेब्रुवारी २०२१ अखेर प्रलंबित प्रकरणे (५-९)	प्रलंबित प्रकरणांचे वर्गीकरण					प्रलंबित प्रकरणांचे वर्गीकरण
					वैध	अवैध	इतर कारणांमुळे निकाली प्रकरणे	एकूण (१०+११+१२)		६ महिन्यापेक्षा कमी कालावधीतील प्रकरणे	६ ते १ वर्षापर्यंत प्रलंबित प्रकरणे	१ ते २ वर्षांच्या दरम्यान प्रलंबित प्रकरणे	२ वर्षांहून अधिक प्रकरणे	एकूण प्रकरणे (१४ ते १७)	मध्यस्थाद्वारे प्रलंबित प्रकरणे (१७ ते १८)
१५	सातारा	५८४७	८४५	६६८२	८३८	०	८०	९१८	५७६४	५३९२	२६५	६२	५०	५७७०	३७७
१६	सांगली	३५४६	६७१	४२१७	३३४	०	२१	३५५	३८६९	३५३१	२१५	३५	१	३८४१	१३१
१७	कोल्हापूर	५२४२	५८३	५८२५	२७६	०	१९	२८७	५५३८	५१२२	२५२	८७	०	५५२०	३१२
१८	लातूर	४८९८	७७०	५६६८	२१२	०	८१	२९३	५३७५	५३५०	८	६	५	५३७५	२१
१९	बीड	५८४८	२२२१	७०६९	२२४७	०	०	२२४७	३९२२	३९२१	६	०	०	३९२७	६
२०	उस्मानाबाद	३९१८	४००	४३१८	६२६	२	५	६३३	३६०५	३६४४	४०	१३	८	३७०५	६१
२१	नांदेड	१२७७४	१०५६	१३४३०	७६३	३	३२	७९०	१२६३०	१२५३२	१४	२	४	१२६३०	१००
२२	औरंगाबाद	५४३२	९३१	६३६३	७५६	०	०	७५६	५६०७	५६०७	०	०	०	५६०७	०
२३	जालना	४२५७	४६३	४७२०	१९२	०	०	१९२	४५२८	४५२२	६	०	०	४५२८	६
२४	परभणी	४५६९	५३१	५१००	७५८	०	०	७५८	४३४२	४३३८	४	०	०	४३४२	४
२५	हिंगोली	३१९२	३०४	३४९६	१५०	०	२९९	४४९	३०४७	३०२५	२२	०	०	३०४७	२२
२६	अकोला	४१८१	५०३	४६०४	३४२	०	१९	३६१	४१२९	४१८८	२६	१	०	४१२९	३५

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे

प्रपत्र अ १

जिल्हा जात प्रमाणपत्र पडताळणी समित्यांचा माहे २८ फेब्रुवारी- २०२१ अखेरचा एकूण प्रलंबित प्रकरणांचा तपशील

अ.क्र.	जात प्रमाणपत्र पडताळणी समितीचे नाव	माहे जानेवारी २०२१ अखेर एकूण प्रलंबित प्रकरणे	माहे फेब्रुवारी २०२१ मध्ये प्राप्त प्रकरणे	एकूण प्रकरणे (३+४)	माहे फेब्रुवारी २०२१ मध्ये निकाली प्रकरणे: वैध	अवैध	प्रमाणपत्र कारणमुळे निकाली प्रकरणे	एकूण (६+७+८)	माहे फेब्रुवारी अखेर प्रलंबित प्रकरणे (५-९)	प्रलंबित प्रकरणांचे वर्गीकरण: ३ महिन्यापेक्षा कमी कालावधीतील प्रकरणे	३ ते ६ महिन्यापेक्षा जास्त प्रकरणे	६ ते १ वर्षापेक्षा जास्त प्रकरणे	१ वर्षापेक्षा जास्त प्रकरणे	एकूण प्रकरणे (१२ ते १५)	वरील प्रलंबित प्रकरणे (१२ ते १४)
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६
२७	बुलढाणा	१०९२	१२३०	२३२२	४२७	०	४५	४७२	१८५०	९८१	३३	४	०	१८५०	४७
२८	लातूर	२२६८	४०५	२६७३	५५३	०	६५०	७०३	१९७०	२२७०	०	०	०	१९७०	०
२९	नागपूर	९४७२	१३३	९६०५	८०५	०	०	८०५	९९००	९१२०	४८०	०	०	९९००	४८०
३०	अमरावती	३९६९	८५८	४८२७	७१७	१६	२१०	९४३	३८८४	३२१०	१५१	४८०	०	३८८४	९७४
३१	नाशिक	१८६०	५२०	२३८०	६५७	०	०	६५७	१७२३	१६१०	२६	०	०	१७३६	३१
३२	औरंगाबाद	४९३२	१०३६	५९६८	१६५८	१७	८६६	१६४१	४४२७	२९५९	४६९	२	०	४४२७	४९८
३३	पुणे	५३७६	९२३	६२९९	१०५७	४	१०९	११७०	५८२९	४३४५	३७६	१०८	०	५८२९	८६४
३४	मुंबई	३७००	६१२	४३१२	६२२	४	१	६३५	३६७७	३२१०	४०४	३	०	३६७७	४३०
३५	ठाणेपुर	४७७५	८४४	५६१९	६२३	८	६	६३७	४९८१	४७४१	२४१	०	०	४९८१	२४१
३६	गडचिरोली	८७७	२२६	११०३	१५९	७	१	१६७	९३६	८८५	३६	७	१	९३६	४१
प्रलंबित आलेली प्रकरणे		२६७२५७	३११८१	१९१०४१	२२५२३	८२	३१५१	२६३६४	१७२७७७	१५८४९४	१३०१०	१४७५	२०२	१७२७७७	१४२८७

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे
जिल्हा जात प्रमाणपत्र पडताळणी समित्यांकडील पदांचा गोषवारा दि. २६/०२/२०२१

अ.क्र.	पदनाम	मंजूर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे	शेरा
१	२	३	४	५	६
१	अध्यक्ष	३६	१७	१९	
२	उपआयुक्त तथा सदस्य	३६	२४	१२	
३	संशोधन अधिकारी तथा सदस्य सचिव	३६	२६	१०	
४	वरिष्ठ लिपीक	३६	२१	१५	
५	कनिष्ठ लिपीक	३६	२९	७	
६	उच्चश्रेणी लघुलेखक (इंग्रजी)	३६	१६	२०	
७	शिपाई	३६	२८	८	
८	पोलीस उपअधिक्षक	३६	१७	१९	
९	पोलीस निरिक्षक	३६	२२	१४	
१०	पोलीस शिपाई	३६	३४	२	
११	विधी अधिकारी (कंत्राटी)	१४	९	५	
	एकूण बेरीज	३७४	२४३	१३१	

दि. २७/१०/२१ रोजी आयोजित
बैठकीला अनुसूचित जाती
सचिव उपस्थित (मा. मंत्री)

सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग.

इतर मागासवर्ग कल्याण समिती....विभागीय सचिवांची साक्ष.
दिनांक: २७ ऑक्टोंबर, २०२१. **वेळ:** दुपारी १२:३०.

विषय : इतर मागासवर्ग प्रवर्गासाठी जात वैधता प्रमाणपत्र मिळण्यासाठी वेगळी समिती स्थापना करणे तसेच विज्ञान शाखेव्यतिरिक्त इतर शाखांमधील विद्यार्थ्यांना जात वैधता प्रमाणपत्र देणे व इतर मागास प्रवर्गासाठी असलेल्या विविध योजना राबविण्यासाठी आवश्यक असलेला कर्मचारीवृंद, क्षेत्रिय स्तरावर कर्मचारीवृंद तसेच आकृतीबंद व पद भरती या संदर्भात.

अ.क्र.	मा. समिती सदस्य यांनी उपस्थित केलेला मुद्दा	मा. प्रधान सचिव यांनी दिलेले माहिती	सद्यास्थिती
१	२	३	४
	श्री. अभिजीत वंजारी : इतर मागास प्रवर्गातील विद्यार्थी इंजिनिअरिंग, मेडिकल, एमबीए, टेक्निकल व प्रोफेशनल अभ्यासक्रमासाठी जात वैधता प्रमाणपत्र नसल्याने प्रवेशापासून वंचित राहू नयेत म्हणून कोणत्या उपाययोजना केल्या आहेत तसेच विज्ञान शाखेव्यतिरिक्त इतर शाखांतील मुलांना जात वैधता प्रमाणपत्र देण्याबाबत शासनाची भूमिका काय आहे ? मी मागे देखील बैठकीमध्ये प्रश्न उपस्थित केला होता की, अकरावी, बारावीमध्ये शिकणाऱ्या फक्त सायन्सच्या विद्यार्थ्यांना जात	**श्री. तागडे** : आता मुद्दा उपस्थित करण्यात आला होता की, अकरावी, बारावी विद्यार्थ्यांनाच त्यांच्या शिक्षणासाठी जात वैधता प्रमाणपत्र मिळण्यासाठी अर्ज करता येतो हा निर्णय वेगळा आहे..... (तांत्रिक अडचण).... इंजिनिअरिंग, मेडिकल येथे प्रवेश मिळाल्यानंतर जात प्रमाणपत्र, जात वैधता प्रमाणपत्र लागते, आर्ट्स, कॉमर्स वगैरे ठिकाणी जात वैधता प्रमाणपत्र लागत नाही. त्यामुळे शासनाने निर्णय घेतला आहे आणि विज्ञान शाखेच्या अकरावी, बारावी येथे शिकणाऱ्या विद्यार्थ्यांनाच फक्त जात वैधता प्रमाणपत्र देण्याची परवानगी दिली आहे. आपला या संदर्भातील कायदा आहे. जातीचे प्रमाणपत्र देण व प्रमाणपत्राची पडताळणी करणेबाबतचा	जिल्हा जात प्रमाणपत्र पडताळणी समित्यांकडील प्रलंबित प्रकरणे जलद गतीने निकाली काढण्याबाबत वारंवार कार्यालयाकडून वेळोवेळी सर्व समित्यांची ऑनलाईन बैठक घेवून प्रलंबित प्रकरणे निकाली काढण्याबाबत सूचित करण्यात आले आहेत. तसेच मा. प्रधान सचिव व मा. मंत्री महोदय यांच्या अध्यक्षतेखाली आढावा बैठक आयोजित करुन प्रलंबित प्रकरणे विहीत कालावधीत निकाली काढण्याबाबत आदेशित केले आहेत. तसेच जिल्हा जात प्रमाणपत्र पडताळणी समितीस्तरावर ऑनलाईन वेबिनार आयोजित करुन संबंधित अर्जदारांचे तक्रारी/ समस्यांचे निराकरण व मार्गदर्शन केले जाते. नागरीकास वैधता प्रमाणपत्र सुलभतेने मिळण्यासाठी जात प्रमाणपत्र पडताळणीच्या ऑनलाईन प्रक्रियेची (Validity-c) कार्यप्रणाली खालील पद्धतीने विकसित केलेली आहे. १ ऑगस्ट, २०२० पासून जात प्रमाणपत्र पडताळणीसाठी अर्ज प्रक्रिया ऑनलाईन करण्यात आली. त्यामध्ये अर्जदारांना अर्ज डाऊनलोड करण्यासाठी, सादर केलेला अर्ज ट्रॅक करणे, त्रुटींची ऑनलाईन पुर्तता करणे, वैधता प्रमाणपत्र ऑनलाईन मिळणे. इत्यादी बाबींची सुविधा उपलब्ध करुन देण्यात आलेली आहे. १. अर्जदारांना ऑनलाईन पद्धतीने सेवा शुल्क भरण्यासाठी दिनांक १२ डिसेंबर २०२० पासून पेमेंट गेटवे ची सुविधा उपलब्ध करून देण्यात आली. २. जात प्रमाणपत्र पडताळणी नागरिकांस डिजीलॉकरच्या माध्यमातून अर्जदार कुठेही कधीही मोबाईलवर पाहू शकतो. ३. समित्यांना जलद गतीने अर्ज वितरित करण्यासाठी डिजिटल स्वाक्षरीची सुविधा दिनांक १९ सप्टेंबर २०२० पासून उपलब्ध करून देण्यात आली.

	वैधता प्रमाणपत्र देतात, मग इतर विद्यार्थ्यांना तसे का करण्यात येत नाही? आर्ट्स, कॉमर्स मधील अकरावी, एनसीबीसी किंवा व्होकेशनल अशा वेगवेगळ्या अभ्यासक्रमांमध्ये विद्यार्थी प्रवेश घेतात. त्यांनाही पुढे स्पर्धात्मक परिक्षेच्या माध्यमातून सरकारी नोकरी करण्याची संधी असते. त्यामुळे त्यांनाही नंतरच्या काळात जात वैधता प्रमाणपत्राची गरज पडते. मग सुरुवातीलाच त्यांना असा मज्जाव का करण्यात येतो ? मला राज्याचे ते धोरण समजले नाही. सदर बाबतीत कोणत्या उपाययोजना केल्या आहेत.?	अधिनियम सन २००१ चा आहे. त्याच्या कलम ३ मध्ये जात प्रमाणपत्रासाठी कोण अर्ज करु शकतो याबाबत लिहिलेले आहे. त्यामध्ये शैक्षणिक संस्थांमध्ये प्रवेश घेण्यासाठी किंवा ज्यांची सरकारी नोकरीमध्ये निवड झाली असेल तर किंवा एखादा विशेष लाभ घ्यावयाचा असेल तर किंवा एखाद्याला निवडणूक लढवावयाची असेल तर अशा काही बाबी दिलेल्या आहेत, त्यानुसार त्यांना अर्ज करता येतो. जात पडताळणी अधिनियम आहे. यातील नियम १४ मध्ये अशी तरतूद आहे की, जात प्रमाणपत्र देण्यासाठी...(तांत्रिक अडचण)... जात प्रमाणपत्र पडताळणी प्रमाणपत्र मिळवू शकतो. सदर बाबतीत हा कायदा आहे आणि त्यामध्ये तरतूद देखील आहे. इतर कोर्स शिकणारे विद्यार्थी, कॉमर्स, आर्ट्स शिकणारे विद्यार्थी यांच्यासाठी...(तांत्रिक अडचण)... शासनाने वेगळा निर्णय घ्यावा लागेल.अकरावी बारावीमधील विद्यार्थ्यांच्या संदर्भात...(तांत्रिक अडचण)... तपासून पहावे लागेल.मात्र विभागाने...(तांत्रिक अडचण) ...तांत्रिक	४. दिनांक ८ फेब्रुवारी २०२१ पासून एकाच वेळी एकापेक्षा जास्त अर्जांवर स्वाक्षरी करण्यासाठी समित्यांना बल्क साईनची सुविधा उपलब्ध करून देण्यात आली. ५. रक्त नाते संबंधातील प्रकरणे जलदगतीने निकाली काढण्याकरिता दिनांक ८ मार्च २०२१ पासून सुविधा उपलब्ध करून देण्यात आली. ६. दक्षता पथकांसाठी स्वतंत्र लॉगिन क्रेडन्शियल्स तयार करून सर्व ३६ समित्यांना उपलब्ध करून देण्यात आली. तसेच ९ एप्रिल, २०२१ रोजी दक्षता पथकांना प्रशिक्षण देण्यात आले. ७. समित्यांचे दैनंदिन कामकाज (MIS & MPR) स्पष्ट होण्याकरिता वेबसाईटवर डॅशबोर्ड तयार करण्यात आला. याआधारे समित्यांना सध्यस्थितीत किती प्रकरणे निकाली काढली व किती प्रलंबित आहेत याची माहिती समजण्यास मदत होते. ८. समित्यांकडून निकाली काढलेले वैध प्रमाणपत्र ई-मेल द्वारे अर्जदारास प्राप्त होण्याची सुविधा उपलब्ध करून देण्यात आली. ९. अर्ज भरताना अर्जदारांना सचित्र मदत / मार्गदर्शन आणि समर्पित हेल्पडेस्कची सुविधा उपलब्ध करून देण्यात आली. अर्जदारांच्या तक्रारींसाठी मुख्यमंत्री मदत केंद्र (सी. एम. हेल्पलाईन) टोल फ्री नंबर वर कॉल करून मदत उपलब्ध होत आहे. १०. भविष्यात आवश्यक दाखले समित्यांकडे सादर करण्यासाठी संगणकीकृत दिनांक आणि वेळ अर्जदारांना उपलब्ध करून देण्याची प्रक्रिया सुरू आहे. ११. महा आयटी सोबत महसूल विभागाची माहिती API द्वारे इंटिग्रेशन करण्यासाठी प्रक्रिया सुरू आहे. १२. आज अखेर (२० सप्टेंबर २०२१) CCVIS वेबसाईटवर एकत्रित ४,७३,५७९ ऑनलाईन अर्ज प्राप्त झाले आहेत त्यापैकी प्रत्यक्षात समितीकडे ३,१८,३१३ अर्ज सादर झालेले आहेत. सदर प्राप्त अर्जांपैकी २,२२,१७८ वैधता प्रमाणपत्र निर्गमित केले आहेत. १३. सॉफ्टवेअर फीडबॅक सिस्टम : आज रोजी पर्यंत एकूण १,२५,९६७ इतक्या अर्जदारांनी सदरच्या प्रणालीबाबतचा एकूण ५ पैकी ४.११७५ इतका चांगला अभिप्राय प्राप्त असून काळानूरूप अजून चांगल्या सुविधा नागरिकांना देण्याचा मानस आहे. १४. अर्जदार आणि अधिकाऱ्यांसाठी User Instruction Manual ची सुविधा उपलब्ध करून देण्यात आली आहे. १५. सर्व समित्यांकडून मासिक प्रगती अहवाल मागवून विश्लेषण केले जाते. यामध्ये ऑनलाईन माहिती व्यवस्थापन (Online MIS) यंत्रणा विकसित करण्यात आली असून समितीनिहाय प्रतिदिन प्राप्त/निकाली

		ज्याला व्होकेशनल कोर्सेस म्हणतात....(तांत्रिक अडचण).... त्या संदर्भात अजून निर्णय घेतलेला नाही.	प्रकरणांचा गोषवारा बार्टीस्तरावर ऑनलाईन प्राप्त होतो. सर्व समित्यांना प्रलंबित प्रकरणे निकाली काढणेबाबत सूचना दिलेल्या आहेत. तसेच समिती स्तरावरून वेबीनारव्दारे अर्जदार,पालक,यांच्या अडचणी जाणून घेवून प्रलंबित प्रकरणे निकाली काढण्याची कार्यवाही सुरू आहे. १६. जात प्रमाणपत्र पडताळणी समितीच्या प्रक्रीयेचे पुर्णविलोकन (Review) करणेबाबचा प्रस्ताव तयार करणेबाबतची प्रक्रीया सुरु आहे. १७. अपवादात्मक परिस्थितीत तांत्रिक अडचणीत उद्भवल्यास ऑफलाईन अर्ज समिती स्तरावर स्विकारणेबाबत बार्टी कार्यालयाकडुन कळविले जाते.
२	**श्री. अभिजीत वंजारी** : आमची त्या संदर्भात एक विनंती आहे की, त्यामध्ये संशोधन केले पाहिजे, सुधारणा केली पाहिजे, कारण संविधानात्मक अधिकार प्रत्येकाचा आहे. त्यामुळे आपण विशिष्ट मुलांनाच किंवा विशिष्ट संवर्गातील लोकांनाच जात वैधता प्रमाणपत्र देतो हेही चुकीचे आहे. त्यामुळे मला वाटते की, त्यामध्ये सुधारणा करण्याची गरज आहे. दुसरी गोष्ट म्हणजे निवडणुकीच्या काळात उमेदवार जात प्रमाणपत्राची छाननी करुन घेतो, त्याच्या जात वैधता प्रमाणपत्रावर या प्रमाणपत्राचा उपयोग केवळ निवडणुकीकरीता होईल असा उल्लेख	**श्री. तागडे** : विज्ञान शाखेच्या अकरावी, बारावीसाठी निर्णय घेण्यात आला आहे. **श्री. तागडे** : विज्ञान शाखेच्या अकरावी, बारावीकरिता निर्णय घेण्यात आला आहे. तो निर्णय कोणत्या विभागाने घेतला आहे ते पहावे लागेल. इतर वर्गासाठी तसे का करण्यात आले नाही तेही पहावे लागेल.	सन २००१ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्र.२३ व त्या अंतर्गत पारित २०१२ मधिल नियम क्र.१४ अन्वये अधिनियमाच्या कलम ३ मध्ये नमुद केल्याप्रमाणे कोणत्याही प्रयोजनासाठी अनुसूचित जाती, बौध्दधर्मांतरीत अनुसूचित जाती, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागास वर्ग किंवा विशेष मागास प्रवर्ग यासाठी तरतुद केलेले लाभ व सवलती घेण्याची इच्छा असलेली व्यक्ती आपल्या जातीच्या दाव्याची पडताळणी करण्यासाठी आणि जात वैधता प्रमाणपत्र मिळविण्यासाठी समोयोचीत रितीने विद्यार्थी, सेवा, निवडणूक, व अन्य कोणत्याही प्रयोजनार्थ अर्ज आवश्यक सादर करील अशी तरतूद आहे.

	असतो. ओबीसी उमेदवाराला फॉर्म भरावयाचा असल्यामुळे जात प्रमाणपत्र पडताळणी करुन घेतली आणि जात वैधता प्रमाणपत्र मिळाले तर तो फक्त निवडणुकीपुरता ओबीसी राहील आणि त्यानंतर राहणार नाही असे आहे का ? अकरावी, बारावीमधील विद्यार्थी असेल किंवा निवडणुकीच्या अनुषंगाने जात वैधता प्रमाणपत्र घेतले तर ते त्यांना जीवनभरासाठी मिळाले पाहिजे, जीवनभरासाठी उपयोगत आणता आले पाहिजे. आपण पुढील वेळी तो शासन निर्णय द्यावा, जेणे करुन त्यावर अभ्यास करता येईल. **श्री.अभिजीत वंजारी :** विशिष्ट प्रवर्गातील कोणत्याही उमेदवाराने निवडणुकीसाठी जात वैधता प्रमाणपत्र मागितल्यानंतर त्यावर लिहिले जाते की, याचा उपयोग		

	केवळ निवडणुकीकरिता होईल, ती निवडणूक झाल्यानंतर तो उमेदवार हरेल किंवा जिंकेल, समजा तो उमेदवार हरला तर तो त्या प्रवर्गात राहत नाही की?		
३	**श्री.अभिजित वंजारी** : महोदय, क्षेत्रीय कार्यालय किंवा प्रत्यक्ष विभागामध्ये या संपूर्ण पदभरतीचा विषय प्रलंबित आहे. विभाग स्थापन होऊन चार वर्ष झालेली आहेत. अद्यापहि या विभागाच्या पदभरतीचा विषय प्रलंबित आहे. तरी सदर पदभरती कधीपर्यंत होईल. **श्री.अभिजित वंजारी** : महोदय, ही सर्व प्रक्रिया साधारणपणे केव्हापर्यंत पूर्ण होईल? **समिती प्रमुख** : तीन महिन्यात निश्चितपणे ही पद भरतीची प्रक्रिया पूर्ण होईल का. **श्री.अभिजित वंजारी** : महोदय, या संदर्भात टाईम	**श्री.शाम तागडे:** महोदय, इतर मागासवर्ग बहुजन कल्याण विभागाचा शासन निर्णय सन २००१ मध्ये निर्गमित केलेला आहे. आकृती बंध मंजूर झाल्यानंतर पदभरतीच्या प्रस्तावाला १७ जुलै, २०२० च्या उच्चस्तरीय समितीच्या बैठकीत मान्यता मिळाली होती. दिनांक १४ जानेवारी, २०२१ रोजी या प्रस्तावाला इतर मागासवर्ग बहुजन कल्याण विभागाची अंतिम मान्यता मिळाली होती. बहुजन कल्याण विभाग वेगळा झाल्यानंतर आमच्या सामाजिक न्याय विभागाच्या स्तरावर इतर मागासवर्ग बहुजन कल्याण विभागाचा आकृतिबंध, मंजूर करण्याची कार्यवाही सुरु आहे. वित्त विभागाकडून यात काही त्रुटी काढण्यात आल्या होत्या. त्या त्रुटींचा पुर्तता करुन पुन्हा हा प्रस्ताव वित्त विभागाकडे पाठविण्यात येत आहे. हा आकृती बंद मंजूर झाल्यानंतर पद आणि जे	इतर मागासवर्ग प्रवर्गासाठी जात वैधता प्रमाणपत्र मिळण्यासाठी वेगळी समिती स्थापन करणे तसेच विज्ञान शाखेव्यतिरिक्त इतर शाखामधील विद्यार्थ्यांना जात वैधता प्रमाणपत्र देणे हा विषय इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाशी संबंधित आहे. सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग शासन निर्णय क्र. आस्थाप्र-२०१७/प्र.क्र.१९७/आस्था-१, दि.०९/०६/२०१७ च्या शासन निर्णयान्वये मंत्रालयाच्या विभागास्तरावरील एकूण ३० अधिकारी/कर्मचारी वर्ग उपलब्ध करून देण्यात आलेला आहे. प्रस्तुत विषयाच्या अनुषंगाने मा.मुख्यमंत्री महोदयांनी दि.०८/०८/२०२१ रोजी इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाचा आढावा घेतला. सदर आढाव्यात सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाने त्यांच्या मंजूर क्षेत्रीय आस्थापनेवरील रिक्त पदांची संख्या जास्त असल्याने वर्ग होणारी पदे वर्ग करू शकत नसल्याचे मा.मुख्यमंत्री यांचे निदर्शनास आणून दिले. मा.उपमुख्यमंत्री महोदयांच्या अध्यक्षतेखाली दि.०२/०९/२०२१ रोजी या विभागाच्या विविध विषयाबाबत बैठक झाली. सदर बैठकीत सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाने त्यांचेकडे ५० टक्के पदे रिक्त असल्याचे निदर्शनास आणून दिल्याने वर्ग होणाऱ्या एकूण २९४ पदांपैकी संवर्गनिहाय ५० टक्के पदे सामाजिक न्याय विभागाने तातडीने वर्ग करावी असे निर्देश दिलेत. या विषयाच्या अनुषंगाने अप्पर मुख्य सचिव (सेवा) यांचेकडे दि.३०/०९/२०२१ रोजी बैठक आयोजित करण्यात आली होती. सदर बैठकीत या विषयाच्या संदर्भात आगामी कालावधीत स्वतंत्र बैठक आयोजित करण्यात येईल असे निर्देश त्यांनी दिले. सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाच्या क्षेत्रिय स्तरावरील आकृतीबंध वित्त विभागास सादर करण्यात आला होता. सदर प्रस्तावामध्ये वित्त विभागाने काही त्रुटी काढल्याने सदर त्रुटींची पुर्तता करून प्रस्ताव आयुक्त, समाज कल्याण, पुणे यांच्याकडून मागविण्यात आला होता. सदरचा प्रस्ताव दि.१४/१०/२०२१ रोजी विभागास प्राप्त झालेला आहे. सदर प्रस्तावाची छाननी केली असता त्यामध्ये दिव्यांग कल्याण आयुक्तालयातील पदांचा समावेश असल्याचे आढळून येत नाही. यास्तव आयुक्त, समाज कल्याण, पुणे यांच्याकडून आयुक्त, दिव्यांग कल्याण, पुणे यांच्या

	बाऊण्ड प्रोग्रॅम दिला तर बरे होईल. अन्यथा ही सरसकट पदभरतीची अंतिम कार्यवाही तीन महिन्याच्या आत अशी सुरु करावी, ही विनंती. **श्री.गुप्ता : महोदय,** आकृतिबंधा संदर्भात जी काही चर्चा झाली, त्यामध्ये समाजकल्याण विभागाची (तांत्रिक अडचण) आकृतिबंधा संदर्भात संचलनालय स्तरावर ३०, क्षेत्रीय स्तरावर ३० व इतर स्तरावर काही पदे अशी एकूण २४७ पदे सामाजिक न्याय विभागाकडून वर्ग झाली पाहिजेत. मागील बैठकीत यासंदर्भात मागणी ०१ एप्रिल पासून सुरु करण्यात येईल. असे म्हटले गेले होते. या मागणीकरिता विलंब झाला तर या संदर्भातील काम देखील थिप्या गतीने होईल. या संदर्भात आणखी संख्याने ४५३ पद भरतीचा प्रस्ताव तयार करण्याचे विचाराधिन आहे. परंतू आता	कर्मचारी त्या विभागामध्ये जाण्यास तयार असतील त्यांच्या हस्तांतरणाचा निर्णय आमच्या स्तरावर घेण्यात येईल. **श्री.तागडे : महोदय,** आमच्या विभागाकडून आकृतिबंध मंजूर करण्याच्या प्रक्रियेत आहे आणि प्रक्रिया पूर्ण व्हायला कमीत कमी तीन महिन्यांचा कालावधी लागेल, हा आकृतिबंध आमच्या विभागाकडून मंजूर केलेला आहे. या संदर्भातील वित्त विभागाने काढलेल्या त्रुटींची पूर्तता करण्यात आलेली आहे. **तागडे : महोदय,** यासंदर्भात प्रयत्न करण्यात येत आहेत. या पदभरती संदर्भात आयुक्तांकडून अहवाल मागविण्यात आलेला आहे. अहवाल प्राप्त झाल्यानंतर वित्त विभागाशी संपर्क करुन लवकरात लवकर प्रक्रिया पूर्ण करुन.	अखत्यारितील पदांचा त्रुटीचा समावेश करुन स्वयस्पष्ट प्रस्ताव शासनास सादर करण्याबाबत कळविण्यात येईल. समाज कल्याण विभागामार्फत जिल्हा जात प्रमाणपत्र पडताळणी कार्यालयासाठी खालील प्रमाणे अधिकारी / कर्मचारी मंजूर आहे. **अक्र. | पदनाम | मंजूर | भरलेली | रिक्त** १ | उपायुक्त तथा सदस्य | ३६ | २८ | ८ २ | संशोधन अधिकारी | ३६ | २६ | १० ३ | उच्चश्रेणी लघुलेखक | ३६ | १४ | २२ ३ | वरिष्ठ लिपिक | ३६ | २१ | १५ ४ | कनिष्ठ लिपिक | ३६ | ३१ | ५ ५ | शिपाई | ३६ | २८ | ८ • वरील प्रमाणे समाज कल्याण विभागाकडे मंजूर असलेल्या पदांप्रमाणे सर्व जिल्हा जात प्रमाणपत्र पडताळणी समिती मधील अधिकारी / कर्मचारी यांचे नियुक्त्या केलेल्या आहेत. तसेच ज्या ठिकाणी अधिकारी / कर्मचारी यांची पदे रिक्त आहेत अशा रिक्त पदांच्या ठिकाणी अन्य सक्षम अधिकारी / कर्मचारी यांचेकडे अतिरिक्त कार्यभार सोपवून समितीचे कामकाज सुरु आहे. • वित्त विभाग शासन निर्णय १५.०१.२०१६ नुसार पद भरतीस निर्बंध असल्यामुळे व शासनाचे काटकसरीचे धोरण असल्यामुळे बाहयस्त्रोतामार्फत समितीनिहाय कामकाजाचा आढावा घेऊन केंद्राटी स्वरुपातील मनुष्यबळ उपलब्ध करुन देण्यात आलेले आहे. सरळसेवा भरती शासन निर्णय २.६.२०१५ व दि.१५.१.२०१६ अन्वये निर्बंध आहेत. तसेच सेवा निवृत्ती व स्पर्धापरिक्षेमधून निवड झाल्याने कनिष्ठ लिपिक व वरिष्ठ लिपिक या पदावरील कर्मचारी यांनी राजीनामादिल्या कारणाने सरळसेवा कोटयातील पदे रिक्त आहेत. पदोन्नती कोटयातील पदोन्नतीची कार्यवाही सुरु आहे. तसेच वर्ग-४ ची पदे सेवा निवृत्तीनंतर बाहयस्त्रोताद्वारे भरण्यास शासनाने सूचना दिलेल्या आहेत. शा.निर्णय दिनांक १६.९.२०१३ अन्वये वर्ग-४ ची पदे बाहयस्त्रोताद्वारे नियुक्तीची कार्यवाही करण्यात येत आहे. वरील प्रमाणे प्रत्यक्ष समित्यांकडील जात पडताळणी प्रमाणपत्र वितरणासंबंधी कामकाज करण्यात येत आहेत. तसेच जात प्रमाणपत्र मिळण्यास विलंब झालेबाबत या कार्यालयाकडे तक्रारी निरंक आहेत. • याशिवाय खालील प्रमाणे पदे मंजूर असून ती महसूल व गृह विभागाकडून भरली जातात. **अक्र. | पदनाम | मंजूर | भरलेली | रिक्त**

	पदभरतीस बंदी आहे. नवीन विभागाच्या पद भरतीकरिता वित्त विभागाकडून व सामान्य प्रशासन विभागाकडून विशेष परवाणगी मिळविली तर हे शक्य होईल. सामाजिक न्याय विभागाकडून जो पर्यंत नवीन पद भरतीची प्रक्रिया सुरु होणार नाही, तो पर्यंत नवीन विभागाची कामे देखील सुरु होणार नाही.		१ अध्यक्ष तथा अप्पर जिल्हाधिकारी निवड श्रेणी (महसूल विभागाकडील ३० व सामाजिक न्याय विभागाकडील ६ अतिरिक्त आयुक्त संवर्गातून) ३६ १४ २२ २ पोलिस उपअधिक्षक ३६ १२ २४ ३ पोलिस निरिक्षक ३६ २७ ९ ४ पोलिस शिपाई ३६ ३४ २
४	**श्री.अभिजीत बंजारी:-** राज्यातील इतर मागास प्रवर्गातील लोकांच्या कल्याणासाठी व विद्यार्थ्यांच्या लाभासाठी सर्व योजनांचे स्वामित्व सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाकडून पूर्णत: इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाकडे हस्तांतरित करण्याबाबत कोणती कार्यवाही करण्यात आली वा कार्यवाही करण्यात येत आहे.? **श्री.गुप्ता :-** काही कॉमन योजना एससी, एसटी,	**श्री. तागडे :** इतर मागासवर्ग बहुजन कल्याणाच्या ज्या योजना राबविल्या जात आहेत...आम्ही ओबीसी, व्हीजेएनटीच्या योजना आमच्या विभागाकडून राबविल्या जात नाहीत , त्या सर्व योजना त्यांच्याकडे देण्यात आल्या आहेत. **श्री. तागडे :** संजय गांधी निराधार योजना,	विशेष सहाय्य योजनेअंतर्गत संजय गांधी निराधार अनुदान योजना, श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्तीवेतन योजना, इंदिरा गांधी राष्ट्रीय वृध्दापकाळ निवृत्तीवेतन योजना, इंदिरा गांधी राष्ट्रीय विधवा निवृत्तीवेतन योजना व इंदिरा गांधी राष्ट्रीय दिव्यांग निवृत्तीवेतन योजना या योजना राबविण्यात येतात. विशेष सहाय्य योजनेमध्ये निराधार पुरुष व महिला, अनाथ मूले, दिव्यांगातील सर्व प्रवर्ग, क्षयरोग, कर्करोग, एड्स, कुष्ठरोग, विधवा महिला, वृध्द इ. प्रवर्गांचा समावेश होतो. सदर व्यक्ती या आर्थिक दुर्बल व स्वत:चा उदरनिर्वाह चालवू न शकणाऱ्या असतात. तसेच संजय गांधी निराधार अनुदान योजना (अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती व इतर सर्व प्रवर्ग) व श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्तीवेतन योजना (अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती व इतर सर्व प्रवर्ग) या सर्व प्रवर्गासाठी या योजना राबविण्यात येतात. (१) संजय गांधी निराधार अनुदान योजना:- (लाभार्थी संख्या- १२३९९७३) (अनुसूचित जाती लाभार्थी संख्या- १८४७७७) (अनुसूचित जमाती लाभार्थी संख्या- ९४०३७) (इतर सर्व प्रवर्ग लाभार्थी संख्या- ९६११५९) या योजनेतंर्गत किमान १८ ते ६५ वर्षांखालील निराधार पुरुष व महिला, अनाथ मुले, दिव्यांगातील सर्व प्रवर्ग, क्षयरोग, कर्करोग, एड्स, कुष्ठरोग यासारख्या आजारामुळे स्वत:चा चरितार्थ चालवू न शकणारे पुरुष व महिला, निराधार विधवा (आत्महत्या केलेल्या शेतक-यांच्या विधवासह), घटस्फोट प्रक्रीयेतील व घटस्फोट झालेल्या परंतु पोटगी न मिळालेल्या, अत्याचारित व

	ओबीसी, व्हीजेएनटी साठी आहेत. त्यांचे वायफरकेशन होणे गरजेचे आहे. संजय गांधी निराधार अनुदान योजना आहे, इंदिरा गांधी निराधार योजना आहे, बऱ्याच कॉमन योजना आहेत, ज्या सामाजिक न्याय विभागच राबवितो. **श्री.अभिजीत वंजारी:-** पुढील वेळी आपण त्या योजना स्पेसिफाय कराव्यात.	विशेष सहाय्य योजना आहेत. विशेष सहाय्याचे पूर्ण काम सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागामार्फतच चालते. त्यामधील ओबीसी साठीच नव्हेतर संजय गांधी निराधार योजना सर्वांसाठी आहे. ती फक्त एका जातीसाठी नाही. त्यामुळे ती वेगळी करण्याचा प्रश्न नाही. धोरणात्मक निर्णय आहे. **श्री.तागडे:-** विशेष सहाय्याच्या योजना विशेष सहाय्य विभाग व सामाजिक न्याय विभागाकडून राबविण्यात येतात. दिव्यांगांच्या योजना या विभागामार्फतच करण्यात येतात. ज्येष्ठ नागरिकांच्या योजनांचेही तसेच आहे. वृध्दाश्रमाच्या संदर्भातील काम देखील विशेष सहाय्य विभागाकडून होते. संजय गांधी निराधार योजना व इतर योजना यांचे संपूर्ण काम सामाजिक न्याय विभागामार्फत होते.	वेश्या व्यवसायातून मुक्त केलेल्या महिला तृतीयपंथी, देवदासी,३५ वर्षावरील अविवाहीत स्त्री, तुरुंगात शिक्षा भोगत असलेल्या कैद्यांची पत्नी, सिकलसेलग्रस्त या सर्वांना लाभ मिळतो. या योजनेमध्ये दारीद्रय रेषेखालील कुटुंबाच्या यादीत नाव असणे अथवा रुपये २१,०००/- पर्यंत कौटुंबिक वार्षिक उत्पन्न असणे आवश्यक आहे. या योजनेखाली पात्र लाभार्थ्यांना रुपये १०००/- दरमहा इतके अर्थसहाय्य दिले जाते. (२) श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्तीवेतन योजना:- (लाभार्थी संख्या-२४८०४१०) (अनुसूचित जाती लाभार्थी संख्या- ३२३१५८) (अनुसूचित जमाती लाभार्थी संख्या- २२५७९७) (इतर सर्व प्रवर्ग लाभार्थी संख्या- १९३१४५५) श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्तीवेतन योजनेमधून दारिद्रय रेषेखालील यादीच्या कुटूंबात नांव असलेल्या व रु.२१,०००/- पेक्षा कमी वार्षिक उत्पन्न असलेल्या ६५ व ६५ वर्षावरील पात्र लाभार्थ्यास दरमहा रु.१०००/- अर्थसहाय्य देण्यात येते. दारिद्रय रेषेखालील कुटुंबाच्या यादीत नाव असलेल्या ६५ व ६५ वर्षावरील (६५ ते ७९ वर्ष) व्यक्तीना श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्तीवेतन योजनेतून रु.८००/- व याच लाभार्थ्याला केंद्र शासनाच्या इंदिरा गांधी राष्ट्रीय वृध्दापकाळ निवृत्तीवेतन योजनेमधून रु.२००/- असे एकूण रु.१०००/- दरमहा अर्थसहाय्य देण्यात येते. दारिद्रय रेषेखालील कुटुंबाच्या यादीत नाव असलेल्या ८० वर्ष व त्यावरील व्यक्तीना श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्तीवेतन योजनेतून रु.५००/- व याच लाभार्थ्याला केंद्र शासनाच्या इंदिरा गांधी राष्ट्रीय वृध्दापकाळ निवृत्तीवेतन योजनेमधून रु.५००/- असे एकूण रु.१०००/- दरमहा अर्थसहाय्य देण्यात येते. (३) इंदिरा गांधी राष्ट्रीय वृध्दापकाळ निवृत्तीवेतन योजना:- दारिद्रय रेषेखालील ६५ वर्ष व त्यावरील सर्व व्यक्ती पात्र होतील. या लाभार्थ्यांना केंद्र शासनाच्या इंदिरा गांधी राष्ट्रीय वृध्दापकाळ निवृत्तीवेतन योजनेतील ६५ ते ७९ वर्ष वयोगटासाठी रु.२००/- व याच लाभार्थ्यांना श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्तीवेतन योजनेतून रु.८००/- तर ८० वर्ष व त्यावरील व्यक्तीना केंद्र शासनाच्या इंदिरा गांधी राष्ट्रीय वृध्दापकाळ निवृत्तीवेतन योजनेमधून रु.५००/- व याच लाभार्थ्यांना श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्तीवेतन योजनेतून रु.५००/-असे एकूण रु.१०००/- दरमहा अर्थसहाय्य देण्यात येते. (४) इंदिरा गांधी राष्ट्रीय विधवा निवृत्तीवेतन योजना :- दारिद्र्य रेषेखालील कुटुंबाच्या यादीत नोंद असलेल्या ४० ते ७९ वर्ष वयोगटातील विधवा महिला, इंदिरा गांधी राष्ट्रीय विधवा निवृत्तीवेतन योजनेअंतर्गत निवृत्तीवेतन मिळण्यास पात्र असतात. या लाभार्थ्यांना केंद्र शासनाकडून रु.३००/- व राज्य शासनाकडून विधवा लाभार्थ्यांना रु.७००/- असे एकूण रु.१०००/- दरमहा अर्थसहाय्य देण्यात येते.

			सदर योजनेतील १ अपत्य असलेल्या विधवा लाभार्थ्यांना केंद्र शासनाकडून रु.३००/- व राज्य शासनाकडून ८००/- असे एकूण रु.११००/- तर २ अपत्ये असलेल्या विधवा लाभार्थ्यांना केंद्र शासनाकडून रु.३००/- व राज्य शासनाकडून ९००/- असे एकूण रु.१२००/- इतके अर्थसहाय्य दरमहा देण्यात येते. (५) इंदिरा गांधी राष्ट्रीय दिव्यांग निवृत्ती वेतन योजना :- दारिद्र रेषेखालील कुटुंबाच्या यादीत नोंद असलेल्या दिव्यांग लाभार्थ्यांपैकी फक्त १८ ते ७९ वर्षाखालील वयोगटातील ८० टक्क्याहून जास्त दिव्यांगत्व असलेले किंवा एक किंवा एका पेक्षा जास्त दिव्यांगत्व असलेले किंवा बहू दिव्यांगत्व असलेल्या (दोन किंवा त्यापेक्षा जास्त दिव्यांगत्व असलेले) व्यक्ती इंदिरा गांधी राष्ट्रीय दिव्यांग निवृत्तीवेतन योजनेअंतर्गत निवृत्तीवेतन मिळण्यास पात्र असतात. या लाभार्थ्यांना केंद्र शासनाकडून रु.३००/- व राज्य शासनाकडून रु.७००/- असे एकूण रु.१०००/- दरमहा अर्थसहाय्य देण्यात येते.

****

परिशिष्ट " क "

सामान्य प्रशासन विभागाकडून प्राप्त झालेली माहिती व तक्ते

सामान्य प्रशासन विभाग

महाराष्ट्र शासन
सामान्य प्रशासन विभाग,
मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय (विस्तार), मंत्रालय,मुंबई ४०० ०३२.

दूरध्वनी क्रमांक : ०२२-२२७९४०१३ /०२२-२२७९३३५५ Email ID :urmila.dhadwad@nic.in

कालमर्यादा/ तात्काळ/ ई-मेलव्दारे

क्रमांक : बैठक २०२१/प्र.क्र.२९/१६-ब (ब) दिनांक :१५ मार्च, २०२१.

प्रति,

उप सचिव,
महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय,
बॅकबे रेक्लमेशन,
विधान भवन मार्ग,
मुंबई- ४०० ०३२.

विषय : इतर मागासवर्ग कल्याण समितीच्या दि.१७.०२.२०२१ रोजी झालेल्या बैठकीच कार्यवृत्त तपासून आवश्यक त्या दुरुस्तीसह आश्वासित माहिती पाठविण्याबाबत

संदर्भ : उपसचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, विधान भवन, मुंबई
यांचे क्रमांक ४३७८/म.वि.स./ड-१२(इमाकस, दिनांक ०९.०३.२०२१ चे पत्र व सहपत्र

महोदय,

उपरोक्त पत्राच्या अनुषंगाने कळविण्यात येते की, इतर मागासवर्ग कल्याण समितीच्या दि.१७.०२.२०२१ रोजी झालेल्या बैठकीचे कार्यवृत्त तपासले असता, पान क्र.1-१३ येथे खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

सन्माननीय सदस्य यांनी इतर मागासवर्गाची अ,ब,क, ड संवर्गासह किती पदे आहेत? व सदरहू माहिती सादर करताना ती वर्ग १ ते वर्ग ४ यामधील कोणत्या पदांची आहे, याबाबतची माहिती लेखी स्वरुपात समितीला सादर करण्याचे निर्देश दिले आहेत.

यानुषंगाने कळविण्यात येते की, इतर मागासवर्गाची अ,ब,क व ड गटाची सुधारित तपशील खालीलप्रमाणे आहे.

	अ	ब	क	ड	एकूण
मंजूर पदे	३२७७	७९५५	१४७१७७	३४३०३	१९२७१२
भरलेली पदे	२०७८	५७५९	१२६१५१	१९५४४	१५३५३२
रिक्त पदे	११९९	२१९६	२१०२६	१४७५९	३९१८०

इतर मागासवर्गातील अ,ब,क,ड वर्गातील मंजूर पदे, कार्यरत पदे व रिक्त पदे याबाबतची पदनिहाय /संवर्गनिहाय माहिती या विभागाकडे उपलब्ध नाही. वरीलप्रमाणे माहितीच्या ३५ प्रती सोबत जोडून पाठवित आहे.

आपला,

(सु.ए.आंधळे)
अवर सचिव

प्रत: उप सचिव, इतर मागासवर्ग बहुजन कल्याण विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२

पदोन्नती

	अ			ब			क			ड			एकूण		
	मंजूर	कार्यरत	रिक्त	मंजूर	कार्यरत	रिक्त	मंजूर	कार्यरत	रिक्त	मंजूर	कार्यरत	रिक्त	मंजूर	कार्यरत	रिक्त
विजा (अ) 3 %	701	376	325	1217	834	383	7834	5925	1909	712	262	450	10464	7397	3067
भज (ब) 2.50 %	482	290	192	926	677	249	6190	5282	908	373	200	173	7971	6449	1522
भज (क) 3.50 %	688	446	242	1325	983	342	8798	6834	1964	633	250	383	11444	8513	2931
भज (ड) 2 %	359	277	82	711	618	93	4846	4017	829	247	78	169	6163	4990	1173
एकूण	2230	1389	841	4179	3112	1067	27668	22058	5610	1965	790	1175	36042	27349	8693

सरळसेवा

	अ			ब			क			ड			एकूण		
	मंजूर	कार्यरत	रिक्त	मंजूर	कार्यरत	रिक्त	मंजूर	कार्यरत	रिक्त	मंजूर	कार्यरत	रिक्त	मंजूर	कार्यरत	रिक्त
विजा (अ) 3 %	664	376	288	1338	935	403	24202	21226	2976	5549	3247	2302	31753	25784	5969
भज (ब) 2.50 %	445	288	157	1060	769	291	19905	18692	1213	4614	3286	1328	26024	23035	2989
भज (क) 3.50 %	575	392	183	1447	1116	331	27274	23847	3427	6103	3715	2390	35401	29070	6331
भज (ड) 2 %	289	194	95	810	625	185	15445	13100	2345	3445	2181	1264	19989	16100	3889
एकूण	1973	1250	723	4655	3445	1210	86826	76865	9961	19713	12429	7284	113167	93989	19178

पदोन्नती

	रिक्त पदांची टक्केवारी			
	अ	ब	क	ड
विजा (अ) 3 %	46.36	31.47	24.37	29.31
भज (ब) 2.50 %	39.834	26.89	14.67	19.09
भज (क) 3.50 %	35.1744	25.81	22.32	25.61
भज (ड) 2 %	22.8412	13.08	17.11	19.03

सरळसेवा

	रिक्त पदांची टक्केवारी			
	अ	ब	क	ड
विजा (अ) 3 %	43.3735	30.1198	12.2965	18.7982
भज (ब) 2.50 %	35.2809	27.4528	3.09395	11.4856
भज (क) 3.50 %	31.8261	22.8749	12.5651	17.8837
भज (ड) 2 %	32.872	22.8395	15.1829	19.4557

१७/२/२०२१ च्या बैठकीत
सो. प्र. विभागास प्राप्त.

सामान्य प्रशासन विभाग /१६-ब (सी)

महाराष्ट्र विधानमंडळ इतर मागासवर्गीय कल्याण समिती व विमुक्त जाती व भटक्या जमाती कल्याण समिती सदस्यांना माहिती उपलब्ध करुन देण्याबाबत बैठक दिनांक १७.०२.२०२१ रोजी दुपारी १२.०० वाजता विधानभवन, मुंबई येथे आयोजित केली असून त्यासंदर्भात टिप्पणी

मागासवर्गीयांना शासकीय / निमशासकीय सेवेत आरक्षण पूर्वपिठीका

- भारतीय घटनेच्या कलम ३४१ व ३४२ नुसार अनुसूचित जाती आणि अनुसूचित जमाती घोषित करण्याचे अधिकार केंद्र शासनाला आहेत.
- केंद्र शासनाने १९५० साली प्रथमच अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमातींच्या याद्या घोषित केल्या.
- या आधारे भूतपूर्व मुंबई शासनाने दिनांक ०१ नोव्हेंबर, १९५० च्या शासन आदेशान्वये मागासवर्गीयांची स्थुलमानाने ३ प्रवर्गात विभागणी करुन खालीलप्रमाणे आरक्षण ठेवण्यात आले
    - अनुसूचित जाती — वर्ग १ व वर्ग-२ -१२.५ टक्के
    - अनुसूचित जमाती — वर्ग ३ — २० टक्के
    - इतर मागासवर्ग — वर्ग-४ — २५ टक्के

देशमुख समितीने शिफारशींचा विचार करुन महाराष्ट्र शासनाने शासन निर्णय दिनांक ०९ एप्रिल १९६५ नुसार खालीलप्रमाणे सुधारित आरक्षण निश्चित केले

- अनुसूचित जाती — १३ टक्के
- अनुसूचित जमाती — ७ टक्के
- विमुक्त जाती व भटक्या जमाती — ४ टक्के
- इतर मागासवर्ग- १० टक्के

आरक्षण धोरण व सरळसेवा ,पदोन्नती विंदनामावली बाबत कांही महत्वाचे शासन निर्णय व थोडक्यात तरतुदी

शासन निर्णय	मागासवर्गीयांना पदोन्नतीमध्ये आरक्षणाची तरतुद
दि.२३ मे १९७४	अ.जा.-१३%,अ.जमाती-७%, वि.जा.भ.ज.-४%=२४%.

शासन निर्णय दि.४ ऑगष्ट १९९२	धनगर व वंजारी समाजाचा अंतर्भाव केल्यानंतर वि.जाती व भ.जमाती यांचे ४ टक्के आरक्षण ६ टक्के करण्याबाबत. अ.जा.-१३ %,अ.जमाती-७ % वि.जा.भ.ज.-६ % व इतर मागासवर्ग-१९ % व खुला -३६ %
शासन निर्णय दि.२३ मार्च १९९४	मंडल आयोगाच्या शिफारसीनुसार इतर मागासवर्गीयांना शासकीय व निमशासकीय सेवेत आरक्षण पदोन्नतीमधील आरक्षण तसेच बिंदूनामावली इ.मध्ये बदल वि.जा.(अ)-३ %,भ.ज.(ब)-२.५%,भ.ज.(क)-३.५ %, भ.ज.(ड)-२ % व इतर मागासवर्ग-१९ %

प्रवर्गनिहाय आरक्षणाची टक्केवारी(सरळसेवा)
• अ.जा.-१३ %, • अ.जमाती-७ % • वि.जा.भ.ज.-११ % • विमाप्र - २% • इतर मागासवर्ग- १९ % • इडब्ल्युएस – १० % • खुला – ३८ %

शासन निर्णय दिनांक १८.१०.१९९७ व शासन निर्णय दिनांक २९.०३.१९९७ मध्ये नमूद केल्यानुसार प्रत्येक प्रशासकीय विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था, शासन अंगिकृत संस्था, शैक्षणिक संस्था इत्यादींना त्यांच्या आस्थापनेवरील मंजूर संवर्गाच्या व आरक्षण टक्केवारीनुसार बिंदुनामावली अद्यावत स्वरुपात ठेवणे आवश्यक आहे.

इतर मागासवर्गातील सरळसेवा या कोटयातील मंजूर ,भरलेल्या व रिक्त पदांची दिनांक ३१.०८.२०२० ची स्थिती दर्शविणारी माहिती खालीलप्रमाणे.

<u>सरळसेवा</u>

	अ	ब	क	ड	एकूण
मंजूर पदे	३२७४	७९४९	१४७०५६	३४०९३	१९२३७२
भरलेली पदे	२०७५	५७५४	१२६०८१	१९३८४	१५३२९४
रिक्त पदे	११९९	२१९५	२०९७५	१४७०९	३९०७८

Government Service
Reservation in – for members of the Backward Class.

GOVERNMNET OF MAHARASHTRA.
General Administration Department.
Resolution No. BCC 1064-III-J.,
Sachivalaya, Bombay -32 BR, 9th April, 1965.
Chaitra 19, 1887

RESOLUTION:- The Government of Maharashtra has issued orders reserving vacancies in Government services for members of the Backward Classes and sanctioning certain concessions in their favour in the matter of their recruitment to Government services. These orders were reviewed by Government in the light of the recommendations made by the Committee appointed under the Chairmanship of Shri B. D. Deshmukh to go into the question of reservation of seats and allied matters relating to the recruitment of Backward Classes to Government service and Government is pleased to direct in modification of the existing orders as follows:-

I. **Composition of Backward Classes:-**

According to the existing orders Backward Class consists of the following sections viz. (i) Scheduled Castes, (ii) Scheduled Tribes and (iii) Other Backward Communities. Government has decided that the grouping should be revised and the Backward Class should consist of the following sections, viz:--

(i) Scheduled Castes and Scheduled Castes converts to Buddhism;
(ii) Scheduled Tribes including those living outside the specified areas;
(iii) Denotified Tribes and Nomadic Tribes and
(iv) Other Backward Communities.

II. **Reservation of vacancies:-**

In modification of the existing orders making reservation in favour of members of the Backward Classes, Government is pleased to direct that the following percentage of vacancies occurring in each of the various services under it which are filled by direct recruitment should be reserved for members of each of the sections of the Backward Classes viz :-

1)	Scheduled Castes and Scheduled Castes converts to Budhisum	13%
2)	Scheduled Tribes including those living outside the specified areas.	7%
3)	Denotified Tribes and Nomadic Tribes.	4%
4)	Other Backward Communities.	10%

These percentages represent the minimum number of vacancies to be filled by the appointment of members of the Backward Class and Government desires to make it clear that it is open to the appointing authorities to recruit members of the Backward Class in excess of these percentages if they are otherwise considered suitable for such appointment vis-a-vis other candidates on merit. Government is also pleased to direct that if any of the vacancies reserved for the members of a particular section of the Backward Class cannot be filled by the appointment of members of that

section for want of suitable candidates, they should be filled by the appointment of members of other sections of Backward Class, if such candidates are available and if no such candidates are available, by others i.e. by the members of non-Backward Class. These vacancies i.e. the vacancies which are filled otherwise than by the Backward Class should belonging to the particular section of the Backward Class should, however, be carried forward and added to the vacancies reserved for the particular section (i.e. the section for which they were initially reserved) on the next occasion when vacancies are filled. Government is, however, pleased to direct that such vacancies should not be carried forward in this manner for more than two years and that the total number of normal reserved vacancies and the carried *forward vacancies* together should not exceed 45% of the total number of vacancies on any occasion of recruitment. The surplus above 45% should be carried forward to the subsequent occasions of recruitment subject, however, to the condition that the vacancies are not carried forward for more than two years.

2. These orders take effect from the date of issue and are applicable throughout the State. Government is also pleased to direct that the various concessions which were available to the members of Backward Classes in the Western Maharashtra region regarding the reservation of vacancies, the relaxation of age limit etc. should also be extended throughout the State and should be admissible to members of Backward Classes throughout the State irrespective of the region of the State of which they belong. Pending unification of the list of other Backward Communities for the entire State, the concessions should be admissible on the basis of the list of other Backward Communities at present in force in the respective regions, i.e., members of the communities included in those lists should be treated as belonging to the Backward Class for purpose of recruitment to vacancies reserved for them and also for other concessions admissible in the matter of recruitment to vacancies reserved for them and also for other concessions admissible in the matter of recruitment to Government service throughout the State.

3. Government is a.so pleased to direct that all appointing authorities should take particular care to see that these orders making reservation in favour of members of the Backward Class in the various services are followed scrupulously.

By order and in the name of the Governor of Maharashtra,

K.P. NADKARNI,
Deputy Secretary to Government.

धनगर व धंगारी समाजाचा अंतर्भाव केल्याबाबत.
विमुक्त जाती व भटक्या जमाती यांचे सध्याचे
४ टक्के आरक्षण ६ टक्के करण्याबाबत.....

महाराष्ट्र शासन,
सामान्य प्रशासन विभाग,
निर्णय क्रमांक: बीसीसी-१०९२/१९९२/प्र.क्र.१५४/तीस-अ,
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२, दिनांक ४ ऑगस्ट, १९९३.

पहा :- (१) शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग, क्रमांक: बीसीसी-१०८६/प्र.क्र.१११/से, दिनांक ६ एप्रिल, १९९६.
(२) शासन परिपत्रक, सामान्य प्रशासन विभाग, क्रमांक: बीसीसी-१०७०/हजारा-से, दिनांक २३ नोव्हेंबर, १९७०.
(३) शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग, क्रमांक: बीसीसी-१०७२/से, दिनांक २२ मे, १९७२.

शासन निर्णय :- धनगर समाज व त्या समाजाच्या सदस्य जाती यांना दिनांक २५ मे, १९९० पासून भटक्या जमातीमध्ये समाविष्ट करण्यात आल्यामुळे, तसेच धंगारी समाजाला शासनाचा अंतिम निर्णय होईपर्यंत केंद्राच्या या जातीसी सदस्य असलेली या सर्वोच्च न्यायालयाच्या निकालामुळे विमुक्त जाती व भटक्या जमाती यांच्या सध्याच्या ४ टक्के आरक्षणात वाढ करण्याबाबतची प्रस्तावित शासनाच्या विचाराधीन होता. त्यासंबंधी शासनाने घेतलेल्या निर्णयाच्या अनुषंगाने सदर विमुक्त जाती व भटक्या जमातीचे यादीमध्ये व तसेच मराठी यामध्ये ये ४ टक्के आरक्षण आहे, त्यास शासनाचा त्यासंबंधी अंतिम निर्णय होईपर्यंत सध्यस्थिती २ टक्क्यांची वाढ करून ती ६ टक्के करण्यात येत आहे. तसेच वाढीव आरक्षणाच्या टक्केवारीची अंमलबजावणी, हे आदेश निर्गमित झाल्याच्या दिनांकापासून लागू होईल.

२. या वाढीव टक्केवारीमुळे यापुढे शासकीय सेवांच्या विविध पदांसाठी खालीलप्रमाणे आरक्षण राहील :-

अनुसूचित जाती	१३ टक्के
अनुसूचित जमाती	७ टक्के
विमुक्त व भटक्या जाती/जमाती	६ टक्के
इतर मागासवर्गीय	१० टक्के
एकूण आरक्षण -	३६ टक्के

३. यापूर्वी मागासवर्गीयांच्या आरक्षणाच्या संदर्भात पदोन्नतीमधील आरक्षित पदे भरण्यासाठी विहित केलेल्या ५० बिंदू नामावलीचा वापर व तसेच भरतीमधील आरक्षित पदे भरण्यासाठी विहित केलेल्या १०० बिंदू नामावलीचा वापर करण्यात येत होता. त्यास वाढीव टक्केवारीनुसार वरील तक्ता तुलनेत १०० बिंदू नामावली व ५० बिंदू नामावली तक्ता परिशिष्ट ड, ढ, ड, ढ, ड, फ जोडल्या आहेत. यापुढे या तुलनेत बिंदू नामावल्यांचा वाढीव टक्केवारीनुसार विमुक्त जाती/भटक्या जमातीची आरक्षित पदे भरण्यासाठी वापर करण्यात यावी.

४. मंत्रालयीन विभागांनी त्यांच्या प्रशासकीय नियंत्रणाखालील सर्व विभाग/विभाग प्रमुख/कार्यालय प्रमुख तसेच शासकीय/निमशासकीय कार्यालये/मंडळे/महामंडळे/सरकारी निगम-

परिषदा, महानगरपालिका/जिल्हा परिषदा/अनुदानित शैक्षणिक संस्था/कृषी-अकृषी विद्यापीठे/सहकारी संस्था/बँका इत्यादींना वार्षीय टक्केवारीनुसार आरक्षण लागू करण्याकरिताच्या सूचना स्वतंत्र निर्गमित कराव्याव व वरील आदेशाचे काटेकोरपणे पालन करण्याची दक्षता घ्यावी.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

ह.सु. पाचंगे,
उप सचिव, महाराष्ट्र शासन.

प्रति,

राज्यपाल यांचे सचिव,
मुख्य मंत्र्यांचे सचिव,
सर्व मंत्री / राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव,
अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव, सर्व मंत्रालयीन विभाग,
सर्व विभागीय आयुक्त,
सर्व जिल्हाधिकारी,
सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी,
* प्रबंधक, उच्च न्यायालय, मूळ शाखा, मुंबई,
* प्रबंधक, उच्च न्यायालय, अपील शाखा, मुंबई,
* प्रबंधक, लोकायुक्त आणि उप लोकायुक्त यांचे कार्यालय, मुंबई,
* सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई,
सचिव, सर्व प्रादेशिक नियोजन मंडळे,
सचिव, राज्य नियोजन मंडळ,
संचालक, समाजकल्याण, पुणे,
संचालक, आदिवासी विकास विभाग, नाशिक,
संचालक, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे,
संचालक, सेवायोजन, मुंबई,
सर्व जिल्हा समाजकल्याण अधिकारी,
सर्व जिल्हा प्रकल्प अधिकारी [एकात्मिक आदिवासी प्रकल्प]
सर्व आदिवासी कल्याण,
सर्व मंत्रालयीन विभागांच्या अधिपत्याखालील इतर सर्व विभाग/कार्यालय प्रमुख.

---

* पत्राने.

एए-५६१[२०००-५-१२१]-४४

३

परिशिष्ट - ब

तरम मराठीच्या १०० निवडक भाषांतरांचा नमुना

[दिनांक ४ जून, १९६२ पासून लागू]

अनुक्रमांक १	यादे राखीव ठेवा कुणी जाहीर २	अनुक्रमांक १	यादे राखीव ठेवा कुणी जाहीर २
१.	अनुसूचित जाती	३५.	इतर मागासवर्ग
२.	अनुसूचित जमाती	३६.	कुणी
३.	विमुक्त जाती व भटक्या जमाती	३७.	कुणी
४.	इतर मागासवर्ग	३८.	कुणी
५.	कुणी	३९.	कुणी
६.	कुणी	४०.	कुणी
७.	कुणी	४१.	अनुसूचित जाती
८.	कुणी	४२.	कुणी
९.	अनुसूचित जाती	४३.	कुणी
१०.	कुणी	४४.	अनुसूचित जमाती
११.	कुणी	४५.	इतर मागासवर्ग
१२.	कुणी	४६.	कुणी
१३.	कुणी	४७.	कुणी
१४.	इतर मागासवर्ग	४८.	कुणी
१५.	कुणी	४९.	अनुसूचित जाती
१६.	अनुसूचित जमाती	५०.	विमुक्त जाती व भटक्या जमाती
१७.	अनुसूचित जाती	५१.	कुणी
१८.	कुणी	५२.	कुणी
१९.	कुणी	५३.	विमुक्त जाती व भटक्या जमाती
२०.	कुणी	५४.	इतर मागासवर्ग
२१.	कुणी	५५.	कुणी
२२.	कुणी	५६.	कुणी
२३.	कुणी	५७.	अनुसूचित जाती
२४.	इतर मागासवर्ग	५८.	अनुसूचित जमाती
२५.	अनुसूचित जाती	५९.	कुणी
२६.	कुणी	६०.	कुणी
२७.	कुणी	६१.	कुणी
२८.	विमुक्त जाती व भटक्या जमाती	६२.	कुणी
२९.	कुणी	६३.	कुणी
३०.	अनुसूचित जमाती	६४.	इतर मागासवर्ग
३१.	कुणी	६५.	अनुसूचित जाती
३२.	कुणी	६६.	कुणी
३३.	अनुसूचित जाती		

४

१	२
६५.	कुणी
६८.	कुणी
६९.	कुणी
७०.	कुणी
७१.	कुणी
७२.	अनुसूचित जाती
७३.	अनुसूचित जाती
७४.	इतर मागासवर्ग
७५.	कुणी
७६.	कुणी
७७.	कुणी
७८.	विमुक्त जाती व भटक्या जमाती
७९.	कुणी
८०.	कुणी
८१.	अनुसूचित जाती
८२.	कुणी
८३.	कुणी
८४.	इतर मागासवर्ग
८५.	कुणी
८६.	अनुसूचित जमाती
८७.	कुणी
८८.	कुणी
८९.	अनुसूचित जाती

१	२
९०.	कुणी
९१.	कुणी
९२.	कुणी
९३.	कुणी
९४.	इतर मागासवर्ग
९५.	कुणी
९६.	कुणी
९७.	अनुसूचित जाती
९८.	कुणी
९९.	विमुक्त जाती व भटक्या जमाती
१००.	कुणी

अनुसूचित जाती	१२
अनुसूचित जमाती	४
विमुक्त जाती व भटक्या जमाती	६
इतर मागासवर्ग	१०
एकूण :-	३६

राखीव पदांची संख्या : ३६

खुल्या पदांची संख्या : ६४

[१००-३६ = ६४]

५

परिशिष्ट - ब

ठाणे, नाशिक आणि धुळे जिल्ह्यांसाठी (वर्ग-३ व ४ च्या जिल्ह्यांतर तेवर्गासाठी) १०० बिंदु नामावलीचा नमुना (दिनांक ४ जुलै, १९९२ पासून लागू)

अनु-क्रमांक	गट	अनु-क्रमांक	गट
१.	अनुसूचित जाती	३३.	अनुसूचित जाती
२.	अनुसूचित जमाती	३४.	इतर मागासवर्गीय
३.	विमुक्त जाती व भटक्या जमाती	३५.	अनुसूचित जमाती
४.	इतर मागासवर्गीय	३६.	खुली
५.	खुली	३७.	खुली
६.	खुली	३८.	खुली
७.	खुली	३९.	खुली
८.	अनुसूचित जमाती	४०.	अनुसूचित जमाती
९.	अनुसूचित जाती	४१.	अनुसूचित जाती
१०.	खुली	४२.	खुली
११.	खुली	४३.	खुली
१२.	खुली	४४.	अनुसूचित जमाती
१३.	अनुसूचित जमाती	४५.	इतर मागासवर्गीय
१४.	इतर मागासवर्गीय	४६.	खुली
१५.	खुली	४७.	खुली
१६.	अनुसूचित जमाती	४८.	विमुक्त जाती व भटक्या जमाती
१७.	अनुसूचित जाती	४९.	अनुसूचित जाती
१८.	खुली	५०.	अनुसूचित जमाती
१९.	खुली	५१.	खुली
२०.	आर्थिक खुली	५२.	खुली
२१.	अनुसूचित जमाती	५३.	विमुक्त जाती व भटक्या जमाती
२२.	खुली	५४.	इतर मागासवर्गीय
२३.	खुली	५५.	अनुसूचित जाती
२४.	इतर मागासवर्गीय	५६.	खुली
२५.	अनुसूचित जाती	५७.	अनुसूचित जाती
२६.	अनुसूचित जमाती	५८.	अनुसूचित जमाती
२७.	खुली	५९.	खुली
२८.	विमुक्त जाती व भटक्या जमाती	६०.	खुली
२९.	खुली	६१.	खुली
३०.	अनुसूचित जमाती	६२.	खुली
३१.	खुली	६३.	अनुसूचित जमाती
३२.	खुली	६४	इतर मागासवर्गीय

६

अनुक्रमांक	गट
६५.	अनुसूचित जाती
६६.	अनुसूचित जमाती
६७.	ओपन
६८.	ओपन
६९.	ओपन
७०.	ओपन
७१.	ओपन
७२.	अनुसूचित जमाती
७३.	अनुसूचित जाती
७४.	इतर मागासवर्गीय
७५.	ओपन
७६.	ओपन
७७.	ओपन
७८.	विमुक्त जाती व भटक्या जमाती
७९.	ओपन
८०.	ओपन
८१.	अनुसूचित जाती
८२.	ओपन
८३.	ओपन
८४.	इतर मागासवर्गीय
८५.	ओपन
८६.	अनुसूचित जमाती
८७.	ओपन
८८.	ओपन
८९.	अनुसूचित जाती
९०.	ओपन
९१.	ओपन
९२.	ओपन
९३.	ओपन
९४.	इतर मागासवर्गीय
९५.	ओपन
९६.	ओपन
९७.	अनुसूचित जाती
९८.	ओपन
९९.	विमुक्त जाती व भटक्या जमाती
१००.	ओपन

अनुसूचित जाती	१३
अनुसूचित जमाती	९
विमुक्त जाती व भटक्या जमाती	६
इतर मागासवर्गीय	१०
एकूण:-	२८

राखीव पदांची संख्या २८

खुल्या पदांची संख्या ६२

(१००-२८ = ६२)

७

परिशिष्ट - ४

कुलाबा (रायगड) जिल्ह्यासाठी (वर्ग-३ व ४ च्या जिल्हास्तर संवर्गासाठी) १०० बिंदु नामावलीचा नमुना (दिनांक ४ जुलै, १९९२ पासून लागू)

अनु-क्रमांक	गट	अनु-क्रमांक	गट
१.	अनुसूचित जाती	३३.	अनुसूचित जाती
२.	अनुसूचित जमाती	३४.	इतर मागासवर्गीय
३.	विमुक्त जाती व भटक्या जमाती	३५.	खुली
४.	[illegible]	[illegible]	[illegible]
५.	खुली	३७.	खुली
६.	खुली	३८.	खुली
७.	खुली	३९.	खुली
८.	खुली	४०.	खुली
९.	अनुसूचित जाती	४१.	अनुसूचित जाती
१०.	खुली	४२.	खुली
११.	खुली	४३.	खुली
१२.	खुली	४४.	अनुसूचित जमाती
१३.	खुली	४५.	इतर मागासवर्गीय
१४.	इतर मागासवर्गीय	४६.	खुली
१५.	खुली	४७.	खुली
१६.	अनुसूचित जमाती	४८.	विमुक्त जाती व भटक्या जमाती
१७.	अनुसूचित जाती	४९.	अनुसूचित जाती
१८.	खुली	५०.	अनुसूचित जमाती
१९.	खुली	५१.	खुली
२०.	खुली	५२.	खुली
२१.	खुली	५३.	विमुक्त जाती व भटक्या जमाती
२२.	खुली	५४.	इतर मागासवर्गीय
२३.	खुली	५५.	खुली
२४.	इतर मागासवर्गीय	५६.	खुली
२५.	अनुसूचित जाती	५७.	अनुसूचित जाती
२६.	खुली	५८.	अनुसूचित जमाती
२७.	खुली	५९.	खुली
२८.	विमुक्त जाती व भटक्या जमाती	६०.	खुली
२९.	खुली	६१.	खुली
३०.	अनुसूचित जाती	६२.	खुली
३१.	खुली	६३.	खुली
३२.	खुली	६४.	इतर मागासवर्गीय

एम-५५१ (३०००-८.९२)-४

अनु-क्रमांक	गट	अनु-क्रमांक	गट
६५.	अनुसूचित जाती	९२.	अनुसूचित जाती
६६.	कुणी	९३.	कुणी
६७.	कुणी	९४.	अनुसूचित जमाती
६८.	अनुसूचित जमाती	९५.	कुणी
६९.	कुणी	९६.	कुणी
७०.	कुणी	९७.	इतर मागासवर्गीय
७१.	कुणी	९८.	अनुसूचित जमाती
७२.	अनुसूचित जमाती	९९.	कुणी
७३.	अनुसूचित जाती	१००.	अनुसूचित जाती
७४.	इतर मागासवर्गीय		
७५.	कुणी		
७६.	कुणी		
७७.	अनुसूचित जमाती		
७८.	भिक्षुकी जाती व भटक्या जमाती		
७९.	कुणी		
८०.	कुणी		
८१.	अनुसूचित जाती		
८२.	अनुसूचित जमाती		
८३.	कुणी		
८४.	इतर मागासवर्गीय		
८५.	कुणी		
८६.	अनुसूचित जमाती		
८७.	कुणी		
८८.	कुणी		

एकूण आरक्षित जागा	:	५१
अनुसूचित जाती	:	१३
अनुसूचित जमाती	:	१२
भिक्षुकी जाती व भटक्या जमाती	:	६
इतर मागासवर्गीय	:	१०
एकूण:-		५१

राखीव पदांची संख्या	:	५१
खुल्या पदांची संख्या	:	४९

[१००-५१ = ४९]

६

[परिशिष्ट - ह]

गवतमाळ जिल्ह्यासाठी [वर्ग-३ व ४ च्या जिल्हास्तर संवर्गासाठी]

१०० बिंदू नामावलीचा नमुना [दिनांक ४ जुलै १९९२ पासून लागू]

अनुक्रमांक	नोंद	अनुक्रमांक	नोंद
१.	अनुसूचित जाती	३५.	इतर मागासवर्गीय
२.	अनुसूचित जमाती	३६.	खुली
३.	विमुक्त जाती व भटक्या जमाती	३७.	अनुसूचित जमाती
४.	इतर मागासवर्गीय	३८.	खुली
५.	खुली	३९.	खुली
६.	खुली	४०.	खुली
७.	खुली	४१.	खुली
८.	अनुसूचित जमाती	४२.	अनुसूचित जाती
९.	अनुसूचित जाती	४३.	खुली
१०.	खुली	४४.	खुली
११.	खुली	४५.	अनुसूचित जमाती
१२.	खुली	४६.	इतर मागासवर्गीय
१३.	खुली	४७.	खुली
१४.	इतर मागासवर्गीय	४८.	खुली
१५.	खुली	४९.	विमुक्त जाती व भटक्या जमाती
१६.	अनुसूचित जमाती	५०.	अनुसूचित जाती
१७.	अनुसूचित जाती	५१.	अनुसूचित जमाती
१८.	खुली	५२	खुली
१९.	खुली	५३.	खुली
२०.	खुली	५४.	विमुक्त जाती व भटक्या जमाती
२१.	खुली	५५.	इतर मागासवर्गीय
२२.	खुली	५६.	खुली
२३.	अनुसूचित जमाती	५७.	खुली
२४.	इतर मागासवर्गीय	५८.	अनुसूचित जाती
२५.	अनुसूचित जाती	५९.	अनुसूचित जमाती
२६.	खुली	६०.	खुली
२७.	खुली	६१.	खुली
२८.	विमुक्त जाती व भटक्या जमाती	६२.	खुली
२९.	खुली	६३.	खुली
३०.	अनुसूचित जमाती	६४.	इतर मागासवर्गीय
३१.	खुली	६५.	अनुसूचित जाती
३२.	खुली	६६.	अनुसूचित जमाती
३३.	अनुसूचित जाती		

१८

अनुक्रमांक	गट	अनुक्रमांक	गट
६७.	कुणी	८६.	अनुसूचित जाती
६८.	कुणी	९७	कुणी
६९.	कुणी	९८.	कुणी
७०.	कुणी	९९.	कुणी
७१.	कुणी	१००.	अनुसूचित जमाती
७२.	अनुसूचित जमाती		
७३.	अनुसूचित जाती		
७४.	इतर मागासवर्गीय		
७५.	कुणी		
७६.	कुणी		
७७.	कुणी		
७८.	विमुक्त व भटक्या जमाती		
७९.	अनुसूचित जमाती		
८०.	कुणी		
८१.	अनुसूचित जाती		
८२.	कुणी		
८३.	कुणी		
८४.	इतर मागासवर्गीय		
८५.	कुणी		
८६.	अनुसूचित जमाती		
८७.	कुणी		
८८.	कुणी		

अनुसूचित जाती	१३
अनुसूचित जमाती	१४
विमुक्त जाती व भटक्या जमाती	६
इतर मागासवर्गीय	१०
एकूण आरक्षित जागा	४३
खुल्या जागांची संख्या	५७

[१०० – ४३ = ५७]

११

(परिशिष्ट-ई)

पंढरपूर व गडचिरोली जिल्ह्यांसाठी (वर्ग-२ व ४ च्या जिल्हास्तर तंत्रांसाठी) १०० बिंदू नामावलीचा नमुना (दिनांक ४ जुलै १९९२ पासून लागू)

अनुक्रमांक	गट	अनुक्रमांक	गट
१.	अनुसूचित जाती	२५.	इतर मागासवर्गीय
२.	अनुसूचित जमाती	२६.	खुली
३.	विमुक्त जाती व भटक्या जमाती	२७.	अनुसूचित जमाती
४.	इतर मागासवर्गीय	२८.	खुली
५.	खुली	२९.	खुली
६.	खुली	३०.	खुली
७.	खुली	३१.	खुली
८.	अनुसूचित जमाती	३२.	अनुसूचित जाती
९.	अनुसूचित जाती	३३.	खुली
१०.	खुली	३४.	खुली
११.	खुली	३५.	अनुसूचित जमाती
१२.	खुली	३६.	इतर मागासवर्गीय
१३.	खुली	३७.	खुली
१४.	इतर मागासवर्गीय	३८.	खुली
१५.	खुली	३९.	विमुक्त जाती व भटक्या जमाती
१६.	अनुसूचित जमाती	४०.	अनुसूचित जाती
१७.	अनुसूचित जाती	४१.	अनुसूचित जमाती
१८.	खुली	४२.	खुली
१९.	खुली	४३.	खुली
२०.	खुली	४४.	विमुक्त जाती व भटक्या जमाती
२१.	खुली	४५.	इतर मागासवर्गीय
२२.	खुली	४६.	खुली
२३.	अनुसूचित जमाती	४७.	खुली
२४.	इतर मागासवर्गीय	४८.	अनुसूचित जाती
२५.	अनुसूचित जाती	४९.	अनुसूचित जमाती
२६.	खुली	५०.	खुली
२७.	खुली	५१.	खुली
२८.	विमुक्त जाती व भटक्या जमाती	५२.	खुली
२९.	खुली	५३.	खुली
३०.	अनुसूचित जमाती	५४.	इतर मागासवर्गीय
३१.	खुली	५५.	खुली
३२.	खुली	५६.	खुली
३३.	अनुसूचित जाती	५७.	अनुसूचित जाती
		५८.	अनुसूचित जमाती
		५९.	खुली
		६०.	खुली
		६१.	खुली
		६२.	खुली
		६३.	खुली
		६४.	इतर मागासवर्गीय
		६५.	अनुसूचित जाती
		६६.	अनुसूचित जमाती

[illegible] 3 [illegible]

अनुक्रमांक	गट	अनुक्रमांक	गट
४७.	कुणी	९७.	कुणी
४८.	कुणी	९८.	कुणी
४९.	कुणी	९९.	कुणी
५०.	कुणी	९९.	अनुसूचित जमाती
५१.	कुणी	९५.	इतर मागासवर्गीय
५२.	अनुसूचित जमाती	९५.	कुणी
५३.	अनुसूचित जाती	९६.	कुणी
५४.	इतर मागासवर्गीय	९७.	अनुसूचित जाती
५५.	कुणी	९८.	कुणी
५६.	कुणी	९९.	विमुक्त जाती व भटक्या जमाती
५७.	कुणी	१००.	अनुसूचित जमाती
५८.	विमुक्त जाती व भटक्या जमाती		
५९.	अनुसूचित जमाती		
८०.	कुणी	अनुसूचित जाती	१२
८१.	अनुसूचित जाती	अनुसूचित जमाती	१५
८२.	कुणी	विमुक्त जाती व भटक्या जमाती	६
८३.	कुणी	इतर मागासवर्गीय	१०
८४.	इतर मागासवर्गीय	राखीव पदांची संख्या	५५
८५.	कुणी	खुल्या पदांची संख्या	५६
८६.	अनुसूचित जमाती		
८७.	कुणी	[१०० – ५५ = ५६]	
८८.	कुणी		
८९.	अनुसूचित जाती		

VU-4617 2, 000-८-९२}-६४

१३

[परिशिष्ट-फ]

पदोन्नतीची ५० बिंदु नामावली [दिनांक ४ जुलै १९९२ पासून लागू]

अनुक्रमांक	पदे राखीव किंवा खुली असेल	अनुक्रमांक	पदे राखीव किंवा खुली असेल
१.	अनुसूचित जाती	२६.	खुली
२.	अनुसूचित जमाती	२७.	खुली
३.	विमुक्त जाती व भटक्या जमाती	२८.	विमुक्त जाती व भटक्या जमाती
४.	खुली	२९.	खुली
५.	खुली	३०.	अनुसूचित जमाती
६.	खुली	३१.	खुली
७.	खुली	३२.	खुली
८.	खुली	३३.	अनुसूचित जाती
९.	अनुसूचित जाती	३४.	खुली
१०.	खुली	३५.	खुली
११.	खुली	३६.	खुली
१२.	खुली	३७.	खुली
१३.	खुली	३८.	खुली
१४.	खुली	३९.	खुली
१५.	खुली	४०.	खुली
१६.	अनुसूचित जमाती	४१.	अनुसूचित जाती
१७.	अनुसूचित जाती	४२.	खुली
१८.	खुली	४३.	खुली
१९.	खुली	४४.	अनुसूचित जमाती
२०.	खुली	४५.	खुली
२१.	खुली	४६.	खुली
२२.	खुली	४७.	खुली
२३.	खुली	४८.	खुली
२४.	खुली	४९.	अनुसूचित जाती
२५.	अनुसूचित जाती	५०.	विमुक्त जाती व भटक्या जमाती

अनुसूचित जाती	७	
अनुसूचित जमाती	४	
विमुक्त जाती व भटक्या जमाती	२	
राखीव पदांची संख्या	१४	खुल्या पदांची संख्या ३६
	(५० - १४ = ३६)	

मंडळ आयोगाने केलेल्या शिफारशीनुसार मागासवर्गीयांचे आरक्षण व आरक्षणांतील वाढ,वैद्यकीय व तत्सम अभ्यासक्रमाच्या महाविद्यालयांना लागू करणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन,
वैद्यकीय शिक्षण व औषधी द्रव्ये विभाग,
शासन निर्णय,क्रमांक एमओएस १०९४/सी आर ५८/९४/ शिक्षण.
मंत्रालय,मुंबई -४०० ०३२
दिनांक ३ जून, १९९४.

वाचा :- १) शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग, क्रमांक- बीसीसी १०६४/१११/ जे, दिनांक ९-४-१९६५
२) शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग, क्रमांक-बीसीसी १०९१/२५५१/ (ड) / १६-ब, दिनांक २७/३/१९९१
३) शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग, क्रमांक-बीसीसी १०९२/१६९२/ प्र. क्र १५४/१६-ब, दि. ४ ऑगस्ट १९९२
४) शासन निर्णय, वैद्यकीय शिक्षण व औषधी द्रव्ये विभाग, क्रमांक एमईडी-१०९२/४८३/९२/शिक्षण-१, दि. २५ जून १९९३.
५) शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग, क्रमांक-बीसीसी १०९३/२१६७/ सी आर १४१/९३/१६-ब, दि.२३ मार्च १९९४.

शासन निर्णय :- राज्य शासनाने मंडळ आयोगाच्या मागासवर्गीय आरक्षणबाबतच्या शिफारशी स्विकारलेल्या असून, त्या अनुषंगाने शासकीय सेवेत मागासवर्गीयांना आरक्षण व आरक्षणात वाढ केल्याबाबतचे आदेश शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग, क्रमांक बीसीसी -१०९३/२१६७/सी आर १४१/९३/१६-ब, दिनांक २३ मार्च १९९४ अन्वये निर्गमित केलेले आहेत. त्यानुसार अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमातीतील बौध्द धर्म स्विकारलेल्या व्यक्तीकरिता १३% आरक्षण व अनुसूचित जमातीकरिता ७% आरक्षण कायम ठेवण्यात आलेले असून विमुक्त जाती, भटक्या जमाती व इतर मागासवर्गीयांच्या आरक्षणात सुधारणा केलेल्या आहेत. राज्यात मागासवर्गीयांच्या आरक्षणात सुधारणा केलेल्या असून राज्यात मागासवर्गीयांकरिता शासकीय व निमशासकीय सेवामध्ये उपलब्ध करावयाचे आरक्षण खालीलप्रमाणे आहे :-

१) अनुसूचित जाती व अनुसूचित जातीतील बौध्द धर्म स्विकारलेल्या व्यक्ती.	१३%
२) अनुसूचित जमाती	७%
३) विमुक्त जाती (१४ व तत्सम जाती)	३%
४) भटक्या जमाती (जानेवारी १९९० पूर्वीच्या २८ व तत्सम जाती)	५.५%
५) भटक्या जमाती (धनगर व तत्सम जाती, यादी सोबत जोडल्या प्रमाणे)	३.५%
भटक्या जमाती (वंजारी व तत्सम जमाती, यादी सोबत जोडल्याप्रमाणे)	२%
६) इतर मागासवर्गीय	१९%

शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग क्रमांक बीसीसी १०९३ /२१६६ /सी आर -१४१/९३/१५-ब, दिनांक २३ मार्च १९९४ च्या परिच्छेद ३ मधील तरतुदीनुसार वर नमूद केलेले आरक्षण शैक्षणिक वर्षातील प्रवेशाकरिता देखील लागू आहे. त्याबाबत वैद्यकीय शिक्षण व औषधी द्रव्ये विभागाने तसेच इतर संबंधित विभागांनी स्वतंत्रपणे आदेश निर्गमित करावयाचे आहेत. त्या अनुषंगाने शासन वैद्यकीय व तत्सम अभ्यासक्रमाच्या शासकीय, अनुदानित, विना

अनुदानित व महानगरपालिका संचलित महाविद्यालयांमध्ये परिच्छेद २ मध्ये नमूद केलेले आरक्षण लागू करीत आहे. सदरचे आरक्षण पदवीपूर्व व पदव्युत्तर अभ्यासक्रमातील प्रवेशाकरिता लागू करण्यात येत आहे. यात अति विशेष अभ्यासक्रमाचा अंतर्भाव होणार नाही. हा शासन निर्णय निर्गमित झाल्याच्या दिनांकापासून हे आदेश अंमलात येतील.

३. वर नमूद केलेल्या मागासवर्गीयांच्या एका गटातील रिक्त जागा, मागासवर्गीयांच्या उर्वरित गटातील विद्यार्थ्यांच्या एकत्रित गुणवत्ता यादीमधून भरण्याच्या नियमांचा या अनुषंगाने पुनरुच्चार करण्यात येत आहे.

४. तसेच ज्या मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांना, त्यांच्या गुणवत्तेनुसार खुल्या गटातील जागांवर प्रवेश प्राप्त होत असेल, अशा विद्यार्थ्यांची मागासवर्गीयातील आरक्षणासाठी गणना केली जाणार नाही. या नियमांचा देखील या निमित्ताने पुनरुच्चार करण्यात येत आहे.

५. मंडल आयोगाच्या शिफारशीमध्ये नमूद केलेले क्रिमीलेअरचे तत्व राज्य शासनाने थोडा फार फरकाने मान्य केले असून उपरोक्त परिच्छेद २ मध्ये अ. क्र. ५ वरील भटक्या जमाती (धनगर व तत्सम जमाती),अ. क्र. ६ (भटक्या जमाती, कंजारी व तत्सम जमाती) व अ. क्र. ७ वरील इतर मागासवर्गीयांना फक्त क्रिमीलेअरचे तत्व लागू करण्यात येत आहे. अधिक खुलाश्यासाठी असे स्पष्ट करण्यात येते की, मागासवर्गीयांतील क्रिमीलेअरमध्ये समाविष्ट करण्यात आलेल्या गटांना मागासवर्गीयांच्या आरक्षणाचे फायदे उपलब्ध होणार नाहीत. तथापि क्रिमीलेअर व इतर बाबी अनुषंगाने समाज कल्याण,सांस्कृतिक कार्य व क्रीडा विभागामार्फत सविस्तर आदेश निर्गमित करण्यात येत असून त्या आदेशा-अनुषंगाने आवश्यक असल्यास योग्य ते शासन आदेश यथावकाश निर्गमित करण्यात येतील.

६. सक्षम प्राधिकारी व संचालक, वैद्यकीय शिक्षण व संशोधन,मुंबई हे या शासन निर्णयाअनुषंगाने पुढील योग्य ते कार्यवाही करतील.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

अरविंद चौधरी
अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

GR - 200409081851277001 - 0100

सरळसेवा प्रवेश व पदोन्नतीसाठी सुधारित बिंदू नामावली विहित करण्याबाबत.....

महाराष्ट्र शासन
सामान्य प्रशासन विभाग
शासन निर्णय क्रमांक: 1094/प्र.क्र.2/97/16-ब,
मंत्रालय, मुंबई-400 032, दिनांक: 29 मार्च, 1997.

वाचा:- 1) शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग,क्रमांक-बीसीसी-1094/प्र.क्र.68/94/16-ब, दिनांक: 26 जुलै, 1995.
2) शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग,क्रमांक-बीसीसी-1094/3609/प्र.क्र.56/94/16-ब, दिनांक: 15 सप्टेंबर, 1995.
3) शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग,क्रमांक-बीसीसी-1094/3609/प्र.क्र.56/94/16-ब, दिनांक: 15 फेब्रुवारी, 1996.

प्रस्तावना :- उपरोक्त दिनांक: 26 जुलै, 1995 व दिनांक 15 सप्टेंबर, 1995 च्या शासन निर्णयान्वये विहित करण्यात आलेल्या 200 बिंदू व 50 बिंदू नामावल्या यांची [illegible] दिनांक 19 डिसेंबर, 1995 रोजी विधान परिषदेत झालेल्या चर्चेच्या बैठकी शासनाकडे करण्यात आली. या अनुषंगाने, उपरोक्त क्रमांक-3 येथील दिनांक 15 फेब्रुवारी, 1996 च्या शासन निर्णयान्वये, वरीलप्रमाणे दिनांकापासून म्हणजेच दिनांक 19 डिसेंबर, 1995 पासून, 200 बिंदू व 50 बिंदू नामावल्या यांची संख्याही वाढविण्यात आली. मात्र प्रस्तावाच्या कालात कामकाजाची मंदगती होऊन गेले म्हणून तात्पुरती 200 बिंदू/50 बिंदू नामावली विहित करण्यात आली. बिंदू नामावली सुधारित करण्याचा प्रश्न शासनाच्या काही काळ विचाराधीन होता.

शासन निर्णय : सरळसेवा प्रवेशासाठी व पदोन्नतीसाठी बिंदू नामावल्या सुधारित करण्याच्या प्रश्नासंदर्भात शासनाने मा. उप मुख्यमंत्री यांच्या अध्यक्षतेखाली एक समिती गठित केली होती. या समितीने केलेल्या शिफारशीनुसार सरळसेवा प्रवेशासाठी सुधारित 100 बिंदू नामावली व पदोन्नतीसाठी सुधारित 50 बिंदू नामावली यांचा विहित करण्यात येत आहेत. सुधारित बिंदू नामावलीचा नमुना सोबत जोडला आहे.

2. या निर्णयाच्या दिनांकापूर्वी ज्या प्रकरणी [illegible] झाली आहेत, त्याबाबत [illegible] करण्याची आवश्यकता नाही. मात्र, यापूर्वी सरळसेवा भरती व पदोन्नतीसाठी सामान्यपणे सुधारित बिंदू नामावली [illegible] करण्यात आली. विद्यमान बिंदू नामावलीनुसार यापूर्वी ज्या क्रमांकापर्यंतचे बिंदू वापरले आहेत, त्यापुढील बिंदू वापरून सुधारित बिंदू नामावलीचा अवलंब करण्यात यावा. मात्र त्यापूर्वीचा उपरोक्त असल्यास सरळसेवा भरतीप्रकरणी प्रवर्गनिहाय विचारात घेण्यात यावा. विमुक्त जाती/ भटक्या जमाती करिता सरळ सेवेसाठी "भ", "ब", "क" व "ड" या प्रवर्गातील आरक्षण अंतर्गत परिवर्तनीय (Internally transferable) राहील.

3. मंत्रालयीन विभागांनी, सरळसेवा भरती व पदोन्नतीसाठी वेळोवेळी, या सुधारित बिंदू नामावलीचा अवलंब करावा. तसेच, त्याबाबत नियंत्रणाखाली असलेले सर्व शासकीय कार्यालयांना, याबाबतची सविस्तर माहिती देण्यात यावी. निमशासकीय संस्था, मंडळे, महामंडळे इत्यादींच्याबाबतीत, हे आदेश लागू करण्याबाबतची संबंधीत मंत्रालयीन विभागांनी योग्य ते आदेश निर्गमित करावेत.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

रवि भू. मुधीराजा,
सचिव (सेवा).

प्रति,
राज्यपालांचे सचिव

मु.मा.पं.

GR - 1010(1000-11-00)-1

मुख्य मंत्र्यांचे प्रधान सचिव,
उप मुख्यमंत्र्यांचे सचिव,
सर्व मंत्री/राज्यमंत्री यांचे खासगी सचिव,
मुख्य सचिव/ अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव,
सर्व मंत्रालयीन विभाग,
सर्व विभागीय आयुक्त,
सर्व जिल्हाधिकारी,
सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी,
- प्रबंधक, उच्च न्यायालय, मुख्य शाखा, मुंबई.
- प्रबंधक, उच्च न्यायालय, अपील शाखा, मुंबई,
- प्रबंधक, लोकायुक्त आणि उप लोकायुक्त यांचे कार्यालय, मुंबई,

सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई.
सचिव, सर्व प्राधिकरण निवड मंडळे,
सचिव, राज्य निवड मंडळ,
संचालक, समाज कल्याण, पुणे,
आयुक्त, आदिवासी विकास, नाशिक,
संचालक, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे,
संचालक, सेवायोजन, मुंबई,
सहाय्यक आयुक्त (मागासवर्ग कक्ष), सर्व विभागीय आयुक्तांची कार्यालये,
महालेखापाल, महाराष्ट्र 1/2, (लेखा व अनुज्ञेयता), मुंबई/नागपूर,
महालेखापाल, महाराष्ट्र 1/2, (लेखा परीक्षा), मुंबई/नागपूर,
अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई,
निवासी लेखा अधिकारी, मुंबई,
सर्व मंत्रालयीन विभागांच्या अधिपत्याखालील विभाग प्रमुख व कार्यालय प्रमुख,
सामान्य प्रशासन विभागाकडील सर्व कामकाज,
निवड नस्ती.

पुढे

उरकसेवा भरतीसाठी 100 बिंदू नामावली.

अनुक्रमांक	वर्ग	अनुक्रमांक	वर्ग.
1.	अनुसूचित जाती	36.	खुला
2.	अनुसूचित जमाती	37.	अनुसूचित जाती
3	विमुक्त जाती (अ)	38.	खुला
4.	भटक्या जमाती (ब)	39.	इतर मागास वर्ग
5.	इतर मागास वर्ग	40.	खुला
6.	खुला	41.	विमुक्त जाती (अ)
7	भटक्या जमाती (क)	42.	खुला
8.	खुला	43.	अनुसूचित जाती.
9	इतर मागास वर्ग	44.	खुला
10.	खुला	45.	इतर मागास वर्ग
11.	भटक्या जमाती (ड)	46.	खुला
12.	अनुसूचित जाती	47.	भटक्या जमाती (ब)
13.	खुला	48.	खुला
14.	खुला	49.	इतर मागास वर्ग
15	विशेष मागास वर्ग	50.	खुला
16.	खुला	51.	अनुसूचित जाती.
17.	इतर मागास वर्ग	52.	खुला
18.	खुला	53.	अनुसूचित जमाती
19.	इतर मागास वर्ग	54.	खुला
20.	खुला	55.	इतर मागास वर्ग.
1	अनुसूचित जाती	56.	खुला
22	खुला	57.	भटक्या जमाती (क)
23.	अनुसूचित जमाती	58.	खुला
24.	खुला	59.	इतर मागास वर्ग
25.	इतर मागास वर्ग	60.	खुला
26.	खुला	61.	अनुसूचित जाती
27.	अनुसूचित जाती	62.	खुला
28.	खुला	63.	अनुसूचित जमाती
29.	इतर मागास वर्ग	64.	खुला
30.	खुला	65.	इतर मागास वर्ग
1	भटक्या जमाती (क)	66.	खुला
32	खुला	67.	अनुसूचित जाती
33	अनुसूचित जमाती	68.	खुला
34	खुला	69.	इतर मागास वर्ग
35.	इतर मागास वर्ग	70.	खुला

अनुक्रमांक	वर्ग	अनुक्रमांक	वर्ग.
71.	अनुसूचित जमाती	86.	खुला
72.	खुला	87.	विशेष मागास वर्ग.
73.	अनुसूचित जाती	88.	खुला
74.	खुला	89.	इतर मागास वर्ग
75.	इतर मागास वर्ग	90.	खुला
76.	खुला	91.	अनुसूचित जाती
77.	भटक्या जमाती (ड)	92.	खुला
78.	खुला	93	अनुसूचित जमाती
79.	इतर मागास वर्ग	94.	खुला
80.	खुला	95.	इतर मागास वर्ग
81.	अनुसूचित जाती	96.	खुला
82.	खुला	97.	अनुसूचित जाती
83.	विमुक्त जाती (अ)	98.	खुला
84.	खुला	99.	भटक्या जमाती (ब/क)
85.	इतर मागास वर्ग	100.	खुला.

वर्गानुसार आरक्षित पदे.

	वर्गानुसार आरक्षित पदे									
							विद्य.			
1.	अनुसूचित जाती (13)	:-	1	12	21	27	37	43	51	
			61	67	73	81	91	97		
2.	अनुसूचित जमाती (7)	:-	2	23	33	53	63	71	93	
3.	विमुक्त जाती (अ) (3)	:-	3	41	83					
4.	भटक्या जमाती (ब) (2.5)	:-	4		47	)				
						)	99 (ब/क)			
5.	भटक्या जमाती (क) (3.5)	:-	7	31	57	)				
6.	भटक्या जमाती (ड) (2)	:-	11	77						
7.	विशेष मागास प्रवर्ग (2)	:-	15	87						
8.	इतर मागास वर्ग (19)	:-	5	9	17	19	25	29	35	
			39	45	49	55	59	65	69	
			75	79	85	89	95			
9.	सर्वसाधारण (48)	:-	6	8	10	13	14	16	18	
			20	22	24	26	28	30	32	
			34	36	38	40	42	44	46	
			48	50	52	54	56	58	60	
			62	64	66	68	70	72	74	
			76	78	80	82	84	86	88	
			90	92	94	96	98	100		

पदोन्नतीसाठी नमुनेचक्र नामावली (50 बिंदु रोस्टर)

अनुक्रमांक	वर्ग	अनुक्रमांक	वर्ग
1.	अनुसूचित जाती	26.	खुला
2.	खुला	27.	खुला
3.	अनुसूचित जमाती	28.	खुला
4.	खुला	29.	अनुसूचित जाती
5.	विमुक्त जाती (अ)	30.	खुला
	खुला	31.	खुला
	विशेष मागास प्रवर्ग	32.	खुला
	खुला	33.	विमुक्त जाती भटक्या जमाती (ब/क)
9.	अनुसूचित जाती	34.	खुला
10.	खुला	35.	खुला
11.	खुला	36.	खुला
12.	खुला	37.	अनुसूचित जमाती
13.	अनुसूचित जाती	38.	खुला
14.	खुला	39.	खुला
15.	खुला	40.	खुला
16.	खुला	41.	अनुसूचित जाती
17.	भटक्या जमाती (ड)	42.	खुला
18.	खुला	43.	खुला
19.	खुला	44.	खुला
20.	खुला	45.	अनुसूचित जाती
21.	अनुसूचित जाती	46.	खुला
22.	खुला	47.	खुला
23.	खुला	48.	खुला
24.	खुला	49.	अनुसूचित जाती
25.	अनुसूचित जमाती	50.	खुला

वर्गनिहाय आरक्षित पदे

अनुसूचित जाती	--	बिंदु क्रमांक -	1 9 21 29 41 45 49 – 7
अनुसूचित जमाती	--	बिंदु क्रमांक -	3 13 25 37 – 4
विमुक्त जाती / भटक्या जमाती	--	बिंदु क्रमांक -	अ-5, ब-17, अ/ब - 33 – 3
विशेष मागास प्रवर्ग	--	बिंदु क्रमांक -	7 1 – 1
खुले	--	बिंदु क्रमांक -	2 4 6 8 10 11 12 14 15 16 18 19 20 22 23 24 26 27 28 30 31 32 34 35 36 38 39 40 42 43 44 46 47 48 50 – 35

ए/१-१०१०(१०००-११-०७)-३.

GR - 202404081554440001 - 0100

आर.के.सभरवाल आणि इतर विरुध्द पंजाब
राज्य प्रकरणी सर्वोच्च न्यायालयाच्या
निकालाच्या अनुषंगाने आरक्षणाबाबतचे आदेश

महाराष्ट्र शासन,
सामान्य प्रशासन विभाग,
शासन निर्णय क्रमांक : मीसीसी-१५९६/प्र.क्र.९३/९७/१६-अ,
मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२.
दिनांक : १४ ऑक्टोबर, १९९७.

शासन निर्णय

सर्वोच्च न्यायालयाने आर.के.सभरवाल आणि इतर विरुध्द पंजाब राज्य, यांच्या प्रकरणी दिलेल्या निकालाच्या अनुषंगाने शासनाने असा निर्णय घेतला होता की, केंद्र शासनाने किंवा इतर राज्य शासनांनी आदेश निर्गमित केल्यानंतर, शासन त्याप्रमाणे आदेश निर्गमित करील.

२ केंद्र शासनाने त्यांच्या ज्ञापन क्रमांक ३६०१२/२/९६-इस्टॅब्ली(आरईएस), दिनांक २ जुलै,१९९७ च्या पत्रान्वये याचिकेसंदर्भातील मार्गदर्शक तत्त्वांसंबंधीचे आदेश निर्गमित केलेले आहेत. ते विचारात घेऊन, शिष्यवृत्ती व बिंदुनामावलीसंदर्भात, शासन खालील प्रमाणे आदेश देत आहे :-

(१) एकूण पदसंख्येस (संवर्गातील एकूण पदांची संख्या विचारात घेऊन टक्केवारीनुसार) आरक्षण दिल्ल संवर्गाच्या जागांच्या संदर्भात लागू नये. बिंदुनामावली ही आरक्षणाची विहित टक्केवारी पूर्ण होईपर्यंत वापरात ठेवावी. विहित टक्केवारी पूर्ण झाल्यावर बिंदुनामावली वापरण्याची आवश्यकता नाही. त्यानंतर ज्या प्रवर्गाची जागा रिक्त होईल त्या प्रवर्गातील कर्मचाऱ्यांकडून ती जागा भरण्यात यावी व त्या बिंदूपुढे ती जागा ज्या प्रवर्गासाठी उपलब्ध आहे असी नोंद घ्यावी.

(२) पुनर्नियुक्त झालेल्या मागासवर्गीय कर्मचाऱ्यांची आरक्षण पदावर गणना करण्यात येऊ नये. पुनर्नियुक्ती आरक्षण बिंदूवर दर्शवू नये. त्याची गणना खुल्या प्रवर्गात करावी.

(३) वर (१) येथे नमूद केल्यानुसार बिंदुनामावली ही रिक्त होणाऱ्या पदावर आधारित असावी. (१) प्रमाणे संवर्गावर आधारित असावी.

(४) बिंदुनामावली ही मागासवर्ग प्रवर्गाचे आरक्षण निश्चित करण्यासाठी आहे. ज्येष्ठता निश्चित करण्यासाठी नाही.

(५) बिंदुनामावली संपवताना खालील मूलभूत तत्त्वे विचारात घ्यावीत --

(१) मागासवर्गीयांना विहित केलेले आरक्षण हे टक्केवारीनुसार असावे व एकूण आरक्षण हे प्रचलित आरक्षणानुसार संवर्गाच्या ५२% पेक्षा जास्त असता कामा नये.

(२) सरळ सेवा भरतीसाठी आणि पदोन्नतीसाठी वेगळी बिंदुनामावली ठेवावी. या व्यतिरिक्त अन्य भरती माध्यम उपलब्ध, त्यासाठी वेगळी वेगळी बिंदुनामावली ठेवावी.

(३) बदली, प्रतिनियुक्तीच्या पदांना बिंदुनामावली लागत नाही.

(४) "मागासवर्गीयांना संबंधित आरक्षण व इतर सवलती" या पुस्तिकेतील प्रकरण २(अ) व पृ.२८/२९ यातील तपशील विचारात घेऊन छोट्या संवर्गाचे गट करण्यात यावेत.

(५) एकाच्या पदास बिंदुनामावलीनुसार आळीपाळीने आरक्षण ठेवावे. मुरुवातीस अनुसूचित जाती व खुला असे आळीपाळीने (एका आड एक) या तत्त्वावर याचे पालन व्हावे.

(६) वाढ पदांच्याबाबत पहिल्या जमाती (क), भटक्या व तत्सम यांना ३.५% व पहिल्या जमाती (ड), भटक्या व तत्सम यांना २% आरक्षण विहित करण्यात येत आहे. नवीन १०० बिंदुनामावली सोबत जोडलेली आहे ती १९९६-९७ च्या निवड सूची पासून अंमलात आणावी आणि तसे करताना बिंदु क्रमांक १ पासून ती

आपरावी. ते आरक्षण त्या त्या निवडसूची वर्षापुरते राहील. तसेच से "अ", "ब", "क" व "ड" या प्रवर्गात अंतर्गत परिवर्तनीय (Internally Transferrable) राहील.

३. वरील आदेशानुसार विद्युतमंडळाचा आपर खरेदीसंबंधीच्या सविस्तर सूचना सोबतच्या परिशिष्टात समूद करण्यात आल्या आहेत. हे आदेश दिनांक २ जुलै,१९९७ पासून अंमलात येतील. त्यापूर्वी, तयार करण्यात आलेल्या निवडसूच्या अंतिम करण्यात आलेल्या अभ्यासास, त्यांत बदल करण्याची आवश्यकता नाही. त्यापुढे सरळ सेवा भरती किंवा पदोन्नतीचे प्रस्ताव विचारात घेताना, त्या त्या संवर्गातील आरक्षित पदधारकांची संख्या विचारात घेऊन कार्यवाही करावी.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

रवि भू.बुध्दिराजा,
प्रधान सचिव (सेवा)

प्रति,

राज्यपाल यांचे सचिव,
मुख्य मंत्र्यांचे सचिव/उप मुख्य मंत्र्यांचे सचिव,
सर्व मंत्री/राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव
मुख्य सचिव/अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव,
सर्व मंत्रालयीन विभाग,
सर्व विभागीय आयुक्त,
सर्व जिल्हाधिकारी,
सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी,
* प्रबंधक, उच्च न्यायालय, मूळ शाखा, मुंबई,
* प्रबंधक, उच्च न्यायालय, अपील शाखा, मुंबई,
* प्रबंधक,लोकायुक्त आणि उप लोकायुक्त यांचे कार्यालय, मुंबई,
* सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग,मुंबई,
सचिव, सर्व प्रादेशिक निवड मंडळे,
सचिव,राज्य निवड मंडळ,
संचालक, समाजकल्याण, पुणे,
संचालक, आदिवासी विकास, नाशिक,
संचालक, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे,
संचालक, सेवायोजन, मुंबई,
सहाय्यक आयुक्त (मागासवर्ग कक्ष), सर्व विभागीय आयुक्तांची कार्यालये,
महालेखापाल, महाराष्ट्र १/२, (लेखा व अनुज्ञेयता), मुंबई/नागपूर,
महालेखापाल, महाराष्ट्र १/२, (लेखा परीक्षा), मुंबई/नागपूर,
अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई,
सर्व मंत्रालयीन विभागांच्या अधिपत्याखालील विभागप्रमुख/कार्यालय प्रमुख,
सामान्य प्रशासन विभागातील सर्व कार्यासने,
निवड नस्ती.
* पत्राने.

प रि शि ष्ट
बिंदुनामावलीचा वापर करताना सर्वसाधारण सूचना

(१) सरळसेवा भरती करिता शासन निर्णय क्रमांक : बीसीसी-१०९७/प्र.क्र. २/१६-ब, दिनांक २९ मार्च,१९९७ नुसार विहित केलेली १०० बिंदुनामावली वापरण्यात यावी.

(२) सेवा प्रवेश नियमानुसार प्रत्येक भरती माध्यमाकरिता (सरळसेवा व पदोन्नती इत्यादी) वेगवेगळी बिंदुनामावली दर्शविण्यात यावी. बिंदुनामावलीचा वापर करताना सेवा भरती नियमांतील तरतुदी विचारात घ्याव्यात.

(३) बिंदुनामावली ही मागास प्रवर्गाचे आरक्षण निश्चित करण्यासाठी आहे. ज्येष्ठता निश्चित करण्यासाठी नाही.

(४) संख्या असलेली संवर्गातील पदसंख्या लक्षात घेऊन आरक्षण बिंदु निश्चित करण्यात यावेत. भविष्यात संवर्ग संख्येत वाढ झाल्यास, अथवा घट झाल्यास, आरक्षण बिंदुची संख्या त्यानुसार त्या प्रमाणात जास्त अथवा कमी करण्यात यावी.

(५) ज्येथे संख्या विहित आरक्षणापेक्षा जास्त नियुक्त्या करण्यात आल्या आहेत त्यामुळे संख्याच्या तेथील नियुक्त्यांना बाधा येणार नाही.

(६) सर्व मंत्रालयीन विभाग प्रमुखांनी यानुसार तातडीने कार्यवाही करुन प्रत्येक संवर्गाबाबत वरील मार्गदर्शक सूचनेनुसार आढावा घ्यावा व त्यानुसार कार्यवाही करावी.

(७) सध्या अस्तित्वात असलेले विविध शासन आदेश वरीलप्रमाणे सुधारण्यात आले असल्याचे गृहित धरण्यात यावे.

(८) पदोन्नतीच्या कोटयातील पदे भरण्यासाठी निवडसूची बनविताना आणि पदोन्नतीच्या कोटयाबाहेरील अन्य पदांवर तात्पुरत्या पदोन्नत्या देण्यासाठी पात्रतेची सूची बनविताना दोन वेगवेगळ्या बिंदुनामावल्या वापराव्यात.

-4-

पदोन्नतीची १०० बिंदु नामनेवजा नामावली

१	अनु.जाती	२६	खुला	५१	अनु.जाती	७६	खुला
२	अनु.जमाती	२७	अनु.जाती	५२	खुला	७७	म.ज.(ड)
३	वि.जा.(अ)	२८	खुला	५३	अनु.जमाती	७८	खुला
४	भ.ज.(क)	२९	खुला	५४	खुला	७९	खुला
५	खुला	३०	खुला	५५	खुला	८०	खुला
६	खुला	३१	भ.ज.(क)	५६	खुला	८१	अनु.जाती
७	भ.ज.(ड)	३२	खुला	५७	भ.ज.(फ)	८२	खुला
८	खुला	३३	अनु.जमाती	५८	खुला	८३	वि.जा.(अ)
९	खुला	३४	खुला	५९	खुला	८४	खुला
१०	खुला	३५	खुला	६०	खुला	८५	खुला
११	भ.ज.(ड)	३६	खुला	६१	अनु.जाती	८६	खुला
१२	अनु.जाती	३७	अनु.जाती	६२	खुला	८७	वि.मा.प्र.
१३	खुला	३८	खुला	६३	अनु.जमाती	८८	खुला
१४	खुला	३९	खुला	६४	खुला	८९	खुला
१५	वि.मा.प्र.	४०	खुला	६५	खुला	९०	खुला
१६	खुला	४१	वि.जा.(अ)	६६	खुला	९१	अनु.जाती
१७	खुला	४२	खुला	६७	अनु.जाती	९२	खुला
१८	खुला	४३	अनु.जाती	६८	खुला	९३	अनु.जमाती
१९	खुला	४४	खुला	६९	खुला	९४	खुला
२०	खुला	४५	खुला	७०	खुला	९५	खुला
२१	अनु.जाती	४६	खुला	७१	अनु.जमाती	९६	खुला
२२	खुला	४७	भ.ज.(ब)	७२	खुला	९७	अनु.जाती
२३	अनु.जमाती	४८	खुला	७३	अनु.जाती	९८	खुला
२४	खुला	४९	खुला	७४	खुला	९९	भ.ज.(ब/क) (आळीपाळीने)
२५	खुला	५०	खुला	७५	खुला	१००	खुला

अनुसूचित जाती	(१३)	:	१, १२, २१, २७, ३७, ४३, ५१, ६१, ६७, ७३, ८१, ९१, ९७
अनुसूचित जमाती	(७)	:	२, २३, ३३, ५३, ६३, ७९, ९३
विशेष मागास प्रवर्ग	(२)	:	१५, ८७
विमुक्त जाती (अ)	(३)	:	३, ४६, ८३
भटक्या जमाती (ब)	(२)	:	७, ४७
भटक्या जमाती (क)	(३)	:	४, ३९, ५७
भटक्या जमाती (ब/क)	(१)	:	९९
भटक्या जमाती (ड)	(२)	:	११, ७७
सर्वसाधारण	(६७)	:	५, ६, ८, ९, १०, १३, १४, १६, १७, १८, १९, २०, २२, २४, २५, २६, २८, २९, ३०, ३२, ३४, ३५, ३६, ३८, ३९, ४०, ४२, ४४, ४५, ४६, ४८, ४९, ५०, ५२, ५४, ५५, ५६, ५८, ५९, ६०, ६२, ६४, ६५, ६६, ६८, ६९, ७०, ७२, ७४, ७५, ७६, ७८, ७९, ८०, ८२, ८४, ८५, ८६, ८८, ८९, ९०, ९२, ९४, ९५, ९६, ९८, १००.

१६/३/२०२१

महाराष्ट्र शासन
सामान्य प्रशासन विभाग,
मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.

क्रमांक : संकीर्ण-१०२१/प्र.क्र. ६९/१४-अ दिनांक : १५ मार्च, २०२१

प्रति,

मा. श्री. गणेश कुडाळकर,
विधानसभा सदस्य तथा समिती प्रमुख,
इतर मागासवर्ग कल्याण समिती,
महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय,
विधान भवन, बॅरीस्टर रेकलमेशन,
विधान भवन मार्ग,
मुंबई-४०००३२.

मा. समिती प्रमुख

विषय : इतर मागास प्रवर्गासाठी असलेल्या योजनांच्या सादरीकरणाच्या वेळी "इतर मागास बहुजन कल्याण" विभागाच्या विविध योजना राबविण्यासाठी आवश्यक असलेला कर्मचारीवृंद, क्षेत्रिय स्तरावर कर्मचारीवृंद तसेच पदभरती इत्यादि विषयांबाबत आश्वासित केलेल्या मुद्यांच्या अनुषंगाने विभागीय समिक्षेची सभा.

संदर्भ : महाराष्ट्र विधानमंडळ पत्र क्रमांक ४५१२/म.वि.स./ड-१२ (इमांकस) दिनांक १०.०३.२०२१

महोदय,

संदर्भाधीन पत्रान्वये उप सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय यांनी उपरोक्त विषयाच्या अनुषंगाने दिनांक १६.०३.२०२१ रोजी दुपारी १२.०० वाजता सामान्य प्रशासनविभागाची सभा आयोजित केल्याचे कळविले आहे.

या अनुषंगाने नमूद करण्यात येते की, दिनांक १७.०२.२०२१ रोजी आयोजित करण्यात आलेल्या बैठकीचे इतिवृत्त तपासले असता, सदर इतिवृत्तातील इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग मंत्रालय (खुद्द) येथील मंजूर ८९ पदांपैकी रिक्त असलेली ३२ पदे भरणे हा मुद्दा सामान्य प्रशासन विभागाशी संबंधित आहे.

सदर मुद्याच्या अनुषंगाने खालीलप्रमाणे वस्तुस्थिती आपल्या निदर्शनास आणण्यात येत आहे.

इतर मागास व बहुजन कल्याण विभाग, मंत्रालय (खुद्द) साठी मंजूर असलेली ८९ पदांपैकी अवर सचिव विधि (२ पदे), लेखाधिकारी (१ पद), वाहन चालक (२ पदे) व शिपाई (११ पदे) ही पदे

त्यांच्या उर्वरित ७३ पदे भरणे सामान्य प्रशासन विभागाच्या कार्यक्षेत्र येते. या ७३ पदांपैकी ५५ पदे भरलेली असून उर्वरित २८ पदे रिक्त आहेत. वाहन चालक, लिपिक संवर्गातील पदे विभागाने आऊट सोर्सिंगने भरणे अपेक्षित आहे. अवर सचिव (विधि) ही पदे विधि व न्याय विभागाने व लेखाधिकारी हे पद वित्त विभागाने भरावयाची आहेत.

उपरोक्त पदे रिक्त राहण्याची कारणे खालीलप्रमाणे आहेत.

- मा. उच्च न्यायालय मुंबई यांनी एका न्यायालयीन प्रकरणाच्या अनुषंगाने कक्ष अधिकारी संवर्गाच्या ज्येष्ठतासूच्या सन १९८६ पासून सुधारित करण्याबाबत आदेश दिले आहेत. त्यानुषंगाने कक्ष अधिकारी ते उप सचिव संवर्गाच्या ज्येष्ठता सूची सुधारित करण्याची कार्यवाही चालू असल्यामुळे उप सचिव, अवर सचिव, कक्ष अधिकारी या संवर्गातील १३ रिक्त पदे भरता आलेली नाहीत. ज्येष्ठता सूच्या सुधारित करण्याचे काम सर्व प्राधान्याने करण्यात येत आहेत. त्यानंतर पदोन्नतीद्वारे इतर मागास बहुजन कल्याण विभागातील रिक्त पदे प्राधान्याने भरण्यात येतील.
- मराठा आरक्षण न्यायालयीन प्रकरणामुळे मागील ३ वर्षात सहायक कक्ष अधिकारी व लिपिक टंकलेखक संवर्गाचे मागणीपत्र महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाला पाठविता आले नाही. त्यामुळे लिपिक-टंकलेखक, सहायक संवर्गातील ११ पदे रिक्त आहेत.
- याव्यतिरिक्त मागासवर्ग कक्षाच्या (कार्यासन १६ ब) दिनांक २९.१२.२०१७ रोजीच्या पत्रातील सूचनांनुसार कक्ष खुल्या प्रवर्गातील रिक्त पदे भरली जात असल्यामुळे सर्वच संवर्गात सन २०१६-२०१७ च्या निवडसूची पासून मागास प्रवर्गातील पदोन्नतीची पदे रिक्त ठेवावी लागत आहेत.
- लघुलेखक संवर्गातील रिक्त असलेली ४ पदे पदोन्नतीने भरण्याची कार्यवाही करण्यात येत आहे.

सारांशाने आरक्षण संदर्भातील विविध न्यायालयीन प्रकरणांमुळे मंत्रालयातील विविध संवर्गातील पदे मोठ्या प्रमाणावर रिक्त आहेत.

सबब वर नमूद केलेल्या वस्तुस्थितीच्या पार्श्वभूमीवर दिनांक १६.०३.२०२१ रोजी आयोजित केलेल्या साक्षीत उपस्थित राहण्यापासून सूट मिळावी अशी विनंती आहे.

आपली विश्वासू,

(सुजाता सौनिक) 12/3/21
अपर मुख्य सचिव (सेवा)
महाराष्ट्र शासन

परिशिष्ट "ड"

समितीच्या बैठकांचे संक्षिप्त कार्यवृत्त

पहिली बैठक

मंगळवार, दिनांक २ फेब्रुवारी, २०२१

इतर मागासवर्ग कल्याण समितीची बैठक मंगळवार, दिनांक २ फेब्रुवारी, २०२१ रोजी १२-०० वाजता कक्ष क्रमांक ७१२, सातवा मजला, विधान भवन, मुंबई येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालील सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :—

उपस्थिती :

(१) श्री. मंगेश कुडाळकर, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख

(२) श्री. राजू कारेमोरे, वि.स.स.

(३) श्री. राजेश नरसिंगराव पाटील, वि.स.स.

(४) श्री. गणपत गायकवाड, वि.स.स.

(५) श्री. अभिजित वंजारी, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

(१) श्री. ऋतुराज ज. कुडतरकर, उप सचिव

(२) श्रीमती पूनम ढगे, अवर सचिव

(३) श्रीमती जयश्री म्हात्रे, कक्ष अधिकारी

इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग :

(१) श्री.दे.आ.गावडे, सह सचिव

(२) श्री. श्रीनाथ व. हेन्द्रे, कक्ष अधिकारी

समितीने या बैठकीत "इतर मागास बहुजन कल्याण" विभागाच्या विविध योजना राबविण्यासाठी आवश्यक असलेला कर्मचारीवृंद तसेच क्षेत्रिय स्तरावर कर्मचारीवृंद उपलब्ध करून देण्याबाबत माहितीचे सादरीकरण केले.

दुसरी बैठक

बुधवार, दिनांक १७ फेब्रुवारी ,२०२१

इतर मागासवर्ग कल्याण समितीची बैठक बुधवार, दिनांक १७ फेब्रुवारी, २०२१ रोजी दुपारी १२-०० वाजता कक्ष क्रमांक ७१२, सातवा मजला, विधान भवन, मुंबई येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालील सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :—

उपस्थिती :

(१) श्री. मंगेश कुडाळकर, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख

(२) श्री. दिपक केसरकर, वि.स.स.

(३) श्री. राजू कारेमोरे, वि.स.स.

(४) श्री. राजेश नरसिंगराव पाटील, वि.स.स.

(५) श्री. राजेश एकडे, वि.स.स.

(६) श्रीमती मंजुळा गावीत, वि.स.स.

(७) श्री. अभिजित वंजारी, वि.प.स.

(८) श्री. कपिल पाटील, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

(१) श्री. ऋतुराज ज. कुडतरकर, उप सचिव

(२) श्रीमती पूनम ढगे, अवर सचिव

(३) श्रीमती जयश्री म्हात्रे, कक्ष अधिकारी

उपस्थित विभागीय अधिकारी :

(१) श्री. जे. पी. गुप्ता, प्रधान सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग

(२) श्री. दे. आ. गावडे, सह सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग

(३) श्री. टि. वा. करपते, उप सचिव, सामान्य प्रशासन विभाग

(४) श्री. प्रफ्फुल ज. ठाकूर, व्यवस्थापकीय संचालक,
इतर मागासवर्ग वित्त आणि विकास महामंडळ

(५) श्री. देवानंद भगतकर,मुख्य वित्तीय अधिकारी (अ.का.)
इतर मागासवर्ग वित्त आणि विकास महामंडळ

(६) श्री. सुदाम आंधळे, अवर सचिव, सामान्य प्रशासन विभाग

समितीने या बैठकीत "इतर मागास बहुजन कल्याण" विभागाच्या विविध योजना राबविण्यासाठी आवश्यक असलेला कर्मचारीवृंद तसेच क्षेत्रिय स्तरावर कर्मचारीवृंद उपलब्ध करून देण्याबाबत अद्ययावत माहितीचे सादरीकरण केले.

तिसरी बैठक

मंगळवार, दिनांक १६ मार्च, २०२१

इतर मागासवर्ग कल्याण समितीची बैठक मंगळवार, दिनांक १६ मार्च, २०२१ रोजी दुपारी १२-०० वाजता कक्ष क्र.७१२, सातवा मजला, विधान भवन, मुंबई येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालील सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :—

उपस्थिती :

(१) श्री. मंगेश कुडाळकर, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख

(२) श्री. दिपक केसरकर, वि.स.स.

(३) श्री. राजेश एकडे, वि.स.स.

(४) श्री. अभिजित वंजारी, वि.प.स.

(५) श्री. कपिल पाटील, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

(१) श्री. ऋतुराज कुडतरकर, उप सचिव

(२) श्रीमती पूनम ढगे, अवर सचिव

(३) श्रीमती जयश्री म्हात्रे, कक्ष अधिकारी

उपस्थित विभागीय अधिकारी :

(१) श्रीमती सुजाता सौनिक, अपर मुख्य सचिव, सामान्य प्रशासन विभाग

(२) श्री. जे. पी. गुप्ता, प्रधान सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग

(३) श्री. दे. आ. गावडे, सह सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग

(४) श्री. प्रकाश वळवी, उप सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग

(५) श्री. टि. वा. करपते, उप सचिव, सामान्य प्रशासन विभाग

(६) श्री. प्रफुल्ल ठाकूर, व्यवस्थापकीय संचालक,
महाराष्ट्र राज्य इतर मागासवर्गीय वित्त आणि विकास महामंडळ

समितीने या बैठकीत दिनांक १७ फेब्रुवारी, २०२१ रोजी झालेल्या इतर मागास प्रवर्गासाठी असलेल्या सादरीकरणाच्यावेळी "इतर मागास बहुजन कल्याण" विभागाच्या विविध योजना राबविण्यासाठी आवश्यक असलेला कर्मचारीवृंद, क्षेत्रिय स्तरावर कर्मचारीवृंद तसेच पदभरती या विषयासंदर्भात विभागीय सचिवांची साक्ष घेण्यात आली.

चौथी बैठक

मंगळवार, दिनांक २३ मार्च, २०२१

इतर मागासवर्ग कल्याण समितीची बैठक मंगळवार, दिनांक २३ मार्च, २०२१ रोजी १२-०० वाजता झूम ॲपद्वारे विधान भवन, मुंबई येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालील सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :—

उपस्थिती :

(१) श्री. मंगेश कुडाळकर, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख

(२) श्री. दिपक केसरकर, वि.स.स.

(३) डॉ. पंकज भोयर, वि.स.स.

(४) श्रीमती मंजुळा गावीत, वि.स.स.

(५) श्री. अभिजित वंजारी, वि.प.स.

(६) श्री. रमेश कराड, वि.प.स.

(७) श्री. कपिल पाटील, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

(१) श्री. ऋतुराज ज. कुडतरकर, उप सचिव

(२) श्रीमती पूनम ढगे, अवर सचिव

(३) श्रीमती जयश्री म्हात्रे, कक्ष अधिकारी

उपस्थित विभागीय अधिकारी :

(१) श्रीमती सुजाता सौनिक, अपर मुख्य सचिव, सामान्य प्रशासन विभाग

(२) श्री. जे. पी. गुप्ता, प्रधान सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग

(३) श्री. श्याम तागडे, प्रधान सचिव, सामाजिक न्याय विभाग

समितीने झूम ॲपद्वारे झालेल्या बैठकीत इतर मागास प्रवर्गासाठी असलेल्या योजनेच्या सादरीकरणाच्या वेळी इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाच्या विविध योजना राबविण्यासाठी आवश्यक असलेला कर्मचारीवृंद, क्षेत्रिय स्तरावर कर्मचारीवृंद तसेच पदभरती इत्यादी विषयाबाबत विभागीय सचिवांची साक्ष घेण्यात आली.

पाचवी बैठक

बुधवार, दिनांक २७ ऑक्टोबर, २०२१

इतर मागासवर्ग कल्याण समितीची बैठक बुधवार, दिनांक २७ ऑक्टोबर, २०२१ रोजी दुपारी १२-३० वाजता कक्ष क्र. ७१२, सातवा मजला, विधान भवन, मुंबई येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालील सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :—

उपस्थिती :

(१) श्री. मंगेश कुडाळकर, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख

(२) श्री. दिपक केसरकर, वि.स.स.

(३) श्री. राजू कारेमोरे, वि.स.स.

(४) श्री. राजेश एकडे, वि.स.स.

(५) श्री. गणपत गायकवाड, वि.स.स.

(६) श्री. अभिजीत वंजारी, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

(१) श्री. ऋतुराज ज. कुडतरकर, उप सचिव

(२) श्री. घ. ज्ञा. देबडवार, अवर सचिव (समिती)

(३) श्रीमती जयश्री म्हात्रे, कक्ष अधिकारी

उपस्थित विभागीय अधिकारी :

(१) श्री. नितीन करीर, अपर मुख्य सचिव, महसूल विभाग

(२) श्री. नितीन गद्रे, अपर मुख्य सचिव, वित्त विभाग

(३) श्रीमती इंद्रा मालो, सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग

(४) श्री. दे. आ. गावडे, सह सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग

(५) डॉ. प्रशांत नारनवरे, आयुक्त, समाजकल्याण, पुणे.

(६) श्री. धम्मज्योती गजभिये, महासंचालक,
डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे.

(७) श्री. विजयकुमार गायकवाड, सहायक आयुक्त, समाजकल्याण आयुक्तालय, पुणे.

समितीने या बैठकीत दिनांक २३ मार्च, २०२१ रोजी झालेल्या विभागीय सचिवांच्या साक्षीच्या अनुषंगाने इतर मागास प्रवर्गासाठी जातवैधता प्रमाणपत्र मिळण्यासाठी वेगळी समिती स्थापन करणे तसेच विज्ञानशाखेव्यतिरिक्त इतर शाखांमधील विद्यार्थ्यांना जातवैधता प्रमाणपत्र देणे व इतर मागास प्रवर्गासाठी असलेल्या विविध योजना राबविण्यासाठी आवश्यक असलेला कर्मचारीवृंद तसेच क्षेत्रिय स्तरावर कर्मचारीवृंद तसेच आकृतीबंध व पदभरती या विषयासंदर्भात विभागीय सचिवांची साक्ष घेण्यात आली.

सहावी बैठक

बुधवार, दिनांक १५ डिसेंबर, २०२१

इतर मागासवर्ग कल्याण समितीची बैठक बुधवार, दिनांक १५ डिसेंबर, २०२१ रोजी दुपारी १२-३० वाजता कक्ष क्र. २००२, विसावा मजला, विधान भवन, मुंबई येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालील सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :—

उपस्थिती :

(१) श्री. मंगेश कुडाळकर, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख

(२) श्री. दिपक केसरकर, वि.स.स.

(३) श्री. राजेश नरसिंगराव पाटील, वि.स.स.

(४) श्री. राजेश एकडे, वि.स.स.

(५) श्रीमती मंजुळा गावित, वि.स.स.

(६) श्री. अभिजीत वंजारी, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

(१) श्री. ऋतुराज ज. कुडतरकर, उप सचिव

(२) श्री. घ. ज्ञा. देबडवार, अवर सचिव (समिती)

(३) श्रीमती जयश्री म्हात्रे, कक्ष अधिकारी

सदरहू बैठकीत समितीने प्रारुप अहवालावर विचार केला व किरकोळ दुरुस्तींसह संमत केला.

शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई